ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NEZİHE MERİÇ'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Alev ÖNDER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA 2006

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NEZİHE MERİÇ'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Alev ÖNDER

Danışman: Doç. Dr. Mustafa APAYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA 2006

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

.....

Başkan: Doç. Dr. Mustafa APAYDIN

(Danışman)

.....

Üye : Prof. Dr. Nazire AKBULUT

.....

Üye : Yard. Doç. Dr. Bedri AYDOĞAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../2006

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

NEZİHE MERİÇ'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Alev ÖNDER

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Mustafa APAYDIN
Eylül 2006, 296 sayfa

Bu çalışmada Nezihe Meriç'in öyküleri incelenmiş; böylece yazarın öykücülüğünün özellikleri tespit edilmiştir. Nezihe Meriç'in öykülerini çalışmamızın odağına alan bir metot kullanılmıştır.

Roman, oyun ve çocuklara yönelik kitaplar yazmış olan Nezihe Meriç, öykücü kimliği ile tanınır. Kendine has bir çizgiye sahip olan yazar, cumhuriyet döneminin ilk kadın öykü yazarlarındandır.

Öykülerinin çoğunda kadın dünyasını anlatan yazar, mücadeleci kadınların yaşamlarından kesitler sunar. Toplum baskısı yüzünden mutsuz olan kadınların sorunlarını aydın bir kadın duyarlığıyla ele alır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızda yazarın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından yazarın öykülerine ışık tutularak öykülerde söz konusu etkilenmeler ortaya konulmuştur. "Nezihe Meriç'in Öykücülüğü" başlığı altında yazarın öyküleri gerek içerik gerekse biçim bakımından incelenmiştir.

Çalışmamızda Nezihe Meriç'in Türk öykücülüğündeki yerinin ve Türk öykücülüğüne katkılarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmamızın sonuç kısmında yazarın öykücülüğü, elden edilen bulgular ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nezihe Meriç, Türk Öykücülüğü, kadın dünyası.

ABSTRACT

THE NARRATION OF NEZIHE MERIÇ

Alev ÖNDER

Master of Science Thesis, Department of Turkish Language and Literature
Supervisor: Doç. Dr. Mustafa APAYDIN
September 2006, 296 page

In this study, the stories of Nezihe Meriç have been examined; therefore the narration characteristics of the writer have been found out. The method used has focused on the stories of Nezihe Meriç.

Nezihe Meriç who has written novels, dramas and books for children is known by her narrator identity. The writer with her own style is one of the first female story writer in the Republic period.

The writer who has mostly narrated the world of the women presents the instances of the combative women's lives. She deals with the issues of the women who are disappointed due to the social stresses with sensebility of an intellectual woman.

The life of the writer and the work of art have been enlightened in our study composed of three parts. Focusing on the stories, the influences within the stories have been found out. Under the title "The Narration of Nezihe Meriç" the stories of the writer have been studied in the view of both the content and the style.

In our study, it has been aimed to emphasize the Nezihe Meriç's career in the Turkish Narration and the contributions to the Turkish Narration. In the conclusion of our study, the narration of the writer is evaluated from the point of view of the achieved diagnosisses.

Key Worlds: Nezihe Meriç, Turkish Narration, World of the woman.

ÖNSÖZ

Cumhuriyet döneminin ilk kadın öykü yazarlarından Nezihe Meriç, 1950 kuşağı öykücüleri arasında yer alır. Özellikle öykücü kimliğiyle tanınan yazar, Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Öykülerinde kadının toplumdaki konumunu sorgulayan, onun bireysel durumunu sergileyen bir tavır dikkati çekmektedir.

Biz bu çalışmamızda Nezihe Meriç'i öykücü kimliği ile ele alıp incelemeyi amaçladık. Yazarın eserleri üzerine kaleme alınmış makalelerin sayısı fazladır. Bazı kitaplarda onun öykülerinin incelendiği görülse de bu konuda ciddi bir çalışmanın varlığından söz edemeyiz. Bu eksikliğin giderilmesi, Nezihe Meriç'in edebiyatımızdaki yerini bulmasını sağlayacaktır.

Nezihe Meriç'in öykülerini çalışmamızın odağına alan bir metot kullanılmıştır. Bu metot anlayışına göre edebi metin, edebiyat araştırmasının odağında olmalıdır. Metnin kendi özelliklerinden hareket edilmelidir. Çalışmamızda kullandığımız inceleme metodu bu anlayışa uygundur.

Nezihe Meriç'in Bozbulanık adlı öykü kitabında on yedi öykü, Topal Koşma adlı öykü kitabında on bir öykü, Menekşeli Bilinç adlı öykü kitabında altı öykü, Dumanaltı adlı öykü kitabında on öykü, Bir Kara Derin Kuyu adlı öykü kitabında on altı öykü, Yandırma adlı öykü kitabında yedi öykü yer alır. Çalışmamızda Nezihe Meriç'in altı öykü kitabında yer alan toplam altmış yedi öyküsü incelenmiştir.

Çalışmamız, sonuç ve bibliyografya bölümlerinin dışında toplam üç bölümden meydana gelmiştir. Çalışmamızın ilk bölümünde "Nezihe Meriç'in Hayatı ve Eserleri" başlığı altında sanatçının hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Yazar'ın biyografisinin ardından öykü kitaplarından başlamak üzere eserleri tanıtılmıştır.

İkinci bölümde "Etkilenmeler" başlığı yer alır.Bu başlık altında Nezihe Meriç'in öykülerinde Sait Faik etkisi, varoluşçuluğun etkisi ve postmodernizmin etkisi ele alınmıştır.Yazarın kendisinden sonraki kadın yazarların öykücülüğüne katkısı belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde "Nezihe Meriç'in Öykücülüğü" yedi alt bölümde incelenmiştir. Bu bölümde yazarın öyküleri ilk olarak içerik bakımından

değerlendirilmiştir. "İçerik" başlıklı birinci alt bölümde ele alınan temalar, yazarın verdiği öneme göre tasnif edilmiştir. Bu tasnifte on başlık yer almıştır.

İkinci alt bölümde öykülerin kurgu bakımından özellikleri ortaya konulmuştur. Bu bölümde "Öyküye Başlangıç Yöntemleri","Öyküyü Geliştirme Yöntemleri" ve "Öykü Bitiriş Yöntemleri" adını taşıyan üç alt bölümde yazarın öykülerindeki kurgusal özellikler ortaya konulmuştur.

Üçüncü alt bölümde Nezihe Meriç'in öykülerindeki bakış açısı sorunu ele alınmıştır. Bakış Açısı, "Anlatıcının Kimliği" ve "Anlatım Konumu" olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

Dördüncü alt bölümde Nezihe Meriç'in öykülerindeki mekân unsurları incelenmiştir. Öykülerdeki mekân kurgulama yöntemleri değerlendirildikten sonra iç ve dış mekân unsurları ayrı ayrı tahlil edilmiştir. Bu bölümde özellikle iç mekân unsurları ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Beşinci alt bölümde Nezihe Meriç'in öykülerinde zamanın kurgulanması üzerinde durulmuştur. Zamanın kurgulanması başlığı altında öykülerde olay zamanının kronolojik olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Altıncı alt bölümde Nezihe Meriç'in öykülerindeki kişi kadrosu üzerinde durulmuştur. Yazarın kişilerini kurgulama yöntemlerine değinildikten sonra kişi kadrosu tasnif edilmiştir. Kişi kadrosu, cinsiyetlerine, sosyo-ekonomik yapılarına, psikolojik durumlarına göre tasnif edilerek incelenmiştir.

"Üslûp", çalışmanın yedinci alt bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde Nezihe Meriç'in öyküleri üslûp özellikleri bakımından incelenmiştir. Öykülerde şiirsel ifadelerin, benzetmelerin, ağız özelliklerinin, ikilemelerin, diyalogların kullanımı ayrı başlıklarda değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonunda Sonuç ve Bibliyografya yer almaktadır. Sonuç kısmında Nezihe Meriç'in öykücülüğü, elde edilen bulgular ışığında değerlendirilmiştir. Bibliyografya üç kısma ayrılmıştır. Önce yazarın eserleri başta öykü kitapları olmak üzere türlere göre tasnif edilmiştir. İkinci olarak Nezihe Meriç'ten bahseden kaynaklar alfabetik sıralanmıştır. Son olarak da çalışmada yararlanılan diğer kaynaklar alfabetik olarak sıralanmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken ilgi ve yardımlarını gördüğüm değerli hocam Doç. Dr. Mustafa APAYDIN'a çok teşekkür ediyorum. Görüşmelerimiz sırasında sevecen tavırlarıyla beni destekleyen ve benden yardımlarını esirgemeyen Nezihe MERİÇ'e de çok teşekkür ediyorum. Bu çalışma, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Proje Birimine bağlı " Araştırma Fonu" tarafından desteklenmiştir.

PROJE NO : FEF2005YL8

Alev ÖNDER

Adana-2006

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖNSÖZ v
KISALTMALAR xi

BÖLÜM I
NEZİHE MERİÇ'İN HAYATI, EDEBİYAT SERÜVENİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı ve Edebiyat Serüveni 1
1.2. Nezihe Meriç'in Eserleri 5

BÖLÜM II
NEZİHE MERİÇ'İN ÖYKÜ SERÜVENİ

2.1. Nezihe Meriç'te Sait Faik Etkisi 13
2.2. Nezihe Meriç'in Öykülerinde Varoluşçuluğun Etkisi 16
2.3. Nezihe Meriç'in Öykülerinde Postmodernizmin Etkisi 20

BÖLÜM III
NEZİHE MERİÇ'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜ

3.1. İçerik 31
3.1.1. Evlilik 33
3.1.2. Kadın Dünyası 39
3.1.3. Aşk 48
3.1.4. Yalnızlık 52
3.1.5. Özgürlük 57
3.1.6. Yaşama Sevinci 62
3.1.7. 12 Mart Öyküleri 65
3.1.8. Kuşak Çatışması 77
3.1.9. Yoksulluk 81

3.1.10. Göç 83
3.2. Öykü Tekniği 86
3.2.1. Öyküye Başlangıç Yöntemleri 88
3.2.2. Olay Geliştirme Yöntemleri 95
3.2.3. Öykü Bitiriş Yöntemleri 101
3.3. Bakış Açısı 109
3.3.1. Anlatıcının Kimliği 110
3.3.1.1. Birinci Tekil Kişinin Anlatıcı Olduğu Öyküler 110
3.3.1.2. Üçüncü Tekil Kişinin Anlatıcı Olduğu Öyküler 118
3.3.1.3. Birden Çok Anlatıcının Bulunduğu Öyküler 123
3.3.2. Anlatım Konumu 125
3.3.2.1. Olimpik (Tanrısal) Bakış Açısı 125
3.3.2.2. Gözlemci Anlatıcı 130
3.4. Mekân 136
3.4.1. İç Mekân 138
3.4.1.1. Ev 139
3.4.1.2. Karakol ve Mahkeme Salonu 147
3.4.1.3. Hapishane 148
3.4.1.4. Meyhane 150
3.4.1.5. Taşıtlar 151
3.4.1.6. Sınıf 153
3.4.2. Dış Mekân 154
3.4.2.1. İstanbul 154
3.4.2.2. İstanbul Dışındaki Mekânlar 162
3.5. Zaman 167
3.5.1. Zamanın Kurgulanması 173
3.5.1.1. Akronik Öyküler 173
3.5.1.2. Kronik Öyküler 180
3.5.2. Öykülerde Geriye Dönüşler 183
3.6. Kişiler 189
3.6.1. Cinsiyetlerine Göre Kişiler 194
3.6.1.1. Kadınlar 194
3.6.1.2. Erkekler 207
3.6.2. Sosyo-Ekonomik Yapılarına Göre Kişiler 216

3.6.2.1. Orta Halli Kişiler 216
3.6.2.2. Dar Gelirliler 220
3.6.2.3. Zenginler 222
3.6.3. Psikolojik Durumlarına Göre 225
3.7. Üslûp 231
3.7.1. Şiirsel İfadeler 249
3.7.2. Benzetmeler 256
3.7.3. Ağız Özellikleri 261
3.7.4. İkilemeler 265
3.7.5. Diyalog Kısımlarındaki Üslûp 271

BÖLÜM IV
SONUÇ

KAYNAKLAR 283
ÖZGEÇMİŞ 296

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

agy. : Adı geçen yazı

bk. : Bakınız

S. : Sayı

s. : Sayfa

vb. : Ve benzeri

Yay. : Yayınları

BÖLÜM I

NEZİHE MERİÇ'İN HAYATI, EDEBİYAT SERÜVENİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı ve Edebiyat Serüveni

Nezihe Meriç 1924'te Gemlik'te doğmuştur.[1] Farklı kaynaklarda doğum tarihi 1925 olarak belirtilir.[2] Yazarın kimliğindeki adı "Neziha Şükran"dır. "Nezihe" olan ismi memurun hatalı yazımı sonucu nüfusa "Neziha" olarak kaydedilmiştir. Kültürlü bir ailenin çocuğu olan Nezihe Meriç'in babası karayolu mühendisi Halis Bey, annesi Fatma Muattar Hanımdır.

Yazarın babası Halis Bey, Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilir. Hece ve aruzu iyi bilen Halis Bey, okumaya düşkündür. Resim yapma ve şiir yazma yeteneğini aldığı derslerle geliştirmiştir. Halk sazlarının hemen hepsini çalmasını bilir.

Yazar, sanatçı ruhlu babasının kendisinin kişiliğinin oluşumunda çok etkili olduğunu belirtir. Resim yapan, çeşitli müzik aletlerini çalan ve çok okuyan Halis Bey, bu sanatçı kişiliğiyle yazarı etkilemiştir. Ayrıca babasının mühendis olması nedeniyle Anadolu'nun çeşitli yerlerini görme imkanı bulmuştur. Yazar, babasını 1957'de, annesini ise 1981'de kaybetmiştir.

Babasının görevi gereği sürekli yer değiştirmişlerdir. Yazarın ilkokul döneminden önce İstanbul, Ankara ve Edremit'te yaşamışlardır. Babasının tayini Eskişehir'e çıktığından oraya taşınmışlardır. Nezihe Meriç'in Anadolu'nun değişik şehirlerinde kazandığı birikim önemlidir. Yazar, farklı kültürleri tanıma imkânı bulmuştur. Kazandığı birikim, yazarın öykü kitaplarına yansımıştır.[3]

İlkokula 1931'de Eskişehir'de Sakarya İlkokulunda başlamıştır. İkinci ve üçüncü sınıfları bu okulda, üçüncü sınıfı Erzincan'da, dördüncü ve beşinci sınıfı ise Karaköse'de okumuştur. 1936'da ilkokulu bitirmiştir.

---

[1] Asım Bezirci, Nezihe Meriç, Evrensel Basım Yayın, İst. 1999, s. 16'da, 28 Şubat 1340 (1924) tarihinde doğduğunu belirtir. O dönemde yılbaşı 1 Mart'ta olduğundan bir gün sonra doğsaydı yılının 1341 olacağını belirtir. Bu nedenle de kendisine sorulduğunda 1925 dediği vurgulanır

[2] Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1973, s. 262

[3] Asım Bezirci, age., s. 15-16

Yazar, kendisiyle yapılan bir röportajda[4] çocukluk yıllarını şöyle anlatır: "1934-1935 yıllarında Karaköse'deydik. İlkokullu küçük bir kızdım. Sonsuz bir beyazlıktı dünya. Karlar içinde yaşıyorduk radyo, sinema, tiyatro, gazete, dergi gibi şeyler yoktu yaşamımızda. Toprak bir evde oturuyorduk. Tezek sobasının başında, lüks lambasının aydınlığında geçen geceler boyunca, aylar önce gelmiş gazeteler, eldeki eski kitaplar döner döner yeniden okunurdu."

Yazar, ilkokulu babasının işleri gereği Anadolu'nun üç ayrı ilinde okumuştur. Ortaokula 1936'da Kırşehir'de başlar. 1939'da ortaokul bittiğinde ailece Eskişehir'e taşınırlar. 1939'da başladığı Eskişehir lisesinde iki dersten bütünlemeye kalır. Edebiyat öğretmeni, aynı zamanda okulun müdürü de olan Vasfi Mahir Kocatürk'tür. Bu okulda iyi bir eğitim alır. 1942'de Eskişehir Lisesinden mezun olur.

Yazar, Asım Bezirci'nin hazırladığı monografide lise yıllarında radyo oyunlarının kendisini çok etkilediğini vurgulamıştır. Yazdığı bir oyunu radyoevine gönderen yazar, oyunun okunduğunu ve çok beğenildiğini belirtmiştir. "Oynanayna" adlı bu radyofonik oyun, radyoya uyarlanması imkânsız bulunduğundan radyoda temsil edilmez.

1943'de Edebiyat Fakültesi'ne başvuran yazar, önce Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne sonra da aynı fakültenin Felsefe bölümüne devam etti. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü morali ve sağlığı bozulduğundan bırakan yazar, doktor tavsiyesi üzerine felsefe öğrenimini de bıraktı. Nezihe Meriç'in Türkoloji bölümündeki hocaları Cevdet Perin, Mehmet Kaplan, Ali Nihat Tarlan, Ahmet Caferoğlu, Reşit Rahmeti Arat gibi değerli isimlerdir. Yazar, buna rağmen bölümde aradıklarını bulamadı. Dünya edebiyatını tanıma hevesiyle geldiği Türkoloji bölümünde hayal kırıklığı yaşadı. 1945'te fakülteden ayrıldı.[5]

Nezihe Meriç'in ilk yazısı "İstanbul" dergisinin 15 Şubat 1945 tarihli 30. sayısında Genç Kalemler sayfasında "Ümit" başlığıyla yayımlandı. Bu yazı, N. Ufuk imzasıyla çıktı. Bu yazı Nezihe Meriç'in fakültedeki hocası Mehmet Kaplan'ın yönettiği sanat – edebiyat sayfasında yayımlandı. Anı, hikâye, mektup arası olan bu yazı kısadır. Yazının "N. Ufuk" imzasıyla çıkması yazarda moral bozukluğuna neden olur.

1947'de Heybeliada İlkokulu'nda müzik öğretmenliği yapan yazar, mandolin topluluğu oluşturur. Bu topluluk, İstanbul Radyosu'nda her yıl bir konser verir ve bir

[4] Asım Bezirci, age., s. 20
[5] Asım Bezirci, age., s. 29

müzikli oyun sahneler. Nezihe Meriç, Vedat Ün'den piyano dersleri alır. Öğretmenlik yaptığı yıllarda iki müzik korosuna katılır. Yazarın müzik öğretmenliği 1955'e kadar sürmüştür.

Nezihe Meriç'in ilk öyküsü "Seçilmiş Hikayeler" dergisinin Mayıs 1950 tarihli 28-29 sayısında "Yeni İmzalar" başlığı altında yayımlandı. "Bir Şey" adlı bu öykü, edebiyat çevrelerinde ilgiyle karşılandı.[6] "Seçilmiş Hikayeler" dergisinin Temmuz 1951'de yayımlanan 40-41. özel sayısında yazarın sekiz öyküsü yayımlandı. Derginin bu özel sayısında İlhan Tarus, Ziya Termen, Şahap Sıtkı, Hamdi Olcay ve Salim Şengil'in yazarın öykücülüğüne dair değerlendirmeleri yer aldı. Bir süre sonra yazarın ikinci öyküsü "Ümit Fakirin Ekmeği" Yeditepe dergisinde çıkar[7].

Yazarın ilk öykü kitabı "Bozbulanık" Seçilmiş Hikayeler kitapları arasında 1952'de basılır. Bu tarih, Asım Bezirci'nin monografik çalışmasında ve "1950 sonrasında Hikayecilerimiz" adlı kitabında belirtilmiştir.[8] Bozbulanık'ta bireysel konuları ele alan on dört öykü yer alır.

Yazar, 21 Haziran 1956'da Yalova'da Salim Şengil ile evlendi. Salim Şengil, "Seçilmiş Hikayeler" dergisinin sahibiydi. Eşi Salim Şengil'e kitap ve dergi yayımladığı için basın kartı verilmemiştir. Bu nedenle 1957'den itibaren derginin sorumlu müdürlüğünü Nezihe Meriç üstlenmiştir. Adı "Dost" olarak değişen dergiyi ve yayınevini 1972'ye kadar yönetti. Derginin düzenlemelerini yaptı. Gelen öyküleri okuyup değerlendirdi.

"Topal Koşma" adlı ikinci büyük öykü kitabı 1956'da yayımlandı. "Susuz" başlıklı on öykünün yer aldığı kitap büyük yankı uyandırdı. "Topal Koşma"nın yayımlanışından beş yıl sonra, 1961'de "Korsan Çıkmazı" adlı roman yayımlandı. Bu roman, Türk Dil Kurumu'nun 1962 Roman Ödülü'nü kazandı. 1962 yılı yazar için oldukça önemlidir; çünkü evliliğinin beşinci yılında kız çocuğu olmuştur. Çocukları çok sevdiği bilinen yazar, çocuğu sayesinde kişiliğinin hatta yaşamının değiştiğini vurgular.[9]

Yazar, Salim Şengil ile birlikte Nazım Hikmet'in eserlerini yayımladı. 1968'de Dost Yayınları arasında çıkan Nazım Hikmet'in "Bütün Eserleri, Şiirler I" adlı kitap nedeniyle kovuşturmaya uğrar. İfadesi alınan yazar, mahkemenin kararıyla altı gün cezaevinde kalır. Yazar, avukatının çabaları sonucu kefaletle serbest bırakılır. 1972'de

---

[6] "Bir Şey" adlı öykü 56 yıl sonra yeniden yayımlanmıştır. "Eşik Cini" dergisinin Mart-Nisan 2006 tarihli 2. sayısının 12. sayfasında yer almıştır

[7] Nezihe Meriç, "Ümit Fakirin Ekmeği", Yeditepe, S. 4, 1 Eylül 1951, s. 6

[8] Asım Bezirci, 1950 Sonrasında Hikayecilerimiz, Evrensel Basım yayın, İst. 2003, s. 21

[9] Asım Bezirci, age., s. 39

mahkemenin hükmü tekrar onaylandığından bir buçuk yıllık hapis ve altı aylık sürgün cezası aldı. 1974'de "Af Kanunu" çıkana kadar kaçak hayatı yaşadı. Bu dönemde yakın arkadaşı Türkan Poyraz'ın evinde kalmıştır.[10]

Yazarın üçüncü öykü kitabı olan "Menekşeli Bilinç" 1965'te yayımlandı. 1968'de yazılan "Sular Aydınlanıyordu" adlı tek kişilik oyun, Devlet Tiyatrosu'nda ve İstanbul Şehir Tiyatroları'nda sahnelendi. 1972'de "Dost" dergisi kapandı. Yazar, 1976'da ailesiyle İstanbul'a taşındı. "Dumanaltı" adlı öykü kitabı 1979'da yayımlandı. Yazar, 12 Mart döneminin etkisindeki öyküleri kapsayan bu kitabın ardından "Çın Sabahta" ve "Sevdican" adlı oyunları yazdı. "Sevdican" 1985'te Almanca ve Türkçe olarak oynandı. Yazar, oyun için incelemeler yapmak üzere iki kez Almanya'ya gitmiştir. "Sevdican" Almanya'da bir Türk yazarının yazdığı, bir Türk oyuncunun Almanca oynadığı ilk oyundur.[11]

1976'da yayımlanan "Alagün Çocukları" adlı çocuk kitabı, 1981'de ikinci kez basılan bir romanıdır. 1989'da yayımlanan "Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitabı ile yazar, "1990 Sait Faik Hikaye Armağanı"nı kazandı.

Yazar, yaz tatillerini Bodrum'daki yazlık evinde ailesiyle geçirir. Bodrum sevgisi, bu yaz kentindeki anıları bazı öykülerine yansır. Bir Kara Derin Kuyu'daki yaz kenti öykülerinde Bodrum ve yazlık sakinleri anlatılır. "Çavlanın İçinde Sessizce" adlı anı kitabında da yazar, kendi öykülerinin bu oluşum serüvenini anlatır.[12]

Nezihe Meriç'in çocuk sevgisi onun çocuklar için yazdığı kitaplardan da anlaşılır. Yazar, "Küçük Bir Kız Tanıyorum" adlı ırmak roman dizisi hazırlar. 1992'de başladığı yedi kitaplık Küçük Bir Kız Tanıyorum adlı çocuk dizisi 1998 yılında tamamlanır. 1992'den itibaren bu dizideki kitaplar yayımlanır. Aynı yıl yazarın Bozbulanık, Topal Koşma, Dumanaltı, Bir Kara Derin Kuyu adlı kitaplarından seçtiği on beş öykünün yer aldığı "Boşlukta Mavi" yayımlanır.[13] 1993'te "Dur Dünya Çocukları Bekle" adlı çocuk öykülerini yayımlayan yazar, çocuk edebiyatına büyük katkı sağlar.[14] 1998'de de "Ahmet Adında Bir Çocuk" yayımlanır.[15] Bu öykü kitabıyla aynı yıl yayımlanan "Yandırma" yazarın yedi öyküsünden oluşur. Yazar, "Yandırma" adlı öykü kitabıyla "1998 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü"nü aldı. Yazar, ilk romanı Korsan Çıkmazı'ndan kırk iki yıl sonra "Alacaceren" adlı ikinci romanını 2003'te

[10] Nezihe Meriç, görüşme, 15.01.2005
[11] Sanat Olayı Dergisi, "Sevdican İstanbul Festivalinde" Sayı: 37, Haziran 1985, s. 16-19
[12] Nezihe Meriç, Çavlanın İçinde Sessizce, YKY, İst. 2004
[13] Nezihe Meriç, "Boşlukta Mavi", Gendaş Yay., İst. 1992
[14] Nezihe Meriç, Dur Dünya Çocukları Bekle, Can Yay., İst., 1993
[15] Nezihe Meriç, Ahmet Adında Bir Çocuk, Can Yay., İst., 1998

yayımladı.[16] Aynı yıl "Tartışma" ve "Öyle Bir Gün" adlı iki oyun daha yayımlanır.[17] Ayrıca yazar, 2004 yılında anılarını yayımladı. Yazarın anı yazarken ne kadar zorlandığını da anlattığı "Çavlanın İçinde Sessizce" adlı kitap, TÜYAP'ın 2004-Dünya Kitap Yılın Telif Kitabı Ödülü'nü aldı. "Alacaceren" adlı kitabı Fransızca'ya çevrilmiştir. 2005'te Paris'te "Les Matins de Benguisi" adıyla yayımlanmıştır. Yazarın "Çisenti" adlı son öykü kitabı 2006'da yayımlandı.

Türk Edebiyatında "Salim Amca" olarak tanınan Salim Şengil, 29.06.2005 tarihinde İstanbul'da hayata gözlerini kapadı. Edebiyat çevrelerinde "Nezim" olarak bilinen Nezihe Meriç eşini kaybettikten sonra oldukça sıkıntılı günler geçirdi. "İmge Öyküler" deki bir röportajda eşine duyduğu büyük özlemi vurgulayan yazar, eşiyle hiç zedelenmeyen ilişkilerini anlatır.[18]

Nezihe Meriç, İstanbul'da Kuleli Askeri Lisesi'nin yanındaki evinde yirmi iki yıl oturmuş, ardından Etiler'deki evine taşınmıştır. Çengelköy'deki ilk evinin anıları öykülere yansır. Yazar, hala Etiler'de Profesörler Sitesinde oturmakta ve yazma serüvenine devam etmektedir.

1.2. Nezihe Meriç'in Eserleri

1. Öykü Kitapları

Bozbulanık, Seçilmiş Hikayeler Dergisi Kitapları, Ankara, 1952.
Topal Koşma, Seçilmiş Hikayeler Dergisi Kitapları, Ankara, 1956.
Menekşeli Bilinç Dost Yayınları, Ankara, 1965.
Dumanaltı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1979.
Bir Kara Derin Kuyu, Can Yayınları, İstanbul, 1989.
Boşlukta Mavi, Gendaş Yayınları, İstanbul, 1992.
Yandırma, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.
Toplu Öyküler I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998.
Toplu Öyküler II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.
Çisenti, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

[16] Nezihe Meriç, Alacaceren, Yapı Kredi Yay., İst., 2003
[17] Nezihe Meriç, Toplu Oyunlar, Yapı Kredi Yay., İst., 2003
[18] İmge Öyküler, "Nezihe Meriç'le" S. 6, Aralık 2005, s. 77

2. Romanları

Korsan Çıkmazı, Dost Yayınları, Ankara, 1961.

3. Oyunları

Sular Aydınlanıyordu, Dost Yayınları, Ankara, 1970.

Sevdican, Can Yayınları, Ankara, 1992.

Çın Sabahta, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 1995.

Toplu Oyunlar (Çın Sabahta, Sular Aydınlanıyordu, Sevdican, Tartışma, Öyle Bir Gün), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

4. Çocuk Kitapları

Alagün Çocukları, Cem Yayınları, İstanbul, 1976.

Alacaceren, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, 1992.

Küçük Bir Kız Tanıyorum Yedi Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, 1992.

Dur Dünya Çocukları Bekle, Can Yayınları, İstanbul, 1993.

Küçük Bir Kız Tanıyorum Sekiz Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, 1993.

Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, 1994.

Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, 1995.

Küçük Bir Kız Tanıyorum On Bir Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, 1996.

Küçük Bir Kız Tanıyorum On İki Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, 1998.

Ahmet Adında Bir Çocuk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.

5. Anı Kitapları

Çavlanın İçinde Sessizce, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

Öykü Kitapları

Bozbulanık

İlk baskısı 1952'de yapılan Bozbulanık, 1950'li yılların coşkulu öykü ortamında büyük ilgi gördü.

Kaynaklara bakıldığında Bozbulanık'ın ilk baskı tarihi 1953 olarak belirtilir. Behçet Necatigil, "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü"nde, Şükran Kurdakul, "Şairler ve Yazarlar Sözlüğü"nde kitabın 1953'te basıldığını belirtmişlerdir. Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisinin 15. cildinde ve Arkın Ünlüler Ansiklopedisinin 4. cildinde kitabın ilk baskısının 1953'te yapıldığına işaret edilir.

Bozbulanık yayımlandıktan sonra "Oktay Akbal" Samim Kocagöz, Demiz Özlü" gibi önemli isimler tarafından bu öykü kitabına dair övgü dolu sözler yazıldı. Nezihe Meriç, eleştirmenlerce "Cumhuriyet kuşağının ilk kadın yazarı" olarak tanımlandı.

Bozbulanık'ta yer alan öykülerin ortak özelliği bireysel konurlara yönelik olmalarıdır. Bozbulanık adlı öykü kitabının ilk baskısında sekiz öykü yer alır.[19] Sonraki baskısında altı öykü daha eklenmiş toplam öykü sayısı on dörde yükselmiştir.[20] Öykü kitabına sonradan eklenen öykülerle birlikte kitaptaki öykü sayısı on yedidir.[21]

Topal Koşma

Nezihe Meriç'in ikinci öykü kitabı "Susuz" başlıklı öykülerden oluşan "Topal Koşma" adlı kitaptır. 1956'da yayımlanan bu kitabın ilk baskısında on öykü yer alır. Susuz XI adlı öykü "Topal Koşma"nın dışında yer alır. Topal Koşma'nın 1982'de Dost Yayınlarından çıkan 2. baskısında ve Can Yayınlarından 1992'de çıkan 3. baskısında da "Susuz I"den "Susuz XI"e kadar on öykü yer alır. Yapı Kredi Yayınlarından çıkan "Toplu Öyküler I"de Topal Koşma'da "Susuz XI" adlı öykü de yer alır. Öykü sayısı on bire yükselir. Ekim 1953 tarihli Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nin 9. cildinin 21. sayısında yer alan "Ali Bey'in Karanlığı" adlı öykü "Topal Koşma"da "Susuz II" adıyla yayımlanmıştır. Mart 1954 tarihli Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nin 10. cildinde yer alan "Susuz" adlı öykü "Topal Koşma"da "Susuz III" adıyla yayınlanmıştır. Eylül-Ekim 1954 tarihli Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nin 11. cildinde yer alan "Susuz II" adlı öykü, "Topal Koşma"da "Susuz IV" adıyla yayımlanmıştır. Şubat 1956 tarihli Seçilmiş

[19] Oktay Akbal, "Yeni Bir Hikayeci: Nezihe Meriç", Varlık, 1 Eylül 1951, S. 374, s. 18
[20] Ünal Boduroğlu, "Nezihe Meriç", Varlık, 1 Kasım 1954, S. 412, s. 28
[21] Asım Bezirci, age., s. 84

Hikâyeler Dergisi'nin 12. cildinde yer alan "Susuz III" adlı öykü, "Topal Koşma"da "Susuz V" adıyla yayımlamıştır.

Topal Koşma'da yer alan öykülerin, "Susuz" başlığını taşımaları ilgi çekicidir. "Susuz I" ile başlayan öyküler "Susuz XI" ile son bulur. "Topal Koşma" kitabı, adını bir musiki teriminden alır. Ahmet Say'ın hazırladığı müzik ansiklopedisinde bu konuda şu bilgiler yer alır: "Koşma" terimi bir nazım biçiminin adı olmakla birlikte aşık geleneğinde aynı zamanda bir melodinin adıdır. 11 heceli kalıptan başka kalıplarla söylenmiş şiirlere de koşma adı verilmiştir. Koşma diye nitelenen başlıca ezgi çeşitleri şunlardır: Acem Koşması, Kerem, Kesik Kerem, Gevheri, Topal Koşma…[22] Kitaptaki öykü adları da notaları hatırlatan bir düzende sıralanmıştır. Ritm ile sağlanan ahenk söz konusudur. Sayılar arasındaki düzen de bu çağrışımı güçlendirir.

Menekşeli Bilinç

1965'te Dost Yayınları arasından çıkan Menekşeli Bilinç, Nezihe Meriç'in üçüncü öykü kitabıdır. Kitabın ikinci baskısı, 1991'de Can Yayınlarından çıkmıştır. Bu ikinci baskının arka kapağında kitaba dair şu bilgi verilir : "Menekşeli Bilinç, Nezihe Meriç'in çocuklukla ilgili, gençlik yıllarının öyküleri diye ayrılan birinci dönem öyküleri arasında yer alır."

İlk iki baskısında yedi öykünün yer aldığı kitabın sonraki baskılarında altı öykü yer alır. Çalışmada esas alınan "Toplu Öyküler I" de Menekşeli Bilinç üst başlığı altında altı öykünün yer aldığı görülür.[23]

Menekşeli Bilinç'te yer alan öykülerin ortak özellikleri söz konusudur. Kitapta aydın kızların özgürlük mücadelesi anlatılmaktadır. Toplum baskısı karşısında ezilmemek için direnen kadınların dünyası yansıtılmaktadır. Simgelerden faydalanılarak yazılan öykülerin tamamında çatışan iki taraf yer alır.

Dumanaltı

Nezihe Meriç'in 4. öykü kitabı olan Dumanaltı'nın 1979'daki ilk baskısında on öykü yer alır. 1985'te Cem Yayınlarından çıkan kitabın üçüncü baskısı Can Yayınlarından 1993'te çıkar. "Dumanaltı"ndaki on öykü, 1998'de öykülerin topluca

[22] Ahmet Say, "Müzik Ansiklopedisi", Müzik Ansiklopedisi Yay, Ankara 2005, C. 2, s. 312
[23] Toplu Öyküler I, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1998

basıldığı "Toplu Öyküler II"de yine "Dumanaltı" üst başlığı ile yer alır.[24] Bu öykü kitabının yazarın önceki kitaplarından çok farklı bir yönü vardır. Öykülerde 12 Mart döneminin siyasi gelişmelerinin bireyler üzerindeki etkisi anlatılır. Siyasi kargaşa dönemindeki tutuklamalar, ölümler, gençlik eylemleri gibi konuların toplumda yarattığı etki ön plandadır. Kitaptaki öykülerde 1980 öncesinin hareketli siyaset ortamının yarattığı gerilim gözler önüne serilir.

Aralık 1978 tarihli "Kadınca" dergisinde "Dumanaltı II" adıyla yayımlanan öykü, "Dumanaltı" adlı öykü kitabında "Acıyı Aşmak" adıyla yayımlanmıştır.

Bir Kara Derin Kuyu

1989'da Can Yayınlarından çıkan "Bir Kara Derin Kuyu" Nezihe Meriç'in beşinci öykü kitabıdır. 1991'de yapılan 2. baskısı da aynı yayınevinden çıkar. Bu öykü kitabında on altı öykü yer alır.

İlk üç kitabında, insanların iç içe geçmiş bilinç ve bilinçaltı serüvenlerini işleyen yazar, son kitaplarında toplumsal ve siyasal çalkantılar ortasındaki insanları da konu edindi.[25]

Aralık 1980 tarihli "Gösteri" dergisinin 1. sayısında "Bir Derin Kör Kuyu" adıyla yer alan öykü, daha sonra yayımlandığı kitaba adını vererek "Bir Kara Derin Kuyu" şeklini almıştır.

"Bir Kara Derin Kuyu" da yer alan öykülerde de 12 Mart'ın siyasi atmosferi yansıtılır. Bunun yanı sıra yaz kenti öyküleri de yer alır. Bodrum'un anlatıldığı bu öykülerde gerek içerik gerekse biçim bakımından yenilikler dikkat çeker. Yazar bu kitabıyla 1990 Sait Faik Ödülü'ne layık görülür.

Yandırma

Nezihe Meriç'in "Yandırma" adlı altıncı öykü kitabı 1998'de basılmıştır. Yapı Kredi Yayınlarından çıkan kitapta yedi öykü yer alır.

Nezihe Meriç, "Yandırma"daki öykülerin oluşum serüvenlerini yine aynı öykülerin içerisinde anlatır. Füsun Akatlı, "Yandırma"nın en belirgin özelliğinin Nezihe Meriç'in yazma eylemi üzerine çok düşündüğünü ortaya koyması olduğunu söyler. Bu

[24] Toplu Öyküler II, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1998
[25] Cevdet Kudret, Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman 3, İnkılap Yay., İstanbul, 1999. s. 382

kitapta yazma serüveninin okurla paylaşıldığını vurgular. Yazarın yeni yollar ya da yeni açılar denemiş olabileceğini belirtir.[26]

Çisenti

Nezihe Meriç'in son öykü kitabıdır. 2005 yılının Aralık ayında Yapı Kredi Yayınları arasından çıkmıştır. Bu öykü kitabında on dokuz öykü yer alır. Kitaptaki on bir öykü "Çisenti" başlığını taşır. Bu öyküler, Çisenti 1'den Çisenti 12'ye kadar sıralanır. Öyküler, sıralarına uygun olarak numaralandırılmıştır. Öykülerin ortak başlığı: "Bu Bir Uzun Hikayedir Orasından Burasından Yazılmıştır."

Kitabın arka kapak yazısında öykülerin birbirinden farklı ama birbiriyle ilintili olduğu belirtilir. Kitaptaki dört öykü de ortak isim taşır.

Adnan Özyalçıner, "Öykünün Annesi: Nezihe Meriç" başlıklı yazısında "Çisenti" adlı öykü kitabını şöyle değerlendirir: "Çisenti, Nezihe Meriç'in son öykü kitabı. Kitapta uzun başlıklarla anlattığı sekiz öykü ile 'Çisenti' başlığıyla on bir öykü yer alıyor. İlk sekiz öyküde yalıları, Beyoğlu'nda çarşı olarak andığı Balıkpazarı, Boğaziçi'yle İstanbul,'kıyı kent' diye nitelediği Bodrum'da yaşayanları anlatıyor. Bir de kendi yaşamından öyküsel bir kesit veriyor.[27]

[26] Füsun Akatlı, "Hikayeciliğimizin Bir Klasiği: Nezihe Meriç", Varlık, S. 1089, 1 Haziran 1998, s. 12.
[27] Adnan Özyalçıner, "Öykünün Annesi: Nezihe Meriç", Radikal Kitap, 30.12.2005, s. 10

BÖLÜM II

NEZİHE MERİÇ'İN ÖYKÜ SERÜVENİ

Nezihe Meriç, 1950 kuşağı yazarlarımız arasında yer alır. Birçok öykücünün etki kaynağı olan yazarın kendine has bir çizgisi vardır. Cumhuriyet dönemi ilk kadın yazarı olarak nitelenen[28] Nezihe Meriç, Türk Edebiyatında çok önemli bir yer edinmiştir.

"Bir Şey" adlı ilk öyküsü "Seçilmiş Hikayeler" adlı dergide 1950'de yayınlanmıştır. 1950'den itibaren Nezihe Meriç'in öykü dünyası, birçok öykücünün esin kaynağı olmuştur. Öykücülüğümüze farklı bir bakış kazandıran yazar, gerek biçim gerekse içerik bakımından yenilikçi öyküler yazmıştır.

Nezihe Meriç ile 10.03.2005 tarihinde evinde yaptığımız görüşmede yazar, 1950'li yılların öykü dünyasındaki öncü rolünü şu sözlerle açıklamıştır:

"1950'ler Türk öykücülüğünün altın yıllarıydı. Ben o yılların canlı, heyecanlı, coşku günlerinde öykü dünyasına girdim. Yeni Türk öyküsüne kadınların bildiği, duyduğu, sezdiği duyguları getirdiğim söylendi. Kadınların yaşama katılışlarının ayrı oluşundan çıkan ayrıntıları yakaladığım söylendi. Evet de ben bir de bunu önümde örnek olmadan yaptım. Bir "şey"i başlattım. Önemli olan da bu. Sonra o başlangıç noktasından itibaren herkes kendi öyküsünü geliştirdi."[29]

Nezihe Meriç, kendisinden önceki kadın yazarların öykü dünyasında yer almayan, oldukça farklı bir gerçeklikle karşımıza çıkar. Yazar, kadının toplumdaki yerini sorgular. Kadın dünyasına romantik bir bakıştan sıyrılmayı başarır. Nezihe Meriç, öykü gerçekliğine farklı bir boyut kazandırır. "Bozbulanık" adlı öykü kitabıyla başlayan yenilik arayışları sonraki öykü kitaplarında artarak devam eder. Yazar, değişik anlatım biçimlerine başvurur. Çağdaş öykünün anlatım yöntemlerini kullanarak klasik öykü yazarlığından uzak durur.

Nezihe Meriç'in öykü dünyasının oluşumunda 1950'li yılların coşkulu öykü ortamının etkisi büyüktür. "Üçüncü Öyküler" dergisindeki bir söyleşide yazar öykünün altın yılları diye anılan 1950'li yıllara dair şu sözleri söylemiştir:

---

[28] Feridun Andaç, Edebiyatımızın Kadınları, Dünya Kitapları, İstanbul 2004, s. 46
[29] Nezihe Meriç, görüşme, 10.03.2005

"Ellili yıllar, kurulan – kurulmasına başlanan yeni düzenin bozulmaya, devrimlerin yozlaşmaya, ödünlerin verilmeye başlandığı yıllardır. Cumhuriyetin getirdiği coşkuyla yetişmiş olan Cumhuriyet kuşağı, bu başına gelenleri birden anlayamamış, başkaldırmış, kafa tutmuş, bunlar yapıtlarına yansımış, yasaklar, cezalandırmalar, kaynaşma başlatmıştır. Yazarlar, bu karmaşayı, değişmeye başlamış olan toplumu – hem yenilenmeye başlamanın heyecanı, hem bozulmasının, eskiye dönmeye başlamasının getirdiği dayanılmazlıkla toplumsal kaynaşma olarak olsun, bireyin iç dünyasındaki gelgitler olarak olsun - dört bir koldan yazmaya başlamışlardır. İşte o altın yıllar, o coşkulu öykücüler, bu başkaldırıdan, bu hırstan doğmuştur. Hem kendini, hem olanı biteni anlamak, bilinçlenmek, bunu çoğunluğa geçirmek, aydınlanmak, bunu çoğunluğa anlatabilmek, gerçekleri yakalamak, bunları yazmak… Hepsi o yılları altın yapan heyecanlar olmuştur."[30]

1950'li yılların coşkulu ortamından etkilenen yazar, önemli bir misyon üstlenir. Öykülerinde kadının toplumdaki konumunu sorgulamanın yanı sıra onun bireysel durumunu da sergiler. Erkek egemenliğine dayanan bir toplum düzeninde ezilmiş, gelenek görenek kurbanı kadınların sorunlarını aydın bir kadın gözüyle ele alır. Bu noktada öyküleri bir başlangıç noktası olma özelliği kazanır.

Yazarak yaşadığını söyleyen Nezihe Meriç, çok sayıda araştırmacı tarafından "çağdaş öykünün anası" olarak nitelendirilir. Bu araştırmacılardan birisi olan Feridun Andaç, yazarın Türk öyküsüne önemli bir açılım getirdiğini belirtir. Andaç'a göre Nezihe Meriç'in öykülerinde kadının gerçeği / bakışı, bu düzlemdeki yaşamın ayrıntıları bir anlamda ilk örnektir. Halide Edip Adıvar, Güzide Sabri, Muazzez Tahsin Berkand, Cahit Uçuk, Kerime Nadir gibi yazarlarda bu gerçeklik boyutu bulunmaz. Bu bakımdan Nezihe Meriç, bir öykü kuruluşunun ilk noktasını koymuştur. Bu değerlendirmelerin sonunda yazarın öykümüze önemli bir açılım getirdiğini söyleyen Andaç, şunu vurgular: Edebiyatımız Nezihe Meriç ile bir kırılma noktası yaşamıştır.[31]

Nezihe Meriç, kadının kimliğini farklı yönlerden ele almıştır. Kadının bireysel ve toplumsal gerçekliğini içten bir dille yansıtmıştır. Kendisinden önceki kadın yazarlardan ayrılan yönü budur. Ayrıca bu noktada yeni kuşak öykücülere örnek olmuştur. Özellikle kadın öykücülerimizin önünü açmıştır.

---

[30] Nezihe Meriç, "Yaşadığımız Sürece Sözümüz Hep Aynı Biçimde Söylenmelidir. Öykümüz de", Üçüncü Öyküler, S . 10, Güz 2000, s. 7

[31] Feridun Andaç, age., s. 47

Yazar, kendisinin de yer aldığı cumhuriyet kuşağıyla sürekli etkileşim içerisindedir. Bu kuşağa dair söylediği şu sözler önemlidir:

"Biz cumhuriyet kuşağı olarak büyük kentlerde yabancı dil öğrenerek okuyanlar da içinde olmak üzere -ayrıcalığı olan üç-beş tanesini saymıyoruz elbette- ne öğrendiysek sosyalizm olsun, yasak kitapların pek çoğu olsun, tümünü 27 Mayıs'tan sonra ele geçirebildik, okuyabildik. Sezgi denilen bir şey var ya -acıklı ama doğru- ben yöneliş dediğimiz o şeyi hep -çok okumamı, doymak bilmez öğrenme sevgimi de hesaba katmak gerekir- sezgimle ve el yordamıyla elde ettim bilirsiniz, ben bunu hep söylerim. Bu konuda konuşan fikir beyan eden, ama benim ne dediklerini bir tülü anlayamadığım allamelere hiç sözüm yok. Benim sözüm kendim için geçerli."[32]

Nezihe Meriç'in öyküleri gerek biçim gerekse içerik bakımından incelendiğinde farklı etkilenmeler ortaya çıkar.

2.1. Nezihe Meriç'te Sait Faik Etkisi

Nezihe Meriç'in en sevdiği yazarlardan birisi Sait Faik'tir. Yazar, ona duyduğu hayranlığı, pek çok kez ifade etmiştir. Örneğin, sevdiği öykücüleri sıralaması istendiğinde "Sait Faik" ismi ilk sırayı almıştır[33]. Yazar: "Sevdiğim hikayeci üçü dördü bulmaz. İçlerinde sadece Sait Faik'e hayranım. Ama o da hikâyeciliğinden çok hikâyelerine, havasına, suyuna, denizine, balığına, şahsiyetine…" diyerek öykücülüğündeki Sait Faik etkisinin sınırlarını çizer.[34]

Sait Faik, Nezihe Meriç'e yazma isteği ve coşkusu veren isimdir. Nezihe Meriç, Sait Faik öykücülüğünü olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alır. Yazar, Sait Faik'e şöyle bir eleştiri getirir: "Yönlendirilmemiş düşüncelerim ve çok gelişmiş sezgilerimle, savrukluğunu, dilini beğenmeyerek; ama öykülerine, sanatçı tavrına, kendilerine, benim de yakından tanıdığım küçük insanlarına tutulduğum Saik Faik..."[35] Bu sözlerin devamında ise Nezihe Meriç, bir kıyas yaparak kendisinin öykü dünyası ile Sait Faik'in öykü dünyası arasındaki farka değinir. Kendisinin birikiminin Sait Faik'te bulunmadığını söyler. Dünyası bambaşka olduğundan kendisinin bambaşka öyküler yazdığını belirtir. Gençlik yıllarında kendisini derinden etkileyen, kendisine yazma

[32] Feridun Andaç, age., s. 50
[33] Nezihe Meriç, "Sait Faik İçin", Seçilmiş Hikayeler, C. 10, S. 27, s. 10
[34] Asım Bezirci, age., s. 76
[35] Hürriyet Gösteri, "Nezihe Meriç'e Sorular", S. 101, Nisan 1989, s. 17-18

sevinci veren ismin Sait Faik olduğunu dile getirir. Nezihe Meriç, Sait Faik'in öyküleriyle tanıştığında geleneksel öykü çizgisinin, alışılmışın dışında, bambaşka bir anlatımla da tanışmıştır. Yazar "Başka öykü kuruluşları da olabileceğini ilk kez -taşralı bir çocuk olduğum unutulmazsa- Sait Faik'ten öğrendim"[36] der.

Nezihe Meriç ile Sait Faik'in öykü dünyalarını kıyasladığımızda bazı benzerlikler dikkat çeker. Öncelikli olarak dikkat çeken nokta, öykülerdeki kişilerin benzerliğidir. Sait Faik de Nezihe Meriç gibi orta tabaka insanının sıkıntılarını, günlük yaşamın zorlukları karşısında ezilen küçük insanı anlatmıştır. Sait Faik öykülerindeki kahramanlar -balıkçılar, duvarcılar, kestaneciler, boyacılar- Nezihe Meriç'in öykü kahramanlarından uzak değildirler. Fakat Nezihe Meriç'in öykülerinde daha çok yer verdiği kişiler, toplum baskısı altındaki kadınlardır.

Nezihe Meriç'in Sait Faik'ten etkilenmiş olabileceği bir başka husus da temalardaki ortaklıktır. İki yazar da çoğunlukla "ilişkilerdeki sevgisizlik ve samimiyetsizlik, insanların acımasızlığı, yabancılaşma, yalnızlık" temalarını işlemişlerdir. Bu noktada iki yazarın da üzüntü kaynağı, sevgisiz ve acımasız bir dünyada yaşamaktır. Fakat Nezihe Meriç'in öykülerinde bu üzüntü, daha çok kadınların acıları, sıkıntıları ve mutsuzlukları anlatılırken dile getirilir.

İki yazarı birbirine yaklaştıran bir başka özellik de şudur: Yasaklarla çevrili olan bu dünyada yaşamanın zor olduğu düşüncesini iki yazar da taşır. Sait Faik "insanların birbirine yasak olduğu" bu dünyadan uzaklaşıp gerçeküstü dünyada doğa ile iç içe yaşar. Nezihe Meriç'in öykülerinde ise aynı yasaklar yüzünden mutsuz olan insanlar -özellikle de kadınlar-mücadelelerini sürdürürler. Çoğu zaman da bu yasaklar karşısında yorgun düşerler.

Sait Faik öykülerindeki olayların yaşanmış olaylar olmadığını her fırsatta dile getirmiştir. "Vak'alar yaşanmış değildir, onları ben hayalimde yaşatırım" diyen yazar, çevreyi ve kişileri kendi hayaline göre yeniden kurup yeniden yaratır. Kahramanlara kendi imgelemine göre bir aile, bir ev, bir doğa yakıştırır[37]. Nezihe Meriç'in eserlerinde düş ile gerçek karışıktır. Yazar, anlattıklarını "beynin birikimi" olarak tanımlar. İki öykücünün bu konuda ortak noktaları şudur: Hiç tanımadıkları kimselere bakıp onlara bir kimlik kazandırabilmeleri. İki öykücü de ilk defa, gördükleri ve hakkında hiçbir şey bilmedikleri insanlara bakıp onların yaşama biçimi hakkında bilgi verir. Örneğin, Sait Faik, "Birahanedeki Adam" adlı öyküsünde bir adama, küçük parmağındaki yüzüğe

[36] Hürriyet Gösteri, agy., s. 18
[37] Cevdet Kudret , Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman III, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1990, s. 94

bakarak bir yaşam kurgular. Nezihe Meriç de aynı yöntemi "Aksaray Dolmuş" adlı öyküsünde kullanır. Yazar, bindiği dolmuşta yanına oturan genç kızla yaşlı kadına bakarak onların yaşamlarını en ince ayrıntılarıyla kurgulamıştır.

Feridun Andaç, Nezihe Meriç ile yaptığı söyleşide yazarın öykücülüğünde Sait Faik etkisini şöyle ifade eder: "Arayış / Yöneliş yıllarınızın ilk etki kaynağı Sait Faik dersek… 'Yönlendirilmemiş düşüncelerim, çok gelişmiş sezgilerimle, savrukluğunu, dilini beğenmeyerek ama öykülerine, sanatçı tavrına, kendilerine, benim de yakından tanıdığım küçük insanlarına tutulduğum' dediğiniz Sait Faik size yazma isteği, sevinci verendir aynı zamanda."[38]

Feridun Andaç'ın bu değerlendirmesine karşılık yazarın açıklaması şöyledir: "Sait Faik için kullandığınız tüm imlemeler doğru da bir – iki eksik var. Ben zaten yazma isteği olan bir çocuktum. Bunun nedenini, nasılını irdeleyemem şimdi burada, ama bir sezgi halinde, pek bilgisizce, pek cahilce de olsa, ben ilkokuldan beri, ödevleri öğretmenler odasında okunan bir öğrenci, çok onurlandırılmış küçük bir yazardım. Ve Anadolu'da babamın peşi sıra dolaşırken yol yapımlarında, şantiyelerde, bitmez tükenmez kış gecelerinde, başka çare olmadığı için babamın kocaman bir sandığa istiflenmiş olarak bizimle beraber dolaşan kitaplarını okuyordum. Fransız, Rus vb. yazarlarını… Hep büyüyünce ben de yazacağım hayalleri içinde yaşadım. İlk etki kaynağının ne olduğunu tam bilemem, ama bu durumda Sait Faik değildi. Ben üniversiteye gelince, onu tanıyınca çok sevdim, bana yazma isteği, yazma coşkusu verdi. Öykülerini ezbere bilirdim neredeyse. Etkisi, izleri vardır elbette, dünyalarımızın çok ayrı olmasına karşın…[39]

Nezihe Meriç'in şu sözleri de bu etkinin sınırlarını belirler:

"Ben Sait Faik'i çok sevdim. Ama ben onu taşralı bir çocuk olarak sevdim. Yani küçük yaşlarımdan itibaren okuduğum onca romandan, öyküden, anlar-anlamaz okuduğum onca kitaptan sonra kendime belli bir yol çizmek isteyen bir birikimim oldu. Öte yandan Sait Faik'i okurken de "Hah, işte böyle !" dedirten bir şeyler oldu. Sait Faik'in hikayelerini okuyunca "İşte bunu istiyorum" gibi bir sevince düştüm. Böyle bir etkiden söz edilebilir. Onun dışında bir etkisi, benzerliği olamaz. Sait Faik'in dünyasıyla, birikimiyle, benimki o kadar farklı ki… Ben dağda taşta büyümüş, ta Anadolu'da, ta Karslarda, Ağrılarda bilmem, sokakta serpilmiş; o zaman sokak da yoktur ya, kır… Allahın kırında, ağaçların tepesinde büyümüşüm. Anılarımda da

[38] Feridun Andaç, Edebiyatımızın Kadınları, Dünya Kitapları, İst., 2004, s. 49
[39] Feridun Andaç, age., s. 49

yazdım bunları… Bambaşka bir çocuktum. Ben çocukken Kürtçe konuşuyordum. Su gibi. Unuttum sonra tabii. Arkadaşlarımın çoğu Kürttü. Bez bebek yaparak, çatal bebek yaparak, ağaç tepelerinde; kırlarda topraktan yer elması çıkararak, pınarbaşlarında bacaklarımız lekeler içerisinde; düşe kalka… İşte ben böyle büyüdüm. Annem deli olur, "Napicim ben bu çocukla, napicim ?..." diye yakınırdı. Oğlanlar da derdi ki, "Niye senin annen "cim", "cin" yapıyor?" Kızardım, kovalardım, vururdum falan. Ben öyle köy çocuğu gibi büyüdüm. Sonra geldik Eskişehir'e; liseli kız olduk. Bunların çoğunu yazdım Çavlanın İçinde. Yinelemek beni usandırıyor. Sait Faik'in böyle bir dünyası yoktur ki, Sait Faik bambaşka bir dünyada yetişmiş. Ne onun balıkçısı, ne onun denizi, ne onun Burgaz'ı, ne onun bohemi… Onun yaşamıyla benimki, iki ayrı dünya gibi. O yüzden benzetilemez derim."[40]

Nezihe Meriç ile Sait Faik'in farklı öykü dünyalarına sahip olduğu görülür, fakat bir etkilenmenin söz konusu olduğu da kabul edilir. Nezihe Meriç'in çok beğendiği bir yazar olan Sait Faik, ona "yazma sevinci" aşılamıştır. Öykülerindeki ustalıkla yazara örnek olmuştur. Nezihe Meriç'in öyküleri içerik ve biçim bakımından incelendiğinde her yönü ile bir etkilenmenin söz konusu olmadığı anlaşılır. Bu bakımdan Nezihe Meriç'in öykülerinde Sait Faik etkisi sınırlıdır.

2.2. Nezihe Meriç'in Öykülerinde Varoluşçuluğun Etkisi

Varoluşçuluk felsefesi ve edebiyat akımı, II. Dünya Savaşından sonra güçlenmiştir. Nietzsche, Jean Paul Sartre, Simon de Beauvair gibi filozof ve yazarlar tarafından savunulan bu edebi akım, Batı'da 1935'lerden sonra edebiyatta asıl etkisini göstermiştir. 1930 sonrası, Batı'nın sosyal, siyasi, ekonomik ortamı bu akımın olgunlaşıp yaygınlık kazanmasına zemin hazırlamıştır.[41]

Jean Paul Sartre, "Varoluşçuluk" adlı kitabında dile getirdiği şu sözlerle savunduğu akımı özetler: "Varoluş özden önce gelir. İyi ama bu ne demektir: İlkin insan vardır, yani insan önce dünyaya gelir, var olur, ondan sonra tanımlanıp belirlenir, özünü ortaya çıkarır. Varoluşçuya göre insan, daha önceden tanımlanamaz, belirlenemez. Hiçbir şey değildir o zaman. Ancak sonradan bir şey olacaktır ve kendisini nasıl yaparsa öyle olacaktır." Sartre, insanoğlunun kendi özünü kendi eliyle yaratmak zorunda

[40] Nezihe Meriç, "Dil de Bizimle Aynı Yolu İzliyor" Kitap-lık, S.92, Mart 2006, s.49-50
[41] İsmail Çetişli, Batı Edebiyatında Edebi Akımlar, Akçağ Yay., Ankara, 2001

olduğuna inanır. Ona göre insan, kişiliğini dünya sahnesine atılarak, acı çekerek, kavga ederek yavaş yavaş belirler.

Varoluşçu akıma bağlı eserlerde olay, olaya bağlı gelişen entrikalar en aza indirilmiştir. Geri planda tutulan olay, bu eserlerde önemsizleşir. Önemli olan, insanın sıkıntılı, endişeli, kararsız, mutsuz ve bunalımlı halini anlatmaktır. Varoluşçuluğa göre insan, sürekli bunalım içindedir. Toplumsal konumu, bireyin bu durumunda çok etkilidir. İnsan, yabancılaştığı bu dünyada yalnızdır. Köklerinden kopmuş, mutsuz ve huzursuz insanın varlığı bu akımla dile getirilmiştir. Bu akıma bağlı eserlerde çıkış noktası, insanın var olma problemidir.

Nezihe Meriç'in öykülerinde varoluşçuluğun etkisi hissedilir. Öykü kahramanları, varoluşçuluğun birey modelini tam olarak karşılamasa da ilişki kurulabilir. "Bozbulanık" adlı öykü kitabında yer alan "Boşlukta Mavi"de bulunduğu ortama tamamen yabancılaşmış, aydın bir genç kız anlatılır. Genç kız, tutunacak hiçbir yeri olmayan bir boşluktadır. Kahramanın zihni, bilinçaltındaki oyunlarla sürekli meşguldür. Kalabalık içinde dahi yalnız olan genç kız, her şeyi sorgular. İç sıkıntısının nedenini bulamaz, içine yerleşen hüzünden kurtulamaz. Öykünün varoluşçu bir çizgisinin olduğu görülür. Adı dahi belirtilmeyen kahramanın karmaşık düşünceleri, bize varoluşçu eserlerin mutsuz, huzursuz endişeli bireylerinin çıkmazlarını hatırlatır.

"Topal Koşma" adlı öykü kitabında yer alan "Susuz VII" öyküsünün ana kahramanı Meli'nin yaşadıkları da varoluşçu bir çizgide anlatılmıştır. Öykünün kadın kahramanının psikolojisi ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Özgürlüğü için mücadele eden aydın kadın, karmaşık bir ruh haline sahiptir. Toplum baskısına karşı kimliğini sorgular. Çevresiyle uyumsuz olan Meli, mutsuz ve huzursuzdur. "Ben sorular içindeyim. Bir sonuca erişemiyorum. Açıktayım." diyen Meli'nin psikolojisi öykünün merkezindedir.

"Kurumak" öyküsünün ana kahramanı çok mutsuz bir genç kızdır. Zihni çok farklı düşüncelerle meşguldür. Kafası karışık olan genç kız, öykünün adında belirtildiği gibi adeta kurumaktadır. Sürekli canı sıkılan kahramanın bunalımının nedeni öyküde açıkça söylenmese de kahramanın şu sözleri ipucudur: "Benim içinde bir şey yapamamaktan gelen, nasıl diyeyim işe yaramamak, parazit insan ya da küçük insan kalmaktan doğan bir kırılış var. Belki de bende bir sanatçı yaratılışı var, ama bir sanatçı değilim."[42]

[42] Bozbulanık, Kurumak, s. 92

Bu sözleri söyleyen genç kız, toplumu, yığınları etkilemek istediğini, büyük şeyler yapmaya heves ettiğini, Sokrat'ın tanımladığı görkemli sevinci duymayı arzuladığını söyler. Genç kızın sürekli kendisini sorgulaması, onu daha da mutsuz kılar. Öykünün son cümlesinde de "her şeye karşın o tedirginlik benim içimde duruyor"[43] der.

"Dağılış" öyküsünde memleketinden uzakta bir genç kızın derin yalnızlığı anlatılır. Büyük umutlarla Roma'ya giden genç kız, hayal kırıklığı yaşar. Aradığı hiçbir şeyi burada bulamaz. Çok mutsuz olduğundan kahramanın dış dünya algısı da değişir: "Çok yükseklerde soğuk bir gökyüzü vardı, sonra eski taş yapılar, eski taş duvarlar, kemerler, tarihi kapılar, karanlık, pis ara sokaklar."[44]

Roma'da mutsuz ve huzursuz olan kahramanın ruhundaki dalgalanma varoluşçu bir çizgidedir. Anılar, çağrışımlar, iç konuşmalar öykünün kahramanını bunalıma sürükler. Kahramanın "içinde tuhaf bir ezginlik, elle tutulamayan, fakat kuvvetle hissedilen bir noksanlık" olduğu söylenerek öyküye son verilir.

Nezihe Meriç'in "Menekşeli Bilinç" adlı kitabında yer alan öyküler de bu akımın etkilerini taşır. Kitaptaki öykülerin tamamında kadının bireysel ve toplumsal konumu sorgulanır. Bu noktaya gelinceye kadar kadın kahramanın yaşadıkları ele alınır. Varoluşçu yazarlar da insanın varoluş serüvenini ve bu serüvenin ruhi temellerini ele alırlar. Bireyin yaşadığı bir yığın bunalımın kaynağına yönelirler. "Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabında da toplum baskısı nedeniyle bunalıma sürüklenen kadın kahramanlar anlatılır. Okur, öykü kahramanlarının iç konuşmaları aracılığıyla bu ruh hallerinden haberdar olur. Öykülerde merakı kamçılayan bir entrika yoktur.

Önemle vurgulanan nokta, kahramanların yaşamlarındaki derin boşluktur. Bu boşluk onları karamsarlığa iter. Sürekli kimlik sorunu yaşarlar. Arayışlarının da nedeni de bu boşluktur. Sıkıntılı, kararsız ve bunalımlı öykü kahramanlarının çabaları da olumlu sonuç vermez.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Sempozyumunda "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı" başlıklı yazıda Nezihe Meriç'in öykülerinde ezilen kadınların iç çelişkilerinin anlatıldığı belirtilir. Nezihe Meriç'in varoluşçu çizgideki öykülerine değinilerek şu sözler söylenir.

"Bir anlamda Cumhuriyetle doğanlar kuşağından diyebileceğimiz öykücü romancı Vüs'at O, Bener'le Nezihe Meriç 1940 kuşağı ardılı gibi görünseler de

[43] Bozbulanık, Kurumak, s. 95
[44] Bozbulanık, Kurumak, s. 60

izlenimci bir yöntemle derinlikli bir gerçekliğin öncüleri olarak bu dönemde ortaya çıktılar."[45]

Mehmet Ergün, "Hikayemizde Bekir Yıldız Gerçeği'nde Nezihe Meriç'in "Bozbulanık" adlı öykü kitabını bunalım edebiyatı ürünü olarak gördüğünü belirtir. Bu düşüncesini şu sözlerle ifade eder: "Sait Faik'in ölümü ile boş kalan yerini doldurmaya kalkışanları bir kenara iteleyecek olursak (Oktay Akbal, Necati Cumalı, Sabahattin Kudret Aksal) izleyicilerinin ilk etapta onun çelişkilerle dolu, ama oldukça içten olan evrenini soyutlaştırmaya başladıklarını, evrenin anlaşılmazlığını, bunaltıyı, yılgınlığı, kaosu, insanın hiçliğini ve güçsüzlüğünü… odaklaştırarak "Bunalımcı Hikayemiz"e doğru yelken açtıklarını görüyoruz. Nezihe Meriç'in Bozbulanık'ı Vüs'at O. Bener'in "Dost"u bu eğilimin ilk örnekleri olarak alınabilir."[46]

Nezihe Meriç'in bireyi merkeze aldığı öykülerinde iç gözlemler ağırlıklı olarak yer tutar. Öykülerde özellikle de aydın kadınların toplumdaki varolma mücadelesi anlatılır. Kahramanların ruhsal çözümlemelerine bakıldığında öykülerin varoluşçuluğun etkilerini taşıdığı görülür. Yalnız ve mutsuz olan öykü kahramanları, sürekli sıkıntı içindedirler. Ayrıca Nezihe Meriç'in öykülerinde olay, en aza indirgenir. Öykü kahramanlarının ruh halleri ön plandadır. İç dünyalarıyla tanıtılan kahramanlar, mutsuzlardır. Fakat "Bozbulanık"ta yer alan "Çalgıcı", "Özsu" gibi öykülerin kahramanlarına bakıldığında farklı bir tablo ile karşılaşılır. Bu öykülerin ana kahramanları yaşama sevinci ile dolu, umutlu insanlardır. Ayrıca Nezihe Meriç, öykülerinin çoğunda sonuç kısımlarında da olsa bir umut ışığı bırakır. Bu nedenlerle varoluşçuluktan etkilenerek yazılmış öyküleri bulunsa da yazarı varoluşçu edebiyat akımının temsilcilerinden biri olarak göremeyiz.

1950'li yıllarda Türk öykücülüğü modern bir çizgide, yenilikçi yöntemlerle ilerlemeye başlamıştır. Birey psikolojisinin merkezde olduğu öykülerde daha çok iç gözleme ağırlık verilmiştir. Batı'da yaygınlık kazanmış edebiyat akımları, Türk öykücülerinin dikkatini çekmiştir. Özellikle de varoluşçuluk, 1950'den itibaren öykücülerimizi etkilemiştir. Nezihe Meriç'in insan psikolojisini yansıtan, ruhsal çözümlemelerin yoğun olduğu öyküleri varoluşçuluk eğilimlerinin etkilerini taşır.

---

[45] Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Sempozyumu, "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı", Edebiyatçılar Derneği Yayınları, Ankara, 1998, s. 305

[46] Mehmet Ergün , Hikayemizde Bekir Yıldız Gerçeği, A Yay., İstanbul, 1975, s. 75

2.3. Nezihe Meriç'in Öykülerinde Postmodernizmin Etkisi

Bir sanat akımı olarak postmodernizm,1950'lerin sonlarında kendinden söz ettirmeye başlamış, 1960'lardan bu yana Batı Edebiyatlarında kendini hissettirmiş, asıl yaygınlığı ve günlük hayata girişini ise 1980'lerin başında gerçekleştirmiştir. Öncülüğünü ABD'nin yapmış olduğu sanattaki postmodernizm, oradan diğer kıta ve ülkelere yayılmış; ülkemizde ise son yıllarda tartışılmaya ve yer yer de uygulama alanlarında görülmeye başlanmıştır.[47]

Nezihe Meriç'in öykülerini postmodern metinler olarak değerlendirmek mümkün değildir. Öykülerin bir kısmında bu akımın bazı özelliklerinin etkisinden söz edilebilir. Öykülerin kurgusuna bakıldığında akla postmodernizmin "metafiction" (üst kurmaca) kavramı gelir. Kurmaca metinlerde yazarın amacı, eserin türünü, varoluş serüvenini okura yansıtmaktır. Okur, eserin varoluş sürecine dahil edilmek istenir. Bu akımın etkisindeki metinlerde gerçekle gerçek olmayan iç içedir. Yazar, oluşturduğu metnin kurmaca olduğunu zaman zaman belirtir. Nezihe Meriç'in çok sayıda öyküsünde yazar, okurla arasındaki mesafeyi kaldırır. Okura öykünün oluşum serüvenini adım adım anlatır. Okur, öykü atölyesine alınır. Yazarın 1965 sonrasındaki öykülerinde bu postmodernist eğilimi akla getiren özelliklerle karşılaşırız. Bu eğilimin izleri, daha çok öykü kuruluşundadır.

Nezihe Meriç, "Dumanaltı" adlı öykü kitabından itibaren öykü kurgusunda değişiklik yapar. Bu öykü kitabındaki "Erol Bey" adlı öyküde olduğu gibi öykünün varoluş serüvenini okurla paylaşır. Örneğin bu öyküde yazar tarafından söylenen şu sözler dikkat çekicidir: "Arkadaşlarımın söylediği "Aydın dağıtmış" tümcesi bende birdenbire Erol Bey imgesi yarattı. Nasıl olduğunu anlayamadan kendimi Erol Bey ve yedi kadınla bir arada buldum Bir öykü olduğunu biliyorum. İlham ilham dedikleri bu olacak. Başladım Erol Bey'i anlatmaya."[48] Yazar, bu öyküde hazırladığı öykü taslaklarını da okurla paylaşır. Okura adeta ders vererek öykünün oluşum sürecini anlatır. Kimi zaman da kendisini okurun yerine koyar. Kendisine sorular sorarak yine kendisi cevaplar. Okuru öykünün mutfağına alan yazar, ayrıntılarla onu bilgilendirir. "Bir Kara Derin Kuyu"da da "Öykücük" adlı öyküde aynı yöntemle karşılaşırız. Yazar, öyküye öykünün üç bölümünün olduğunu söyleyerek giriş yapar. Bölümler hakkında tek tek bilgi verir. Okura böylece yardımcı olur. Bu öyküde üç dostun birkaç saati

[47] İsmail Çetişli, age., s. 139
[48] Dumanaltı, Erol Bey, s. 175

ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Yazarın anlatımı, metnin adeta günlük türünde yazıldığını düşündürür. Anlatım bakımından "günlük" olarak nitelendirilebilecek bu öyküyle yazar, farklı türler arasında ilişki sağlar. Öykünün sınırlarını aşar.

Günümüz modern öykü yapısına bakıldığında giderek kısalan öykülerin diğer türlerle iç içe olduğu, kimi zaman "öykü" adlandırmasının dahi yapılamadığı görülür. Nezihe Meriç'in bazı öyküleri de türler arasında geçiş sağlar. Yazarın "Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabındaki "Hışhışi Hançer" adlı öyküsü tiyatro metni şeklinde kurgulanmıştır. Ana kahramanın iç konuşmaları, bir başka kahramanın konuşmaları, bir korodan çıkan karışık sesler sahneye çıkan kahramanlar tarafından yansıtılır. Bu nedenle öykünün oyuna benzediği söylenebilir.

Postmodernistler, birden fazla anlatıcı ve çoğulcu bakış açısı kullanırlar. Yazar da çoğu zaman bu anlatıcılardan birisidir. Yazar, metnin ilerleyen kısımlarında kendi kimliğiyle ortaya çıkar ve anlattıklarının kurmacadan ibaret olduğunu söyler. Postmodernizmin gerçekle kurmacayı iç içe sunan bu yöntemi Nezihe Meriç'in öykülerinde az da olsa etkisini gösterir. Yazar, öykü konusunu belirledikten sonra buna dair malzeme toplar. Bu malzemeyi nasıl kullanacağı konusunda fikirler üretir. Hatta "Erol Bey" adlı öyküde olduğu gibi yazar çevresindekilerle bu fikirleri tartışır. Bu fikir alışverişi dahi öyküye yansır. Okur, yazma sürecine dahil edilir. Böylece yazar, çağdaş öykünün yöntemlerini kullanır.

Asım Bezirci, "Nezihe Meriç"in monografisinde yazarla "Wirginia Woolf" arasında ilişki kurar. Modernist olduğu bilinen bu İngiliz kadın yazar, İsmail Çetişli tarafından "postmodernist" olarak tanımlanır.[49] Çetişli, listede adı geçen sanatkarların ve eserlerinin yüzde yüz bu akım çerçevesinde değerlendirilemeyeceğini dipnotta belirtir. Asım Bezirci, Topal Koşma'nın yapı ve anlatım özelliklerinin Meriç'i bilinç akışına yaklaştırdığını söyler. Bezirci'ye göre bu tavır, biraz Sait Faik'i biraz da Wirginia Woolf'u anımsatır. Nezihe Meriç'in zaman zaman bu yazarlarla birleştiği ya da onların etkisinde kaldığını vurgular.Bu değerlendirmenin sonunda ise yazarın kendisine özgü bir çizgisinin olduğu gerçeğinin altını da çizer.[50] Füsun Akatlı da "Yandırma" adlı kitaptaki öyküleri değerlendirdiği "Hikayeciliğimizin Bir Klasiği: Nezihe Meriç" başlıklı yazısında şu ifadelere yer verir: "Yazar daha çok yazma üzerinde düşünmüş ve bunu da sık sık okuruyla paylaşmış. Böyle şeylere "Postmodern" etiketi

[49] İsmail Çetişli, age., s.151
[50] Asım Bezirci, a.g.e. s. 101

yapıştırıveriyorlar şimdiler de."[51] Füsun Akatlı, bu sözlerin hemen ardından Nezihe Meriç'in postmodernlik olsun diye bu şekilde yazmadığını vurgular. Ayrıca Füsun Akatlı'nın Varlık'ta çıkan "Küçük Bir Sabah Müziği" adlı yazısında da bu konuya değinilir. Nezihe Meriç'in "Alacaceren" adlı açık uçlu romanıyla postmoderne hınzırca göz kırpan bir kurgusunun ve yenilikçi bir tavrının olduğu belirtilir.[52]

"Varım Diyorum İnanmalısınız" öyküsünde yazar, öykünün oluşumunu anlatır. Öykü atölyesindeki ilk hazırlıklardan itibaren öykünün oluşum serüvenini okurla paylaşır. Öyküde yazar kimliğiyle okurun karşısına çıkar. Öykünün oluşumu sırasında yazarın çektiği sıkıntılar ayrıntılı biçimde anlatılır. Postmodernist eğilimi akla getiren bu özellik dikkat çekicidir.

"Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar" öyküsünde de yazar, öyküsünü adeta okurun gözleri önünde kaleme alır. Öyküde iki farklı düzlem söz konusudur. İç ve dış çerçeveyi oluşturan kısımlar vardır. Bir taraftan öykü mutfağının kapıları okura açılır. Diğer taraftan da öykü anlatılmaya başlanır. Bu iki kısım iç içedir.

"Uydurukçu" öyküsünde yazar, öykünün adından da anlaşıldığı gibi kendisini "uydurukçu" olarak tanımlar. Okurun öykü atölyesine davet eden yazar, öyküyü nasıl kurguladığına dair bilgi verir. "Ben ürettiğim öyküyü anlattıkça ne gülerdik" diyen yazar-anlatıcı metinde sürekli varlığını hissettirir. Öykünün başında ve sonunda yazar, öykü kahramanı ile karşı karşıya da gelir.

Nezihe Meriç'in "Yandırma" adlı öykü kitabı gerek içerik gerekse biçim bakımından diğer öykü kitaplarından farklıdır. Yazarın özellikle teknik bakımdan arayışları öykülere yansımıştır. Öykü kitabında yer alan yedi öyküden altı tanesinde yazar öykünün oluşum serüvenini anlatmıştır. "Oya" adlı öyküde de bu serüveni anlatmasa da varlığını hissettirmiştir.

"Şimdi bu öyküyü yazmak için, masanın başında oturmuş düşünüyorum. Düşünüyorum da, bir öykü ne şaşırtıcı, ne garip oluşumlarla başlıyor, gelişiyor, kazanılmaya hazırlanıyor."[53]

"Buna, bu arada dursun diyemeyiz, örgüsü çözülür öykünün. Onun için sürdürmeliyiz."[54]

---

[51] Füsun Akatlı, "Hikayeciliğimizin Bir Klasiği : Nezihe Meriç , Varlık, S. 1089 l. Haziran 1998, s. 11
[52] Füsun Akatlı, "Küçük Bir Sabah Müziği", Varlık, S. 1148, l. Mayıs 2003, s.36-37
[53] Yandırma, s. 7
[54] Yandırma, Bir Yunus, s. 29

"Sözümüzü gevşetmeden sürdürmeliyiz. Bir öyküyü kazanmak büyük incelikler ister. Çok dikkatli olmak gerekir. Örümcek ağı bağlantıları zedelenmeden geçmeli sözden söze."[55]

"Öykü burada başlayabilir. Başlangıçta neden "ben bunu yazamam" diye düşündüm ki? Ortada yanlış bir şeyler olduğu belli de, bunların nerede ve neler olduğu açık değil."[56]

"Bu öyküde, iki "ah", bir "eyvah" kullanmak istiyorum."[57]

"Bu öyküde "eyvah"ın yeri yok galiba."[58]

"Yandırma" adlı öykü kitabında yer alan öykülerin çoğunda öykü ile şiir iç içedir. Türler arasında geçiş söz konusudur. Öykülerin tamamında şiirsel bir atmosfer yaratılmıştır. Bir ya da iki sözcükten oluşan çok kısa cümlelerle yazılan öyküler biçim bakımından serbest şiiri hatırlatır.

"Yandırma" öyküsünün sonunda Orhan Veli'den, Fuzuli'den ve Metin Altıok'tan alıntı dizeler yer alır. Bu dizelerin öyküde anlatılan büyük aşka anlam bakımından uygun oluşları dikkat çeker. "Kadın Aşk Deniz" öyküsünde de kadın kahramanın psikolojisine uygun olan bir şiire yer verilir. Özdemir İnce'ye ait olan bu şiirin tamamı metinde yer alır. "Balıklarda Acı Çeker"de ise Melih Cevdet Anday'ın "Dünya Güzeli" adlı şiirine yer verilir.

"Kadın Aşk Deniz" öyküsünde yazarın öyküyü bölümleme yöntemi dikkat çeker. Daha önceki öykü kitaplarında da karşımıza çıkan bu yöntem "Kadın Aşk Deniz"de farklıdır. Bu öykü üç bölüm ve bir ekten oluşur. Bölümlere numara veren yazar, "ek" kısmında da başlık kullanmıştır.

"Nezihe Meriç'in ilk öykü kitabından itibaren bilinç akışı tekniğini kullandığı görülür. Yazar, çok sayıda öyküsünde de iç monolog tekniği aracılığıyla kahramanların ruh hallerini yansıtmıştır. Nezihe Meriç ile yaptığı söyleşide bu konuya değinen İbrahim Yıldırım'a göre, yazarın bu özelliği onu Cumhuriyet döneminin ilk kadın öykücüsü olmanın ötesine, öncüllüğe taşır."[59]

Nezihe Meriç, bu söyleşide modern edebiyat tekniklerini bilinçli kullanmadığını şu sözlerle ifade eder:

---

[55] Yandırma, Çiçek Balı, s. 67
[56] Yandırma, Balıklar da Acı çeker, s. 73
[57] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 88
[58] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 97
[59] Nezihe Meriç, "Dil de bizimle aynı yolu izliyor", Kitap-lık, S. 92 Mart 2006 s. 49

"Bilinçli denemez. Sezgi gibi bir şey. Ben edebiyat dergilerinin çıktığından bile habersiz bir lise mezunu olarak üniversiteye gelmişim. Bizim eve, gazetelerin dışında, radyo dergisi, Yedi Gün falan gibi dergiler alınırdı. Babamın sandık dolusu kitapları ayrı tabii."[60]

Yazar, "Bozbulanık" adlı öykü kitabında kullandığı teknikler konusunda bu açıklamayı yapmıştır. 1957'den 1973'e kadar on altı yıl boyunca Dost dergisinde sorumlu müdür olarak çalışmıştır. Dergi yöneticiliği yazarın öykücülüğünde etkili olmuştur. "Dost" dergisi zengin içeriği ile Türk edebiyatının önemli dergilerindendir. Dergiye gelen yazıları seçen, yazıları düzelten Nezihe Meriç, bu şekilde modern edebiyattaki gelişmelerden de haberdar olmuştur.

Teknik özellikler bakımından Nezihe Meriç'in öykülerinde Batılı edebiyat akımlarının etkileri görülür. Yazarın öykü dünyasını tanıtmaya çalışan eleştirmenler de özellikle postmodern tekniğin izlerini vurgularlar. Öykülerin içeriğine bakıldığında yazarın tüm bu akımların etkisinden uzak, kendisine özgü bir öykü dünyasının olduğu görülür. Nezihe Meriç'in öyküleri postmodern metinler olarak değerlendirilemez. Yazar, ilk öykü kitabından son öykü kitabına kadar biçim arayışlarını sürdürmüştür.

[60] Nezihe Meriç, agy., s. 50

BÖLÜM III

NEZİHE MERİÇ'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Nezihe Meriç'in öyküleri izlenimler, tasvirler ve çağrışımlara dayalıdır. Öykülerde iç gözlemin yoğunluğu dikkati çeker. Bu öykü anlayışı, yazarın "Seçilmiş Hikayeler" adlı dergide yaptığı öykü tanımına uygundur. Yazar, bu tanımı yaparken öyküyü romanla kıyaslar: "Roman da hikaye de dünya dediğimiz şu düzensizin üzerinde, çeşitli topluluklar halinde yaşayan insandan söz açıyor. Roman büyük bir kavram. İnsanı dünya olaylarının toplumlara, toplumların birbirine, toplumun aileye, ailenin topluma, ferde... Hepsinin bir düzen içinde, birbirine karşılıklı tesirleri arasında görür. Halbuki hikaye, yine bu tesirler altındaki insanın, bir ruh halinin, herhangi bir olay karşısındaki durumunun, kısmetine düşen zaman içinde, bir gülüşünün, bir davranışının ustaca makaslanıverişidir."[61] Roman ve öyküyü bu sözlerle kıyaslayan yazar, kendisinin öykü anlayışını da ortaya koyar.

Edebiyat dünyasına "Bozbulanık" adlı öykü kitabıyla giriş yapan yazar, roman ve oyun da yazmasına rağmen öyküye ağırlık vermiştir. Nezihe Meriç'in öykülerinde olayın yerini izlenim ve çağrışımlar alır. Bireylerin yaşamlarından çarpıcı kesitler sunulur. Bu anlatım yoğunluğuna en uygun türün öykü olduğu söylenebilir. Yazar, Tomris Uyar'la yaptığı söyleşide bu konuya değinir. Tomris Uyar, yazarın öyküden neden vazgeçmediğini sorar. Nezihe Meriç öyküde tamamen karar kılmadığını, fakat daha çok öykü yazmayı tercih ettiğini belirtir.[62]

Nezihe Meriç, anı kitabında "yazma" eylemine dair şu sözleri söyler: "Ben bir öykücüyüm. Öykülerimi çok seviyorum. Hem seviyorum, hem beğeniyorum. Bu kendini beğeniş, benim özelliklerimden biri. Kendiyle barışık, kendini çok seven biriyim çünkü. Kusurlarımı bile… Yazma işine gelince, çabuk yazan, yazabilen biri değilim. Bir öykü bende yıllarca yaşıyor. Bu bir yapı meselesidir. Ama öyle kavi, öyle etkileyici bir özellik ki bu, bir öykümün yanlış okunuşu üzerine on yıl sonra cevap yazdığım bir yazıya, arkadaşım eleştirmen, on yıl sonra cevap yanıt vereceğini yazdı."[63] Nezihe Meriç aynı yazının devamında kendisinin "öykü yazma sevdalısı" olduğunu

---

[61] Seçilmiş Hikayeler, "Hikaye Üzerine Nezihe Meriç'le Bir Konuşma" , C. 7, S. 12, Ocak 1953, s.11-13
[62] Tomris Uyar, "Zamana Dayanmak", Nokta, 28 Mart 1983
[63] Nezihe Meriç, Çavlanın İçinde Sessizce, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2004, s. 12

açıklar. Çok yazmasa da öyküler içinde yaşadığını belirtir. Yazarın şu sözleri onun öykücülüğüne dair bilgi sunar: "Benim yaşamım öykü. Öykücü olmak başka, yazmak başka. Ben, bir saatlik bir yürüyüşten bin öyküyle dönerim."[64]

Nezihe Meriç, öykülerini yazarken oldukça titiz davranır. Onun yazma işine gösterdiği özen öykülerinde özellikle dil hususunda kendisini belli eder. Öykü yazmanın ne kadar zor bir iş olduğunu her fırsatta dile getiren yazar için yaşamak, yazmanın bir başka türüdür. Anı kitabındaki şu sözleriyle öykü yazma işini ne kadar ciddiye aldığını ortaya koyar: "İçimde - asla sıradan bir sözle edebiyat yapmıyorum - kıvılcımlar oluşur, üzerlerine kar yağan. Öykü de böyle, bu yolla oluşturulmuyor mu? Öykü yazmak zor iş."[65] Yazar tarafından daktiloyla yazılıp daha sonra pek çok kez temize çekilen öyküler, ince elenip sık dokunarak oluşur. Yazarın şu sözleri onun yazma eylemine verdiği önemi yansıtması bakımından önemlidir: "Yazma eylemi başladıktan sonra sözcüklerle ortaya çıkaracağım metin için, o metinde kuracağım yaşam için, öğrendiğim, bildiğim, sezdiğim, sınayıp düşündüğüm her ölçüyü her kuralı, işimle ilgili her beceriyi kullanarak, yapıtımdan istediğim, aradığım tınlamayı elde edinceye dek uğraşırım. Ben, ta yıllar öncesi, Toroslarda çan yapan ustaları izlemiş, Torosları çan sesinin en güzel tınlayışıyla yaşamayı bilmiş, sevmiş adam değil miyim?"[66]

Öykülerinin oluşum serüvenini kimi zaman aynı öykülerde okuruyla paylaşan yazar, öykülerini kurgularken onlarla yaşar. Bir saatlik bir yürüyüşten bin öyküyle döndüğünü belirten yazar, öykünün yaşamına eş olduğunu vurgular. Öykülerde karşımıza çıkan gözlem ustalığı da bu sözleri doğrular. Çevresindeki her şey karşı duyarlı olan yazar, gördüklerini, duyduklarını, hissettiklerini zihin süzgecinden geçirip zenginleştirerek sunar. Öykücülüğünün temel özelliklerinden birinin gözlemlerdeki canlılık ve inandırıcılık olmasını sağlayan nokta budur.

Nezihe Meriç'e göre yazarlık, sanatıyla yaşamı ifade edebilmektir. Bu düşünce, yazarın öykülerindeki ayrıntılarla beslenmiş gözlemlerde karşımıza çıkar. Öykülerinde yazarın etkileyici, uyarıcı ve aydınlatıcı gücünü kullanma çabası dikkat çeker.

Nezihe Meriç rahat ve bol yazan biri olamadığını sıkça ifade eder.[67] Yaşadıklarını öykü biçiminde kurgularken oldukça titiz davranır. "Benim yaşamım, hep, bir metnin malzeme (gereç) toplayıcısı olarak yaşamaktır." diyen Nezihe Meriç'in yazarak yaşadığına işaret eder.

---

[64] Nezihe Meriç, Çavlanın İçinde Sessizce , Yapı Kredi Yay., İstanbul , 2004 s. 45
[65] Nezihe Meriç, age., s. 55
[66] Asım Bezirci, age., s. 80
[67] Nezihe Meriç, "Nezihe Meriç'e Sorular", Hürriyet Gösteri, S. 101, Nisan 1989, s. 17

"Yazmak benim yaşamımdır. Hırçın ve titizim bu konuda. Yaşamamda olduğu gibi. Kendimi, dili, insanları yakından izlerim. Yaşama coşkuyla tutkum, beni aceleci olmaktan alıkoyar. Sabırlıyım ben."[68]

Yazar, yaşarken edindiği malzemeleri bilincin süzgecinden geçirir. Kullanacağı sözcükler üzerinde sıkça düşünür. Doğru sözcüğü bulabilmek için paylaşır. "Yazmak eylemi, ben uykudan uyandığım anda başlar" diyen Nezihe Meriç, yaşarken aynı zamanda yeniden yaratacağı dünyanın gereçlerini hazırladığını vurgular.

"Seçilmiş Hikayeler" dergisinde yer alan bir konuşmasında söylediği şu sözlerle yazar, sanatçı sorumluluğunu yansıtır: "Sanatın yüceltici, iyiye, güzele doğru götürücü kudretine inanıyorum. Çevresinin tesirinde yaşayan sanatkar, elbette çevresini aksettirecek, iyi ve kötü taraflarıyla. O, bu sorumluluğu duyduğu anda meseleli sanat değer kazanır. Ben böyle anlıyorum. Yoksa bizim memlekette olduğu gibi sadece teşhirle, sadece küfretmekle hiçbir şey yapılamaz. Bu tavşanın dağa kümesi gibi bir şey olur."[69]

Yazara göre sanatçının herkesten ayrı "x" bir yanı vardır. Bu "x" yanı, yazarın aydın, çağdaş, bilgili oluşunu içerir. Nezihe Meriç'e göre sanatçı, toplumsal değişim zamanlarında büsbütün sorumluluk kazanır. Ona göre iyi yazarlar, değiştirici, uyarıcı ve aydınlatıcı güçlerini kullanabilirler.[70] Yazarın işlevini, sorumluluğunu bu şekilde açıklayan Nezihe Meriç'in özellikle "Dumanaltı" ve "Bir Kara Derin Kuyu"da toplumu aydınlatıcı bir rol üstlendiği görülür. Yazar, bu öykü kitaplarında toplumsal yaşamın ağır, baskılı, sıkıntılı bir zaman parçasını anlattığını vurgular.

Nezihe Meriç'in öykü anlayışında 1950'li yılların öyküculüğünün etkisi büyüktür. Yazara göre 1950'li yılların öyküculüğü bir coşkulu zaman öyküculüğüdür. Bu yılların çağdaş öyküye geçilen yıllar olduğunu da belirten yazar, o yılların coşkusunun özlemini çektiğini sıkça söyler. 1950'li yılların genç öykücülerinin günümüzde de etkisini, değerini yitirmemiş öykücüler olduğunu vurgular. Kendisiyle yapılan bir söyleşide 1950'li yılların altın yıllar olmasının nedenini şöyle açıklar: "Ellili yıllar, kurulan-kurulmasına başlanılan yeni düzenin bozulmaya, devrimlerin yozlaşmaya ödünlerin verilmeye başladığı yıllardır. Cumhuriyetin getirdiği coşkuyla yetişmiş olan Cumhuriyet kuşağı, bu başına gelenleri birden anlayamamış, başkaldırmış, kafa tutmuş, bunlar yapıtlarına yansımış, yasaklar, cezalandırmalar, kaynaşma başlamıştır. İşte o

[68] Nezihe Meriç, "Yazmak Benim Yaşamımdır", Cumhuriyet, 19 Haziran 1980, s. 7
[69] Seçilmiş Hikayeler Dergisi, Hikaye Üzerine Nezihe Meriç'le Bir Konuşma" Cilt. 7, S. 12, Ocak 1953, s. 11
[70] Feridun Andaç, age. , s.50

altın yıllar, o coşkulu öykücüler, bu başkaldırıdan, bu hırstan doğmuştur. Hem kendini hem olanı biteni anlamak, bilinçlenmek, bunu çoğunluğa geçirmek, aydınlanmak, bunu çoğunluğa anlatabilmek, gerçekleri yakalamak, bunları yazmak... Hepsi o yılları altın yapan heyecanlar olmuştur."[71]

"Öykü" üzerine sürekli düşündüğünü söyleyen yazar, "öykü yazma" konusunda arayışlarının sürdüğünü belirtir. Nezihe Meriç'e göre öykücü kimliğini kazanmak kolay bir iş değildir. Yazarlığın birikim gerektirdiğini anı kitabında şu sözlerle ifade eder: "Öykücü olmak, öyküyü sevmek çok güzel bir donanmışlık. Ama taşıması zor. İnsanı parçalayıp parçalayıp toplayan, dağıtıp dağıtıp toparlayan, sevgiden yapıldığı için dokunmayan bir…"[72]

Nezihe Meriç'in öykülerinde 1950'li yılların öykücülüğünün yansımalarını görürüz. Çağdaş öykünün anlatım yöntemlerini kullanan yazar, biçim arayışlarını sürdürmüştür. Teknik bakımdan öykü kitaplarındaki yenilikler bu arayışın ürünüdür.

Yazarın öykülerinde içerik bakımından da dönemin öykücülüğünün etkisi görülür. Yazar, bireyin iç dünyasını yansıtan öykülerinde özgürlüğü kısıtlanan bireylerin açmazlarını anlatmıştır. O dönemin özellikle de varoluşçu çizgide yazan öykücüleri, bireyin mutsuzluğunu, huzursuzluğunu ve arayışlarını anlatmışlardır. Dönemin öykü anlayışının izlerini taşıyan Nezihe Meriç'in eserlerinde yazara özgü bir öykü dünyası vardır.

Nezihe Meriç'in öykücülüğünde dergicilik döneminin önemli etkisi vardır. "Seçilmiş Hikayeler" ve "Dost" adlı dönemin önemli dergilerinin yönetiminde yer alan yazar, edebiyat ürünlerinin çoğunu tanıma fırsatı bulmuştur. Dergiye gelen öyküleri okuyup değerlendirirken öykü dünyasının yeniliklerinden de sürekli haberdar olmuştur. Bu çalışma ortamını Nezihe Meriç öykücülüğünün bir beslenme kaynağı olarak düşünebiliriz. Türk edebiyatında 1945'ten sonra yapılan çeviriler dönemin dergilerinde yer aldığından yazar, Batılı edebiyat akımlarından haberdar olmuştur. Ayrıca bu akımların Türk öykücülüğündeki yansımalarını da takip etmiştir. Yazarın bu etkilenmeleri onun öykü dünyasının zenginleşmesini sağlamıştır.

Nezihe Meriç, öykücülüğünde dikkat çeken bir başka husus, öykülerindeki "otobiyografik" unsurlardır. Kahramanı kadın öğretmen olan öykülerinde olduğu gibi yazarın yaşam deneyimleri öykülere yansır. Örneğin, "Bozbulanık"ta "Öğretmen" adlı öykünün ana kahramanı, bir müzik öğretmenidir. Bu konuya ilişkin yazarın

---

[71] Üçüncü Öyküler, "Nezihe Meriç'le Söyleşi" , Güz 2000, S.10, s. 6-7
[72] Nezihe Meriç, Çavlanın İçinde Sessizce , s. 138

biyografisinde önemli bir bilgi yer alır. Yazar, 1947'de Heybeliada İlkokulu'nda müzik öğretmenliği yapmıştır. Yazarın öykülerine dikkatle bakıldığında ilkokul öğretmenliği deneyiminin izleri açıkları görülür.

Behçet Necatigil, "Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü"nde "Bozbulanık"ta yer alan "Öğretmen" adlı öykünün konusunu belirtirken bir parantez açmıştır. Öykünün kahramanı genç kızın aslında yazarın kendisi olduğunu belirtmiştir.[73]

Dr. Osman Gündüz, "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı" başlıklı yazısında Nezihe Meriç'in romanını değerlendirir. Olaylara insancıl ve evrensel değerler açısından bakan yazarların konularını büyük ölçüde yazarın yaşam öyküsünden ya da yakın çevresinden aldığını belirtir. Bu romancılar arasında saydığı Nezihe Meriç'in de roman kişilerinin çoğu zaman öz yaşamsal özellikler taşıdığını vurgulamıştır. "Korsan Çıkmazı" adlı roman, "Topal Koşma"daki "Susuz VII" adlı öykünün genişletilmesiyle elde edilmiş ve ondan beş yıl sonra yayımlanmıştır. Bu nedenle Dr. Osman Gündüz'ün değerlendirmesi yazarın öykülerindeki "öz yaşamsal" özelliklerin de altını çizer.[74]

Güven Turan da Nezihe Meriç'in öykülerinin otobiyografik özellikler taşıdığını belirtmiştir. "Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitabını değerlendirirken şu sözlere yer vermiştir: "Nezihe Meriç'in yalnızca "Bir Kara Derin Kuyu" adlı kitabı değil, daha önceki yapıtları da otobiyografi tadı taşıyor. Hem de baş kişisinin bir erkek olduğu öyküleri bile."[75]

Öykülerde hep birinci tekil kişi anlatımıyla karşılaşıldığını vurgulayan Güven Turan, Nezihe Meriç'in öyküyü "içinden" kurduğunun altını çizer.

Nezihe Meriç ile yaptığımız görüşmede otobiyografik özellikler hususunda yazar, bu konuya açıklık getirmiştir. Yazar, hiç tanımadığı kişileri kahramanlaştırdığını söylemiştir. "Erol Bey" adlı kahramanını örnek vermiştir. Onu hiç tanımadığını, fakat zihninde kurguladığını belirtmiştir. Öyküleri tam anlamıyla otobiyografik olmasa da yazdıklarında yaşam deneyimlerinin olduğunun altını çizmiştir. Buna örnek olarak da Orta Anadolu, Doğu Anadolu insanının yaşamını yansıtan öykülerini göstermiştir. Bu öykülerin kahramanlarını gördüğü, tanıdığı için öykülerde anlatılan dünyanın daha gerçekçi olduğunu belirtmiştir.[76]

Nezihe Meriç'in öykü dünyasına bakıldığında yazarın sürekli yenilikten, ilerlemeden yana olduğu anlaşılır. İlk öykü kitabı "Bozbulanık" ile son öykü kitabı

---

[73] Behçet Necatigil, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü", Varlık Yayınları, İstanbul, 1994
[74] Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2005
[75] Güven Turan, "Kuyuya Vuran Güneş", Kültür-Yaşam, 12.09.1989, s. 6
[76] Nezihe Meriç, görüşme 10.03.2005

"Çisenti"yi kıyasladığımızda bir değişim grafiği ile karşılaşırız. Gerek içerik gerekse biçim özellikleri bakımından oldukça farklı kurgulanan öyküler, yazarın arayışlarının ürünüdür.

Yazara göre insan, yaşamı boyunca hep kendini gözlemelidir. Yaşama biçimini göz önünde tutarak gelişen dünya içinde yerini yeniden biçimlendirmelidir. Yazar: "Güneşin altında söylenmedik söz kalmamıştır dense de her gün yeni bir gün olduğuna göre sözümüz hep yeni biçimlerde söylenmelidir. Öykümüz de..." diyerek yenilik karşısındaki duruşunu özetler.[77]

Nezihe Meriç, bu düşünceleri öykülerine yansıtır. Öykü dünyası, farklı evrelerden oluşur. Öykülerindeki değişime bakarak Nezihe Meriç'in hem kendi çizgisini koruduğu hem de yeniliğe açık bir yazar olduğu söylenebilir.

Nezihe Meriç, kendisiyle yapılan söyleşide neden "kadın öyküsü" yazarı olarak anıldığının cevabını verir. Kendisinin çok iyi işlediği erkek kahramanların pek anılmadığını söyler. Bir kadın öyküsünden kadınları yazdığı için değil, kadınların yaşama katılışları, ayrıntıları gözlemleyişleri erkeklerden ayrı olduğu için söz edilmesi gerektiğini vurgular. Kadın yazar, erkek yazar ayrımının sadece bu anlamda yapılması gerektiğini düşünür. Kadınları çok iyi gözlemleyip oldukça başarılı bir biçimde yazan erkek yazarlar olduğunu da açıklamasına ekler.[78]

Yazarın yukarıdaki açıklaması oldukça önemlidir. Burada altı çizilmesi gereken nokta, kadın duyarlığıdır. Kadının toplumdaki konumunu, kimliğini sorgulayan yazar, kadın duyarlığıyla hareket etmiştir. Kadın bilincini irdeleyen öykü anlayışının temelinde aynı duyarlık söz konusudur.

Nezihe Meriç'in öykülerinde genellikle büyük kentlerde yaşayan orta halli insanların günlük hayatları anlatılır. Öykülerde olay yerine olayın kahramanlarda bıraktığı etki üzerinde durulur. Bu nedenle öykülerin pek çoğu durum öyküsüdür. Selim İleri, "Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri" başlıklı yazısında Nezihe Meriç'in öykülerinde olaydan göveren duygulanımın öne geçtiğini söyler. Ona göre, yazarın en başarılı ürünlerinde yaşamla ilişkisinde kişiliğini yitirmek istemeyen genç kızların dirençleri anlatılır. Öykülerde ayrıntılarla beslenmiş gözlemlere çokça yer verildiğine

---

[77] Üçüncü Öyküler, "Yaşadığımız Sürece Sözümüz Hep Yeni Biçimlerde Söylenmelidir Öykümüzde" S.10 , Güz 2000, s.7
[78] Üçüncü Öyküler, agy., s.10

işaret eder. Böylelikle yazarın kişisel çizgisi ile öykü sanatına katkıda bulunduğunu vurgular.[79]

Nezihe Meriç'in olaydan çok çağrışımlarla örülü izlenimlere dayalı öykülerinde iç gözlem ön plandadır. Olaydan etkilenen insanın iç yaşantısı yansıtılır. Bu husus, yazarın öykü anlayışının değişmeyen temel özelliğidir.

3.1. İçerik

Nezihe Meriç'in ilk öyküsü 1950'de "Seçilmiş Hikayeler"de yayımlanmıştır. 1952-1965 yılları arasında Bozbulanık, Topal Koşma, Menekşeli Bilinç adlı öykü kitapları ile Korsan Çıkmazı adlı romanı yayımlanmıştır. Nezihe Meriç'in ilk öykü kitabı olan "Bozbulanık" yayımlandığında dönemin edebiyat dünyasında büyük yankı uyandırmıştır.

"İşlediği konulara bir iç zenginliği, dinlendirilmiş dikkatler, boyutlar ekleyen yazar, değerini daha bu ilk kitabıyla kabul ettirmişti. Kitabın ikinci basılışında (1957) ilk kitabına "Alaturka Şarkılar", "Kurumak", "Keklik Türküsü", "Dışarlıklı" hikayelerini ekleyerek hikaye sayısını on sekize çıkardı. Öz suyu hikayesindeki Hayriye'yi de sonradan Sular Aydınlanıyordu (1969) oyununda yeniden canlandırdı.[80]

Nezihe Meriç'in öykülerinde kadının toplumdaki konumunu sorgulayan, onun bireysel durumunu sergileyen bir tavır dikkati çekmektedir. Öyküler, kadının toplumsal açmazlar içindeki varoluş serüvenini yansıtır. Öykülerdeki konular kadınca bir bakışın getirdiği duyarlıkla ele alınır.

Nezihe Meriç, öykülerinde gelenek görenek kurbanı kadınların sorunlarını işlemiştir. Erkek egemenliğine dayanan bir toplum düzeninde ezilen kadınları anlatmıştır. Törelerin baskısı, toplumun anlayışsızlığı karşısında bunalan bireyler, çevreyle çatışma halindedirler. Özgürlüğüne kavuşmak için çevreden kopan ya da çevreye başkaldıran kadın kahramanlar, Nezihe Meriç'in öykülerinde sıkça karşımıza çıkarlar.

Nezihe Meriç'in öykülerinin temalarına bakıldığında sıkça tekrarlanan ve farklı öykülerde işlenen şu temalar dikkat çeker: Özgürlüğü kısıtlanan kadınların açmazları, kadın-erkek ilişkileri, toplumda kadına yüklenen roller, mutsuz evlilikler, aşk, cinsellik,

---

[79] Selim İleri, " Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri" , Türk Dili, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Yıl: 25, Cilt: XXXII, Sayı: 286, 1 Temmuz 1975, s.7

[80] Behçet Necatigil , Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, Varlık Yay., İstanbul , 1994

ilişkilerde sevgisizlik, yalnızlık, yaşama sevinci, yoksulluk... Bu temalar, kadınca bir bakışın getirdiği duyarlıkla işlenir. Öykülerin temaları kadın dünyasını ayrıntılı şekilde ortaya koymaya yöneliktir. Bazı öykülerde birden fazla temanın ele alındığı görülür. Bu tarzdaki öykülerde birden fazla tema iç içe bulunur.

Nezihe Meriç'in öykücülüğünü daha çok kitaplardaki öykülerin içeriğine göre üç dönemde incelemek mümkündür. Bozbulanık, Topal Koşma, Menekşeli Bilinç, birinci döneme ait ürünlerdir. Yazar, bu öykü kitaplarında çocukluk ve ilk gençlik yıllarının birikimini kullanmıştır. "Yazmak Benim Yaşamımdır" başlıklı yazıda yazar, ilk öykü kitaplarının içeriğine dair şunları söyler:

"Anadolu'da kentten kente dolaşan, açık havada büyümüş bir çocuğun birikimi. Doğa, anasının babasının anlattıklarından edinilmiş, bilmediği bir dünyanın - örneğin bir Rumeli'nin, bir İstanbul'un - masalsı izlenimleriyle, çocuk dünyasının, çevresindekilerden edindiği izlenimler, ilişkiler…"[81]

Bozbulanık ve Topal Koşma'da yer alan öykülerde anlatılan kadın dünyası ile Menekşeli Bilinç'teki arasında önemli bir fark vardır. İlk iki öykü kitabındaki kadın kahramanlar, yazar tarafından şöyle tanımlanır: "İçinde yaşadığı topluma bakıp düşünen, bozuk düzeni sezen, tepesi atmış genç kızlar, çaresiz acılı kadınlar."[82] Yazarın tarif ettiği genç kız portresi "Menekşeli Bilinç'te değişir. Düşünen, sorgulayan fakat harekete geçmeyen öykü kahramanlarının yerini toplumsal baskıya karşı koyan, tecrübeli, bilinçli kahramanlar alır.

Nezihe Meriç'e göre "Bozbulanık, Topal Koşma, Korsan Çıkmazı, Menekşeli Bilinç, hepsi, bir oluşma devresinin ürünleridir. Çocukluktan yirmi beş yaşlarına kadar süren ilk gençlik devresinin, duygular, düşünceler, anılar birikmişliği, yazmaya yavaş yavaş, küçük küçük değil de, birdenbire başlayınca böyle oldu. Hepsi birden, birbirleriyle ilişkiler kurarak, aynı havada, aynı duygu düşünce birliğinde."[83]

Dumanaltı ve Bir Kara Derin Kuyu, siyasi çalkantıların anlatıldığı öyküleri içerir. Yazarın yaşadığı kaçaklık döneminin kendisinde bıraktığı izler bu öykülerdeki karamsar atmosferde etkilidir. Toplumsal olaylara yönelen yazar, insanı bunalıma sürükleyen olumsuzlukları anlatır. Kültürel değerlerde ve insan ilişkilerinde yaşanan yozlaşma da yazar tarafından ele alınır. Ayrıca özellikle Bodrum sevgisinin işlendiği yaz kenti öykülerinin sayısı Bir Kara Derin Kuyu'da oldukça fazladır.

---

[81] Nezihe Meriç, "Yazmak Benim Yaşamımdır", Cumhuriyet, 19 Haziran 1980 , s. 7
[82] Nezihe Meriç, Sanat Olayı, S. 14, Şubat 1982, s. 58
[83] Mübeccel İzmirli, "Sanatçılarla Konuşmalar- Nezihe Meriç", Varlık, S. 663, 1 Şubat 1966, s. 10

Yandırma ve Çisenti, üçüncü döneme ait ürünlerdir. Bu kitaplardaki öykülerin en belirgin özelliği, yazarın öykü yazma serüvenini okurla paylaşmasıdır. Bu yöntemi diğer öykü kitaplarında da kullanan Nezihe Meriç, son dönem ürünlerinde yoğunlaştırır. Günlük hayatın anlatıldığı öykülerde yazar, insan ilişkilerini sorgular. Kent kültürünün yarattığı yeni insan modelini ele alır. İnsan ilişkilerinde yitirilen değerlere işaret eder. Öykülerinde kültürel yozlaşmayı sıkça anlatır. Bu bakımdan yazarın öykülerinin içeriğindeki değişim dikkat çeker. Yazarın öykülerinde ele aldığı yeni konular, öykü içeriğinin zenginleşmesini sağlar.

Temalar

3.1.1. Evlilik

Nezihe Meriç'in öykülerinde evlilik kurumuna eleştirel bir bakış söz konusudur. Öykü kahramanları, mutsuz evlilikleri nedeniyle büyük sıkıntı yaşarlar. Nezihe Meriç, bu mutsuz evlilikleri anlatırken adeta mesaj verir: Gelenek ve göreneklere uygun olarak yapılan, toplum baskısıyla gerçekleşen evlilikler, insanların mutsuzluğuna neden olur. "Aile" kavramı dahi onları yalnızlıktan kurtaramaz.

"Uzun Hava" adlı öyküde yazar, sevgisizlik temeline dayalı mutsuz bir evliliği anlatır. Öyküde "Yanık Sabir" olarak tanınan bir şoför, sevmediği kişiyle evlendirilmiştir. Sabir, toplum tarafından dışlanan, "düşmüş" bir kadına aşıktır. Evlilik dışı bu ilişki, onu çaresiz bırakır. Sabir, aşık olduğu kadını şöyle anlatır: "Abi, bu karı başka karı. Erkek karı. Ana gibi, bacı gibi, avrat gibi. Anlatamam ben yoksa."[84] Sabir, büyük bir aşkla bağlı olduğu bu kadınla her şeyini paylaşır. Onun çıkmaza girmesinin nedeni, kendisinin eş seçme özgürlüğünü elinden alan toplumdur. Sabir, eşini yapağı kokan kirli bir yatakta uçuklamış dudakları, sert kalçaları, nasırlı topukları, horul horul uykusuyla anlatır. Onun keskin keskin koktuğunu, kütük gibi olduğunu, dokunulsa ses vermeyeceğini vurgular. Bu durum evlilikte iletişimsizliği ifade eder.

"Susuz V" öyküsünde "Mahmud" adlı kahramanın mutsuz evliliği anlatılır. Yazar, bu mutsuz evlilikten yola çıkarak Anadolu'nun evlilik anlayışını sorgular. Bir adamın nasıl evliliğe zorlandığını, özgürlüğünün elinden alınışını anlatır. Zorla evlendirilen Mahmud'un şu sözleri yazarın düşüncelerini yansıtır: "Çocuk değil önemli

[84] Bozbulanık, Uzun Hava, s. 50

olan. "Kadın; evlilik de değil. Kadın önemli önce. Başarısız bir evliliğin kazandırdığı çocuk nedir bilir misin sen?"[85]

Ruhsal yalnızlık yaşayan Mahmud aynı zamanda cinsel yalnızlık da duyar. Evliliğinde cinsel heyecanı da yaşayamaz. Bu konuda da eşiyle iletişimi yoktur. Onunla iki yabancı gibilerdir. "Kalın beyaz bacaklar orada kabarıp tümsekleniyor. Karanlık yorganı kaldırıp kadının yanına girmiyor. Kasıklarında bulanık bir ağrı olup dolaşmıyor kahverengi adamın. Bu kadın, bilinmez yokluklarda çığlık çığlığa uzaklaşmasın bu gece."[86]

"Bozbulanık"taki "Bazıları" öyküsünde Rıza Bey'in evliliği sorgulanır. Rıza Bey'in yalnızlığının anlatıldığı öykünün merkezinde iletişim kuramayan bir çiftin aile hayatı yer alır. Rıza Bey, yirmi beş yıldır birlikte yaşadığı eşiyle duygularını ve düşüncelerini paylaşamaz. Sabiha Hanım, Rıza Bey'in sıkıntılı olduğunu dahi anlamaz. Aynı odada oturdukları halde birbirlerinin ruh hallerini anlamaya çalışmayan çiftin evliliği paylaşımdan yoksundur.

"Öğretmen" öyküsünde bir ilkokul öğretmeninin zihninden geçen karmaşık düşünceler anlatılır. Öyküde "aşk, evlilik, özgürlük, sevgi" kavramları sorgulanır. Yazar, öyküde farklı sosyal meselelere tartışma zemini hazırlar. Öykü okurunun düşünce üretmesini ister. Kadın-erkek ilişkilerini sorgulayan öykü kahramanına göre "sevmek", uzak uzak, ince ince, sızım sızım, çini çini, çiseleyen, çimlenen, gülümseyen bir şeydir. "Aliye" adlı arkadaşının "imam nikahı, gayrimeşru çocuk ve namus" kavramları üzerine söylediği sözleri hatırlayan ana kahraman, toplumun ahlak yasalarını eleştirir. Evlilik kurumunun temelinde sevginin olması gerektiğinin altını çizer.

"Yine bir gün Aliye: "Bu dünya piçlerle dolu" diyordu. "Örneğin ben piçin âlâsıyım. Benim babam pis, adi, sarhoş herifin biri. Annem de eh, sıradan bir kadın. Birbirini düşünmeden, arzu etmeden, rastgele birleşmiş iki insan. Nikâh ne demek? Ne idüğü belirsiz bir herif, yani imam; üç beş kişiden âmin âmin ve peydahlanan ben. Ama düşünün birbirini arayıp bulan, isteyen iki ruh, iki vücut birleşirse… O zaman kağıtlar ve imzalar bir yana, doğan çocuk piç değildir. Kesinlikle! Sahici insan odur işte… Toplum, ahlak, yasa, düzen ve inanç denen şeyler, temiz ve yerleşmiş duygular, gevşemiş bir şeyler kayar gibi olmuştur Aliye konuşurken. O zaman yürekleri yakıcı bir duygu alazlayıp geçmiş, bir an, yangın yangın aşkı duymuşlardı."[87]

---

[85] Topal Koşma, Susuz V, s. 139
[86] Topal Koşma, Susuz V, s. 143
[87] Bozbulanık, Öğretmen, s. 65

"Keklik Türküsü" öyküsünde Oya adlı ana kahramanın evliliğe bakış açısı anlatılır. Oya'nın annesi ve Zehra Hanım'ın evliliğe dair görüşleri ile ana kahramanınkiler çatışır. "Aşk" kavramını sürekli sorgulayan Oya'ya göre eş seçiminde herkes özgür olmalıdır. Annesi ve Zehra Hanım ise toplumun bakış açısının önemli olduğunu savunurlar. Evliliğin toplumun onayını alarak, toplumun beğenisine uygun olarak yapılmasını uygun gördüklerinden görücü usulü evliliği savunurlar. "Var bir kocaya da gelip evinde bir kahve içelim. Kız everdik diye azıcık da biz gerinelim bakalım" diyen kadın kahraman, evlilik anlayışını yansıtır. Bu anlayışa göre "Koca ekmeği meydan ekmeğidir." Toplumda yerleşmiş bu bakış açısı bireyler üzerinde baskı oluşturur. Öykü kahramanları, "Keklik Türküsü"nde Oya'nın annesinin yaşadığı "ele güne ne deriz" korkusuyla yaşarlar. Toplumda yapılan evliliklerde başkalarının fikirleri göz önünde bulundurulur. Toplumun beğenisi ön plandadır.

"Topal Koşma" da yer alan "Susuz IV" ve "Susuz X" adlı öykülerde anlatılan mutsuz evliliklerde kadın kahramanların ruh halleri yansıtılır. "Susuz IV"te eşinden ayrılmayı düşündüğü halde çocuklarının mutluluğu için bunu gerçekleştiremeyen bir kadın anlatılır. Özverili kadın kahraman, oldukça çalışkandır. Eşine sadık olan kadın, tüm özverisine rağmen eşiyle iletişim kuramaz. Eviyle ilgilenmeyen adam, eşini aldatır. Kadın, bu duruma rağmen evliliğini sürdürür. Yazar, çıkmazdaki bu kadını anlatırken toplum tarafından kadına verilen rolleri sorgular. Kadın, kendi mutluluğunu düşünmeden, başkaları için yaşamaya zorlanmaktadır. Mutsuz ve yalnız olsa da yazgıya boyun eğen kahraman, "çocuklar ve çorba kurtuldu" diye sevinir.

"Susuz X" öyküsünde de taşralı bir kadının evliliğindeki mutsuzluğu anlatılır. Gece geç saatlere kadar eve dönmeyen kocasını bekleyen kadın, "öfke, kıskançlık, üzüntü" gibi duyguları karışık bir biçimde yaşar. Aldatıldığını düşünen kadını teselli eden taşralı iki kadının teselli sözleri dikkat çekicidir: "Erkeğin üstüne varılmaz. Döner gelir. Deli çakal işte. Bilin oyununu. Döner gelir." Bu sözler taşralı kadının erkeğin üstünlüğünü kabul edişini yansıtır. Kadın-erkek eşitliğine aykırı olan bu düşünce tarzında erkek ayrıcalıklıdır. Yazar, öyküde taşralı cahil bir kadının da evlilik kurumunu sorgulayabileceğini vurgular. Bu kadın, toplumun bakışına göre aslında sadece ev işi yapmakla, çocuklarına bakmakla yükümlüdür. Öyküde bu görüşe karşı çıkılır. Öykü, taşradaki zihniyetin aynasıdır. Kadının özgürlüğünü elinden alan bu zihniyete göre erkeğin üstünlüğü esastır.

"Topal Koşma"nın "Susuz VI" adlı öyküsünde edebiyat öğretmeni Sahir ile resim öğretmeni Özün'ün evlilikleri anlatılır. "Taşra" diye tanımlanan bir Orta Anadolu

şehrinde yaşayan çiftin mutsuzluğu dile getirilir. Sahir, aşık olarak evlendiği Özün ile sağlıklı iletişim kuramaz. Genç bir ressam olan Özün, İstanbul'da resim yaparak yaşamak ister. Onun sanat aşkı her şeyin önüne geçer. Evliliğinde aradığını bulamayan genç kadın, kendisini anlamaya çalışan eşinin dokunuşlarına dahi engel olarak yalnızlığı seçer. Öyküde aşk temeli üzerine kurulu bir evlilikte yaşanan mutsuzluk dile getirilir.

"Susuz VIII" öyküsünde "Ayşe" adlı ana kahramanın karmaşık zihni yansıtılır. Öyküde "kadın-erkek ilişkileri, evlilik, aile, bekaret, feminizm" kavramları tartışılır. Öykü kahramanları bu kavramlara dair görüşlerini belirtirler. Öyküde "Kader mi, Bülent mi" sorusunun cevabını arayan ana kahraman, toplumun evlilik anlayışını eleştirir. Kaderci tavrın mutsuz evliliklere neden olduğunu savunur. Öykünün mesajını da yansıtan şu sözler önemlidir:

"Kader deyince ifrit ateşi oluyor Bülent. Ali Beyin oğlu!'Eh! Anlatamam ki…' Mösyö Sorbon der Meli ona.'Evlen' diyor, rahat rahat. Evlilik, bir anlam tamlamasıdır. Gelişigüzel biriyle olmaz bu iş elbet. Büsbütün boğuntu. Burada çeker, aile çevresinde o zaman. Yükü az hiç olmazsa. Evlenmek! Değer kazandırırsa insana, dengeyi kurarsa, iyi. Yoksa? Peki nerede bu Allah? Yoksa yok mu? 'Allahım! Allahım…'"[88]

"Susuz XI" öyküsünde "Naciye" adlı kadın kahramanın sevdiği adamla İstanbul'a kaçma serüveni anlatılır. Öykünün temelinde mutsuz bir evliliğin sebep olduğu olumsuzluklar yer alır. Naciye, yanında uyumaya tahammül edemediği eşiyle yürüttüğü mutsuz evliliğe başkaldırır. Bu başkaldırı aslında toplumun bireyin özgürlüğünü elinden alan değer yargılarınadır. Naciye, Murat adlı şoföre aşıktır. Aşkı için mücadeleyi göze alır. Sevdiği adam bir kazada ölünce çaresiz kalan Naciye iş arar. Eşini ve çocuğunu bırakıp sevdiği insana kaçan bu kadına toplumun bakışı oldukça acımasızdır. "İffetsiz" olarak nitelendirilen kadına dair önyargılar söz konusu olur. Öyküde vurgulanan nokta da zorla evlendirildiği kişiyi sevemeyen kadını cezalandırmaya devam eden çarpık erdem anlayışıdır.

"Menekşeli Bilinç" kitabında "Açar da Tutku Gülleri Açar" öyküsünde de "evlilik" kavramı farklı boyutlarıyla ele alınır. Öykünün ana kahramanı olan dul kadın, toplum tarafından dışlanır. Onun beğendiği bir erkekle birlikte oluşu ayıplanır. Dul bir kadına yaşama hakkı dahi tanımayan kişiler onun namusunu sorgular. Ekonomik özgürlüğünü kazanmış olan kadın evliliğe dair görüşlerini büyük bir cesaretle anlatır. "Evlilik, bekaret, namus" kavramlarını iki yüzlü bir tavırla açıklayan kişilere karşı

[88] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 187

kendisini korumaya çalışır. Kahramanın şu sözleri öykünün mesajını da yansıtması bakımından önemlidir:

"Adam oluşum bir kendi çabamla. Onlar kocalarının, karılarının sıcacık koyunlarında yatıp çocuk yaparken yün örmüşüm ben. Borç yüzünden çıbanlar dökmüşüm. Gece çalışmışım, gündüz çalışmışım. Hoşuma giden bir adamla yatmak hakkımdır. Bunu anlamayacaklarını, o çarpık erdem anlayışlarıyla bağdaştıramayacaklarını bilmez miyim. Boş vermişim ben onları. Beni bırakmıyor. Ben onu bırakmıyorum sanıyorlar. Benim çabam tutuyor adamı."[89]

"Tedirgin" öyküsünde iki farklı evlilik anlayışı ortaya konulur. Öykünün ana kahramanı Nurhan Aladağ, mutlu bir yuvaya sahiptir. Çocuklarının olmayışı dahi eşiyle birlikteliğinde sorun olmaz. Evlilikleri saygı ve sevgi temeline dayanır. Öykünün diğer kadın kahramanı Nili'nin evliliği ise çıkar ilişkisinden ibarettir. Eşiyle evlenme nedeni geleceğini garanti altına almaktır. Nili'nin evlilik anlayışını yansıtan şu sözleri dikkate değerdir:

"Ben de Kenan"ı yakalamasaydım vaktiyle düşün artık. Gülme gülme, ben açıkça söylerim. Resmen el koydum Kenan'a. Hem yakışıklıydı, hem zengin. Mesleği iyi, arazi marazi, pamuk falan. İşini bileceksin. Yok çaresi Gemisini kurtaran… Ben yardım etmesem anneme, Allahtan Kenan para pul hesabı bilmez, her şey benim elimde yoksa sürünür kadın vallahi sürünür. Ama ne acı şekerim, düşünebiliyor musun ! Onun için boş ver sen. Hepsi aynı, bu heriflerin. Yani bak açıkçası, ben kocamı bile ayrı bir yere koyamam. Kenan da içlerinde, hepsi bir…[90]

Nili adlı kadın kahramanın bu sözleri evlilikten beklentilerini yansıtır. Kenan Bey, başka kadınlarla gönül ilişkisi kurmaktadır. Onun bu çirkin tavrı dahi eşi için sorun değildir. Evliliklerinde maddi değerler ön plandadır. Nurhan Aladağ'ın evliliği ise manevi değerlere dayalıdır. Eşine aşık olan kadın kahraman için önemli olan mutluluk ve huzurdur.

"Işın" öyküsünde mutsuz bir evlilik anlatılır. Eşiyle hiç iletişimi olmayan yalnız bir adamın ruh tahlili sunulur. "Balkondaki adam" olarak tanıtılan kahraman sürekli sigara içer. Evin içinde mutlu değildir. Balkona çıkma nedeni de odalarda havasız kalmasıdır. Öyküde mutsuz bir evliliğin insanı nefes alamaz duruma getirdiği anlatılır. Eşiyle hiçbir paylaşımı olmayan kahraman, bu durumun nedenlerini şöyle açıklar:

---

[89] Menekşeli Bilinç, Açar da Tutku Gülleri Açar, s. 264
[90] Dumanaltı, Tedirgin, s. 55

"Yaşamı olduğu gibi alır. İncelemez. Düşünemez, yeniden, kendinden bir şey katarak üretmez. Ne öğrenmişse onunla yetinir. Günlük hayatını yaşar. Derinlik sözcüğünü, belki çok güzel yazar, o güzel yazısıyla: DERİNLİK ! Ama, anlamaz."[91]

"Acıyı Aşmak" öyküsünde de birbirlerini anlamayan bir çiftin evliliği anlatılır. Ev hanımı olan kadın kahraman, kendisini bir tutsak olarak nitelendirir. Ev işleri, çocuklarının bakımı ona sorumluluk yükler. Eşinin bencilliği, soğukluğu ve anlayışsızlığı kadın kahramanı mutsuz eder. Öyküde erkek egemen toplumun kadına sunduğu roller tartışılır. Eşinin karşısında sürekli ezilen kadının şu sözleri onun iç dünyasını yansıtır:

"- Ah, nasıl sıkılıyorum. İçine dönük, gösterişsiz bir kadınım. Güzel de değilim, biliyorum. Kültürlü, benbenci bir kocaya karşı susa susa sinir sahibi olmuş biriyim işte.-„[92]

"İnsan istediğince kalabalıktan kaçsın, uzun yürüyüşler yapsın, gene eve dönülür. Ben de evime dönüyorum her seferinde. Pişirilecek yemekler, yıkanacak meyveler, kurulacak sofralar beni bekliyor. Ben bir ev kadınıyım. İşim de bu. Bu işlerin tutsağıyım. Çocuklarım da küçük olduğuna göre…[93]

Nezihe Meriç, "evlilik" temalı öykülerinin çoğunda kadına toplum tarafından verilen rolleri sorgular. Kadını köle gibi gören anlayışı eleştirir. Toplumun genelinde var olan bu zihniyetin değişmesi gerektiğine işaret eder. Öykülerin kadın kahramanları da yaşamlarını sürekli sorgularlar. Erkek olduğu için ev işi yapmayan, çocukların bakımına yardımcı olmayan eşlerinin bu bencil davranışları onları mutsuz eder. Yazara göre kadını değersiz gören zihniyet değişmeden bu sorunun çözümü mümkün değildir.

"Bir Kara Derin Kuyu"da gelenek göreneklere dayalı olarak gerçekleşen mutsuz bir evlilik anlatılır. Karadenizli Mustafa adlı öykü kahramanı toplum baskısıyla evlendirilmiştir. İstanbul'a göç ettikten sonra burada genç bir kıza aşık olan kahraman, çaresiz kalmıştır. Eşinden nefret etmektedir. Eşinden ayrılmak ister. Oysa eşi onun eve getirdiği genç kızı "kuma" olarak benimser ve bu duruma dahi razı olur. Yazar, öyküde "evlilik" kararında bireylerin özgür bırakılmaları gerektiği mesajını yineler. Toplum baskısıyla yapılan gelenekçi evliliklerin sebep olduğu bunalımlara dikkat çeker.

"Yandırma" adlı öykü kitabında yer alan "Yunus" adlı öyküde de mutsuz bir evlilik anlatılır. Yazar, bu tema üzerinden kadın-erkek ilişkilerini sorgular. Toplum

---

[91] Dumanaltı, Işın, s. 133
[92] Dumanaltı, Acıyı Aşmak, s. 146
[93] Dumanaltı, Acıyı Aşmak, s. 148

baskısı sonucu hiçbir yakınlık duymadığı bir kadınla evlenen Yunus adlı kahraman, yalnızlığa mahkum edilmiştir. Yunus'un şu sözleri onun eşiyle hiçbir paylaşımının olmadığına işaret eder: "Benle konuşacak, şu rakıyı, böyle bir yerde karşılıklı içecek, beni nasıl söyleyim, şöyle söyleyeyim, bana yaşamak denen bu şey, ne bu yaşadığımız abi, benim çok kafama takılıyor, nedir bu yaşamak denen hani anlatabildim mi, bakma güldüğüme, çok düşünüyorum bunu abi, hani işte bunu benimle düşünecek biri gerek abi. Getir bizim Selime'yi buraya, olur mu abi? Getirebilir misin? Diyelim getirdin, iki çift konuşamaz abi. Susar oturur."[94] Bu öyküde de şoför Sabir ile aynı kaderi paylaşan kahramanın can sıkıntısı anlatılır. İki kahraman da teselliyi içkide bulur. Yazar, öykülerde toplumun aşka ve evliliğe geleneksel bakışını eleştirir. Dikkat çeken nokta şudur: Mutsuz evliliklerde sadece kadınlar değil erkekler de bunalıma sürüklenirler. Yazar, öykülerinde bu gerçeğin altını çizer.

Nezihe Meriç, öykülerinde evliliğin paylaşım temeli üzerine kurulduğunun altını çizer. Toplum baskısıyla gerçekleşen evliliklerin sağlam olmayacağını örneklerle anlatır. Toplumun aşka ve evliliğe geleneksel bakışını sıkça eleştirir. "Keklik Türküsü"nde Oya adlı genç kızı zorla evlendirmeye çalışanların söylediği şu cümlenin bu geleneksel bakışın ürünü olduğunu vurgular: "Koca ekmeği meydan ekmeğidir."

Nezihe Meriç'in evliliği konu alan öykülerinde genellikle mutsuz evlilikler anlatılır. Mutsuz evliliklerinin insanları bunalıma sürüklediği ifade edilir. Başkalarının zoruyla yapılan evliliklerde mutsuzluk kaçınılmazdır. Sevdiği insanla evlenmeyip toplumun uygun gördüğü kişiyle evlenen bireyin yalnızlığa mahkum oluşu yazar tarafından sıkça ele alınır. Nezihe Meriç'e göre evlilikler " saygı ve sevgi" temeline dayalı olmalıdır. Çocuklar da iki insanın birbirine duyduğu aşkın simgesi olarak dünyaya gelmelilerdir. Bireyin özgürce eş seçimine karşı çıkan eskimiş gelenekleri eleştiren yazar, öykü kahramanlarının bu konuda yaşadıkları sorunları anlatırken aslında kendi duruşunu yansıtır.

3.1.2. Kadın Dünyası

Nezihe Meriç, başta öykü kitapları olmak üzere eserlerinde kadın dünyasını farklı noktalarıyla yansıtmıştır. Yazarın kadınca bir bakışla ele aldığı "kadın dünyası"

[94] Yandırma, Yunus, s. 33

özellikle "Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabında tüm ayrıntılarıyla ele alınır. Yazar, çok iyi bildiği kadın dünyasını öykülerde başarılı bir biçimde anlatır.

İnci Aral, "Öykücülüğümüzde Kadın ve Erkek Söylemi" başlıklı yazısında kadın dünyasını konu edinen öykücülere dair şu sözlere yer verir: "1960-80 arası yıllarda kanunlarını daha çok kadın dünyasından alan, kadınlara siyasal, ahlaksal, cinsel sorunların sorgulanması temelinde bakan, bireyselle toplumsalın bir arada ele alındığı kadın imgeleri yaratan kadın yazarlar, kendi cinslerini kınamaktan korkmadan içerden, derinliğine anlatmaya başladılar. Nezihe Meriç, Leyla Erbil, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Sosyal, Pınar Kür vb…"[95]

Nedim Gürsel "Bozkırdaki Yabancı" adlı kitabında "Türk Kadın Edebiyatı Üzerine" başlıklı bir yazısında Nezihe Meriç'in "çağdaş düzyazının öncülerinden" olduğunu vurgular. Nedim Gürsel'e göre Nezihe Meriç, kadın dünyasını derinlemesine ele almaktadır. Nedim Gürsel, Türkiye'de kadın edebiyatının özelliklerini şöyle sıralar : "Türkiye'de kadın edebiyatının özgül nitelikleri arasında orta sınıfların günlük yaşamlarına eğilmesini, toplumsal sorunlardan çok duygusal ilişkileri ön plana çıkarmasını, başkaldırıcı oluşunu, kadın-erkek eşitliğini Batı'ya oranla daha az köktenci bir biçimde talep etmesini, büyük kentlerin hem kibar hem kenar mahallelerini betimlemesini sayabiliriz."[96]

Nezihe Meriç'in öykülerinde kadın-töre çatışması, kadınların geçim sıkıntısı, aile baskısı sıkça anlatılır. Kadın kahramanlar, toplumla karşı karşıya gelirler. Toplumun gelenek ve görenekleri onların özgürce hareket etmelerine izin vermez. Bu nedenle bir çatışma yaşanır. Ezilen kadın kahramanların mücadelesine dikkat çeken yazar, toplumu eleştirir.

"Dünyadaki Teknik Arıza" öyküsünün kadın kahramanı, iki çocuklu dul birisidir. Çuval dikerek geçimini sağlamaya çalışan kadın, toplum tarafından dışlanır. Kadına dair öyküde şu bilgiler sunulur: Ortaokulu bile bitirmesine izin verilmemiştir. Çok küçük yaşta evlendirilmiştir. Önceleri başkaldırsa da iki çocuğu olduktan sonra kaderine boyun eğmiştir. Kocası fabrikadan bir işçi kızla kendisini aldatmıştır. Kadının özgürlüğünü elinden alan toplum, bu durumu kaderci bir tavırla açıklar. Kaderine boyun eğmesi için de kadına baskı yapar. Yazarın özellikle altını çizdiği bu konu öykülerin çoğunda karşımıza çıkar. Öyküde vurgulanan nokta, dul bir kadına yaşama hakkı tanımayan töreler, gelenek ve göreneklerdir.

---

[95] İnci Aral, "Öykücülüğümüzde Kadın ve Erkek Söylemi, Varlık, 1 Mart 2000, S. 1110, s. 38-39
[96] Nedim Gürsel, Bozkırdaki Yabancı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 82

"Umut Fakirin Ekmeği" öyküsünde yoksul bir kadının dünyası yansıtılır. Badanacı olan kocası hastanede tedavi gören kadın kahraman, çocuğuna bakmak için iş aramaktadır. Kadının çok küçük yaşlarda evlatlık olarak bir aileye verildiğini vurgulayan yazar, bu olayın onun kaderini de belirlediğine işaret eder. Küçük yaşta evlendirilen kadın, imkansızlıklar içinde bir hayat sürdüğünden oldukça mutsuzdur. Yazar, kadın kahramanın her şeye kaderci bakışla yaklaştığını vurgular. "Alınyazısı" diyerek her şeye razı olan kadın, sürekli şükreder. Kadın dünyasını yansıtan öyküde geleneği oluşturan değerlerden biri olan tevekkül anlayışının bu dünyaya etkisi sorgulanır. Bu öykünün kadın kahramanı, toplumda ezilen çok sayıda kadını temsil eder. Yaşadıklarını sorgulamayan bu tip kadınlar, hiçbir şeye karşı çıkmazlar. Kimlik arayışından uzak olduklarından toplumun dayattığı her şeye razıdırlar. Yazar öyküde anlattığı bu kadın kahraman aracılığıyla çok sayıda kadının dünyasına ışık tutar.

"Uzun Hava" öyküsünde iki farklı kadın kahramanın dünyası kıyaslanır. Öyküde aşk, cinsellik, evlilik, kadın-erkek ilişkileri sorgulanır. Şoför Sabir adlı ana kahraman mutsuz bir evlilik yapmıştır. Karısı "yapağı kokan kirli yataktaki uçuklamış dudakları, sert kalçaları, nasırlı topukları ile horul horul uyuyan köylü kızı" olarak tanımlanır. Şoför Sabir'in aşık olduğu Sofiya adlı kadın ise "düşmüş" bir kadın olsa da anlayışlı, sevecen ve uyumludur. "Bacı gibi, ana gibi" olduğunu söylediği bu kadına aşık olan Sabir, çaresizlik içindedir. Öyküde eleştirilen nokta şudur: Sabir, iyi, namuslu diye tanımlanan köylü kızı ile zorla evlendirilmiştir. Toplum baskısı yüzünden iki kadın kahraman da mutsuz olmuştur.

Yazarın altını çizdiği nokta, evli çiftlerin mutsuzluklarıdır. Toplumun dayattığı yasalar, çok sayıda insanın mağdur olmasına neden olmaktadır. Ahlak kuralları nedeniyle Sabir'in sevdiği kişiye kavuşmasına engel olan toplumun dayattığı evlilik, birden fazla kişiyi yalnızlığa mahkum etmiştir. Şoför Sabir'in eşinin yaşadığı mutsuzluğa da dikkat çeken yazar, zorla yapılan bir evliliğin sonuçlarını farklı bakış açılarıyla değerlendirir.

"Kurumak" öyküsünde toplumdaki iki farklı kadın tipi yansıtılır. "Bilge" adlı kahraman anlatılırken çağdaş kadının bireysel ve toplumsal konumuna ışık tutulur. Bilge, sürekli düşünen, sorgulayan ve aşırı duyarlılığı nedeniyle bunalımda olan genç kadındır. Onun imrenerek anlattığı Safinaz Hanım ise sıradan bir yaşam süren; fakat mutlu olan bir ev hanımıdır. "Düğün çorbası pişirmek, dolma sarmak, soba tahtasını silmek, eşine taze bezelye pişirmek" onu mutlu etmektedir. Kadın kahraman, elindekilerle yetinen, sorgulamadan yaşayan kadınları temsil eder. Bilge ise yaşamı her

yönüyle sorgular. Kendisini tanımaya çalışan bu kadın kahraman sürekli iç yolculuğa çıkar. Kimlik arayışı onun zihnini sürekli meşgul eder. Yazar, bu kimlik arayışını anlatarak değişen kadın modeline işaret eder. Öyküde iki farklı dünya kıyaslanır. Yazar, kadının bilinçlenme serüvenine dikkat çeker. Yazar, değişen kadın dünyasını sorgular.

"Topal Koşma"daki "Susuz" başlıklı öykülerin çoğunda kadın dünyası yansıtılır. Toplum baskısıyla bunalan kadın kahramanlar adeta susuz kalmışlardır. Kahramanların susuzluğunun nedenleri kitabın ikinci basımındaki kapak yazısında Ülker İnce tarafından şöyle ifade edilir:

"Hayatın 'Özsuyu'nun nereden geldiğini anlamaya yönelik birinci kitaptaki öykülerden sonra 'susuz'luğa atlanması doğal, çünkü suyu nelerin kuruttuğuna da bakmak gerekiyor. Bu işin sorumluları da apaçık ortada: 'aradıkları ya da kaybettikleri bir şeyi olmayan', 'aşkı… sevinçle, neşeyle karşıla(mayan)', 'yaşamı durmuş', 'özelliksiz insanlar, eskimiş gelenekler, saçma önyargılar'. Onlara karşı sürekli savaşan insanların varlığı, felaketli sonu sürekli geri püskürtüyor. İki ucundan iki yana çekilen gergin ipin bir ucundakiler öteki ucundakilerden daha kalabalık, ama onlar kadar güçlü değiller."

Susuz I'den Susuz XI'e kadar süren öykülerin kadın kahramanlarının arasında düşünen, sorgulayan, eskimiş ve işlevsiz törelere karşı çıkan mücadeleci kişiler yer alır. Bu kadın kahramanların en önemli özellikleri "susuz" oluşlarıdır. Kendilerinde eskimiş törelere karşı mücadele etme gücünü bulan kadın kahramanlar, susuzluğu gidermek için büyük çaba sarfederler. Çoğu zaman hedeflerine ulaşamadıkları bu mücadelede yer almış olmak dahi onlar için önemlidir. Kadın dünyasının belli başlı sorunlarına dikkat çeken öykü kahramanları, varoluş serüvenlerini sorgularlar. Bu sorgulamada çağdaş kadının kimlik arayışı ön plandadır.

"Susuz IV" öyküsü iki kadın kahramanın dertleştiği bir konuşmadan oluşur. Onbeş ve on yedi yaşlarında çocukları bulunan kadın, eşi tarafından aldatılmıştır. İsmi belirtilmeyen bu kadın kahraman, çocukları için yürüttüğü evliliğinde yalnız ve mutsuzdur. Ekonomik özgürlüğü olmasına rağmen toplumsal şartlar nedeniyle her şeye katlanır. "Istırap çekmiş, yokluk çekmiş, kadınlığına, onuruna aldırmamış" birisi olsa da yenilmemiştir. Öykünün anlatıcısı, kadın kahramanın dünyasını şu sözlerle yorumlar: "Yuvayı yapan dişi kuştur" diye bellemiş bir kere. Hareket noktası sağlam. Öyle yetişmiş. Erkeğin elinin kınası, demişler. "Testi kadar kocası olanın, kulpu kadar rağbeti

olur" diye dolmuş kulağına. Arslan kadın. Belli. Ama temelinde sağlam bir şey var. Hiç değilse sağlam olduğuna inanılmış. Yoksa böylesine kuvvetli olamazdı."[97]

Susuz IV ve Susuz VII öykülerinin kadın kahramanı "Meli" mücadeleci kimliği ile tanınır. Meli, hayatı sürekli sorgulayan bir aydındır. Onun çıkmazlarının nedeni de "susuz" oluşudur. "Benim susuzluğum, tutunacak şeyi bulup çıkaramayışımda. Onlar tutunacak bir şey aramıyorlar gayrı. Tek başımayım."[98] diyerek mutsuzluğunun nedenini açıklar. Meli, kendisinin sürekli sorular içinde olduğunu belirtir. Bir sonuca erişemediği için de "açıkta" olduğunu söyler. Edebiyat öğretmeni olan kadın kahraman, idealisttir. Öğrencileri için aydınlık bir gelecek düşler. Bilimsel değerleri savunurken eskimiş törelerle savaşır. Onun şu sözleri mücadelesinin nedenini belirtir :

"Düşünüyorum, okuyorum, öğreniyorum. Bu, çevremdeki günlük yaşamın içinde yuvarlananlardan, düşüncesi ancak bu çerçevenin içinde doğup gelişenlerden biraz daha ayrılmama neden oluyor. Gün geçtikçe, okuyup öğrendikçe, onların sorunlarını, içinde dönendikleri olayları, ruh durumlarını, tüm bunların neden ve sonuçlarını açıkça kavrıyorum. Her şey gizliliğinden, karışıklığından kurtuldukça, benim için önemini kaybediyor. Düşçülüğüm bozuluyor. Yavana, tatsıza varıyor. Ben tek başıma kalıyorum. Kıyamet burada başlıyor."[99]

"Susuz VI" öyküsünün kadın kahramanı da ruhsal sıkıntı yaşayan "Özün" adlı öğretmendir. Resim öğretmeni olan kadının iç dünyası oldukça başarılı biçimde anlatılır. Kadın kahraman, akademiden mezun olduktan sonra Orta Anadolu'nun küçük bir şehrinde öğretmenlik yapmaktadır. Resim yapmak onun en büyük tutkusudur. İçini dolduran sanat aşkı onun yaşama sevincidir. Sergilere gitmek isteyen kadının taşradaki yalnızlığı ve mutsuzluğu bitmez. Bu öyküde de farklı kadın dünyaları kıyaslanır. Öyküde vakitlerinin çoğunu dedikodu yaparak geçiren köylü kadınların sığ dünyaları anlatılır. Öykünün ana kahramanı Özün'ü beğenmeyen bu kadınlar, hiçbir şey üretmeden yaşamaya şartlanmışlardır. Onlar, yaşamı sorgulamazlar. Yazar, eğitimsiz kadınların bu yaşama biçimlerini çok sayıda öyküsünde ele alır.

"Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabında yer alan öykülerin tamamının konusu kadın dünyasıdır. Öykülerin adlarına bakıldığında öykülerin içeriği ile uyumlu oldukları görülür. "Varım Diyorum İnanmalısınız", "Menekşeli Bilinç", "Giderek Daha Güçlü",

---

[97] Topal Koşma, Susuz IV, s.133
[98] Topal Koşma, Susuz VII, s. 159
[99] Topal Koşma, Susuz VII, s. 164

"Açar da Tutku Gülleri Açar" adlı öykülerde kadın kahramanların bilinçleme süreçleri anlatılır. Kadın dünyasında yaşanan bilinçli bir başkaldırı söz konusudur.

Güven Turan, Devinim'de yayımlanan "Kadınca Başkaldırmanın Bilinci" adlı yazısında Menekşeli Bilinç'te yer alan öyküleri tahlil eder. "Meriç'in bütün öykülerinde kendini gösteren, esasında değişik adlar altında hep karşımıza çıkan iki kişisi var. Bunlardan önde geleni yaşadığı ortama ve kadınların içten değişmemiş tutsaklıklarına başkaldıran genç kız tipi ve bu tipe karşı olmak üzere ezik, kadınlığının bilincinde olmayan, birtakım eskimiş törelere körü körüne bağlı, orta yaşlı, daha doğrusu anne tipi. (…) Öyküler teker teker alındığında gözümüze çarpan bir başka şey çatışmanın daha çok kadınlar arasında olduğu. Öykülerdeki başkaldıran kızlar öteki kadınlara karşı çıkıyorlar. Bu başkaldırılarda ve savaşmalarda erkekler önemli bir yer tutmuyor, ama savaş erkekler için yapılıyor. Başkaldırılan, "karşı çıkılan çevre'menekşeleri sineklendirenler' yani öteki kadınlardır. Anlaşıldığına göre Nezihe Meriç kadınların yerlerini bulamayışlarının, ezilmelerinin nedeni olarak o kadınları görüyor."[100]

Nezihe Meriç, kendisiyle yapılan bir röportajda "Menekşeli Bilinç"te anlattığı kadın dünyasını şöyle ifade etmiştir: "Bu kitap 1961'de hazırlandı. Araya, otuz beşten sonraki yaşlar için, gittikçe daha ağır geçen bir dört yıl girdi. O zaman ne havadaydım pek bilemiyorum. Şimdi okuduğum zaman anımsıyorum o yılları, diyorum ki, o zamanlar, soluk almak için kapının aralanmasına çalışıyorduk. Kapıyı aralamak zordu. Çeşitli hatta bazen komik, bazen münasebetsiz, bazen gereksiz çareler buluyorduk. Bu çarelerden birini işliyordu Menekşeli Bilinç. Kızlar -ve delikanlılar- bir yaştan sonra evden ayrılmalı, kendi başına bir ev kurup, kendi hayatını yaşamalıdır. Bu, hiç olmazsa, kafasını dinlemesine, soluk almasına, soluk alıp daha bir rahat düşünmesine, hayatını bir düzene koyabilmesi için hız almasına yarayacaktır. Menekşeli Bilinç bir durumun hikâyesidir. Kızlar için de, aşağı yukarı aynı yerde duran kızlar diyelim. Ayrıntılarıyla elbette. Yalnız'Menekşeli Bilinç' hikâyesindeki kız kardeş yeni bir kızdır. Olumlu yeni bir soluk."[101]

"Varım Diyorum İnanmalısınız" öyküsünde bir genç kızın mutsuz aile ortamından kaçışı anlatılır. Genç kız, intiharı dahi düşünmektedir. Alkolik babasının baskıları onu bunalıma sürükler. Aşık olduğu adamın yanına giden genç kız, kaderine boyun eğmez. Ekonomik bağımsızlığa sahip olduğundan özgürlüğü için mücadele eden

---

[100] Güven Turan, "Kadınca Başkaldırmanın Bilinci" Devinim, S. 11, Aralık 1965, s. 69-72
[101] Mübeccel İzmirli, "Sanatçılarla Konuşmalar - Nezihe Meriç -", Varlık, S. 663, 1 Şubat 1966, s. 10

kahraman, bu seçimiyle var olduğunu kanıtlar. Yazar, öykünün adından da anlaşılacağı gibi kadın kahramanın varoluş mücadelesini anlatır.

"Menekşeli Bilinç" öyküsünde yansıtılan kadın dünyasında bilincin uyanışı söz konusudur. "Çiçeklenen bilinç" kadının varoluşunu kanıtladığı bir uyanışın simgesidir. Baba evini terkeden genç kız "menekşe yetiştiren" kişilerdendir. "Menekşeleri sineklendirenler" ise eskimiş törelerle insanların özgürlüklerini alanlardır. Öyküde "duvar" simgesi de çok önemlidir. Toplum, aydınlanma sürecini yaşayan kadının karşısına engeller çıkarır. Töreler, gelenek ve görenekler bu duvarı oluşturur. Kadın dünyasındaki mücadele, duvarı yıkmaya yöneliktir.

"Giderek Daha Güçlü" öyküsünün Ilgıncar adlı kadın kahramanı da özgürlük mücadelesi verir. Bu öyküde de kadın – toplum çatışması söz konusudur. Kadını sürekli yanlış anlayan insanlar onu dışlarlar. Ilgıncar kendisini "yabani acı kiraz" olarak tanımlar. Kendi düzenini kuran genç kız, toplumun dayattığı kurallara karşı kendi kimliğini korur. Yazar, onun bireysel özgürlüğünü yaşayabilecek konumda oluşunun altını çizer.

"Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabında yer alan yedi öyküde de "kadın dünyası" farklı yönleri ile anlatılır. Kadın kahramanların endişeleri, sıkıntıları, kıskançlıkları, korkuları yansıtılır. Mutsuzluğa neden olan bu olumsuz duyguların kaynağının ne olduğu tartışılır. Yazar, mutsuz aile yuvasından kaçan genç kızların tepkilerinin nedenlerini araştırır. Öykülerin tamamında kadın psikolojisi farklı bakış açılarıyla incelenir. Yazar, ailesine başkaldıran genç kızları anlatırken ailenin olaya bakış açısına da yer verir. Neden-sonuç ilişkisi kurularak öykü kahramanlarının davranışlarının temelindeki gerçekler açıklanır.

"Zor Yokuşu" öyküsünde eşinden bir süredir ayrı kalan kadının dramı anlatılır. Öykü, mektup şeklinde yazıldığından kadının dünyası ayrıntılı biçimde tasvir edilir. "Uzun zamandır örtbas etmeğe çalıştığım bir duygu, artık bana direnecek duruma geldi" cümlesiyle başlayan öyküde kadının eşine olan duygularının değişimi anlatılır. Yoksulluk nedeniyle çok mutsuz olan kadın, eşini sorumsuzlukla suçlar. Çocuğuna bakamayacak durumdaki kadın kahramanın yalnızlığı ve mutsuzluğu dile getirilir.

"Zor Yokuşu" öyküsünün kadın kahramanın eşinin siyasi nedenlerle kaçak olarak yaşadığını ya da tutuklandığını düşündüren ifadeler öyküde sıkça tekrarlanır. Kadın kahraman artan geçim sıkıntısına çare bulamaz. Eşini suçlayıcı sözlerinin nedeni de çaresizliğinin yarattığı öfkedir. Ülkenin çıkarlarını korumak, halkın refah seviyesini yükseltmek isteyen birinin kendi ailesini ihmal ettiği ima edilir. Evine karşı

sorumluluklarını yerine getiremeyen eşini suçlayan kadın kahramanın sözleri bunu doğrular.

"Suskun Ezgisi" öyküsünde kadın kahramanın psikolojisi ayrıntılı biçimde ele alınır. Yirmi üç yıllık evli kadın kahraman, kırk sekiz yaşındadır. Yaşlanma endişesi ile doludur. Öyküde onun zihinsel devinimleri yansıtılırken bir kadının iç dünyasının farklı renkleri sergilenir. Kadın kahramanın en belirgin özelliği çevresiyle uyuşmayan birisi olmasıdır. Çevresi ile çatışan kadın, yalnızdır. Tek başına da olsa güçlüdür. "Örneğin şu 1982 yazının en gözde modası nedir? Diyelim giysisiyle bir renkte ayakkabı mı giymeye başladı kadınlar, o zaman siyah giyiniyor. Ya da beyaz, zıtlaşıyor çevresiyle."[102] Bu sözler, kadın kahramanın "farklı" oluşuna işaret eder.

Kadın kahramana dair "Suskun Ezgisi" adlı öyküde verilen bir başka bilgi de onun eşini kıskanmasıdır. Bu kıskançlığın kadın kahramanı ne kadar çok mutsuz ettiği anlatılır.Kıskançlığa neden olan olay anlatılırken kadın kahramanın iç sorgulamasına da yer verilir. Evliliğini gözden geçiren kadın, eşiyle on yıl önceki durumlarını düşünür. Evliliklerindeki değişimi sorgular. Eşlerini ellerinde tutmak için başka kadınların yaptıklarını eleştiren kahraman, kendisinin onlar gibi olamayacağını vurgular.

"Güzbeyi" öyküsünde iç ve dış portresi yansıtılan kadın kahramanın yazlık bir kentte günlük yaşamından bir kesit sunulur. İki torunu olan bu yaşlı kadının "aşk, evlilik, kadın-erkek ilişkisi, mutluluk" gibi kavramlar hakkında düşünceleri anlatılır. Kahramanın ailesine dair eleştirisi çok önemlidir. Kadın kahraman, kendisini tutsak ettiklerini söylediği bu insanlara hizmet etmekle geçirdiği yaşamını sorgular. Kadınlığını yaşayamadığını düşünür. Önce çocukları için çabalayan ardından torunlarına bakan cefakar kadın tipini yansıtır. Kendi hayatını yaşayamayan kadının şu sözleri onun iç dünyasına ışık tutar :

"Tutukluyum" diye düşündüm. "Ben bir gün, kendi kendime, kendim için, kendi zamanımı yaşamak için!" dedim.

"Yok, bu böyle olmamalı
bir süre alıp başımı
AH!
Bülent, çocuklar, çevremizdekiler
Vız gelir. Bir yolu bulunabilir.
Ben bunu yapmalıyım."[103]

---

[102] Bir Kara Derin Kuyu, Suskun Ezgisi, s. 238
[103] Bir Kara Derin Kuyu, Güzbeyi, s. 319

"Yandırma" öyküsünde kadın kahramanların yaşadığı toplumsal sorunlar dile getirilir. Toplumun aşka bakışının sorgulandığı öyküde kadının töreler yüzünden yaşadığı acılara dikkat çekilir. "Zümrüt Hanım" adlı ana kahraman, Rasim Ustaya duyduğu aşk nedeniyle ayıplanır. Onun yaşındaki bir kadının bu duyguyu yaşaması toplum tarafından uygun görülmez. Öyküde dikkat çeken nokta, özgür kadın kahramanın anlayışsız kadınlarla çatışmasıdır. Öyküde "Ne anlarlar sevda nedir, aptal karılar, ayıpladılar, onlar bilebilirler mi hiç Zümrüt Hanımın göğüs kafesindeki sevdayı" sözleriyle kadın kahramanı mutsuz edenler eleştirilir.

"Yandırma" öyküsünde dikkat çeken nokta, kadınlar arasındaki çatışmadır. Birlik olmaları gerekirken birbirlerini anlayamayan kadın kahramanların yaşadıkları sorunlar dile getirilir. Yazar, eğitim seviyesi düşük kadınların bilinçsizliğine işaret eder. Kadın sorunlarına karşı duyarsız olan bu kadın kahramanların çok küçük dünyaları vardır. Aydınlanmadıkları için de eskimiş törelere göre hareket ederler. Bu törelerin dışına çıkan kadınları da sert bir dille eleştirirler. Törelere başkaldıranları toplumdan dışlayarak yalnız bırakırlar.

Ülker İnce, "Nezihe Meriç'in Yapıtlarında Değişen Kadın İmgeleri" adlı yazısında yazarın çağdaş kadın yazarların öncüsü olduğunu ifade eder.

"Gözlemlerinin gücü, kişilerine kazandırmayı başardığı ruhsal derinlik, gerçekliği kavrama başarısı, Türk dilini kullanmadaki ustalığı için övülürken "samimiyeti" ve "cesareti" için de alkışlanıyor. Öyle görülüyor ki öteki niteliklerinin yanı sıra bu son iki niteliğiyle Meriç, Cumhuriyet Döneminin 60'larda bir patlama yapan, günümüzde de sayıları her gün artan çağdaş kadın yazarlarının öncüsü olma özelliğini taşıyor. Burada vurgulamak istediğim nokta bir kadın yazarın, Meriç'in yaptığı gibi, kendi iç dünyasını, düşüncelerini açmasının o yıllarda bir cesaret işi olarak görülmesidir. Şimdi bize bu cesaret eskimiş görünebilir; eskimesi de ne çabuk yol alındığını gösteriyor."[104]

Nezihe Meriç, "kadın dünyasını" konu edindiği öykülerinde kadının bireysel ve toplumsal konumunu sıkça sorgular. Sosyo-ekonomik bakımdan farklı sınıflardaki kadın kahramanların sorunlarını dile getirir. Aydın genç kızların sayıca fazla olduğu öykülerde kadının dünyasında zamanla yaşanan değişim ele alınır. Erkek egemen bir toplumda kendisine verilen rolleri sorgulayan kadının bilinçlenme serüveni anlatılır. Nezihe Meriç'in öykülerinde kadın dünyasına ışık tutulur. Kadının zamanla yaşadığı

[104] Ülker İnce, "Nezihe Meriç'in Yapıtlarında Değişen Kadın İmgeleri" Adam Sanat, Sayı: 80, Temmuz 1992, s. 31

değişim sorgulanır.Yazar, okuyan ya da meslek sahibi olan kadınların eylemlerini anlatırken kadının özgürlük arayışını ele alır. Öykülerdeki kadın kahramanların gelenek ve göreneklerle, toplum baskısıyla, eskimiş törelerle mücadelesini gözler önüne serer. Öykülerin kadın kahramanlarının çoğu geleneklerle mücadelede güçlü davranırlar. Öykülerde kadın kahramanların her şart altında kişiliklerini korudukları görülür.Yazarın okura vermek istediği mesaj da budur. Nezihe Meriç, kadının özgürlüğünü savunur. Mücadelesini haklı bulur. Öykülerinde de okura bu duruşu yansıtan mesajlar iletir.

3.1.3. Aşk

Nezihe Meriç, "aşk" temalı öykülerinde toplumun aşka geleneksel bakışını sorgular. Temayı ele alırken eleştirel bir bakış açısı geliştirir. Birbirlerine aşık insanlar, çevrenin baskısı ve anlayışsızlığı sonucunda aşkı doyasıya yaşayamazlar. Öykü kahramanları gelenek ve göreneklere boyun eğmeye zorlanırlar. Özgürlüğü kısıtlanan bireyler, içlerinden geldiği gibi yaşayamazlar.

"Uzun Hava" öyküsünde "Şoför Sabir" ile Sofiya arasındaki aşk anlatılır. İstemediği kadınla zorla evlendirilen Sabir adlı kahramanın ruh hali ayrıntılı biçimde tasvir edilir. Sabir, toplum tarafından dışlanan "düşmüş " bir kadına aşıktır.Bu nedenle de iç çatışma yaşamaktadır. "Bacı gibi, ana gibi, avrat gibi" olan Sofiya'nın sevgi dolu davranışlarına hayrandır. Oysa bu aşk, toplumsal değerler karşısında ezilmektedir. Sabir, mutsuz bir evlilik yapmış olsa da evliliğin dokunulmazlığı nedeniyle sevmediği kadınla yaşamaya mahkumdur. Sabir'in Sofiya'yı anlatırken onun iç ve dış güzelliğine övgüsü dikkat çeker. Kadının ahlaksız olarak bilinmesine rağmen Sabir, büyük bir aşkla ona bağlıdır. Sofiya ile birlikte olsa da evlenemeyeceğini bilen Sabir, eşine karşı hiçbir şey hissetmez. Yazar, öyküde aşkın kural tanımadığının altını çizer. Toplumun yasaları Sabir'in yeniden evlenmesine izin vermese de aşkını engelleyemez.

"Susuz VI" öyküsünün öğretmen kahramanı, eşine büyük bir aşkla bağlıdır. Resim öğretmeni olan eşine deli divane olduğunu her fırsatta dile getirir. Sahir, eşi olmadan yaşamını sürdüremeyeceğini sıkça vurgular. Eşi, bulundukları Orta Anadolu kentinde yaşamak istemediği için çok mutsuzdur. Taşra hayatına alışamayan "Özün " adlı kadın kahraman, büyük kente özlem duymaktadır. Sahir, eşinin resim yapmak, sergilere gitmek istediğini, sanat aşkıyla dolu olduğunu bilir. Bu durumu anlayışla karşılar. Tayin işlemleri için başvuruya razı olur. Aşık olduğu kadın için her şeyi

yapmaya hazırdır.

"Keklik Türküsü" adlı öyküde "Oya" adlı genç kızın vapurda başlayan aşkı anlatılır. Genç Kız, Kadıköy vapurunda gördüğü adama ilk bakışta aşık olur. Genç kızın hissettiği duygusal yakınlık, karşılıksız olmasına rağmen güçlüdür. Öyküde aşkın tanımı da buna uygun olarak şöyledir: "Bir çılgınlık anında görkemli bir çığlık halinde dünyadan atladığınızı ve boşlukta tükeninceye kadar parçalandığınızı düşünün. Aşk budur."[105] Oya'nın annesi toplumsal çoğunluğu temsil ederek bu aşkın yerine mantık evliliğini dayatır. Aşka yaşama hakkı tanımaz. Ona göre kızı toplum tarafından beğenilecek birisiyle evlenip kendisini gururlandırmalıdır.

Yazar, "aşk" kavramını öyküleri aracılığıyla sorgular. İnsanların bu kavramı nasıl algıladıklarını ortaya koyar. Aşksız evliliklerin mutsuzluğa neden olduğunu bile bile gençleri bu yönde karar almaya zorlayan aileleri eleştirir. Aşkı doyasıya yaşayamayan gençlerin haline üzülen yazar, öykünün "Oya" adlı kahramanını pek çok genç kızın temsilcisi olarak görür.

"Açar da Tutku Gülleri Açar" öyküsünde toplumun aşka bakışı eleştirilir. "Dul bir kadın" olduğu için toplum tarafından dışlanan kadın, sevdiği erkekten vazgeçmez. Öykü, insanların başkalarının yaşam tarzlarına müdahalelerini sorgular. Kendi içlerinde yapmacık ilişkiler yaşayan insanlar, dul bir kadının içten duygularını yargılar. Güçlü bir yapıya sahip olan kadın, aşkına sahip çıkar: "Hayatım yalnızca beni ilgilendirir. Ben namuslu bir kadınım. Söz söyletmem kendime." Onun hakkında konuşanların ifadeleri daha serttir: "Kazık kadar dul karı. Eh kızım dünya orospu dünyası."[106] Toplumun bu hakaretle yargıladığı kadın, hayata karşı hep mücadele verir. "Tutku Gülleri" onun yaşama tutunuşunun simgesidir. Toplumun çarpık erdem anlayışı aşkı yok saysa da tutku güllerinin açacağı vurgulanır.

"Yandırma" adlı öykü kitabında yer alan öykülerin çoğunun teması aşktır. Aşkın farklı kişilerde değişen tanımları sorgulanır. Ahsen Erdoğan, Nezihe Meriç ile yaptığı röportajda yazara şu soruyu sorar: "Yandırma'da aşkın çeşitlemeleri var. Yeni bir öykü kitabı oluşturmak için giriştiğiniz'yaşamın anlatılarını damıtma süreci'nin sonunda kalan en belirgin duygu aşk mıydı?" Nezihe Meriç'in cevabı şöyledir: "Aşk hep var. İçinde aşka dair en küçük bir im bulunmayan öykülerde de aşk, aslolan öğedir. Aşk, en büyük en genel anlamıyla yaşamdır. Vardır da aranır, ayırdında değildir insan, yani bilmez, vardır da anlamlandırılamadığı için yok sayılır. İş, insanoğlunun yaşama ve

[105] Bozbulanık, Keklik Türküsü, s. 101
[106] Menekşeli Bilinç, Açar da Tutku Gülleri Açar, s. 263

onun nedeni olan aşka bakmayı, görmeyi anlayıp bilebilmesi, ona erebilmesidir. "Yandırma"da da bu biraz daha göz önündeyse nedeni çok basit: "Yıllardır birikip durmuş öykülerin içinden, duygunun altını çizip öne çıkaranlar toparlandı."[107]

"Aşk, genel anlamıyla yaşamdır" başlıklı bu yazı, "Yandırma"da aşk temasının önemine işaret eder.

"Yandırma" adlı öyküde Zümrüt Hanım ile Rüstem Usta arasında yaşanan büyük bir aşk anlatılır. Zümrüt Hanım ile Rüstem Usta üç yıllık evlilerdir. Zümrüt Hanım'ın yalnız, güvencesiz ve korkarak sürdürdüğü yaşamını güzelleştiren kişi "Rüstem Usta"dır. Zümrüt Hanım'ın onu ilk gördüğü an öyküde şöyle anlatılır: "Bir çarpıntı geldi yüreğine, ense kökünden doğru bir ateş, saç diplerinden boşanıp tüm vücudunu saran ince bir ter."[108] İlk görüşte yaşanan bu aşk zamanla daha da kuvvetlenir.

"Yandırma" öyküsünde yazar, toplumun aşka bakışını eleştirel bir tavırla sorgular. Öyküde anlatılan gecekondu insanları, aşık kimseleri sürekli suçlarlar. Onlara karşı kınayıcı davranışlar sergilerler. Zümrüt Hanım da aynı zihniyet tarafından suçlanır. Gecekondu insanlarından olup değişik bir kimliğe sahip bir kadının şu eleştirileri dikkat çeker: "Bu karılar ne aşk bilirlerdi ne sevda. Allah'ın dağındaki odun bile yeşerir icabında da bunlar, bi… Tövbe olsun, kusura bakma hanım abla, bildikleri bir heriflerinin altına yatmaktır yat dedimiydi herif… Herifin canı istemiyorsa… İşte o kadar."[109]

"Kadın Aşk Deniz" öyküsünde orta yaşlı bir kadının eşi öldükten sonra eski yaşadığı yere, Boğaziçi'ne taşınması ve geçmişteki büyük aşkını hatırlaması anlatılır. Kadın, eski aşkını hiç unutmamıştır. Öykünün ilk cümlesi de buna işaret eder: "Onu, yıllar sonra, yeniden gördüğümde, gündelik bir tanımlamayla, çarpıldım diyebilirim."[110] Öyküde "onu en başta, yüreği açık, gıllıgışsız dürüst biri olarak kabullendim" diyen kadın, ona tutkuyla bağlıdır. Kadına göre sevdiği adamın büyüsü, hiç bozulmayan bir gizemi vardır. Onun çekip gidişini dahi bu gizeme uygun oluşuyla açıklar. Bir başkasına duyduğu aşk nedeniyle kendisini ve annesini bırakıp giden babasını yıllar sonra anlayabildiğini vurgular. Bu noktada aşkın gücü, yüceliği karşısındaki gerçeklik sorgulanır.

"Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde gecekonduda yaşayan ve geçimini balık satarak sağlayan Mustafa Bulun ile Cemile'nin aşkı anlatılır. Balıkçı Mustafa'nın aşık

---

[107] Ahsen Erdoğan, Cumhuriyet, 03.02.1999, s. 14
[108] Yandırma, s. 12
[109] Yandırma, s. 12
[110] Yandırma, Kadın Aşk Deniz, s. 39

olduğu kız, çiçek satan bir çingenedir. Mustafa ona "Nazik" adını koyar. Aşkları iskelede başlamıştır: "Sandalcılar güler, çiçekçiler güler. Sevda denilen o şey, neyse işte o, esintiye karışıp şenlendirir, güzellendirir yürekleri. Aşkla, sevdayla dolar iskelenin dünyası. Martılar hep birden uçuşa geçer, hep birden fırfırlanır vapurun çevresinde, sonra üçer beşer döner gelirler, karınları karanlık, kanat uçları güneşli."[111] Gecekondu da yaşayan bu çift, nice sorunları aşmıştır. Ağır hastalıklar, geçim sıkıntısı, ev sorunu gibi meseleler onları ayıramamıştır. Cahil, fakat temiz bir çocuk olarak tanıtılan Mustafa'nın eşine duyduğu aşk, onun yaşamını güzelleştirecek kadar büyüktür.

"Ünlemleri Kökertmek" adlı öyküde bir genç kızın vapurdan inerken gördüğü gence ilk görüşte duyduğu aşk anlatılmaktadır. İlk görüşte aşkı anlatan öyküdeki genç kızın dünyası bu aşkla birdenbire değişir. Öyküde kızın genç adamı gördüğü an şöyle anlatılır: "Bunların arasından bir bakış kıza doğru, kısa, biçip geçen, el ayak çözen. Anlaması, anlatması çok zor. Çünkü, dünyanın kuruluşundan bu yana, tüm aşkların bakışını toplamış bir bakış sanki. Yakıcı, parlayıcı, sonra toplayıcı…"[112] Öyküde annesi tarafından "içine kapanık" olarak tanımlanan bu çekingen kız, aşık olduktan sonra dünyayı farklı görmeye başlar. İçi "şarkılarla, kentin ışıklarıyla, kalabalıkların telaşına katılma isteğiyle dolar."

"Ünlemleri Kökertmek" öyküsünün başlangıç kısmında yazar, öykünün temasına dair ipuçları verir. "Hele aşklar! Aşk acıları, aşkın hüzünleri, kendiminkiler, benim de birlikte yaşadıklarım, sezdiklerim, bana anlatılmış olanlar."[113]

Nezihe Meriç, kendisiyle yapılan bir röportajda "Ünlemleri Kökertmek" öyküsündeki genç kızın yaşadığı aşk hakkında şunları söyler: "Bu öyküdeki genç kız, bu son devirden etkilenip gelmiş bir genç kız değil. Evrensel olarak, bu kızın duygusu, taa işte ne bileyim, dünyanın kuruluşundan bu yana gelen aşk isteği, cinsel dürtüler, özgürlük duygusu, bütün bunların bastırılmışlığı, hep bu kızı yapan şeyler… Osmanlı'da da var. Daha öncesinde de var. Başka ülkelerin toplumlarında da var. İnsanların yaradılışından gelen bir istek var. Buluşma isteği… Karşıtıyla buluşma, eşiyle buluşma gibi bir istek. O isteği gerçekleştirince mutlu mu olunuyor? O ayrıca tartışılabilecek bir şey. Erkek isteğiyse, eşini bulma isteğiyse, bulduğu zaman mutlu mu olunuyor? Ama kavuşamayanın kavuşma isteği bu kızı çıkarıyor ortaya. Bu kız da dünyanın kuruluşundan beri olan bir kız. Yani toplumda kadının değişmesiyle meydana

[111] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 82
[112] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 95
[113] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 88

gelmiş değil. Zaten olan bir kız."[114] Bu sözlerle Nezihe Meriç'in öykülerindeki bu kadın tipine bakışı yansıtılır.Ayrıca toplumda değişen kadın tipiyle birlikte öykülerdeki kadın kahramanların da değiştiğini vurgulanır. Yazar, kadın-erkek ilişkilerini dikkatle gözlemler.

Yazar, aşkı ele aldığı öykülerde genellikle "aşkı yaşayamayan insanların duygularını" anlatır. Aşkı doğru anlamayan, tanımayan, yasaklayan bir zihniyetin var olduğunu üzülerek belirtir. Aşkın yüce bir kavram olduğunun altını çizen yazar, kültürel yozlaşma nedeniyle bu duygunun da tüketildiğine işaret eder. Nezihe Meriç'e göre aşk, özgürce yaşanmalıdır. Eskimiş törelerle aşkı yasaklayan anlayışa karşı mücadele verilmelidir. Bu duygunun değerini bilmeyen kişileri eleştiren yazara göre toplumun çoğunluğu bu konuda baskı altındadır. Yazar, özellikle de kadınların aşk konusunda yaşadıkları sorunları ele alır. Tabular nedeniyle aşkı doyasıya yaşayamayan kadın kahramanların yaşadıkları sıkıntıyı anlatır. "Ayıp, günah, yasak" olduğunu söyleyerek kadının duygularını özgürce yaşamasına engel olan toplumun baskısı güçlüdür. Bu baskı karşısında direnen kadın kahramanlar, mücadele vererek aşklarına sahip çıkarlar.

Yazar, öykülerinin çoğunda evliliğin temelinde aşkın olması gerektiğini, aşkı yaşamak için evlilik şartının olmadığını, bireyin özgürce seçim yapması gerektiğini savunur. Nezihe Meriç'in aşk kavramına bakışı zamanla değişir. Yazarın aşk tanımına yansıyan bu değişim oldukça önemlidir. Yazar, son öykülerinde aşkı farklı boyutlarıyla ele alır.Bu noktada aşkın hem bedensel hem de düşünsel boyutu sorgulanır. Öykülerde aşka bakış açısının giderek derinlik kazanması dikkat çeken bir husustur.

3.1.4. Yalnızlık

Nezihe Meriç'in öykü kahramanlarının pek çoğu toplum baskısından kaçan, çevreyle uyuşmayan, aidiyet problemi yaşayan kişilerdir. Bu nedenle kahramanlar, yalnızlığı yoğun olarak yaşarlar. Yalnızlık duygusu çoğaldıkça mutsuz bireylerin yaşadıkları çevreye yabancılaşma süreci de hızlanır. Öykülerin yalnız kahramanları sürekli kendilerini sorgularlar. Zihinlerindeki karmaşık düşünceler nedeniyle iç yolculuklara çıkarlar. "Yalnızlık" teması yazarın öykülerindeki diğer temalarla ilişkilidir. Mutsuz evlilikler, insan ilişkilerindeki sevgisizlik, kültürel yozlaşma, törelerin baskısı insanları yalnızlığa sürükler.

---

[114] İmge Öyküler, Aralık 2005-Ocak 2006, S. 6, s. 77

"Bozbulanık" adlı öykü kitabında "yalnızlık" temalı öykülerin sayısı fazladır. "Boşlukta Mavi" adlı öykünün ana kahramanı, yalnız bir genç kızdır. İstanbul'da okuyan bu öksüz kızın tatilde dayısının köyünde duyduğu derin yalnızlık anlatılır. Hüznün yoğun olarak işlendiği öykünün kahramanı, çevresindeki her şeye yabancıdır. "Bu eşyalar, bu odalarla en ufak bir ilgisi yoktu. Hiçbirini sevmiyordu. Bunlar onun değildi. Ama kimsenin değildi zaten."[115] Bu cümlelerde dile getirilen eşya-insan ilişkisi temayı destekleyici niteliktedir.

Öyküde aidiyet problemi yaşayan genç kızın yalnızlığı giderek büyür. Öyküye başlık olarak sunulan "Boşlukta Mavi" aslında kahramanın kendisidir. "Tutunacak hiçbir yeri olmayan boşluk içindeydi sanki"[116] cümlesi bu görüşü doğrular niteliktedir. Yazar, kent kültürüyle yetişen, okuyan, aydın bir genç kızın köy ortamında kendisini yalnız hissetmesinin nedenlerini öyküde açıklar. Köylü kadınların yaşama biçimlerine anlam veremeyen öykü kahramanı, onlarla paylaşacak hiçbir şey bulamaz.

Roma'ya giden bir genç kızın psikolojisinin anlatıldığı "Dağılış" adlı öykünün ana kahramanı da yalnızdır. Genç kız, büyük bir hevesle geldiği Roma'da aradığı atmosferi bulamaz. Öykü, onun ucuz pansiyon odasındaki yalnızlığı, mekâna giderek yabancılaşması esasına dayalıdır. Kahraman, "içinde tuhaf bir ezginlik, elle tutulmayan, fakat kuvvetle hissedilen bir noksanlık" duyar. Renkleri sararmış bir otel odasında memlekete duyulan özlem, genç kızın yalnızlığını yoğunlaştırır.

Roma'yı çok merak eden kadın kahramanın bu mekâna duyduğu hayranlık, kısa sürede biter. Mekân onun psikolojisine uygun olarak tasvir edilir. Genç kızın yalnızlığının derinleştiği noktada mekân algısı da buna bağlı olarak değişir. Genç kız, Roma'nın çarşılarında, sokaklarında, meydanlarında çok sayıda insanla iç içe olmasına rağmen derin bir yalnızlık duyar.

"Bazıları" adlı öyküde evli ve iki çocuk sahibi bir aile reisinin yalnızlığı anlatılır. 25 yıllık evli olmalarına rağmen Rıza Bey ile eşi arasında sağlıklı bir iletişim yoktur. Öykünün başlığı, yalnızlığı yoğun olarak yaşayan kimselere yönelik kullanılmıştır. Rıza Bey de bu gruba dahildir. Bu insanların yalnızlığı şu cümlelerle anlatılır: "Bazılarının zeytini ve mavisi ayrı. Yine de onları koruyan, daima koruyacak olan "Aile" dediğimiz bu kurulu düzen olacak, bunu anlamak istemiyorlar. "Yalnız" olduklarına inanmışlar bir kere."[117] Renk adları bu öyküde simgesel kullanılmıştır. Rıza Bey'in ruh hali yeşilin

[115] Bozbulanık, Boşlukta Mavi, s. 24
[116] Bozbulanık, Boşlukta Mavi, s. 26
[117] Bozbulanık, Bazıları, s. 53

tonlarındaki değişimle anlatılmıştır. Kahramanın yalnızlığı yoğunlaştıkça yeşilin dalga dalga gölgelendiği, koyulaşarak acı tonlara büründüğü söylenir. Renk simgesi temayla ilişkilendirilerek kullanılmıştır.

"Narin" öyküsü, başlığın hemen altında Mehmet Deligönül'ün "Yalnız" adlı şiirinden alınmış mısralarla başlar. Mısralar, öykünün temasını yansıtır:

"Uzak, çok uzak dağlardan iniyor sessiz sessiz.

Dev bir yalnızlık."[118]

Öykünün ana kahramanı, kendi yalnızlığına acır. Kendisini "sessiz ve önemsiz bir kimse" olarak tanımlar. "Mona Lisa" adlı şarkıyı söyleyen şarkıcıyı da yalnız ve üzgün birisi olarak düşler. Bu kişiye yakıştırdığı portreye dikkat edildiğinde en belirgin özellik, yalnızlıktır. Şarkıcıya yakıştırılan kimlik bu bakımdan çok önemlidir. Genç kız, yalnızlığını bu şarkıcıyla paylaşır. Kendisini ona çok yakın hisseder. Oysa öyküde şarkıcının hangi ülkeden olduğunu dahi bilmediğini vurgular. "Buğday renkli, dalgın bakışlı,yalnız ve üzgün oluşu" nedeniyle genç kızın ilgisini çeker. Öyküde genç kızın iç ve dış portresi yer alır. Şarkıcıya yakıştırılan portre de genç kızınkiyle aynıdır. Öyküde altı çizilen nokta da birbirlerini hiç tanımayan iki insanın aynı duyguda buluşmalarıdır.

"Kurumak" adlı öykünün ana kahramanının en belirgin özelliği yalnızlığıdır. Genç kız, karmaşık düşünceleriyle kendisini sürekli sorgular. Öykünün başlığı, yalnız bir genç kızın ruh halini yansıtır. Öyküde Ocak ayının soğuk ve kapalı bir günü anlatılırken doğadaki kurumayla insan ruhundaki kuruma ilişkilendirilir. Genç kız da hava gibi tedirgin, mutsuz ve içine kapanıktır. Öykünün en dikkat çeken yönü de dış dünya ile kahramanın iç dünyası arasında ilişki kurulmasıdır. Yazar, doğa olayları ile kahramanın ruhsal durumundaki gelişmeleri ilişkilendirmiştir. Öykünün kadın kahramanın "açık havada yaşamak istemesi, doğa hasreti çekmesi" onun yalnızlığından uzaklaşma isteğini ifade eder. Kapalı hava, kahramanın yalnızlığının koyuluğunun simgesidir.

"Topal Koşma"da yer alan "Susuz I" öyküsünde insanlar arasındaki iletişimsizlik sorgulanır. Yazar, kent insanının yalnızlığını hukukçu bir genç kız ve bir doktor arasındaki iletişimsizlikten yola çıkarak anlatır. Birbirlerine aşık olan iki kahramanın birbirlerine karşı çok soğuk olan davranışları yazar tarafından eleştirilir. "Büyük kentlerde yaşadıkları için mi böyle katı, içine kapanmış, somurtkan, sinirli oluyorlar."[119] Yazar, öyküye bu soruyla başlayarak mekân-insan ilişkisini yansıtır.

---

[118] Bozbulanık, Bazıları, s. 68
[119] Topal Koşma, Susuz I, s. 111

Kentler ezici gücüyle insanları kimliksiz, duygusuz bireyler haline getirir. Robotlaşan insanların yalnızlığı her geçen gün artar. Kentin kasvetli havası, yalnızlığı büyütür.

Nezihe Meriç'e göre bireyleşen insan, giderek yalnızlaştığını da hisseder. Yazar, kent insanlarının birbirlerinden uzaklaşmalarını öykü boyunca sorgular. Tramvayda yolculuk sırasında insanların nasıl göründüklerini tasvir eder. Aslında bu tasvir, yalnızlığın ifadesidir. Yazar, bu yalnızlığın nedeninin "hiçlik, çaresizlik, aşağılık" duyguları da olabileceğini vurgular. Bu duyguların kaynağı da kent kültürüdür. Yazarın açık bir dille eleştirdiği kent insanları, duygularını ifade edemeyen kişilerdir.Yazar, "tramvayda, otobüste rastlaştıklarında taş kesilen" bu insanlara adeta acır. Acıdığı bu insanların aşkı ve sevgiyi de yaşayamadıklarını ifade eder.

"Bir Kara Derin Kuyu" adlı kitaptaki "Sepetli Kadın" öyküsünün merkezinde de yalnızlık duygusu vardır. Öykünün girişindeki şu cümle de buna işaret eder: "Tek başınayım yalnızlığımla". Gücünü yalnızlığından alan ana kahraman, yalnızlıktan çok hoşlanır. Çevresindeki insanlar, kadın kahramanın onun kendilerinden kaçtığını düşünerek eleştirirler. Bu kadın kahramanın tek yoldaşı sepetidir. Tema, insan-eşya ilişkisiyle desteklenir. "Vefalı" olarak nitelenen sepet, kahramanın yalnızlığını paylaşır.

"Sepetli Kadın" öyküsünün kadın kahramanı yalnızdır. Çerçevesiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Tek başına yaşayan kadının yazlıktaki günlük yaşamından bir kesit öyküde ayrıntılı biçimde ele alınır. Kadın kahraman, yalnızlığından güç aldığını belirtir. Onun yalnızlığı bilinçli bir seçimin sonucudur.

"Tek başımayım yalnızlığımda. Bunu aklımda çıkarmamaya gayret ediyorum. Kuvvetim artıyor böyle yapınca. Bir sepetim var. Her işime yarıyor. Pazardan gelirken, domatesler kirletmişse onu, içine biraz toz sabun serpip köpürtüyorum. Sonra hortumdan fışkırttığım suyla çalkalayıp, yan duvarın üzerine, güneşe karşı koyuyorum. Kururken çıkardığı, sazlık çiçeklerinin kokusu hoşuma gidiyor. Vefalı bir sepet bu. O sazlığı hiç unutmuyor, biliyorum. Sıla onu bitiriyor."[120]

Öyküde kadın kahraman ile sepet arasındaki bağ, insan-eşya ilişkisine güzel bir örnektir. "Sepetim benim evim" diyen kadın kahramanın bu eşyası yalnızlığına ortaktır. Sepet ile kurduğu gönül bağını sağlayan da ikisinin de tek başlarına oluşlarıdır. Yalnızlıkları onları birbirlerine yaklaştırmıştır. Sepet, yazar tarafından kişileştirilmiştir. Sepet de "yalnız bir insan" olarak düşünülebilir. Öykü, "yalnızlık" temalı diğer öykülerden bir yönüyle ayrılır. Bu öyküde yalnızlık öykü kahramanına mutsuzluk

[120] Bir Kara Derin Kuyu, Sepetli Kadın, s. 265

vermez. Onun yalnızlığı bilinçli bir seçimin sonucudur. Yazar da diğer öykülerinde yalnız kahramanlarına acıdığını ifade ederken bu öyküde yalnızlığın güzelliğine işaret eder.

Eskiden Bodrum'da I ve Eskiden Bodrum'da II öykülerinde Bodrum, yalnız bir insan olarak düşünülmüştür. Kişileştirme sanatı ile ona kimlik kazandırılmıştır. Bodrum'un giderek yalnızlaşmasının nedeni geçmişin güzelliklerini yitirmesidir. Kentin dününü ve bugünü kıyaslayan yazar, kalabalığı arttıkça kentin yalnızlığının da derinleştiğine işaret eder. Geçmişte çok sayıda insana ev sahipliği yapmamışsa da mutluluğun ve huzurun mekânı olmuştur. Oysa bugün kalabalığa rağmen yalnızdır.

"Bir zamanlar,
kalabalık değildi,
haraptı,
orada yaşanmış, geçip gitmiş zamanın gizleriyle doluydu.
Güneşin altında, sessizliğin içinde,
Oturmuş,
Boncuk dizer (boncukların şamatası anlatmalara sığmaz)
sandalet yapardı
bambaşkaydı Bodrum."[121]

"Giz" öyküsünde kadın kahramanın, Bodrum'da yaşadığı bir yaz günü anlatılır. Doğa sevgisi ile dolu kahraman tek başınadır. Bodrum'a tutkuyla bağlıdır. Öykü, adeta onun günlüğü şeklinde yazılmıştır. Kahraman, kalabalıklar ortasında dökülen bugenvillere de sadece kendisinin dikkat ettiğini söyler.

"Akşamları ara sokaklarda kurulan, kentin seçkinlerinin, paralı gezginlerinin gittiği pahalı içki evleri, lokantalar, hepsi birden çalan, birbirine karışan çeşitli müzik parçaları, kalabalık kalabalık

Kalabalık

"Bakiym kimler ayırdında bu işin" diyerek, deniz kenarından meydana doğru, sallana sallana bir yürüme, bir günaydınlaşma, çocukları severek, içimden şarkılar söyleyerek, tasasız bir gezi tutturuyorum. (Güneş, sıcak, duyguları, tek renkte, kendi beyaz ışığında topluyor. Tasa soluyor.)

Bakıyorum kimsede bir değişiklik yok.

Gün, yaz günü olarak sürüp gidiyor."[122]

---

[121] Bir Kara Derin Kuyu, Eskiden Bodrum'da I, s. 29
[122] Bir Kara Derin Kuyu, Giz, s. 301

Öyküde "bugenvil" simgesi dikkat çeker. Öykünün tamamı şiirsel bir atmosfere sahiptir. Akdeniz'i simgeleyen bu mor çiçekler, kahramanın yalnızlığını paylaşmaktadır. "Beni aydıran bugenviller oldu" cümlesiyle başlayan öyküde bugenviller dekoratif bir öğe olmaktan çıkıp derin bir anlam kazanır.

"Yandırma"nın "Bir Yunus" adlı öyküsünün teması da yalnızlıktır. Bu öykünün giriş kısmında da bir şiirin dizeleri yer alır. Dizeler derin bir kederi ve koyu bir yalnızlığı çağrıştırır:

Sürekli bir hüznü yaşıyor
İskelenin altındaki deniz

"Yunus" adlı genç kahraman, değişen dünyaya ayak uyduramaz. Giderek büyüyen kentlerin gücü karşısında ezilir. Toplum baskısıyla evlendiğinden gerçek aşkı bulamayışı da onun yalnızlığını artıran faktördür. Son cümlede yalnızlık "yoğun, derin ve gamlı" oluşuyla tasvir edilir. Diğer öykülerin çoğunda olduğu gibi bu öyküde de yalnızlığın bireyi mutsuz edişini anlatan yazar, yalnızlığın kahramanı bunalıma sürükleyecek kadar tehlikeli olduğunu vurgular.

Nezihe Meriç'in öykülerinde "yalnızlık" teması sıkça işlenir. Yalnızlığın nedenleri sorgulanır. Öykü kahramanlarının yalnızlığının nedeni çoğu zaman iletişimsizliktir. Mutsuz evliliklerde iletişim kuramayan eşler yalnızlaşırlar. İçlerinden geçen duyguları karşılarındaki insanlara söyleyemeyen kent insanları da yalnız yaşarlar. Kültürel yozlaşmanın bu duruma etkisine işaret eden yazar, zamanla insanlar arasındaki bağın koptuğunu üzülerek söyler. Öykü kahramanlarının bir kısmının yalnızlığı da toplum baskısından kaynaklanır. Bireyin kimliğine saygı duymayan toplum, onun özgürlüğüne yaşama hakkı tanımaz. Birey de toplumdan uzaklaşarak kendi kabuğuna çekilir. Nezihe Meriç, "yalnızlık" duygusunu "mutsuzluk, üzüntü, endişe, kararsızlık" gibi olumsuz duygularla iç içe düşünür. Bu tavrını da öykülerinde açıkça ortaya koyar.

3.1.5. Özgürlük

Nezihe Meriç'in öykülerinin çoğunda aydın kadının varoluşu sorgulanır. Çevresiyle uyuşamayan, toplum tarafından sürekli yargılanan, yanlış anlaşılan kadın kahramanların yaşadıkları anlatılır. Çürümüş değerlere karşı çıkan öykü kahramanlarının topluma aykırı fikirleri vardır. Öykülerde bu fikirler özgürce dile getirilir. Bu nedenle toplum onları dışlar. Özgürlüklerini ellerinden almaya çalışır.

Toplumun bu baskısının nedeni, eski kuşak tarafından kültürel değerlere sahip çıkma olarak açıklanır. Okuyan, araştıran, sorgulayan aydın insanların bunu kabullenmeleri mümkün değildir. Yazar, kahramanların özgürlük mücadelelerini anlatırken taraf olmaktan çekinmez. Çürümüş gelenek ve göreneklere, eskimiş törelere boyun eğmeyen kahramanları destekler. Onların güçlü ve kişilikli davranmaları, hiç pes etmeden mücadele etmeleri yazar tarafından övülür.

Nezihe Meriç, öykülerinin çoğunda evlilik kararında özgürlüğü elinden alınan bireylerin dramlarını anlatır. "Uzun Hava", "Susuz V", "Işın", "Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykülerin erkek kahramanları mutsuz evlilikleri yüzünden çaresizdirler. Toplum, eş seçiminde onları özgür bırakmaz. Gelenek ve göreneklerin ördüğü duvarlar, kahramanları mutsuz eder. Özgürlük için ne kadar mücadele etseler de çabaları her seferinde boşa çıkar. Bu öykülerde kahramanların hepsi özgürlüğe hasret yaşarlar.

"Keklik Türküsü" öyküsünde kadın kahraman üzerinde kurulan baskı anlatılır. Onun kiminle evleneceğine annesi, mahalleli karar verir. Toplum baskısı yüzünden bunalan genç kız, kişiliğini korumaya çalışır. Özgürlüğü için mücadele veren öykü kahramanlarının hepsi mutsuzlardır. Özgürlüğü elinden alınan birey, yaşama sevincini de yitirir.

"Susuz III" öyküsünde "Ahmet" adlı genç kahramanın bunalımının nedeni kendisini özgür hissetmemesidir. Alkole sığınma nedeni bu gerçeklikten kaçmaya çalışmasıdır. Kahramanın zihin devinimlerinin yer aldığı öyküde toplumun bir bireyi nasıl köşeye sıkıştırdığı anlatılır. Hukuk fakültesi öğrencisi olan kahraman üzerindeki baskı çok yönlüdür. Kurallar, yasalar, töreler ona yaşama şansı vermez. Özgürlüğünü elinden almaya çalışan topluma düşman olan kahramana göre "insanoğlunun çevresiyle kendisi arasındaki denge bozulunca, kendi uyumu çevresinin uyumuna uymayınca" mutsuz olunur. "Bir insan kendisindeki yeteneğin bilincine varıp da toplumdaki yerini bulamazsa hapı yuttu demektir"[123] cümlesi de onun ruh halini yansıtır.

"Susuz IV" öyküsünde iki kadın kahramanın özgür olamadıkları için yaşadıkları mutsuzluk anlatılır. Öykünün dikkat çeken yönü, iki farklı kadın modeline yer verilmesidir. Bir tarafta çocukları için evliliğini yürüten geleneksel kadın tipi vardır. Diğer tarafta ise sıradan düşünceleri olmayan, mücadeleci bir kadın yer alır. İkisinin ortak noktası, özgür olmayışlarıdır. Toplum, iki kadının yaşamına da yön verir. Gelenek

[123] Topal Koşma, Susuz III, s. 129

görenekler, töreler bireylerin yaşamının belirleyicisi olur. Böylece özgürlük savaşını kaybeden bireyler kimliklerini de yitirirler.

"Bozbulanık" öyküsünde "entel" diye tanımlanan bir grup insanın başta özgürlük olmak üzere çeşitli kavramlar üzerine tartışmaları yer alır. Öykünün "sosyal hiciv" olarak yazıldığı görülür. "Aydın" kişilerin tavrı yazar tarafından eleştirilir. Aşkı, özgürlüğü, politikayı, savaşları tartışan grubun aslında "aydın" rolünü üstlenemedikleri vurgulanır. Çok ciddi konular tartışılırken ojesini yenileyen bir kadın kahramanın erkek egemen toplumun baskılarına boyun eğmek zorunda kaldığına işaret edilir. Bir avukatın "özgürlük" tartışmasını sadece karşısındaki kadınları etkileme aracı olarak görmesi eleştirilir. Özgürlük mücadelesinde kararlı davranmayan bireylerin poker masasındaki konuşmalarından oluşan öykü "aydın" kavramını da sorgular.

"Susuz VII" öyküsü, "Korsan Çıkmazı" adlı romanın çekirdeğini oluşturur. Öykü, toplum tarafından sürekli yanlış anlaşılan "Meli" adlı kahramanın mücadelesini anlatır. Meli, duyarlı ve cesur aydın tipini temsil eder. Öykünün kahramanına göre bireyin kendi istekleri, umutları, hayalleri her zaman öncelikli olmalıdır. İnsan, kendi mutluluğu için yaşamalıdır. Oysa Meli'nin kendisi de bunu gerçekleştiremez. Toplumun gelenek ve görenekleri bireyin özgürlüğünü elinden alır. "Toplumun yasalarına gereğince uymuyorum. Beğenmediklerimi beğendiğim biçime çeviriyorum"[124] diyen Meli, kişiliğini korumaya çalışır.

"Varım Diyorum İnanmalısınız" adlı öyküde mutsuz bir aile ortamından kurtulmaya çalışan genç kızın özgürlük arayışı anlatılır. Genç kızın kişiliğini ortaya koyma çabaları dile getirilir. Öyküde ekonomik bağımsızlığına kavuşan bir kadın kahramanın verdiği mücadele anlatılır. Özgürce seçimler yapan kahramanın amacı, mutluluğa kavuşmaktır.

"Menekşeli Bilinç" öyküsü evinde özgürlüğünü yaşayamayan bir kızın evden ayrılma serüvenini anlatır. Kimliğini ortaya koymaya çalışan kadın kahraman, törelere karşı çıkar. Öyküde temaya uygun simgeler kullanılır. Farklı iki grup insanın çatışması anlatılır. Menekşeleri sineklendirenler, töreleri gelenek ve görenekleri sorgulamadan kabul edenlerdir. Onlar, yeni nesillere bu gelenekleri yasa olarak tanıtan baskıcı insanlardır. Menekşelere sahip çıkanlar ise boş inançlara sırt çevirenlerdir. Bilincin menekşelenmesi, bilincin uyanışını ifade eder. "Özgürlük" öyküde menekşe ile

[124] Topal Koşma, Susuz VII, s.158

simgelenir. Düşünen, sorgulayan, bilinçli gençler özgürce yaşamak isterler. Yazar, öyküyü bu düşünceden yola çıkarak anlatmıştır.

"Giderek Daha Güçlü" adlı öykü, varlığını topluma karşı belgelemeye çalışan bir kadın kahramanın yaşadığı zorlukları anlatır. Çok sayıdaki insan, kişiliğini korumaya çalışan bireyi ezmek için çabalar. Çevrenin baskılarına boyun eğmeyen bir kahramanı anlatan öyküde Ilgıncar'ın özgürlük mücadelesi anlatılır. Bu öyküde de özgürlük simgelerle ifade edilir. İki grup insanın çatışması söz konudur. "Dididikoko" denilen grup, çürümüş değerleri savunur. "Ilgıncar" adlı kadın kahramanın da bulunduğu grup ise içlerinde gül büyüten kişilerden oluşur. Öyküde "gül" simgesi özgürlüğü ifade eder.

"Hışhışi Hançer" öyküsünde toplumsal değerlere karşı çıkan bir kadın kahramanın özgürlük mücadelesi anlatılır. Sevdiği adamla evlilik dışı bir ilişki yaşayan kadın, toplum tarafından kınanır. Kadını suçlayan kişiler, onu toplumdan soyutlayarak cezalandırır. Öyküde cinselliği sevdiği adamla özgürce yaşamak isteyen kahramana gösterilen tepki ayrıntılı biçimde yansıtılır. Kadın kahramanın çıkmazlarını anlatan yazar, onun iç konuşmalarına da yer verir. Kadın kahramanın özgürlük mücadelesi çözümsüzlükle sonuçlanır.

Nezihe Meriç'in kadın sorunlarını ele aldığı öykülerin bir kısmında "cinsellik" kavramı üzerinde durulur. Erkek egemen toplumun baskısı altındaki kadının cinselliği keşfedemeyişi anlatılır. Kadınlığını yaşayamayan kişiler, örf, adet ve töreler yüzünden cinsel konulardan uzak dururlar. Toplum, kadına cinselliği yaşama hakkı vermez. Cinselliğe dair konuşmakta dahi özgür olmayan kadınlar, erkeğin gölgesinde yaşarlar. Bu düşünceyi eleştirel bakışla ele alan Nezihe Meriç'in bazı öykü kahramanları bu konuda mücadele verirler.

"Susuz X" öyküsünde geçe geç vakte kadar dönmeyen eşini bekleyen kadın kahramanın duygularını ele alınır. Köylü kadın eşinin ihanetinden şüphelenir. Korku, nefret, kıskançlık duygularını iç içe yaşar. Eşine kavuşma isteği duyan kadının eşini arzuladığını açıkça ifade eden öyküde kadının bu arzularının tutsaklığının altı çizilir. Tutsak gibi yaşayan kadınların "dişi" dünyalarını açığa çıkarmalarına izin verilmez. "Hatça'ba" adlı kadının sözleri köy kadınının tutsaklığını yansıtır. Erkeğin ayrıcalıklı olduğuna inandığı için onun farklı kadınlarla da birlikte olabileceğini söyler. "Almayaydı beni madem. Hayvan mıyık burada" diye karşı çıkan kadın kahraman, eşini beklemeye devam eder. Onun cinselliğini yaşama isteğini yansıtan şu cümleler dikkate değerdir:

"Umut, açık, çiğ. Uvulmuş bakır tepsi sabah güneşinde. Danteli torbasına koyup iğneleyen el, gidip sarı saçları buluyor. Dudaklar istekle değip titriyor, pembe yanakta; ısır kokusu.

Boz kapanık dışta. Yıkkın, boğuntulu boydan boya, dalgın yatan adamda. Hırsız dudakların, boynu dalamayan bıyıkların, gevşemiş kolların, çıldırmış, taşa çalınmış boşluğu derinlerde. Kan ıgıl ıgıl soğuyor."[125]

"Açar da Tutku Gülleri Açar" öyküsünde de kadının cinselliği yaşamasını ayıplayan, kınayan hatta yasaklayan anlayış yansıtılır. Öyküde dul bir kadının çok sevdiği bir erkekle birlikte oluşu ve bunu kendisinin hakkı olarak görmesi anlatılır. "Hayatım yalnız beni ilgilendirir. Ben namuslu özgürlük mücadelesi verir. Kadın, sevdiği adamın bir genç kızla da birlikte olduğunu bilir. Evlenmeden önce bir erkekle cinselliği paylaşan genç kızın evlenme teklifi beklediğini söyler. Geleneksel kadın tipini eleştirir. "Ne aptal oluyor bizim memleketin küçük kızları. Onları eğitemiyoruz" der. Toplumun iki yüzlü ahlak anlayışını eleştiren kadın kahraman, kadınların da beğenip istedikleri biriyle birliktelik haklarının olduğunu savunur. "Kadın, sevdiği bir erkekle cinselliği paylaşabilmelidir" diyen kadın kahraman, yazar tarafından eleştirilmez. Yazar, kadının özgürlük arayışını destekleyici bir tutum sergiler. Kadın kahraman, çarpık erdem anlayışına sahip olanların kendisini anlayamayacağını vurgular. Buna rağmen fikrine sahip çıkar.

Nezihe Meriç'in öykülerinde "özgürlük" mücadelesi veren kahramanların yaşadıkları anlatılır. Birey-toplum ilişkisini sorgulayan yazar,öykülerinde iki tarafa da söz hakkı tanır.Yazarın duruşuna dikkat edildiğinde onun özgürlüğü savunduğu açıkça görülür. Bireyi kimliksizleştiren toplumsal faktörlere karşı çıkar. Öykü kahramanları da bu faktörlerle adeta savaşırlar. Kazanmak için çabalasalar da bu savaşta yer almaları dahi onları mutlu eder. "Özgürlük" kavramı Nezihe Meriç'in öykülerinde çok önemlidir. Özgürlük temasını tüm öykü kitaplarında ele alan yazar, özgür bireylerden oluşacak özgür bir toplumu hayal eder. Aydınlanmanın birinci koşulunun özgürlük olduğunu vurgular. Baskıcı bir ortamda yaşamak yerine özgürlüğü tercih eden öykü kahramanlarını haklı bulur. Tavrını okura da hissettirir. "Cinsellik" konusunda da özellikle kadınların özgür olamadıklarının belirten yazar, yasakçı zihniyeti sert bir dille eleştirir. Toplumun kadını kınayan, ayıplayan ve dışlayan tavrı yüzünden cinselliğin tabu olduğunu belirtir. Oysa kadın da özgürce isteklerini dile getirebilmelidir. Özgürlük

[125] Topal Koşma, Susuz X, s. 201

mücadelesi veren kadın kahramanlar, öykülerde bunu başarırlar. Nezihe Meriç, kadın kahramanları destekleyici bir tavır sergiler.

3.1.6. Yaşama Sevinci

Nezihe Meriç'in "yaşama sevinci" temalı öykülerinde umutlu kişilerin günlük yaşamlarından kesitler sunulur. Bu öykü kahramanları yaşamdan zevk alan, umutlarını yitirmeyen kimselerdir. İyimser oldukları için en zor şartlarda dahi umudu yitirmezler.

Nezihe Meriç, kişiliği hakkında bilgi verirken "çocuk ruhlu denilenlerden, çocuksu bir yapıda olduğu için, hiçbir zaman ağırbaşlı, ciddi, okkalı bir kadın olamadığını" belirtir. Yazar, yaşama sevinciyle doludur. Ümidini hiç kaybetmeyen, iyimser birisidir. "Doğayı, insanları, yaşamayı hep çok sevdim ben. Yapım bu benim."[126] diyen yazarın bu tavrı eserlerine de yansır. Öykü kahramanları en kötü koşullarda bile çıkış yolu arayan mücadeleci kimselerdir.

"Çalgıcı" öyküsünün ana kahramanı neşeli bir çalgıcıdır. Öyküde iyimser bir çalgıcının karamsar bir öğretmen üzerindeki etkisi anlatılır. Yaşamdan zevk alan çalgıcı, konuşmaları ve davranışlarıyla öğretmenin yaşama bakışını değiştirir. Sürekli gülümseyen çalgıcı, yağan yağmurdan bile hoşnuttur. Çalgıcının eğitim düzeyi düşüktür. Çok zengin olmasa da kazandığı paradan memnundur. "Kısa akıllı, iyimser bir çalgıcı" olarak tanıtılan kahraman yaşama sevinciyle doludur. Hayatı fazla ciddiye almayan çalgıcı, etrafına neşe saçar.

"Aksaray Dolmuş" öyküsünde yazar-anlatıcı, Eminönü-Aksaray yolculuğunu anlatır. "Yenicami güvercinlerine bakıp, kendimce güzel, neşeli bir şeyler düşünebiliyordum" diyerek ruh halini ifade eder. Öyküde yazar-anlatıcının iyimser bakışı her şeye yansır. Pozitif tavrı sayesinde olumlu bir atmosfer oluşur. Çok yeni bir arabaya düştüğü için duyduğu memnuniyet yolculuk esnasında onun sevincini artırır. "İçimde, sanki yolculuktaymış gibi neşeli bir duygu vardı. Kendimi Eskişehir'de zannediyordum." diyerek çocukluk yıllarının yaşama sevincini yeniden hissettiğini belirtir. Öyküde onun duyduğu yaşama sevinci anlatılır.

"Öğretmen" öyküsü sınıfında düşlere dalan genç bir öğretmenin mutluluğunu anlatır. Öykünün kadın kahramanının en belirgin özelliği, yaşam sevinciyle dolu oluşudur. Sevme sevilme arzusunu dile getiren öğretmen sınıftan uzaklaşarak renkli

[126] Asım Bezirci, age., s. 59

hayallere dalar. Bahar mevsimi ona yaşam sevinci aşılar. Okulun tam karşısındaki bayıra, pencereden bakan kadın kahraman, doğayla kucaklaştığını hayal eder. "Aşk" beklentisi içinde olduğundan hayalindeki genç adam da onun mutluluğunu artırır:

"Okulun tam karşısı bayırdır. Bayırın sonu çamlık. Baharın geldiğine iyiden iyiye inanıldığı bir gün, çayır çimen, yeşil meşil derken, zil çalıyormuş gibi çıngır çıngır demir parmaklıklı okul kapısından bir fırlarlar… Çantalar, renkli hırkalar, toplar, topaçlar havada uçar. Asfalttan bayıra, bayırdan çamlara doğru bir kovalamaca başlar, hayda…ve bahar bir okul şarkısı öğrenir: "Bahar geldi, çiçek açtı, dağ orman…" Öğretmen, saçları rüzgârda elleri cebinde en arkada yürür. Geniş soluklar alır, gülümser, düdüğünü öttürür, küçüklerden birini yakalayıp öper. Umutlanır. Bir papatyanın yapraklarını birer birer koparırken yanından geçen genç bir adam, kahverengi gözleri çocuk çocuk parlayarak ona söz atar: "Seviyor, sevmiyor, seviyor, sevmiyor." Öğretmen kaşlarını çatar; ama içinden güler. Hatta o genç adam, gelip rüzgârdan kıpkırmızı olan yanaklarından öpecek olsa, "Ne var? Bahar bu. Kardeşçe bir öpüş oldu" diye düşünecektir."[127]

"Özsu" öyküsü, Hayriye Hanım adlı kahramanın taşındığı sokağın kaderini nasıl değiştirdiğini anlatır. Hayriye Hanım, yaşama sevinciyle dolu, umutlu ve çok neşeli birisidir. Yüzü her zaman gülen kadın kahramanın en belirgin özelliklerinden birisi, başkalarının yardımına her zaman koşmasıdır. Sokaktaki herkese iyi davranan Hayriye Hanım, yeni taşındığı sokağa adeta bir ruh kazandırır. Mahalledeki herkesle mutluluğu paylaşarak onun çoğalmasını sağlar. Çevresine neşe ve huzur saçan Hayriye Hanım, öyküde "aşı"ya benzetilir. Tema ile öykünün adı arasında ilişki kurulduğunda sokağın özsuyunun Hayriye Hanım olduğu söylenebilir. Öyküde "ışıl ışıl bir kadın" olarak tanımlanan Hayriye Hanım'ın sokağın kaderini değiştiren "yaşama sevinci" anlatıcı tarafından şöyle dile getirilir:

"Uyandığım zaman, sulanmış toprak, kızarmış ekmek kokusundan, küçük bir çocuğun yarım, tuhaf, neşeli sesine karışan o genç kahkahadan, ayrımına varılmasa da bir mutluluk, bir ferahlama, her şeyin yolunda olduğunu sandıran-umuda hazırlayan- bir duygu alırdık."[128]

"Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır" öyküsünde düşsel bir mekânda yaşayan insanlar anlatılır. Yazar-anlatıcı, "taşların arasından otlar fışkıran bir eski zaman yokuşu"nu hayâl eder. Öyküde sokak imgesi çok önemlidir. Düşsel mekân, anlatıcının

[127] Bozbulanık, Öğretmen, s. 64
[128] Bozbulanık, Özsu, s. 74

neşe kaynağıdır. Öykü, huzur ve mutluluk arayışını anlatır. Öyküde anlatıcının şu sözleri temayı da yansıtması bakımından önemlidir:

"Günlerce bu sokak için dalgalandım durdum. Bana öyle tanımlamalara sığmaz bir sevinç veriyordu ki, hemen yaşamakla ilgili neşeli düşlerimin en başına onu geçirdim."[129]

"Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" öyküsünün ana kahramanı, yaşama sevinciyle doludur. En elverişsiz durumda dahi çıkış yolu bulur. "Ahmet Usta" olarak bilinen kahramanın maddi durumu çok iyi değildir. Babasının ısrarlarına rağmen okulu bıraktığından öğrenimi yarım kalmıştır. "Çarşı esnafı kan ağlıyor" diyerek kötü koşulları dile getirirken bile umut ışığı bulur. Her zaman bardağın dolu tarafını görüp mutlu olur. "Eh ben şen adamımdır abi. N'apacaksın. Başka türlü çekilmez bu dünya."[130] diyerek yaşama bakışını özetler. Öyküde kahramanın hoşgörüsünü yansıtan davranışları yer alır. Hiç kimseye kızmayan kahramanın en kötü koşullarda dahi umudunu yitirmediği görülür. Çok küçük şeylerden mutlu olması da onun yaşama sevincini artırır.

"Tan'ın Öyküsü" ümidini hiç kaybetmeyen bir kadın kahramanın direnişini anlatır. Eşi tutuklanan kadın, oğlunun üzülmemesi için elinden geleni yapar. Tutuklama olayından sonra evleri basılan, eşyaları dağıtılan, büyük acı çeken kadın pes etmez. Oğluna bu olayları olgunlaştırarak anlatırken sürekli umut üretir. Onun pozitif tavrı sayesinde oğlu, en kötü anlarda dahi eğlenmeye devam eder. Kadın kahramanın güçlü kişiliği sayesinde yaşadıkları mutluluk şu sözlerine yansır:

"İki ön dişi büyük Tan'ın. Hafif dişlek. Dişleklerin de en sevimlisi. Ona bakarken, "Heeeey! Ey güzel güneş, ey güzel gün! Yaşamayı seviyorum, haberiniz olsun, çok seviyorum" diye haykırmak geliyor içimden."[131]

"Çangal" öyküsünde durakta bekleyen kadın kahramanın yaşlı bir Çingeneyle şakalaşması anlatılır. Beklediği otobüs gelmeyen kadın kahraman, at arabasındaki Çingeneye seslenerek "Üsküdar" der. O da aynı şakacı üslûpla cevap verir: "Çengel'e kadar." Bu kısacık diyalog kadın kahramanı mutlu eder. Ruh hali aniden değişir. Yaşamayı seven kahraman çok küçük şeylerden dahi mutlu olabilen birisidir.

"Otobüs, ister gelsin ister gelmesin.

Yürürüm.

---

[129] Bozbulanık, Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır, s. 79
[130] Dumanaltı, Marangozdur Adı Ahmet Ustadır, s. 124
[131] Dumanaltı, Tan'ın Öyküsü, s. 138

Fizan'a dek yürürüm artık.

(Haklısın. Eskiden bir İstanbul vardı, bir de İstanbul ahalisi)

Üsküdar'a giderim.

Çarşıda dolaşır,

balıkçılara bakarım.

Kalabalığa karışırım.

İnsanların yüzlerine bakarım.

Yaşlı, eski bir Çingeneyle, bir şakalaşmada bulunmanın tadını bölüşecek biri var mı diye aranırım."[132]

"Deli Deli Deli" öyküsünün kadın kahramanı yaşadığı küçük, sıradan bir olaydan mutluluk payı çıkarır. Kese kağıdı patlayınca yere saçılan elmaları toplamasında ona yabancı bir delikanlı yardımcı olur. Delikanlının yardımı karşısında çok duygulanan kadın kahraman: "Durup dururken birisiyle, bir şeylerde buluşmak! Sevinç yüreğimde, dört dönüyor. Deli, deli, deli!" diyerek bunu ifade eder. Öykü, onun yaşama sevincinin küçük şeylerden çıkardığı mutluluklara bağlı olduğunu anlatır.

Nezihe Meriç'in öykülerinde yaşama sevinci, sıkça karşımıza çıkan bir temadır. Öykülerin kahramanları umut dolu olduklarından en elverişsiz durumlarda dahi mutluluğu yitirmezler. Küçük şeylerden mutlu olan insanları anlatan yazar, onların bu tavrına dikkat çeker. Yaşama olumlu bakan bu öykü kahramanları sürekli sabrederler. En kötü anlarda dahi güzellikleri düşünürler. "Yaşama sevinci" teması, yazarın özellikle son öykülerinde karşımıza çıkar. Bunun nedenini öykülerin yazıldığı dönemin toplumsal şartları ile açıklayabiliriz. Sosyal,ekonomik ve kültürel değişim toplum yapısına yön vermektedir. 12 Mart öykülerinden oluşan "Dumanaltı", mutsuz ve huzursuz insanları anlatır.Bu bakımdan "yaşama sevinci" temalı öykülerin son öykü kitabında daha fazla oluşu tesadüfi değildir. Yazarın bilinçli bir seçiminin sonucudur. Günlük yaşamdan kesitler sunan yazar, yaşamaktan keyif alan kahramanların küçük mutluluklarını ayrıntılı biçimde anlatır.

3.1.7. 12 Mart Öyküleri

"Dumanaltı" ve "Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitapları, 12 Mart döneminin toplumsal ve siyasal olaylarını yansıtır. Öykülerde o dönemin baskıcı ortamı anlatılır.

[132] Bir Kara Derin Kuyu, Çangal, s. 277

Dönemin siyasal karışıklığının topluma yansımaları dile getirilir. 70'lerde toplumun her kesiminin baskı altında olduğu vurgulanır. Öykülerde üniversite eylemleri, tutuklamalar, çatışmalar anlatılırken bu olayların bireylere etkisi üzerinde durulur. Öykü kahramanlarının toplumsal olaylara tepkileri ortaya konulur.

Nezihe Meriç, "Dumanltı" adlı öykü kitabına dair şu sözleri söyler: "Son on-on beş yıl içinde büyük bir toplumsal sarsıntı yaşanıyor Türkiye'de. Zaten, Orta Asya steplerinden, İslam kültürüne oradan Atatürk devrimlerine geçmiş bir toplumun karmaşıklığı, çelişkileri, dengesizlikleri içinde bir toplum. Kendini biçimlendirecek olan normal devinimi, gelişimini sağlayacak olan düzeni bir türlü kuramadığından, bu düzenin getireceği toplumsal değerleri de eğitim, sanat, edebiyat vb. yoluyla bireylerine aktaramamış bir toplum. Bu yüzden büyük çoğunluğun yaşam üzerine düşünceleri tam bir kavram kargaşası, ideoloji karmaşıklığı içinde. Bu çoğunluk, yaşadığı toplumun bir değerler düzeni olmadığından ya da karışık, çelişkili düzenler olduğundan bir türlü toplumla bütünleşemiyorlar (…) O zaman kendisiyle bir hesaplaşmaya girişiyor. - Ya da yuvarlanıp gidiyor, olduğunca - Düze çıkacak bir yol bulma, araştırma, gereği duyuyor. Bunalıyor. Dumanlatı'nda bunu vermek istedim."[133]

Mehmet H. Doğan, "Milliyet Sanat"ta "Dumanaltı" kitabıyla bir siyasal dönemin panoramasının sunulduğunu şu sözlerle ifade eder:

"Nezihe Meriç'in en eski 1972, en yenisiyse 1979 tarihi taşıyan on öyküsü yer alıyor. Yeni kitabı Dumanlatı da bu tarihler arasındaki zaman dilimini, bilindiği gibi son elli yıllık tarihimizin yeni oluşumlara gebe en bunalımlı günlerini kapsıyor. 1968'de önce gençlik kesiminin, özellikle üniversite gençliğinin, kendi sorunları çerçevesinde, yerleşik düzene başkaldırısı biçiminde patlak verip, 1970'lerin sonunda toplum boyutunda genişlemiş kanlı, acımasız bir terör düzeyine varmış terör olayları. Böyle bir tarih dilimi içinde yazılan öykülerin uzaktan ya da yakından bu olaylarla ilişkili olması, bu olaylardan etkilenmiş olması doğal sayılmalıdır."[134]

Yazar, "Çavlanın İçinde Sessizce" adlı anı kitabında "Zor Yokuşu" öyküsünden yola çıkarak siyasi ortamın bireylerin yaşamını nasıl etkilediğini şu sözlerle anlatır:

"Benim'Zor Yokuşu' adlı çok sevdiğim bir öyküm var. Oradaki genç kadın gibi, birçok kızımız, çocuklarının elinden tutarak baba evine sığınmak acısını yaşadı. Kocalar hapisteydi, kızlar işlerinden olmuşlardı. Bir eve sahip olduktan, kendi evini yaşamaya alıştıktan sonra - mekân duygusunu, onun getirdiği çeşitli duygu yüklenimlerini

[133] Nezihe Meriç, "Yazmak Benim Yaşamımdır", "Cumhuriyet", 19.06.1980, s. 17
[134] Mehmet H. Doğan, "Kendini Sınırlayan Ustalık", Milliyet Sanat, S. 11, 1 Kasım 1980, s. 50-51

bilmeyen mi vardır - ondan ayrılıp, beş parasız, gelirsiz olarak yeniden baba evine dönmek, annenin, babanın, kardeşlerin yaşamını, odasını, hatta gıdasını bölüşmenin acısı bitirirdi onları. Her çareye başvurdular. Çeviri yaptılar takma adlarla; geceyi gündüze katıp. Benim öykümde olduğu gibi, gazeteleri biriktirip sattılar, üst katta oturan aptal kıza parayla atkı, başlık ördüler: Üç kuruş için çocuğun süt parası olsun, çıksın diye. (…)

Ne acılar yaşandı.

O öykü nasıl okunmuştu öyle? O acı nasıl anlaşılmamıştı. İyi bir öykü o."[135]

"Dedi Ölüm Aklımda" öyküsünde üniversitede okuyan çocukları için endişelenen bir annenin dramı anlatılır. Ana kahraman, 12 Mart'ın siyasi olaylarını çocukları aracılığıyla takip eder. 1970'li yılların üniversite eylemlerinin anlatıldığı öykünün çıkış noktası, annelik duygusudur. Kızı ve oğlu eyleme katıldığı için endişelenen bir annenin ruh hali yansıtılır.

Öyküde siyasi olayların anlatımı, "Boykot Nuri" adlı kahramanın öyküye girişi ile başlar. Boykot Nuri, çok telaşlıdır. Öykünün ana kahramanı Nedret'in iş arkadaşı olan Boykot Nuri hakkında şunlar söylenir:

"Vah, vah, vah! Çıldırdı, çıldırdı!" demişti Asuman, kıkırdayarak. "Hâle bak Allah aşkına, neredeyse tepinecek, telaşı ne bunun böyle? Allah canını almasın. Sen bunu serviste bir görsen çatmadığı adam yok. Ona buna, partilere, ileri geri. Tıkacaklar, bir gün içeri ya! Valla, ortalık gene pek karışıkmış diyorlar." Ben de öyle duydum. Benim kızla oğlan pek tutarlar bunu. Akıllı çocuktur. Haksızlığa, vurgunculuğa dayanamaz, herkesin bokluğunu çıkarıverir ortaya da, ondan. İşlerine gelmez."[136]

1970'li yılların siyasi ortamı öyküde "Nedret" adlı kadın kahramanın gözünden anlatılır. Fakülteden çıktıktan sonra eve dönmeyen çocuklarını merak eden kadın kahramanın şu iç konuşması dikkate değerdir: "Nerde o, üçer beşer atlanarak çıkılan şen günler. Sahi neydi Boykot Nuri'nin o koşuşturması öyle. Sabah, çocuklarda da aynı telaş. Ya! Sahi!"[137] Bu iç konuşmanın ardından endişesi artan kadın kahraman, çocuklarının mücadelesini düşünür. "Doğurduğumuz çocuklardan öğreniyoruz yaşamayı "diyerek onların daha ilerici fikirlerle dolu olduğunu belirtir.

Öykünün sonuç kısmında kadın kahraman, duvardaki aynaya bakar ve kızıyla oğlunun bakışlarını görür. Kadın, çocuklarıyla özdeşleşir. Ezen-ezilen, sömüren-

---

[135] Nezihe Meriç, Çavlanın İçinde Sessizce, s. 96
[136] Dumanaltı, Dedi 'Ölüm Aklımda', s. 11
[137] Dumanaltı, Dedi 'Ölüm Aklımda', s. 13

sömürülen, ilişkisini sorgular. Bu iç sorgulamanın ardından "Boykot Nuri'nin ivedilenmesine eş bir hızla" koşar. Çocuklarına destek olmaya gider.

"Dumanaltı" öyküsünde "Gülgun" adlı kadın kahramanın anarşistlere yardım ettiği gerekçesiyle tutuklanması anlatılır. Öyküde 12 Mart'ın sancılı günleri ayrıntılı biçimde yansıtılır. Kenti saran tedirginliğin, kuşkunun, sinir gerginliğinin altı çizilir. Ajans haberlerine dair bilgi sunulur. Kentin gergin atmosferi öyküde şu sözlerle anlatılır:

"Kent, jandarmaya, kaçakçıya alışıktı, ama bu sefer başka türlüydü işler. Şaşırıyorlardı. Alışılmışın dışında, kavrayamadıkları, o yüzden huysuzlandıkları bir durumdu bu. Kuş uçmaz sokak başlarına değin polis, jandarma sarmıştı ortalığı. Bir de bu sıkı yönetim başlarında! Murat için,'Öğrencilerin başı' diye yazıyordu gazeteler. "Eşkıyanın azgını değel ya!" diye yanıtlıyorlardı. Soruyorlardı: "Bizim sendikacı bu Mahmut'la topal sürgün öğretmenin dediğine bakılırsa, bu bebelerin ettikleri bizim hayrımıza emme…"[138]

Öykü, "Kayabaşı" semtinde yaşananları anlatırken kahramanların ruh hallerini ayrıntılı biçimde yansıtır. Gergin bir atmosfer nedeniyle halkın tamamı mutsuzdur. Semt sakinleri sokağa çıkma yasağı yüzünden oldukça üzgündürler. "Bir de parti murti çıktı" diye söylenen kadınlar, siyasi olayları algılamakta güçlük çekerler. Semtin erkekleri ise can sıkıntısından sürekli kahvehaneye gidip zaman öldürmeye çalışırlar. Öyküde semtte yaşanan siyasi gerilimi anlatan şu sözler önemlidir: "Gece sokağa çıkma yasağı vardı. Kadınlar beyaz örtmeleri karanlığın içinde dalgalanarak, bahçelerin arasından, gizlice komşuya geçiyorlardı. Erkekler evlerde toplaşıp oturuyorlardı. Seslerini örtüp basarak, birilerinden çekinerek, kulakları çevrede konuşuyorlardı bitirip tüketemeden. Aşağı kahvelerde kavgalar oluyormuş diye haberler geliyordu. Kadınlar şaşkın şaşkın bakıyorlardı birbirlerine hayıflanarak 'Kan davası mı ne bu gız! Bir de parti marti çıktı, başımıza gelenler!' diyorlardı. Sonra, onlar da yavaş yavaş olağanüstü bir havaya girdiler. Bilinmezin getirdiği bir felaket korkusu sardı avluların, sokakların içini. Geceyarısı evler basılmaya, kapılar yumruklanmaya başlandı. Asker, polis, jandarma doldu dört bir yana. Yataklar batar oldu, uykular uykusuz. İşte o günlerde çıktı Murat'ın adı ortalara. Radyolar hep'Murat! Murat!' dediler. Gazetelere resimlerini bastılar."[139]

---

[138] Dumanaltı, s. 29
[139] Dumanaltı, s. 36

Yrd. Doç. Dr. Banıçiçek Kırzıoğlu "Nezihe Meriç'in Roman ve Hikayeleri Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmasında " Dumanaltı" öyküsünü şöyle değerlendirir:

"Öykü, eşkıyaya, anarşiste övgü; hükümet mensuplarına, askere, polise, jandarmaya, valiye kısaca devlete yergi olarak düzenlenmiş görünmekte. Yeni romantik çizgide. Biraz V. Hugovari anlatım. Anlatılan vak'a siyasi, toplumsal bir nitelik taşımakta. Bireyin ve bireyden çevreye yayılan kamunun dramı, hem ekonomik hem de siyasal olandan kaynaklanmakta. Ama siyasal olan ne? Düşünce mi eylem mi? Açık değil. Yakın geçmişte olanlara nesnel bir yaklaşım var gibi."[140]

Nezihe Meriç'in "Dumanaltı" öyküsünün mesajı "insan sevgisi" temeline dayalıdır. Yazar, 12 Mart olaylarına çaresiz bir kadının gözünden bakmayı başarmıştır. İnsani bir tavır söz konusudur. Öykünün anlatıcısı konumundaki bu kadın, yazarın da temsilcisidir. Anlatıcının tek dileği insanlara zarar verilmemesidir. Ölümlerin arttığı bu çalkantılı dönemde toplumun her kesiminin mutsuz olduğunu vurgular. Siyasetle hiçbir ilgileri olmayan insanların yaşananlara anlam veremediklerini belirtir. Kadın kahraman, bu şekilde yazarın düşüncelerinin sözcülüğünü yapar. Anarşistleri övme amacıyla yazılmayan öyküde yazarın amacı, kan dökülmesine engel olmaktır. Çatışan tarafların ikisinde de kayıplar söz konusudur. Yazar, öyküde bu kayıplara işaret eder.

"Dumanaltı" adlı öykü kitabında yer alan öykülerin adlarına bakıldığında öykülerin içeriği ile uyumlu oldukları görülür. Öykülerin mesajları da öykü adlarıyla ilişkilidir. Yazar, öykü adlarının seçiminde bilinçli ve oldukça titiz davranır. Öykü adlarının hemen hemen hepsi benzer çağrışımlar uyandırır. Bu adlarda "çaresizlik, umutsuzluk, tedirginlik, eksiklik" gibi duygular saklıdır. "Dumanaltı" öyküsünün adının seçimindeki ustalık dikkat çekicidir. Öykü kahramanları, dönemin baskıcı siyasi ortamında mutsuz ve huzursuzdurlar. "Dumanaltı" olmuş bir ortamda tedirginlerdir. Her şey belirsizlik içindedir. Bu nedenle öykünün adı temayı açıklayıcı bir işleve sahiptir.

"Tedirgin" öyküsü, "Nurhan" adlı kadın kahramanın tutuklanmasını anlatır. Zengin bir ev hanımı olan kahraman, tutuklanma nedenini dahi bilmez. Öyküde onun hapishanedeki ilk gecesi anlatılır. Öykünün merkezinde kadın kahramanın bilinçlenme süreci yer alır. "Biz neyiz? Neyiz biz kuzum Allah aşkına insan olarak şu dünyada?" diyerek kendisini sorgulayışı anlatılır. Aristokrat bir aileden gelen kadın kahraman, hapishanedeki insanları ve olayları gözlemler. Toplumsal duyarlık kazanmaya başlar.

---

[140] Yrd. Doç. Dr. Banıçiçek Kırzıoğlu, Nezihe Meriç'in Roman ve Hikayeleri Üzerine Bir İnceleme", Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1996, s.183

Kendisinin tutuklanmasına neden olan devrimci kahraman Nebahat'e ve onun çevresine dair şu sözleri önemlidir:

"Anlıyorum bu çocukları ben. Biz başından yakalayamadık. Öğrenemedik. Nasıl acı çektiğimi anlatamam. Büyük bir boşluk içindeyim işsiz güçsüz işe yaramaz zaten yalnız çocuklarla bir merak hep öğrenmek isterdim her şeyi dünyada olanları nasıl anlatayım sana büyük bir haksızlık ben burada böyle rahat sen öyle kuş sütü eksik değil orada adam beş çocukla kaç kat yerin altında ay ne korkunç üç kuruş için bir maden işçisi her zaman düşünmüşümdür bu nasıl olabiliyor diye yani Allahın işi demekle neyi halledebiliriz. Arif'le konuşuyorduk geçen akşam yani ben anlıyorum, ama bilimsel olarak okumadık öğrenmedik bak ortalık yıkılıyor izm'lerle (…)"[141]

Öyküde 12 Mart'ın çalkantılı günlerine tanıklık edilir. "Nurhan" adlı bireyin dramından yola çıkılarak toplumsal bir dram anlatılır. 70'li yılların gençlik eylemleri, tutuklamalar öykü boyunca yansıtılır. Öykünün en sık tekrarlanan cümlesi şudur: "İşler yine karıştı." Öykü kahramanlarından Selçuk pasaport alamamıştır. Radyo haberleri de tutuklanan kişilerin adlarını belirtir. Cezaevlerinin koşullarını, koğuşların içler acısı durumunu, tutuklanan kişilerin yaşadığı bunalımları yansıtan öykünün adı temayı da yansıtır. Öykünün adı toplumun farklı tabakalarından insanların ruh haline işaret eder.

"Umut" a Tezgâh Kurmak" öyküsünde 1970'li yılların siyasi kargaşası, iki yıl cezaevinde kalan "Nesrin Çarıklı" adlı öğretmen tarafından anlatılır. Kadın kahraman, sol eyleme katıldığı sırada fotoğrafı çekildiğinden tutuklanmıştır. Öykü, yetmişli yılların baskıcı ortamının bireylerin yaşamına yansımalarını anlatır. Kadın kahraman, cezaevlerinin dolup dolup boşaldığını belirtir. Kaynayan kalabalığıyla kent, can korkusuna düşmüştür. Sokağa çıkma yasağı söz konusudur. Baskınlar her geçen gün artmıştır. Öykü, siyasi kargaşanın aile hayatlarını nasıl etkilediğini yansıtır.

"Tanımadığımız bir zamanın getirdiği başka bir yaşamı sürdürüyorduk cezaevlerinde. Elimize geçirebildiğimiz gazetelerden öğrendiklerimizi, mahkemeye gidip gelenlerden, yeni tutuklulardan duyduklarımızı, dış dünyayla ilgili her şeyi, bazan anılarımızı bile değiştiriyorduk. İç içe girip fındık kabuğuna sığacak, dışa dışa açılıp yeryüzünü kaplayacak abartmalarımız vardı. Kendiliğinden oluyordu bu. Toplumun kaynaması, bize çok başka türlü yansıyordu bu yüzden. Kötülükler, kötü adamlar, işkenceler, mezarlar, yol ortasında kurşunlanmış yatan ölüler ölüler ölüler, sloganlar, çocuklarımızın bebeklik resimleri, patlamalar, silahlı saldırılar, sağcılar, solcular,

[141] Dumanaltı , Tedirgin, s. 56

başkaldırmalar, yobazlar, polisler, Yunanlıların Birinci Dünya Savaşı'nda karnını deştiği gebe kadınların hayali, askerler, coplar, ağaya varmamak için kendini asan Güzel Halime, türküler, mevlitler, ırzına geçilip öldürülen, küçük öğretmen Neslihan, genel affı engelleyen dürzüler, dostunu bıçaklayan ateş Perizak, bombalanan anarşist yuvaları, yemen türküleri, savcılar, polisler, süngüler, kelepçeler, başbakanlar, parti başkanları, Müslümanlar, komünistler karmakarışık üst üste yığılıyordu. Biz altında kalıyorduk."[142]

"Tan'ın Öyküsü"nde TRT görevlisi bir babanın tutuklanması, oğlunun gözünden anlatılır. Fikir suçu ile ilgili bu tutuklama olayının bir aileyi nasıl etkilediği dile getirilir. Bir ailenin tatilini kabusa çeviren tutuklama olayı sırasında yaşananlar Tan'ın psikolojisini derinden etkiler. Öyküde sık sık ajans haberleri sunulur. Tutuklananların sayısı bildirilir. Toplumda yaşanan sıkıntı şu sözlerle anlatılır:

"Memlekette sıkıyönetim vardı. Arkadaşların pek çoğu tutuklanmıştı. Cezaevlerindeydi. Sabah güneşe karşı, denize, tatile sevinçle uyanılıyordu. Az sonra, daha gazeteleri almak için yolara düşmeden sıkıntı başlıyordu. Gazeteleri alıp açınca da,omuzlar düşüyor, yürüyüşler değişiyordu. Üçer beşer toplanıp çabucak, ayaküstü dehşet veren haberler okunup, iletiliyordu arkadaştan arkadaşa. O gün daha çok sigara içiliyordu. Akşam daha çabuk olsa diye bekliyorduk. Kestirmeden alkole kaçıyorduk. Sıkıntı büyüyordu gözlerimizde, midemizin ağrılarında. Bağırsaklarımız gaz yapıyordu. Alkol bizi tutuyor, hasta ediyordu. Hırçınlıklar, tartışmalar, karşılıklı bağrışmalar, küfürleşmeler sıkıntıyı çoğaltıyordu. Eski yazlarda kalan, sevdiğimiz içki evlerinin özlemi, balıklar, ampuller, birtakım hain bakışlı, tanımadığımız adamlar birbirlerine karışıyordu."[143]

Öykü, babası tutuklanan bir çocuğun gözünden anlatıldığından siyasi şablonlardan uzaktır. Tutuklama olayına insani bir bakış söz konusudur. Eşi tutuklanan kadın kahraman Tan adlı oğluna bu durumu oyunlaştırarak anlatır. İçinden gelen ağlama isteğini dahi oğlunun mutluluğu için engeller. Sürekli onu eğlendirir. Kadın kahramanın psikolojisini okura sunan yazar, ailenin içler acısı halini yansıtır. Fikir suçlusu olarak tanımlanan aydınların tutuklanması olayına öyküde insanca bakışla yaklaşılır.

"Acıyı Aşmak" öyküsü, "anarşist" oldukları iddia edilen üç gencin yakalanıp öldürülmesini anlatır. Dönemin siyasi ortamı sert bir dille eleştirilir. Memleketin içler acısı bir durumda olduğu vurgulanır. 70'li yıların siyasi ortamı şu sözlerle anlatılır:

---

[142] Dumanaltı, "Umut'a Tezgah Kurmak", s. 84-85
[143] Dumanaltı, Tan'ın Öyküsü, s. 138

"Memlekette ne rahat kalmıştı ne huzur. Sağcılar, solcular, bozguncular, ordu, polis, partiler, hükümet, aydınlar, halk karmakarışık bir kör dövüşünün içindeydiler bence. Tek istediğim, bunca zorluklarla savaşarak yetiştirdiğimiz çocukların ölmemesi, öldürülmemesiydi. Elimden bir şeyin gelmeyişi onuruma dokunuyordu. Ne yapmalıydım?"[144]

"Acıyı Aşmak" öyküsünde sağ-sol görüşlere tartışma zemini hazırlanmıştır. Yazar-anlatıcı, toplumun yaşadığı derin acının kaynağına işaret eder. "Ne yapmalı" sorusunun cevabını arar. Toplumun geneline hakim olan "çaresizlik duygusunu aşmak adına çözümler aranması gerektiğini" vurgular. "Biliyorum, kan dökülmeden olmamış tarihte bu işler, ama kıyamıyorum bu çocuklara" diyerek olaya bakış açısını yansıtır. Öykünün kahramanlarından olan Prof. Osman Bey'in şu sözleri mesaj niteliği taşır:

"Gençlik aldatılmıştır. Özellikle cahil bırakılmıştır. Biz de o yollardan geçtik, ama hiç olmazsa bunu anladık. Yok gençlik baş kaldırmalıymış, yok eylemmiş. Ne eylemi kızım ne eylemi? Eylemden yararlı sonuç alabilmek için meseleleri doğru değerlendirmek gerek. Hangi neyle? Nasıl? Yapmayın böyle yahu, yapmayın! Bu tentene örmeye benzemez. Patronla dikiş dikmeye benzemez. Kırılıp gidiyor çocuklar kırılıp gidiyor. Ne sağcısı sağdır bu memlekette bu çocukların,ne solcusu sol. Hepsi bu memleketin aldatılmış, beyni yıkanmış çocuklarıdır. Anladın mı?[145]

Nezihe Meriç, öyküde yaşanan olayların anaların yüreğini sızlattığını vurgular.Yazara göre asıl üzerinde durulması gereken de onların yaktıkları ağıtlardır.

"Nettiniz bizim civan oğullarımızı...Nettiniz bizim gül nazlı kızlarımızı..." diyerek isyan eden anaların acısı büyüktür. Yazar, memleketin içler acısı halini yansıtmayı amaçlar. Ölen çocukların sağ ya da sol görüşlerine değil onların ardından dağılan aile ocaklarına dikkat çeker.

"İkircim" öyküsünde okul yıllarından beri dost olan iki kadın kahramanın ilişkisi anlatılırken 12 Mart'ın siyasi atmosferi merkeze alınır. Zerrin adlı kahraman, amacını "iyi insan, iyi vatandaş olmak" şeklinde açıklayan demokrat biridir. Güzin adlı kahraman ise sosyalist bir öğretim üyesidir. Bu iki kadın kahraman arasında geçen konuşmalar, ülkenin siyasi ortamına dair bilgi sunar. "Şu anarşik ortam" diye tasvir edilen ortamın herkesi tedirgin ettiğinin altı çizilir. Güzin adlı kahramanın kızı tutuklanmıştır. Oğlu ise kayıptır. Güzin'in soğukkanlı tavrı ise asıl dikkat çeken noktadır. Bu olaylar karşısında şunu söyler: "Dünyanın yanlışı doğrusu üzerine soruları

[144] Dumanaltı, Acıyı Aşmak, s. 152
[145] Dumanaltı, Acıyı Aşmak, s. 153

olsun, düşünsünler istedik. Yol yöntem edinmeyi bilsinler dedik. Bu, bizim görevimizdir, yaptık. Ben kendi hesabıma memnunum."[146]

Öykünün ana kahramanlarından biri olan Zerrin, siyasi tabloyu kendi ideolojisine uygun olarak şöyle betimler: "Anlatıyorlar işte, sol, içinde bilmem kaç bölüme ayrılmış. Ah ne yazık! Sağ desen, geçmişimiz ortada işte. Gericilik, yobazlık bize ne getirir. Perişan ettiler memleketi,bütçeyi,şimdi de utanmadan muhalefet yapıyorlar. Allah kahretsin bunları. Kemiklerini sızlatıyorlar Atatürk'ün mezarında. Ah! O ve paşa ölmemeliydiler. Ya da bizim başımıza gene Atatürk gibi kuvvetli bir önder gerek. Vallahi böyle. Ben buna inanıyorum."[147]

"Dumanaltı" adlı öykü kitabında yer alan üç öyküde "12 Mart" dolaylı olarak ele alınır. Bu üç öyküde dönemin siyasi olaylarına göndermeler yapılır. "Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" öyküsü,bu üç öyküden biridir. Bu öyküde 12 Mart olayları doğrudan anlatılmaz; fakat bu olaylara değinilir. Öyküde Ramiz Ustanın oğlunun liderliğindeki işçi grevine değinilir. Bu greve dair bilgi verilirken toplumdaki kargaşaya işaret edilir. "Benim anlamadığım,şu anarşinin monarşinin ne demeye geldiği. Millet neden birbirini kırıyor" diyen Marangoz Ahmet Usta'nın şu cümlesi dikkat çekicidir: "Köylerdeki kan davası İstanbul'a indi."[148]

"Işın" öyküsünde de 12 Mart olayları dolaylı olarak yansıtılır. Öyküde sağ-sol görüşlere dair bilgi sunulur. "Sömürge, faşizm, miting" gibi sözcüler, "Işın" adlı çocuğun bakış açısıyla değerlendirilir. "Ben de emekçinin yanındayım. Ben de barış ve özgürlük savaşına katılıyorum…Mitinge gittim biliyorsun" diyen Işın, siyasi görüşünü bu sözlerle açıklar.

"Erol Bey" öyküsünde "12 Mart" diğer iki öyküye göre daha ayrıntılı ele alınır. Baskı döneminin kargaşası doğrudan olmasa da satır aralarında sürekli hissettirilir. Yazar-anlatıcı, öykünün oluşum serüvenini yansıtırken bu konuya değinir. Siyasi koşulların öykü kahramanlarını nasıl etkilediğini şöyle anlatır:

"Ne bir eylem adamı ne bir politika adamı olmuştur Erol Bey. Zaten olamazdı bence. Şurasını unutmamak gerek. Özellikle, çocuklar öldükçe, memleketin işleri karıştıkça, Erol Bey daha çok içti. Komaya girdiği büyük bunalım dönemleri,

---

[146] Dumanaltı, İkircim, s. 164
[147] Dumanaltı, İkircim, s. 162
[148] Dumanaltı, Marangozdur Adı Ahmet Ustadır, s. 124

üniversitelerde, gençlik olaylarında, büyük felaketlerin, toplu ölümlerin çoğaldığı dönemlere rastlar."[149]

"Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitabının "Öykülerden Önce" başlıklı giriş yazısı oldukça önemlidir. Yazar, bu giriş yazısında kendi ruh halini anlatırken toplumsal olaylara ve bu olayların kendisinde bıraktığı etkiye dair bilgi sunar:

"Şu 1988 yılını çoğu zaman, hep sabaha karşı birden uyanarak geçirdim. Gergin, hırçın, burnumun ucunda bir sızı. Bu aslında, 1978'den bu yana, 68'den bu yana böyle de genellikle, bu yıl şu öyküleri toplamaya karar verince (ben de toparlanırım belki diye düşünerek) bir boyut daha kazanıp arttı. (…)

Bungun, coşkusuz, incinmiş olarak kalakalmışım uzun zamandır. Bir ben değil elbette; çoğumuz böyle. Herkes kendince bir çare buldu dayanabilmek için. Ben susup kaldım. Bunu anlayanlar vardı. Beni seven, değer verdiğim bir iki ozan söyledi de bana. Yazmayışımı kınadılar. İlgileri beni sevindirdi,ama sesimi çıkarmadım. Öylece sustum. "Yaşadığımız şu günleri anlamaya çalışmak, beni çok yordu. Yazmak giderek büsbütün zorlaşıyor benim için" diye düşündüm. Bakıyorum da,bana göre en yüksek sayıda söylersem, yüzlerce öykü var bende. Ben öykücüyüm. Peki, hani? Sekiz on yılda beşi onu zor buluyor. Estikçe yazılmış. (…)"[150]

"Zor Yokuşu" adlı öykü mektup yöntemiyle yazılan bir öyküdür. Eşinden ayrı olarak Ege'de bir yazlık sitede çocuğuyla kalan kadın kahramanın duygu ve düşünceleri dile getirilir. Kadın kahramanın eşinin nerede olduğu konusunda kesin bir bilgi sunulmaz. Öykünün satır aralarından yola çıkılarak onun tutuklu olduğu, sürgüne gönderildiği ya da kaçıp saklandığı düşünülür. Eşler kendi istekleri dışında, zorunlu olarak ayrı kalmışlardır. Ailevi bir sorunun temelinde toplumsal ve siyasi olayların yer aldığı görülür.

"Ali Usta, tahtadan bir gemi yaptı. "Bunu Barbaros Paşa da görse bayılırdı" diye güldü. Gümbür gümbür gülen, elli ayaklı bir adam bu Ali Usta. Eskiden balıkçıymış. "Kocadım artık" diyor. İkimizin de romatizması var. Ağrılarımız var. Onunla memleket meselelerini konuşuyoruz. Dert ortağıyız. Bu konuşmalardan sonra, hemen senin yazdıklarını düşünüyorum. Memleketin hali, diyorsun. Kuvvetli ol, katkını unutma, dünyanın sesine kulak ver, diyorsun. Kuvvetli olamam açım. Sen orada, ben burada açız. Bilirsin, can boğazdan gelir. Sonra katkı dediğin ne? Anlattım, ancak çocuğu, sağlığını bozmadan büyütebilirim. Yoğun, usandırıcı bir didinme sonucu edindiğim

[149] Dumanaltı, Erol Bey, s. 195
[150] Bir Kara Derin Kuyu, "Öykülerden Önce", s. 217-218

çürük dişler, mide kasılmaları, sinir ağrıları içinde dünyanın sesine kulak veremem. Gazete ne yazıyorsa onu okuyorum. Radyo bozuk yaptıramadım. Televizyonu da kapıcıya sattığımı biliyorsun. "Bunları hırsından yazıyorsun" dersen bak bunda haklısın. Yalnız, haklı oluş bunların gerçek oluşunu değiştirmiyor."[151]

"Suskun Ezgisi" öyküsünde eşiyle ilişkilerini sorgulayan, on yıl öncesini düşünerek evliliklerinin ilk yıllarını hatırlayan bir kadın kahramanın duyguları anlatılır. Yazlık bir sitedeki gözlemlerini de anlatan kahraman, dönemin siyasi olaylarına dair bilgi verir. Yazlıktaki zengin insanların halini gözlemleyerek memleketin içler acısı haliyle kıyaslar. Memleketteki siyasi ortamı düşünerek tatil yerindeki rahat insanları eleştirir. Siyasi olayların üst tabaka insanlarını etkilemediğine işaret eden kadın kahramanın şu sözleri dikkate değerdir:

"Silah seslerini duyuyor. Ellerinden gelse kılıçtan geçirecekler. Çığlıkları duyuyor. Kara korkuyu, ölümün korkusunu duyuyor. Korkmuş gözleri, gazetelerde yayımlanan o gözleri görmemek için alt dudağını, dişliyor. Önüne bakıyor. Ayakkabısının ucuyla toprağı kazmaya uğraşıyor. Şirketin öbür ilgilileri, Ekrem yumuşacık yürüyerek, güneş gözlüklerinin arkasından hesaplı, ince bakışlarla bakarak, denize, arabalarına, kasabadaki, lüks otelin bahçesine doğru dalgalana dalgalana, gülerek konuşarak yürüyorlar. Masaları önceden ayırtılmış, çiçeklerle süslenmiş. RAKI, diyorlar. Rakı gelsin. PARA İŞ. İŞ EKONOMİ. YATIRIM. KÂR KÂR KÂR. KAN KAN KAN kan. Bu sefer çok fena. Görülmemiş bir vahşet. Kadınları da çocukları da öldürüyorlar. Öldürüyorlar. "Ne oluyor bizim insanlarımıza. Neden Neden?"[152]

"Bugenvilli Başlangıç" öyküsünün ana kahramanı, ülkenin siyasi tarihinin önemli olaylarına değinir. 12 Mart ve 12 Eylül'e işaret ederek memleketin siyasi ortamını şöyle anlatır.

"Bizimkiler değişik. Aylar var bizde. Mayıslar, martlar, eylüller. Sonra bizher sabah gazete okuyoruz. Dünyayla,memleketimizle ilgili yayınlar dinliyoruz. Her gün tazelenen, ama hep çöküntü, bozukluk, sinir getiren, umut kırıcılığı yapan haberlerle doluyoruz.bu geçmişten gelen acı ipini, yumağa sarmayı sürdürmek diye tanımlanabilir. Ne erinci! Sözü uzatıyorum, çünkü korkuyorum. Kasılıp kalmışlığım, belli etmiyor, saklıyor onu. Oysa korku yüzümü solduruyor. Bakmasını bilenler görüyordur."[153]

---

[151] Bir Kara Derin Kuyu, Zor Yokuşu, s. 221
[152] Bir Kara Derin Kuyu, Suskun Ezgisi, s. 245
[153] Bir Kara Derin Kuyu, Bugenvilli Başlangıç, s. 279

"Eskiden Bodrum'da I" öyküsünde de toplumsal olaylara değinilir. 12 Mart döneminin siyasi ortamına dair bilgi verilir. 1970'li yılara yaklaşılırken siyasi ortamda görülen değişim şöyle ifade edilir:

"1966'ydı (Tedirgin, ikircimli, can sıkıntısıyla yaşanan yıllar. Dünya kıpırtılar içindeydi.

Gençlik kaynıyordu. Yirmilerindeydiler ancak. Kan damarlarda, bela pusudaydı daha.)"[154]

"Neydi acaba o düşler? Uzaktaki başkent, ajans haberleri,gazeteler, matbaalarda bizi bekleyen işler, mahkemeler, arkadaşlar, sorularımız, sorunlarımız."[155]

"Şimdi orada bir adam, rakısını içerek, çocukluğunu düşünerek, beni severek, çok uzaklara bakarak yolumu bekliyor. Kafasının bir yanı da, 1966'nın dipten kaynamalarının, su yüzüne çıkmaya başlayan olaylarında."[156]

Nezihe Meriç, 12 Mart döneminin tüm sıkıntılarını yaşamıştır. Yaşadığı ya da tanık olduğu olaylar, kendisinde derin izler bırakmıştır. Yazar, 12 Mart döneminde yaşadıklarını, yaşadıklarının öykülerine yansımalarını şu sözlerle ifade eder:

"Ben o 68-74 arasını, o altı yılı çok kötü geçirdim. Kaçak olarak yaşadım, arkadaş evinde saklandım. Bilmem, mahkemesi şusu busu falan. 68'den 74 affına kadar o ölü bir dönem. Onun için Dumanaltı kitabındakiler prese edilmiş öykülerdir; sıkışık sıkışık. O kitaptan üç tane kitap çıkar diye düşünürüm. Hepsini yazmak, hepsini yazıp kurtulmak istemişimdir. O yıllar hiç yaşanmamış yıllarım gibidir. Çok korkulu, her dakika polis gelecek, çocuk ortada kalacak. Önce çocuk ortada kalacak diye korktum, sonra buluğ çağına geldi, eyvah babası bakamaz diye korktum. Hep hassas, sinirli, gergin yaşadım; okuyamadan, yazamadan yaşadım. Yazık yıllar. 74 affıyla aklandık ve göç girdi işin içine."[157]

Nezihe Meriç ile 15.01.2005 tarihli görüşmemizde sorduğumuz "Toplumsal konulara neden yöneldiniz?" sorusunun cevabı şöyledir: "Yaşadıklarımızdan sonra başka türlü olabilir miydi? Sonra, yazar ne yazarsa yazsın zaten hep toplumsal değil midir? Bizi belirleyen toplum olduğuna göre."[158]

Yazar, bu sözleriyle 1970'li yılarda yaşananların öykülere yansımasına işaret eder. Yazarın şu sözleri de toplumsal olaylar karşısında "yazar sorumluluğu" üzerinedir:

---

[154] Bir Kara Derin Kuyu, Eskiden Bodrum'da I, s. 285
[155] Bir Kara Derin Kuyu, Eskiden Bodrum'da I, s. 287
[156] Bir Kara Derin Kuyu, Eskiden Bodrum'da I, s. 289
[157] Nezihe Meriç, Kitap-lık, agy., s. 60
[158] Nezihe Meriç, görüşme, 15.01.2005

"Yazar sorumluluğu, başlı başına ayrı bir soru. Bir akıllı adam- Sartre galiba- aşağı yukarı şöyle bir şey söyler, 'toplumsal duyarlığı olmayan insan, hayvana en yakın olandır'. İnsanoğlu tek başına yaşayamadığına göre, toplumsal olarak varolduğuna göre, elbette güzel, iyi, doğru, rahatlatıcı, sevindirici, hadi mutlu diyelim, bir yaşam için duyarlı olmak, sorumlu olmak zorundadır. Hele bu insan bir de, sanatçıysa, dünyayı yeniden kurmaya çalışıyorsa…"[159]

Füsun Akatlı'ya göre Nezihe Meriç, 12 Mart öykülerine ideolojik kılıf geçirmez. Akatlı, 12 Mart dönemini ele alan diğer öykülerin çiğ kalmış temcit pilavları gibi öne sürüldüğünü belirtir. Nezihe Meriç'in öykülerinin devşirme olmadığını, ahkam kesmediğini, ideolojilerin dar kalıplarından uzak olduğunu vurgular.

Nezihe Meriç, 12 Mart öykülerinde anarşinin doruğa tırmandığı yılları ele alır. Öğrenci olayları, grevler, baskınlar, tutuklamalar, çatışmalar anlatılır. Nezihe Meriç'in bu öyküleri diğer 12 Mart öykülerinden farklıdır.Yazar, çalkantılı günlerin bireylerin psikolojisine etkisini sorgular. Toplumsal dramdan yola çıksa da bireysel dramı merkeze alır. Dış dünyanın siyasi ortamındaki karışıklığın bireyin iç dünyasındaki yansımalarını anlatır. 12 Mart öykülerinin kalıp ifadelerini kullanmaz. Klasik ideolojik söylemlere yer vermez. Yazar, insan gerçeğini derinlemesine inceler. Kahramanların ideolojik eylemlerine ülküsel bir misyon yükleyip onları idealize etmez. Onların yaşamlarındaki kırılmaları ve bu kırılmaların sebep olduğu acıları anlatır.

3.1.8. Kuşak Çatışması

Nezihe Meriç, kuşak çatışmasını anlattığı öykülerinde toplumsal değerlerdeki değişimi sorgular. Toplumsal değişme çok hızlı yaşandığından farklı yaş grupları arasındaki çatışmanın arttığına işaret eder. Yaşlılar ile gençler arasında çeşitli konularda uzlaşmazlık söz konusudur. Nezihe Meriç'in bu konuda gençleri destekleyici tavrı dikkat çeker. Yazar, gençleri çok yakından izlediğini vurgular. Onlardaki her türlü değişimi gözlemler. Gençleri anlamaya çalışır. Yeni kuşağa önyargılı yaklaşımın yanlışlığını öykülerinde anlatır. Yaşama sevinciyle dolu olan yeni neslin insan ilişkilerinde yakaladığı sıcaklığı över. Onlardaki bu coşkunun sürmesini ister.

"Susuz II" öyküsü, bankacı Ali Ruşen Bey, Doktor Vakit ve Avukat Osman Bey'in temsil ettiği eski kuşak ile Ali Ruşen Bey'in oğlu Bülent ve Doktor Vahit'in

[159] Nezihe Meriç, Üçüncü Öyküler, agy., s. 9

kızının temsil ettiği yeni kuşak arasındaki çatışmayı anlatır. İki kuşağın yaşama bakışı oldukça farklıdır. Ali Ruşen Bey, bu gerçeği geç de olsa anlar. "Her kuşak kaderini yaşar" diyen Ali Ruşen Bey'in iç hesaplaşması yansıtılır. Öyküdeki sözler iki kuşak arasındaki farkı ortaya koyar:

"Ali Bey'in kuşağı büyük karışıklık içinde. Ne diyordu biraz önce Vahit Bey: "Biz değil miydik gençliğimizi bu memleketin şoselerine, demiryollarına, dosyalarına, hastanelerine yatıran. Biz de bu memleket için çalışmadık mı?" O görevdi. Bunlarınki ideal!..."[160]

Öyküde kuşaklar arası farklılar ayrıntılı biçimde ele alınır.Özellikle de Ali Ruşen Bey ile oğlu Bülent' in ilişkisi incelenir. Daha önce oğluyla çatışmalar yaşayan kimi zaman onu kıran Ali Ruşen Bey, çok pişmandır. "Her kuşak bir öncekinden ileridir" diyerek onun gönlünü almaya çalışır. Doktor Vahit ve Osman Bey adlı kahramanlar da bu düşünceyi destekleyici sözler söylerler." Hiç olmazsa çocuklarımızın yaşamına gölge etmeyelim" diyen Osman Bey, gençleri en iyi anlayan kişidir.

"Susuz II" öyküsünün ana kahramanı olan Ali Bey'in genç kuşağa bakışı ayrıntılı biçimde ele alınır. Ona göre gençlerin imza atışları, kadın-erkek ilişkilerine bakışları, istekleri oldukça farklıdır. Ali Bey'e göre onlar maddecidir. Kendileri ise ruh adamlarıdır. En kısa yoldan en sağlam ruh bütünlüğüne de böyle kavuşmuşlardır. Sıcacık, içi dışı bütün, sağlam gençlik uykularını özleyen Ali Bey, geçmişe büyük özlem duyar. "Her kuşak bir öncekinden ileridir" diyerek genç kuşağı anlamaya çalışır.

"Susuz VII" öyküsünde "Meli" alı genç bir öğretmenin toplumda yaşadığı çatışma anlatılır. Başta ailesi olmak üzere onun çevresindekiler eskimiş törelere göre hareket ederler. "Namus" koruyuculuğu yaptıklarını söyleyerek onun özgürlüğünü elinden almaya çalışırlar. Yaşanan çatışmanın nedeni eski nesil ile yeni nesil arasındaki uyumsuzluktur. Meli, bilimsel değerleri koruyan, aklını kullanarak her şeyi sorgulayan aydın genç kız tipidir. Kendisiyle farklı yaş grubundaki insanlarla çatışır. Bunun nedeni de eski kuşağın baskıcı tavrıdır. Onların yaşama biçimleri çok farklıdır.Gençleri anlamaya çalışmadıkları için sürekli bir çatışma yaşanır. Örneğin, Meli'nin avukat arkadaşı Ahmet'i evinde konuk olarak ağırlaması tarafından yadırganır. Evine düzenlenen baskının ardından şu söylenti yayılır: "Edebiyatçı, avukatla basılmış!" Meli'nin ailesi de bu dedikodulara inanır. Geleneksel düşüncelere karşı çıkan Meli'nin şu sözleri nesiller arasındaki zihniyet farklılığını açıklar:

---

[160] Topal Koşma, Susuz II, s.120

"Toplumun kanunları insanları mutlu kılmak için düzenlenir. Biz eski teknede yoğrulan yeni hamuruz. Tekneye sığmamız olanaksız. Hamurla tekne arasında, bir kolayı bulunup denge kuruluncaya kadar, bizim mayamız kaçacak. Elimizden geleni yapacağız. Vatandaş olarak, namuslu vatandaş olarak kurtulacağız, ama insan olarak hep açıkta bunun sıkıntısını yaşayacağız. Bu bir kuşak kaderidir."[161]

"Susuz VIII" öyküsünde amcasının kızının en son okuduğu okuldan "iyi hâl kâğıdı" almaya çalışan Ayşe adlı kahramanın çevresiyle çatışması anlatılır. Amcasının kızının Amerika'da kalıp okula yazılabilmesi için bu belge şarttır. Ayşe, Milli Eğitim ile okul arasında koşturup durur. "Nil" adlı öksüz ve yetim kıza iyi hal kağıdı vermeyen okul müdiresi Ayşe'yi azarlar. Genç kuşağı anlamak istemeyen müdire ile eski kuşağı acımasız olarak niteleyen Ayşe arasında şu diyalog yaşanır:

"-Ailenizi tanırım kızım. Soylu bir ailedir. Bir ailede her türlü insan bulunabilir. Boşuna ayak diremeyin. Dosyasını göreceksiniz şimdi. Amcanızın kızı diye… Nil iyi bir öğrenci değildi. Yazık ki ahlaksız bir çocuktu.

- Ama efendim… (Allah ailemin de sizin de belanızı versin Müdire hanım. Nil bir küçücük kızdı. Öksüzdü. İt sürüsü kadar ailemiz de bir sığındıran, bir elinden tutan olmadı."[162]

Okul müdiresinin gençliğini düşünen Ayşe, onu çağı yakalayamamakla suçlar. Giyim kuşamını beğenmediği öğrenciyi "ahlaksız" diye niteleyen okul müdiresi belgeyi vermez. Kuşaklar arasında kültürel farklılıklar söz konusudur. Giyim kuşam konusunda iki kuşak arasında farklılıklar, çatışma nedenleri arasında yer alır. Öyküde kuşaklar arasındaki bu çatışmadaki iki taraf simgelerle anlatılır. İnsanlar iki gruba ayrılır: 1- Güdük, karadikler 2- Helmelenmişler. Birinci grup, Ayşe'nin de yer aldığı genç kuşaktır. Kemikleşmiş değer yargılarıyla savaşanlardır. İkinci grup ise önyargılarla yaşayan, alışılmışın dışına çıkmayan, eskimiş törelerle yaşayanlardır. Ayşe, başta ailesi olmak üzere toplumun çoğunluğunu bu gruba dahil eder.

"Gül Yaprağının Pembe Sesi" öyküsünde bir delikanlının hiç tanımadığı bir genç kıza yaptığı şaka, genç kızın bu şakaya hoşgörülü yaklaşımı anlatılır. Öyküde yazarı temsil eden anlatıcı, gözlemlediği bu basit olaydan yola çıkarak kendi kuşağı ile yeni kuşağı kıyaslar. Yeni kuşağın can dostu olduğunu belirten yazar-anlatıcı, tanık olduğu bu olayı ayrıntılarıyla tahlil eder. Eski kuşağın doyasıya yaşayamadığı "insan sevgisi" kavramına gençlerin sahip çıktıklarını vurgular. Onlar, cinsiyet ayrımı

[161] Topal Koşma, Susuz VII, s. 166
[162] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 180

yapmadan sürdürdükleri ilişkilerde birbirlerini incitmeden yaşamaktadırlar. Oysa kendisinin de içinde bulunduğu eski kuşak sevgiyi incitmiştir.

Yazar, hiç tanımadığı bir gencin şakasını hoşgörüyle karşılayan genç kızı över. Gençlerin kadın-erkek ilişkilerinde daha başarılı olduklarını söyler. Karşı cinsin dostluğunu kazanmayı bilen yeni neslin davranışlarını över. Öykü, yazarın kuşak çatışması konusundaki tavrını ortaya koyar.

"Çiçek Balı" öyküsünde "Nemide Hanım" adlı dul bir kadının yaz kentinde üniversite öğrencileri ile kurduğu dostane ilişkiler anlatılır. Üniversiteli gençlerin davranışları pek çok insan tarafından kınanırken Nemide Hanım onları anlamaya çalışır. Gençlerin bilgili olduklarını, ülke gerçeklerini sorguladıklarını söyler. Her şeyi konuşup tartışabildikleri için onları över. Nemide Hanım'a göre gençlerin en güzel özellikleri yeniliğe açık oluşlarıdır. Oysa eski nesil, çoğu zaman değişime kapalıdır. Örneğin, "Tuna" adlı üniversite öğrencisinin annesi onu sürekli takip eder. Kızının karşı cinsle arkadaşlığına izin vermez. Tuna'nın annesiyle yaşadığı çatışma öyküde ayrıntılı biçimde ele alınır.

Öyküde Nemide Hanım'ın gençlerle kurduğu sıcak ilişki çevre tarafından kınanır. Gençlere evinde kurduğu sofraların dedikodusu yapılır. Gece yarılarına kadar süren gülüşmeler, konuşmalar yanlış anlaşılır. Öyküde "kuşak çatışması" teması farklı bir noktada da ele alınır. İki kuşağın aşka bakış açıları farklıdır. Yazar-anlatıcıya göre gençler aşkı coşkulu biçimde yaşamaktadırlar. Aşkı bilmeyen eski neslin ne kadar katı olduğunu belirten yazar-anlatıcı, bu tavrı eleştirir.

Nezihe Meriç, öykülerinde toplumsal değişmeyi yansıtır. Bu değişim hızlandıkça toplumu oluşturan farklı yaş grupları arasındaki anlaşmazlığın çatışmaya dönüştüğünü ifade eder. Öykülerde eski nesil ile yeni nesli karşı karşıya getiren yazar, taraf olmaktan çekinmez. Gençleri anlamaya çalıştığını ifade ederek onlara duyduğu sevgiyi anlatır. Kuşak çatışmasını ele alan farklı yazarlar çoğu zaman genç kuşağın kendilerinden yaşlı olanlara karşı alaycı bakışlarını yansıtırlar. Gençlerin acımasız ve saygısız davranışlarını eleştirirler. Kültürel değerlerden uzaklaşan gençleri eleştiren bu tavır Nezihe Meriç'in öykülerinde yer almaz. Yazara göre gençler araştıran, tartışan, sorgulayan kişiler olduklarından eski kuşaktan daha ileridelerdir.

3.1.9. Yoksulluk

Nezihe Meriç'in öykü kahramanlarının bazıları sosyal ve ekonomik bakımdan oldukça güçsüzlerdir. Yoksulluk karşısında yaşama mücadelesi verirler. Yazar, "yoksulluk" temasını insancıl bir bakış açısıyla ele alır. Öykülerde zengin-fakir ayrımından doğan sınıf çatışması yansıtılır. Yazar, toplumcu-gerçekçi bakıştan uzak bir tavır sergiler. Geçim sıkıntısı çeken öykü kahramanlarının yaşadıkları sorunları ele alır.

"Dünyadaki Teknik Arıza" öyküsünün ana kahramanı, Nermin Hanım'dır. Dikiş dikerek iki çocuğuna bakan Nermin Hanım, yaşam mücadelesi verir. Dul bir kadın olan kahramanın huzursuz ve mutsuz oluşunun nedeni yoksulluğudur. Sürekli çalışıp didinerek yoksulluktan kurtulmaya çalışır. Öykünün ilk cümlesinden itibaren kahramanın bu temel sorunu yansıtılır: "Makinenin kolu döndükçe, Nermin Hanımın kafası büsbütün karışıyordu"…Günde elli tane dikilse, ayda…"[163] Öyküde parasızlık, dulluk ve geçim sıkıntısı içinde yaşayan kadın kahramanın çaresizliği vurgulanır. Bu sorunların yaşandığı mekân da yoksulluğun boyutunu yansıtır. Öyküde Nermin Hanım'ın bakış açısıyla yansıtılan ev, badanasızdır. Kirli ve küçük odaları ile ailenin dramını ortaya koyar. Bu mekân tasviri temayı destekleyici olması bakımından işlevseldir. Çocuklarını bu sefaletten kurtarmak isteyen Nermin Hanım'ın yeniden evlenmeyi düşünmesinin nedeni budur. Evlenmek, onun için bu evden, çuvallardan kurtulmak ve çocuklarını okutmak demektir.

"Susuz IX" öyküsünde bir okulda yapılan gösteri hazırlığı anlatılır. Metnin temelinde esas olan konu, öğrencilerin ront kıyafetidir. Bu kıyafetlerin ipek ya da tafta olması gerekmektedir. Bu mesele yüzünden sınıftaki çocuklar zengin ve fakir diye kendi aralarında gruplaşır. Örneğin; "Tunç" adlı öğrencinin bahriyeli elbisesinin çarşıdan alınacağını söyleyen arkadaşı: "Onlar zengin öğretmenim" der. Ardından da "Otomobilleri var Annem söyledi" diyerek maddi durumları hakkında bilgi verir. Tuna adlı öğrenci de Ayşe'nin gösteriye bu mesele yüzünden katılmayacağını söyler. Sınıftan bir öğrenci: "Meraller daha fakir, ama ona annesi dikti." der. Oyun çağındaki bu çocukların zenginlik-fakirlik üzerine sözleri dikkat çekicidir. Yazar, öyküsünde o yaşlardaki çocuklarda dahi sınıf ayrımının zihinlere yerleştiğine işaret eder. Okul bayramına hazırlanan öğrencilerin küçük dünyasına bile "para"nın gücü hakimdir. Yazar, öyküde "eşitsizlik" kavramına dikkat çeker.

---

[163] Bozbulanık, Dünyada Teknik Arıza, s.13

"Umudu Fakirin Ekmeği" öyküsünde sosyal ve ekonomik bakımdan çok güçsüz bir kadının yaşadıkları anlatılır. Öykünün ilk cümlesinden itibaren kadın kahramanın yoksulluğuna dikkat çekilir:

"O halsiz, zayıf kadın, hiçbir şey umut etmeden yolun kenarında yürüyordu. Başındaki çiçekli eşarbı ağarmış, rengi atmış siyah mantosunun etekleri tarazlanmıştı."[164]

Öyküde kahramanın sıkıntı dolu yaşamı adeta özetlenir. Çok sayıda şehir gezdiğini anlatan kadın kahraman, bunun nedenini evlatlık oluşuyla açıklar. On dört yıllık eşi hastanede yattığından kendisine ve kızına bakacak kimsesi yoktur. Tek hedefinin çocuğunu okutmak olduğunu vurgular. Öyküde dertleştiği şerbetçiye çocuğunun iki gündür bir çift ayakkabı için ağladığını üzülerek anlatır. İki aydır kaldıkları odanın kirasını veremediklerini belirtir. Öyküde kadın kahramanın dertleştiği şerbetçi de geçimini zor sağlar. Üç çocuk sahibi olan şerbetçinin ailesi de çok zor durumdadır. Şerbetçi: "Büyük kızı bir çavuşa verdik. İt hayırsız çıktı, kız karnında çocuğu ile dönüp geldi" diye dert yanar.[165]

Öykünün en belirgin özelliği, yoksul insanların kadercilik anlayışını ortaya koymasıdır. Bu insanlar, yaşadıkları zorlukların hepsini "alın yazısı" olarak nitelendirirler. Her durumda tanrıya şükrederler. Öykü, bu bakımdan din olgusunun insan yaşamındaki etkisini vurgular. Başlarına gelen her şeyi "ilahi adalet" olarak gören kimseler, gerçekleri sorgulamazlar. Kahramanların en sık kullandığı cümle şudur: "Sen bilirsin ya Rabbim, sen bilirsin Allah'ım." Öykü kahramanları her durumda tanrıya sığınırlar. Şerbetçinin şu sözleri öğüt niteliğindedir: "Kul çilesini çekmek gerek. Ehh! Allah'a şükür".[166]

"Bir Kara Derin Kuyu" öyküsü, eşinden ayrı olarak bir tatil köyünde kızıyla kalan bir kadının eşine yazdığı mektuptan oluşur. Öyküde kadın kahraman, tek çocuğuyla yaşadığı apartman hayatının zorluklarını ifade eder. Apartmanın aydan aya ödenen ücretini dahi ödeyemediğini anlatır. Yazlık yerde yaşayan zengin insanları mektubunda anlatan kadın kahraman, bu kişilerin kendisine selam dahi vermediklerini belirtir. Öyküde maddi sıkıntıların sebep olduğu karamsarlık anlatılır.

Kadın kahraman, öyküde sınıf çatışmasını ayrıntılı biçimde anlatır. Zengin kişilerin yaşama biçimleri hakkında bilgi verir. Yaşanan adaletsizliğe dikkat çeker.

---

[164] Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 42
[165] Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 45
[166] Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 45

Eşinin siyasi nedenlerle yaşadığı sorunlara öyküde değinilmektedir. Eşitliğin adaletin olduğu daha güzel bir ülkede yaşamak için mücadele veren eşine sitem eden kadın kahraman, toplumun bu konudaki duyarsızlığını anlatır. Eşini de "baba" sorumluluğu taşımadığını söyleyerek eleştirir.

"Yoksulluk" teması Nezihe Meriç'in öykülerinde insancıl bir bakışla sorgulanır. Yazar, bireylerin dramlarını dile getirirken yoksulluğun kahramanların yaşamlarını nasıl etkilediğini anlatır. Maddi sorunların bireylerin iç dünyasını değiştiren manevi sorunlar yarattığını vurgular. Fakir insanların yaşamı ile zengin insanların yaşamını kıyaslayan yazar, sınıf farklılığının yol açtığı durumları yansıtır. Yazarın konuyu gerçekçi bir bakışla ele aldığı görülür. Yazarı bu konuda bir bildiri sunmamakla eleştiren kişilere göre yazarın belirli bir hedefi yoktur. Asım Bezirci, Nezihe Meriç monografisinde yazarı bir ülküyü, bir dünya görüşünü seçmemekle suçlar. Temayı insancıl bir bakışla ele alan Nezihe Meriç, toplumcu gerçekçilerin bildirilerinden uzak bir anlayışla yazar.

3.1.10. Göç

Nezihe Meriç'in "göç" olgusunu sorguladığı öykülerinde köy-kent çatışması anlatılır. Yazar, köyden kente gelen öykü kahramanlarının yaşadığı kültür karmaşasını dile getirir. Kente gelen kahramanlar burada karşılaştıkları yeni kültüre uyum sağlayamazlar. Eski kültürlerinden uzaklaşamadıkları için yeni yaşama biçimine ayak uyduramazlar. İki farklı dünya arasında sıkışıp kalan öykü kahramanlarının dramı yazar tarafından ayrıntılı biçimde anlatılır. Kültür krizine neden olan bu durum, köy-kent çatışmasından kaynaklanır.

"Dışarlıklı" öyküsünde bir şoförle evlenip köyden kente göç eden kadının yaşamındaki değişim anlatılır. Öykünün adı da temayla ilişkilidir. "Remziye" adlı köylü kadın, kentin dışındandır. Sözleri ve davranışlarıyla kent yaşamına uygun değildir. Taşradan gelen bu kadın kahramanın zihninden geçen düşünceler ondaki özentiyi yansıtır. Remziye'ye göre şehirli kadın olmak, daracık etekler ve süslü iç çamaşırları giymek, aynı renk manto, çanta ve eşarp kullanmak, kuaföre gitmek, oje sürmek ve topuklu ayakkabı giymekten ibarettir. Kadın kahraman kentli kadınlara imrenir. Onlar gibi olmak için çok çabalar. Eski kültüründen tam kopamadığı için bunu başaramaz. Komik durumlara düştüğü anlarda da çok üzülür. Nerede yanlış yaptığını sorgular. Öykü onun yaşadığı çatışmayı ayrıntılı biçimde yansıtır. Geldiği yere uyum sağlamaya

çalışan köylü kadını anlatan öykünün psikolojik ve sosyolojik boyutu vardır. Öyküde "göç" olgusu, bireyin ve toplumun tahliliyle ele alınır.

"Erol Bey" öyküsünde "göç" olgusu oldukça başarılı bir biçimde ele alınmıştır. Yazar, öyküde farklı bir bakış açısı kullanmıştır. "Göç" temalı diğer öykülerde taşradan büyük kente göç eden insanların dramları anlatılmıştır. Eski ve yeni kültür arasında sıkışıp kalan bu insanların yaşadığı çatışma dile getirilmiştir. "Erol Bey" öyküsünde ise İstanbul'u her şeyden çok seven Erol Bey'in bu kente yapılan göçlere dair gözlemleri anlatılır. Yazar, "göç" olgusunu farklı bir bakış açısıyla ele alır. Kent kültürüyle yetişmiş insanların "göç" konusunda ne kadar rahatsız olduklarını belirtir. İstila edilen kentlerdeki değişimin onları nasıl üzdüğü dile getirilir.

Erol Bey, Boğaz'da bir köşkte yaşamaktadır. İstanbul'un geçmiş zaman güzelliklerinin hayaliyle yaşamaktadır. "Karadenizden gelip Marmara'ya geçen, bu tanımlanması zor, güzelliği dillere destan mavi nehir, bu güzel İstanbul Boğazı" artık eskisi gibi değildir. Erol Bey'in çocukluğunun yalıları kara kara, ışıksız, haraptır. Giresun'dan, Erzurum'dan, Trabzon'dan, Sivas'tan başka başka doğalardan gelen adamların değişik türküleri, bağırışları, küfürleri Erol Bey'e göre İstanbul'un havasını değiştirmiştir.

İstanbul sevgisiyle dolu olan Erol Bey göçler nedeniyle değişen kent için çok üzülür. Kentin kalabalığı arttıkça güzellikleri kaybolmaktadır. Yazar, "göç" olgusunu "geçmiş zaman insanı" olan Erol Bey'in bakış açısıyla ele almıştır.

"Boğaz'ın bozuluşunu yakından izler, kaygıyla… Boğaz'ın karşılıklı iki yakası gecekondularla doludur. Sağlık kurallarına aykırı kötü yapılar bunlar. Pembenin bir koyulaşıp bozulmuşluğu var. Mavi gibi, yeşil gibi ne olduğu belli olmayan çirkin bir renk daha var. Bizimkilerle, hani kavuniçi, yavruağzı, türbe yeşili, çimen yeşili, tahini dediğimiz renklerle hiç ilgisi olmayan, köyden kente gelip, apartmanlara kapıcı olan, işçi olan, gecekondulara yerleşen Anadolu adamı gelirken eşyasını da getiriyor elbette. Mintanı, heybesi, yün çorapları, örtmeleri, köyde yaşamına katılan her şeyini, olabildiğince getirip kötü koşullarda da olsa yuvasını kuruyor."[167]

"Bir Kara Derin Kuyu" öyküsü, Karadenizli Mustafa'nın İstanbul'a taşınmasının ardından yaşadığı sıkıntıları anlatır. Köy-kent karmaşasına neden olan göç nedeniyle farklı iki kültür arasında kalır. Bu arada kalma durumu da kahramanı bunalıma sürükler. Öyküde Karadenizli Mustafa, "kafası karışmış bir yarım adam" olarak tanımlanır.

[167] Dumanaltı, Erol Bey, s. 199

Kendisini bulamayışının nedeni, yaşadığı kültür karmaşasıdır. Doğduğu, büyüdüğü yerin kültüründen aldığı gelenek ve göreneklerin baskısı İstanbul'da da devam eder. Bocalamaya neden olan bu durum eski-yeni çatışmasından kaynaklanır. "Karşı çıkamaz atalarına, fındık bahçelerinden akan altına" cümlesi de bu durumu ifade eder. Öykünün "Gel Bakalım Mustafa" alt başlıklı bölümünde Karadeniz'den İstanbul'a bir göç dalgasının olduğu, Mustafa'nın da bu dalgada vurgun yiyenlerden biri olduğu belirtilir.

"Bir Kara Derin Kuyu" öyküsünün ana kahramanı, Karadeniz göçmenlerini temsil eder. Kendisinden yaşça çok büyük bir kadınla evlendirilen Mustafa, evliliğinde mutsuz ve huzursuzdur. Geleneklere uygun olarak yapılan bu evliliğin yarattığı boşluk, İstanbul'da daha da büyür. Öyküde Anadolu'dan göç edenlerin davranışları, kılık kıyafetleri bakımından büyük kente uyum sağlayamama problemi anlatılır. Eski kimliklerinden uzaklaşamayan bireylerin yeni kimlik kazanamadıkları için yaşadıkları karmaşa dile getirilir.

"Yandırma" adlı öykü kitabında "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde göç olgusu ele alınır. Ana kahraman, Sivas'ın köylerinden birinden göç ederek İstanbul'a gelmiştir. Öyküde göç olayının kahramanın ruh haline etkisi anlatılır. Bu öyküde de göç eden kişinin yeni mekâna ayak uydurma çabaları anlatılır. Kent kültürüne uyum sağlayamadığı için yaşadığı sıkıntı dile getirilir.

Nezihe Meriç, "göç" olgusunu farklı bakış açılarıyla ele alır. Köyden kente gelen insanın yaşadığı kimlik sorunu çok önemlidir. Kim olduğunu nereye ait olduğunu bilmeyen birey, mutsuzluğa mahkumdur. Eski dünyasını yenisiyle kıyasladığında çok sayıda farklılık gördüğünden kafası iyice karışır. Yazar, iki dünya arasında sıkışıp kalmış insanların yaşadıklarını anlatır. Kentte karşılaştıkları manzara nedeniyle şaşırıp kalan öykü kahramanlarının dramını dile getirir. Yazar, göç edenlerin maddi ve manevi zararlarını anlatır. "Göç" olgusuna farklı bir pencereden de bakan yazar, kent insanının duygu ve düşüncelerini yansıtır. Onlar da bu konuda çok dertlilerdir. Yaşadıkları kentin köy-kent görünümüne çok üzülen öykü kahramanları, isyan ederler. Doğup büyüdükleri kentin tanınmaz hale gelişi onların hatıralarına büyük saygısızlıktır. Örneğin, geçmiş zamanın güzelliklerini yansıtan İstanbul'un "göç" nedeniyle değişen görüntüsü, eski zaman insanlarını çok üzer.

3.2. Öykü Tekniği

"Anlatma esasına bağlı edebî nevilerin hemen hepsinde, metin karakterini haiz en küçük bütün, bir vaka parçası etrafında teşekkül eder. Bu parçalar, mânâ birliklerinin bir kaideye uyularak bir araya getirilmesiyle vücut bulur. "Metin halkası" adını verebileceğimiz söz konusu parçalar da yine bir kaideye göre bir araya gelmesi neticesi itibarî metin teşekkül eder."[168]

Vak'a, esas karakteri itibariyle 'taklit' ve 'yansıma' eylemleriyle biçimlenen anlatıma dayalı türlerin (masal, hikâye, roman gibi türlerin) vazgeçilmez elemanıdır. Vak'asız anlatı sistemi düşünülemez. Çünkü vak'a, anlatı sisteminin ruhudur. Bir anlatı, sisteminde vak'a -belki-yok sınırına kadar çekilebilir, fakat yok edilemez. Yeni Roman taraftarlarının aşırı'tecrit' (soyutlama) ve'insansızlaştırma' eğilimlerine rağmen, vak'a öğesini ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır.[169]

Olay örgüsü, öykü türünün en temel unsurlarından biridir. Kısa öykü tek olay motifinden oluştuğundan öykünün olay örgüsü de bu özelliğe göre şekil alır. Nezihe Meriç'in öykülerinde "olay" en aza indirgenir. Öykülerde hareket yok denecek kadar azdır. İlk öykü kitaplarından itibaren yazar, dış gözlem yerine iç gözleme ağırlık veren öyküler yazmıştır. Öykülerde olayın yerini izlenim, çağrışım, hatırlama ve tasvir almıştır.

Nezihe Meriç, durum öyküsü yazarıdır. Öykülerinin kurgu özelliklerine dikkat edildiğinde yazarın klasik öykü anlayışının dışında olduğu görülür. İnsanların olaylar ve durumlar karşısındaki duruşu, ruh hali yansıtılır. Yazar, insanların çeşitli olaylar karşısındaki davranışlarını ustaca gözlemler. Yazarın öyküye dair şu tanımı da öykülerinin kurgu özelliklerine uygundur.

"Hikaye, tesirler altındaki insanın, bir ruh hâlinin, herhangi bir olay karşısındaki durumunun, kısmetine düşen zaman içinde, bir gülüşünün, bir davranışının ustaca makaslanıverişidir."[170]

"Nezihe Meriç, olaydan çok, onun insan ruhunda yarattığı dalgalanmalar üzerinde duruyor. Bundan olacak, hikayelerde duygular, düşünceler, tasarılar, anılar, çağrışımlar, iç konuşmalar ağır basıyor, bilinçaltı ile bilinçüstü arasında sürekli gidiş gelişler, şimdiden geçmişe sıçramalar oluyor. Bu oluş, anlatımı da etkiliyor,

---

[168] Şerif Aktaş, age. , s. 46
[169] Mehmet Tekin, Roman Sanatı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2001, s. 62-63
[170] "Hikaye Üzerine Nezihe Meriç'le Bir Konuşma", Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, C. VII, S. 12, Ocak 1953, s.11-13

aksaklıklara olanak veriyor. Ne olursa olsun, Meriç genellikle işin üstesinden geliyor. Oldukça yeni, değişik ve başarılı bir anlatım kuruyor. Öte yandan, kişilerinin iç dünyasını anlatırken, dış dünyayı da ihmal etmiyor. Kişilerin görünümlerine, doğa ve toplum ilişkilerine de değiniyor. Bununla, kişilerinin var oluşunu daha iyi ortaya koymuş oluyor."[171]

Nezihe Meriç, öykülerinde tek olay motifine yer verir. Yazar, anlattığı olayın başını ve sonunu öyküde belirtmez. Öykülerde okurun doldurması gereken boşluklar vardır. Okur, öyküleri okuduktan sonra düşünmeli ve yorumlamalıdır. Yazar, öykülerin oluşum serüvenini de genellikle okurla paylaşır. Öyküler yazar ile okur tarafından kurgulanır. Okurla beraber öykülerini yazan Nezihe Meriç'in öykülerinde olay örgüsünü algılayabilmek için bilinçli bir okuma süreci gerekmektedir.

Aysu Erden kısa öykünün yapısındaki boşluklara dair şu bilgiyi verir: "Kısa öyküde yazar yazmadığı ya da yazamadığı şeyleri metnin derin yapısında bulunan simgesel alt yapılarla ifade eder. Bu simgesel alt yapıların içinde okur tarafından çözülmesi gereken gizler vardır. Rohrberger'in de belirttiği üzere, okuyucunun okuduğu öyküden tam anlamıyla tatmin olabilmesi için, öykünün derin yapısında bulunan bu simgesel alt yapıların okuyucunun zihninde bir dizi sorular yaratması ve okuyucunun kendisinin de bu soruları okuma esnasında ya da okuması bittikten sonra yanıtlaması gerekmektedir. İşte ancak bu işlemler tamamlandıktan sonra okuyucu, Poe'nun da vurguladığı gibi, yazarın "yardımcı yaratıcısı" ve öyküdeki anlamların ortaya çıkarılmasına yardım eden aktif katılımcı olur.[172]

Füsun Akatlı, "Hikâyeciliğimizin Bir Klasiği: Nezihe Meriç" başlıklı yazısında Nezihe Meriç'in öykülerinin başlangıç ve sonuç kısımlarına dair bilgi verir: "Öykülerinin başlangıcından öncesini ve bitiminden sonrasını hiç yazmadı. Ama onu okuyanlar, öykülerinin o yazmadığı bölümlerine dek kaptırabilirler kendilerini. Ne demektir "öyküsünün başlangıcından öncesini ve bitiminden sonrasını yazmamak? Bir çeşit malûmu ilâm gibi gelebilir bu söz. Değil oysa. Öykülerinin başlangıcından öncesi ve bitiminden sonrası vardır Nezihe Meriç'in. O aradan bir kesit alır ve o kesiti hikâyesinde yaşatır. Ama o kesit öyle dolu dolu yazılmıştır ki size "Önce" yi ve "Sonra"yı düşündürür, düşletir, çağrıştırır."[173]

---

[171] Asım Bezirci, age. , s. 92
[172] Aysu Erden, Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri, Gendaş Yay., İstanbul, 2002
[173] Füsun Akatlı, " Hikayeciliğimizin Bir Klasiği: Nezihe Meriç", Varlık, S.1089 1 Haziran 1998, s. 11

Nezihe Meriç'in öykülerinin olay örgüsüne dikkat edildiğinde yazarın okur tarafından doldurulmasını istediği boşluklar dikkat çeker. Öykü kahramanlarının yaşamı öykünün bitiminden sonra da okurun zihninde devam eder. Okur, zihninde canlandırdığı metin halkalarını öykünün sonuna ekleyebilir. Bu bakımdan Nezihe Meriç ile okurları arasında bir etkileşim söz konusudur. H.E. Bates, "Yazınsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü" adlı kitapta bu etkileşimi şöyle açıklar: "Kısa öykü, yalnızca onlarca kuşak yazar tarafından, devrimci bir hareketle daha da yalınlaştırılan ve gerçekçilik kazandırılmaya çalışılan bir tür olarak değil, aynı zamanda toplumsal gelişim içindeki okurun da etkileşimi sonucunda gelişen bir tür olarak algılanmalıdır."[174]

3.2.1. Öyküye Başlangıç Yöntemleri

Nezihe Meriç'in öyküleri Batıda hikâye türünün gelişimini yakından takip eden bir yazarın eserleridir. Yazarın ilk öykü kitaplarındaki öykülerle son öyküleri kıyaslandığında gelişim çizgisi ortaya çıkar. İlk öykülerinde daha geleneksel bir tavır sergileyen yazar, modern öykünün gelişim serüvenini yakından takip etmiştir. Gerek biçim gerekse içerik bakımından öykülerinde yeniliklere açık olmuştur. İlk öykülerinde uzun diyaloglarla anlattığı öykü kişilerinin yerini son öykülerinde iç konuşmalarla kendi benliğini sorgulayan bireyler almıştır. Öykülerde olay örgüsü de bu gelişim çizgisine bağlı olarak değişmiştir.

Nezihe Meriç'in öyküye başlangıç, olayı başlatma, devam ettirme ve sonuçlandırma bakımından farklı yöntemleri kullandığı görülür. İlk öyküleriyle son öykülerinde kullandığı yöntemler kıyaslandığında yazarın öykü dünyasındaki değişim fark edilir.

Nezihe Meriç'in ilk öyküleri genellikle mekân tasviri ile başlar. Yazar, ilk cümleden itibaren olayın geçtiği mekânı tanıtır. Öykülerin giriş paragrafındaki bu tasvirlerde dikkat çeken özellik, şiirsel ifadelerin kullanımıdır. Yazar, kuru bir ifade yerine şiirsel tasvirleri tercih etmiştir. "Uzun Hava" öyküsünün ilk cümlesi bu özelliği yansıtır:

"Kuzeydoğudan esen poyraz, ay ışığında beyazımsı görüne asfalttan, ayçiçeklerinin, vişneliklerin üstünden geçerek vadiye indi."[175]

---

[174] H.E. Bates, (Çeviren: Gökçen Ezber) Kısa Öykü, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2001, s. 14
[175] Bozbulanık, Uzun Hava, s. 48

"Dağılış" öyküsünde yazar, öyküye olayın geçtiği Roma'nın sokaklarının tasviri ile başlar. Anlatıcının mekâna dair yorumları dikkat çeker.

"Birdenbire ışıklar yandı. Kalabalık caddeler pırıl pırıl, mağazaların reklam ışıkları rengarenk aydınlanıverdi. Geniş meydanların orta yerlerindeki büyük havuzlarda yıkanan o görkemli heykeller, onlara doğru fışkıran sular, belki daha az aydınlık, ama daha çok gizemli ve güzeldi."[176]

"Alaturka Şarkılar" öyküsünün başlangıç kısmında anlatıcının mekân tasviri yer alır. Öyküde ben-anlatıcı yürüyüşe çıkar ve yürüyüş sırasında gördüklerini tasvir eder. Öznel bir anlatım söz konusudur.

"Bir de baktım uçsuz bucaksız bir çayırın orta yerindeydim. Bir an için dünyada yeşilden başka renk kalmamış sandım. Gökyüzü bile yeşile çalar bir uçuk renkteydi. Hafiften hafiften yeşilimsi bir rüzgâr esiyordu. Ağırbaşlı, güvenli ve şifa verici bir rüzgâr. Taaaa karşıda koyu yeşil bir koruluk vardı."[177]

"Susuz II" öyküsünün başlangıcındaki mekân tasvirinde karamsar bir atmosfer yansıtılır. Öznel bir anlatımla sunulan tasvirde dikkat çeken nokta, anlatıcının umutsuz bakış açısıdır. Pencerenin dahi yoğunlaşmış bir karanlığa açıldığı belirtilir. Anlatıcı, "yedi bin kat yukarıda ve yedi bin kat aşağıda koyu bir karanlığı" anlatırken hayal gücünü kullanır. Bu mekân tasviri işlevseldir. Öyküde anlatılacak konuya uygundur. Karanlık, ana kahramanın yalnızlığını, mutsuzluğunu ve huzursuzluğunu simgeler.

"Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır, Susuz VI, Sancılı Us Bizdedir, Dedi'Ölüm Aklımda', Tan'ın Öyküsü, Acıyı Aşmak, Büyük liman içine de Pazar Kurulur" adlı öykülere de mekân tasviri ile başlanır.

Nezihe Meriç'in çok sayıda öyküsünün başlangıcında da kişi tasviri yer alır. Bu tasvirlerde kahramanın fiziksel ve ruhsal özellikleri yansıtılır. Tasvirler, öyküde anlatılacak olayın daha iyi anlaşılmasını sağlayacak önemli bilgiler verir. "Öğretmen" öyküsünün giriş kısmı bu özelliği yansıtır:

"Bir ilkokul sınıfındaki şu siyah beyaz hareketi, durmadan sallanan bacakları, durmadan sağa sola, öne arkaya dönen kareli ipek kurdeleleri ve…Bunları toptan tanımlamak için hangi fiili kullanmalı? Öğretmen kollarını kürsüye dayayarak, gözlerini kısıyor. Sol elinde eflatun taşlı bir yüzük, göğüslüğünün yakasında yıldız çiçeği; saçları kumral, bakışları düşünceli."[178]

---

[176] Bozbulanık, Dağılış, s.59
[177] Bozbulanık, Alaturka Şarkılar, s.83
[178] Bozbulanık, Öğretmen, s.63

"Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" öyküsü ana kahramanın tasviri ile başlar. Ana kahramanın fiziksel ve ruhsal özellikleri sıralanır. Tasvir, ana kahramanın kendisi tarafından sunulur. Öyküde meddah tarzı anlatım söz konusudur. Öyküde yaşamı anlatılacak kahraman hakkında okura önceden bilgi verilir. Anlatıcı, kendisini ve ailesini tanıtır. Bu tasvir, anlatıcının kişilik özelliklerini ortaya koyar. Umutlu, anlayışlı ve neşeli bir insan olan Ahmet Usta'nın tasviri bu kimliği yansıtır.

"Boyum kısa, ama fark etmez. Bıyıklarım gür, sesim kalın. Bana yeter. İki çocuğum var. İki güzel kız. Bir de kedimiz Mırnak. İşte mesele. Karım sessiz. Soluk. Sıska. Güzel olmak kolay değil. Yoksul, ama iyi. Çirkin, ama yüreği temiz. İşte en önemli mesele."[179]

"Eskiden Bodrum I" öyküsünün başında yer alan kişi tasvirinde dikkat çeken bir ayrıntı vardır. "O zamanki ben artık yokum" cümlesiyle öyküye giriş yapılır. Ben-anlatıcı kendisine dair şu bilgiyi verir: "Melek Hanı-m-ıı-m!" diye seslenen benim o genç sesim de yok. "ı"nın gülen, "Meraba ben geldim. Nasılsın?" diyen cilveli ezgisi de"[180]

Nezihe Meriç'in kişi tasviri ile başlayan diğer öyküleri şunlardır: "Keklik Türküsü, Susuz VIII ve Sepetli Kadın." Bu öykülerin başlangıç kısımlarında da öykü kahramanlarına dair fizikî tasvirler sunulur.

Yazarın bazı öykülerine birkaç cümlelik açılışla giriş yapılır. Bu açılış cümleleri adeta bir rapor gibidir. Kişi kadrosu ya da ana olaya dair bilgi verilir. Okur, öykünün ana kahramanı, zamanı ve mekânı hakkında genel bilgi sahibi olur. Bu tarzdaki girişler okur için uyarıcıdır. Dikkatli okur, öykünün gelişme ve sonuç kısımlarına dair ipuçlarını bu başlangıç kısmında bulabilir. "Çalgıcı" öyküsünün giriş kısmında bu yöntem kullanılmıştır.

"Saat tam 19:00'da, şehrin en gürültülü, en kalabalık caddelerinden birinin otobüs durağına bir adam geldi. Paltosuyla fötr şapkasının altında kaybolmuştu. Ufak tefekti. İncecik suratlıydı. Sakalı uzamıştı. Sırtı ağrıyordu. Üşüyordu. Bakışları bıçak sırtı gibiydi. Gençti ama çok yaşamış bir görünümü vardı. Hava pisti. Gökyüzü renksiz, lekeli… Yağmur altında mağazalar, apartmanlar, ara sokaklar ruhsuz… Taşın, tahtanın, demirin soğukluğunda, paslığında… Işıklar ıslak, çipil çipil üşütücü… Genç adam da yorgun, bezgin, tatsız."[181]

---

[179] Dumanaltı, Marangozdur Adı Ahmet Ustadır, s.117
[180] Bir Kara Derin Kuyu, Eskiden Bodrum'da I s.285
[181] Bozbulanık, Çalgıcı, s.9

"Umudu Fakirin Ekmeği" öyküsünün başlangıç yöntemi de "Çalgıcı" ile aynıdır. Bu öyküdeki tasvir, önemli ipuçları içerir. Kadın kahramanın sosyo-ekonomik yapısını dahi yansıtır. Tasvirin işlevselliği dikkat çeker. Kadın kahramanın halsiz ve zayıf duruşu, ağarmış çiçekli eşarbı, rengi atmış siyah mantosu bu tasvirde yer alır. Okur, maddi ve manevi sorunları olan kadın kahramanı ilk cümleden itibaren tanımaya başlar. Mekân tasviri de kişi tasviriyle uyum içerisindedir.

Nezihe Meriç'in birkaç cümlelik açılışla, kişi, mekân, olay unsurlarına dair rapor tarzında bilgi sunduğu diğer öyküleri şunlardır: "Işın, Bir Kara Derin Kuyu, Bugenvilli Başlangıç, Uydurukçu, Oya ve Çiçek Balı."

Yazar, çok sayıda öyküsüne herhangi bir yöntem kullanmadan giriş yapar. Öykünün ana olayı ilk cümleden itibaren başlar. Okur doğrudan öykü dünyasına alınır. Bu başlangıç şeklinde "hareket" unsuru dikkat çeker. "Dünyadaki Teknik Arıza" öyküsünün başlangıcı bu durumu yansıtan bir örnektir:

"Makinenin kolu döndükçe, Nermin Hanım'ın kafası büsbütün karışıyordu."…Günde elli tane dikilse, ayda… ama yüz kırk lira yettiğine göre… Öyleyse yüzkırkı doğrulamak için kaç tane?... ya da yirmibiri hesaplamalı. Firûzan Bey, bu aydan başlayarak yirmibir kuruş yapalım demişti. Ama ben yine onyediden hesaplayayım da… Günde onyediden elli.."[182]

"Bozbulanık" öyküsünde ana kahraman, sarhoş bir genç kızdır. Öyküde bu genç kızın zihninden geçenler anlatılır. Okuru bu durumdan haberdar eden bir başlangıç söz konusudur. Yazar, herhangi bir yönteme başvurmadan öyküye giriş yapar:

"Konyak etkisini gösterip de başı dönmeye başlayınca, düşünceleri sapıttı. "Hepinizden nefret ediyorum, diye bir bağırsam, acaba ne yaparlar?" Kendi kendine güldü. Kendi kendiyleydi zaten. Radyonun yanındaki koltukta, dizlerinde pamuklu battaniye, sırtında yün hırka, otuzyedi dokuz ateşle, dalgın dalgın oturuyor, içiyle halleşiyordu."[183]

"Menekşeli Bilinç" öyküsünde aile baskısına dayanamayan bir genç kızın evden ayrılışı anlatılır. Öykünün ilk paragrafında veda sahnesi yer alır. Yazar, başlangıç yöntemi kullanmadan, doğrudan okuru olaydan haberdar eder. Öykünün giriş paragrafında ana kahramanın evi terk edişi gösterme tekniğiyle anlatılır.

Topal Koşma'da yer alan öykülerin çoğunun başlangıcı aynı şekildedir. Yazar, öyküye başlangıç yöntemine ihtiyaç duymaz. "Susuz" başlıklı öykülerin çoğunun giriş

[182] Bozbulanık, Dünyada Teknik Arıza, s. 13
[183] Bozbulanık, s. 35

paragrafında olayın kendisi anlatılır. "Susuz III, Susuz IV, Susuz V, Susuz VII, Susuz X ve Susuz XI" adlı öykülerin başlangıç kısımları bu duruma örnek teşkil eder.

"Ahmet Votka şişesini yakaladığı gibi duvara, takvimdeki çıplak kıza fırlattı. Şişe takvimin sağ ucuna çarparak parçalandı. Cam kırıklarıyla sıvalar, masada açık duran büyük sözlükle, haşlanmış sosislerin, ispirto ocağının üzerine saçıldı. Gece yarısını dört dakika geçiyordu. Beşinci dakikada bekçinin düdüğü öttü."[184]

"Dışarlıklı, Açar da Tutku Gülleri Açar ve Güzbeyi " yazarın doğrudan olayı anlatarak giriş yaptığı diğer öyküleridir.

Nezihe Meriç, yazma eylemi üzerine sürekli düşünen, yazma işini sorgulayan ve bu durumu da öykülerine yansıtan bir yazardır. Öykülerin oluşum serüvenlerini çoğu zaman okurla paylaşır. Öykü atölyesine alınan okur, yazma serüvenine ortak olur. Öykünün kendisini konu edinen bu metinlerin girişinde yazar-anlatıcı ile karşılaşırız. Nezihe Meriç, yazar kimliği ile bu öykülere giriş yapar. Okuru öykünün oluşum sürecine ortak eder. Öykünün gelişimi ve sonucu da bu girişe bağlıdır.

"Bir hikâyem vardı. Yazamıyordum. Kimse hikâyeyle aramda geçenleri anlamıyordu. Sinirlerim bozuldu bu yüzden. O, 1954'te kalmıştı; ben 1959'a değin yaşamıştım. Kurtulmak için türlü yollar denedim, olmadı."[185]

"Bir yazar yazı yazar.

Neden yazar?

Nerede yazar?

- Kaç yazar?

Böyle sorular soruyorlar adama.- Daha ne sorular. Ben kısa kestim.-

Bir yazar yazı yazar, neden yazar? İşte incelemecilerin incelemelerine değecek bir inceleme konusu. Görülüyor ki benim işim değil.- Tartışılabilir- Bir yazar, yazı yazar, nasıl yazar? İşte bu, beni çok ilgilendiriyor. Çünkü, gene, içinden çıkamadığım öykülerden birine battım kaldım. Sık sık gelir bu benim başıma. Yazar dediğin biraz karışık, biraz çatlakça oluyor, diyorum."[186]

Nezihe Meriç'in yazar kimliğini yansıtan öykülerde çerçeveli bir öykü anlayışı vardır. Öyküde ana olay, çerçeveye alınır. Öykünün başlangıcı ayrı bir kurmacaya aittir. "Öykücük" adlı öyküde de bu durum söz konusudur. Yazar öykünün oluşum serüvenini

---

[184] Topal Koşma, Susuz III, s. 124
[185] Menekşeli Bilinç, Varım Diyorum İnanmalısınız, s. 211
[186] Dumanaltı, Erol Bey, s. 170

adım adım anlatır. Başlangıcı da buna uygun hazırlar. Öykünün temel olayı gelişme kısmında anlatılır.

Yazar, "Bazıları, Kurumak ve Susuz I" öykülerinde farklı bir başlangıç yöntemini kullanmıştır. Yazarın yaşama dair genel görüşleri bu öykülerin ilk paragrafında yer alır. Nezihe Meriç'in insanlara, hayata dair görüşleri anlatılırken bu görüşler, öyküde ele alınan konu ile ilişkilendirilir. "Bazıları" öyküsünde "Rıza Bey" adlı kahramanın yalnızlığı anlatılır. Öykünün başlangıcında yazar, insanlara dair görüşlerini anlatır. Yalnız insanları tasvir eder. Girişte yer alan bu tasvir, okurun Rıza Bey'i tanımasını sağlar.

"İnsanlar için sohbahardan sonra kış geliyor. Yollar, parklar, rıhtım boyları tenhalaşıyor. Lodos, poyraza çevirmeden biraz önce, deniz, yeşil zeytin rengini alır. Tenha yollardan, deniz kıyılarından, saçları uçuşan bir kız ya da düşünceli bir adam geçiyor, onlar bunu ayırt ediyorlar. Sisli rıhtımlarda balıkçılar, onlara dalgın ve ozan görünüyorlar. Sisin içinde sigaralar yanıyor… Kar yağdığı zaman ovalar, dağlara kadar, bembeyaz uzanıp gidiyor. Ancak bazıları karın içinde hafifçe dalgalanan uçuk maviyi seziyorlar. Onlar, durup dururken gökyüzünden bir ebemkuşağının da geçtiğini sanıp gülümsüyorlar.'Yalnız' insanlar var bu dünyada."[187]

Nezihe Meriç'in iki öyküsünün girişinde montaj tekniği kullanılır. "Bir Yunus" ve "Narin" öykülerinin başlangıcında şiir dizeleri yer alır. Montaj tekniği bu öykülerde işlevsel olarak kullanılır. Şiirden yapılan alıntı, orijinal haliyle metnin girişinde yer alır. İki öyküde de dikkat çeken nokta alıntıların asıl metinle uyumudur. Bu öykülerdeki dizeler öykünün genel yapısıyla bütünleşir. Alıntı, yazarın öyküde verdiği mesaja uygundur. "Yalnızlık" duygusunun işlendiği "Narin" öyküsünün girişinde Mehmet Deligönül" ün "Yalnız" şiirinden alıntı yapılır.

"Uzak, çok uzak dağlardan iniyor sessiz sesiz
Dev gibi yalnızlık."[188]

Yazar, bazı öykülerinin başlangıcında sorulara yer verir. Merak uyandıran bu sorular okurun ilgisini çeker. Öyküye dair hiçbir bilgisi olmayan okur, ilk olarak bu sorularla karşılaşır. "Dumanaltı" ve "Tedirgin" öykülerinin girişinde okurun dikkatini çeken sorular yer alır.

"Neydi o?
Tam dalar gibi olmuşken

[187] Bozbulanık, Bazıları, s. 53
[188] Bozbulanık, Narin, s. 68

Birden.

Gözleri araladı, kırpıştırarak. Korktuğu zamanlardaki gibi, acı veren, batan bir çarpıntı. Soluğunu tutmaya çalışarak, kıpırdamadan çevreyi dinledi."[189]

Nezihe Meriç'in iki öyküsünün diyalogla başladığı görülür. Olay örgüsünü oluşturma tekniklerinden biri olan diyalog diğer öykülerde de kullanılmıştır. "Susuz IX" ve "Hışhışi Hançer" öykülerinde ise bu öykülerin başlangıç yöntemi olarak kullanılır. "Hışhışi Hançer" öyküsü gelenekçi insanları simgeleyen bir koronun ve koro ile tartışan kadın kahramanın çatışmasını anlatır. Öykünün giriş kısmında koronun sözleri yer alır. "Susuz IX" öyküsünde bir sınıfta geçen konuşmalar anlatılır. Öykü, ront çalışması sırasında öğrencilerin söylediği sözlerle başlar. "Susuz IX" öyküsünün başlangıcında noktalarla belirtilen bir boşluk vardır. Ardından diyaloğa geçilir:

"……..

- Ellerimizle şap şap şap

- Ayaklarımızla rap rap rap

- Olmuyor! Dikkat edin canım biraz. Bak gene karıştılar. Erkekler sağa, kızlar sola. Yeniden ellerinizi hep beraber çarpacaksınız. Şap şap şap. Tamam. Başlıyoruz. Dikkat! Başla.

- Ellerimizle şap şap şap

- Ayaklarımızla rap rap rap."[190]

Nezihe Meriç'in öyküye başlangıç yollarından biri de öykünün kahramanının kimliğine dair bilginin sunulmasıdır. Bazı öykülerin giriş kısmında öykünün kahramanının geçmişi özet halinde sunulur. "Giderek Daha Güçlü" öyküsü "Ilgıncar" adlı ana kahramanın geçmişine dair sunulan bilgiyle başlar. "Eskiden Bodrum'da I" öyküsünde de yazar-anlatıcının kimliğine dair bilgiyle öyküye giriş yapılır.

"Umuda Tezgah Kurmak, İkincim, Suskun Ezgisi, Giz ve Kadın Aşk Deniz" adlı öykülerde ortak bir özellik vardır. Bu öykülerde giriş kısmında öyküde anlatılan olayın sonucu yer alır. Öykülerde sondan başa doğru bir gelişim çizgisi vardır. Öykünün olayının bitiş kısmıyla karşılaşan okuru şaşırtan bir durum söz konusudur. Öyküde geriye dönüşlerle olayın geçmişi anlatılır. Okur, girişte öğrendiği olayın öncesinden de haberdar edilir.

Öyküye başlangıç biçimleri, öykü kurgusunun en önemli öğelerindendir. Nezihe Meriç, öykülerini oluştururken geleneksel anlatı tekniklerinden nadiren

[189] Dumanaltı, Tedirgin, s. 44
[190] Topal Koşma, Susuz IX, s. 191

faydalanmıştır.Yazarın öykülerinde kullandığı kalıplar, zaman içerisinde değişim gösterir. İlk öykülerinde genellikle mekân, zaman ya da kahramana dair bilgi vererek giriş yapan yazar, okuru öykünün başlangıç kısmında bilgilendirir. Bazı öykülerinin giriş kısmında diyalog yer alır. Öykü kahramanlarının karşılıklı konuşmaları ile öyküye giriş yapan yazar, diyalog tekniğini ilk öykülerinde daha sık kullanmıştır. Nezihe Meriç, özellikle son öykülerinin başlangıcında öyküyle ilgili ön hazırlıklarını, yazma eylemi sırasında yaşadıklarını okura anlatır.

3.2.2. Olay Geliştirme Yöntemleri

Nezihe Meriç'in öyküleri çoğunlukla durum öyküsüdür. Yazar, öykü kahramanlarının yaşamlarından kesitler sunar. Anlatılan öykünün yürütülmesi ve geliştirilmesi de bu özelliğe uygundur.

Nezihe Meriç'e göre hikaye, çevrenin tesirleri altındaki insanın bir ruh halinin herhangi bir olay karşısındaki durumunun, kısmetine düşen zaman içinde bir gülüşünün, bir davranışının ustaca makaslanıverişidir.[191] Yazarın öykülerinde olay geliştirme yöntemleri bu tanıma uygundur.

Yazarın öykülerinde aksiyonun sınırlı oluşu dikkat çeker. Öykülerde kahramanların yaşamlarını değiştiren büyük olaylar anlatılmaz. Buna bağlı olarak da kısa bir zaman diliminde öykünün kahramanlarının kurmaca yaşamlarından bir kesit sunulur.

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinde kahramanların karşılaşma anları ve bu karşılaşma sırasında yaşananlar anlatılır. Kahramanların bir yere giderken başlarından geçenlerin anlatıldığı bu öykülerde kahramanların ruh hali ayrıntılı biçimde ele alınır. Karşılaşma ile birlikte yaşanan olaydan ziyade öykü kahramanının o anda iç dünyasının durumu ön planda tutulur.

"Çalgıcı" öyküsünde bir çalgıcı ile öğretmenin otobüs durağında karşılaşması anlatılır. İki kahraman, karşılaştıkları caddeye dikey olan başka bir caddeye yürürler. Bu yürüyüş sırasında iki kahramanın ruh hali tahlil edilir. Neşeli çalgıcının yaşama sevinci, karamsar dostunu da etkiler. Öğretmenin ruh halindeki değişim, öykünün gelişme kısmının merkezinde yer alır.

---

[191] Seçilmiş Hikayeler Dergisi, "Hikaye Üzerine Nezihe Meriç'le Bir Konuşma" Cilt: 7, S. 12, Ocak 1953, s. 11

"Umudu Fakirin Ekmeği" öyküsünde hastaneden çıkıp evine doğru yürüyen yoksul bir kadının karşılaştığı şerbetçiyle dertleşmesi anlatılır. Birbirlerini hiç tanımayan bu iki insan, sosyo-ekonomik bakımdan aynı çizgide yer alırlar. "Karşılaşma" esasına dayalı bu öyküde iki kahramanın sıkıntıları, endişeleri ve korkuları anlatılır. Özellikle de yoksul kadının iç dünyasına ışık tutulur.

"Alaturka Şarkılar" öyküsü uzun bir yürüyüşte yaşananları anlatır. Öykünün ana kahramanının çayırda yürüyüşü sırasındaki izlenimleri yansıtılır. Bu yürüyüş sırasında bir çobanla ve iki askerle karşılaşan öykü kahramanının zihninden geçenler anlatılır. Olayın en aza indirgendiği bu öykünün merkezinde kahramanın yürüyüş sırasında aklına gelen çocukluk yıllarına dair hatıraları yer alır. Hatırlama ve çağrışım yoluyla geliştirilen öyküde geriye dönüş tekniği sıkça kullanılır.

"Aksaray Dolmuş" öyküsünde bir yolculuk sırasında yaşananlar anlatılır. Eminönü'nden Aksaray'a giden yazar-anlatıcının bindiği dolmuştaki gözlemleri ayrıntılı biçimde yansıtılır. Anlatıcının yolculuk sırasındaki izlenimleri dile getirilirken sinema tekniğinin kullanılması dikkat çeker. Dolmuştaki diğer yolcuların konuşmalarına kulak misafiri olan anlatıcı, onların sözlerinden yola çıkarak yolculara kendi zihninde kimlikler yakıştırır.

"Açar da Tutku Gülleri Açar" adlı öykü, aynı erkekle ilişki yaşayan iki kadının karşılaşma anını yansıtır. Bir pansiyonun merdiveninde karşılaşan iki kadın birbirleriyle hiç konuşmazlar. Karşılaşan iki kadın kahramanın iç dünyalarında kopan fırtına, başarılı bir psikolojik tahlille sunulur. Bir dul kadın ile bir genç kızın kadın erkek ilişkilerine bakışı, aşktan beklentileri adeta kıyaslanır.

"Çangal" öyküsünde deniz kenarındaki bir durakta Üsküdar'a gitmek üzere otobüs bekleyen yazar-anlatıcının yaşlı bir Çingene ile karşılaşması anlatılır. At arabasıyla geçen yaşlı Çingene ile şakalaşan yazar-anlatıcının ruh hali değişir. Karşılaşma anından itibaren yaşama sevinciyle dolan anlatıcının iç dünyası yansıtılır. "Deli Deli Deli" adlı öyküde de benzer bir özellik dikkat çeker. Günlük, sıradan bir olay anlatılırken kadın kahramanın ruhsal değişimi ortaya konulur. Yolda yürürken elindeki kese kağıdı yırtılan kadın kahraman ile ona yardım eden genç bir adamın karşılaşması anlatılır. Birbirlerini hiç tanımayan bu iki insanın karşılaşma anında hissettikleri dile getirilir.

Öykü kahramanlarının bir karşılaşma anında ya da bir yolculuk sırasında yaşadıklarının anlatıldığı bu öykülerde dikkat çeken öğe, olayın en aza indirgenmesidir. Yürüyüş ya da yolculuk esasına dayalı bu öykülerde dış dünyadan izlenimlerden çok iç

dünyanın izlenimleri yansıtılır. Ayrıca bu öykülerde entrik unsurun olmayışı dikkat çeker. Kahramanların başından geçen günlük, sıradan bir olay anlatılır. Onların yaşamında dönüm noktası olabilecek herhangi bir olay yer almaz.

Nezihe Meriç'in öykülerinin bazılarının gelişme kısmında soru cevap şeklinde düzenlenmiş diyaloglar yer alır. Tiyatro tekniğinin kullanıldığı bu öykülerde karşılıklı konuşmalar çok önemli bir yer tutar. Öykülerin bazılarının sadece gelişme bölümünde diyaloglara yer verilirken "Susuz IX" ve "Hışhışi Hançer" adlı öykülerde olduğu gibi bazı öykülerin tamamı diyalogdan oluşur.

Hasan Çakır'ın "Öykü Sanatı" adlı kitabında dilimize kazandırdığı Robin Carr'a ait "Diyalog Mükemmel Bir Buluştur" adlı makalede şu önemli bilgi yer alır: "Diyalog kurguya hareket kazandırmalıdır. Böylelikle, hayatlarını yönlendiren ve kontrol altına alan dış etkenlere karşı aldıkları tavırlar aracılığıyla, karakterleri tanıyabiliriz. Gerilim ve çatışmayı artırmak için, karakterlerin sözleri hissettikleri duyguyu, karşılıklı ilişkileri ve kurgu içerisinde oynadıkları rolleri belirlemeli veya pekiştirmelidirler."

"Uzun Hava" öyküsünde "Şoför Sabir" ve "Demirci Fehmi Usta" adlı iki kahramanın şehir dışındaki bir yol kenarında dertleşmeleri anlatılır. Gece yarısı başlayan konuşma sabaha karşı sona erer. Sevmediği bir kadınla evli olan şoför Sabir'in yalnızlığını, mutsuzluğunu konu edinen bu uzun diyalog, bir adamın ruhsal çıkmazlarını yansıtır. "Bir Yunus" adlı öyküde de aynı kurgu özelliği dikkat çeker. "Yunus" adlı öykü kahramanı yaşadığı mutsuzluğu "abla" diye seslendiği kadın kahramana anlatır. Bu uzun diyalog da öykünün ana kahramanının yalnızlığının boyutunu yansıtır.

"Susuz IV" öyküsünde iki kadın kahramanın diyalogu yer alır. İki çocuklu, çalışan bir kadın ile kendisini evinde ziyaret eden arkadaşı arasındaki konuşma kahramanların ruh hallerini yansıtır. Misafirine mutfaktan seslenen kadın kahraman, çocuklarının geleceği için eşinden ayrılamayan mutsuz bir annedir. "Susuz VIII" öyküsünde de uzun bir diyalog yer alır. Öykünün "Ayşe" adlı ana kahramanı ile onun ailesi arasında geçen konuşmalar öykünün olay motifini açıklar. Bir okuldan iyi hâl kağıdı almaya çalışan fakat bunu başaramayan ana kahramanın ruh hali de konuşmalarına yansır. Bir sayfayı aşan uzun diyalogların yer aldığı öyküde kısa çizgilerle belirtilen bu konuşmalar okurun merakını giderme bakımından önemlidir. Bir genç kızın geleceği, okuldan alınması gereken iyi hal kağıdına bağlıdır.

"Susuz IX" öyküsünün tamamı diyalogdan oluşur. Öyküde bir müsamere çalışması sırasında sınıftaki öğrenciler ve öğretmen arasındaki konuşmalara yer verilir. Öykünün giriş cümlesi yoktur. Öykünün başında "……." şeklinde bir satır boşluk

bırakılır. Ardından diyalog başlar. Öğrencilerin konuşmalarında dikkat çeken bir özellik söz konusudur. Konuşmalarda ses tekrarlarına sıkça rastlanır. İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin çıkardığı bu anlamsız sesler letrizmin harfi temel alma özelliğini az da olsa hatırlatır. Biçim ile içerik arasında uyum sağlar. Öyküde kahramanlar arasında iletişim kopukluğu bu yolla ifade edilir.

"Hışhışi Hançer" öyküsü adeta bir piyes metni şeklinde kurgulanmıştır. Öykünün kahramanları sahneye davet edilerek öyküye dahil edilirler. Sahne tekniğinin kullanıldığı bu öyküde geleneksel değerlere karşı çıkan kadın kahraman, oyunun baş figürüdür. Ses tekrarlarının çok yoğun olduğu konuşmalarda sesler düzensiz biçimde sıralanır. Kadın kahraman çatıştığı insan grubuna kendisini ifade edemez. İletişim kurmayı başaramaz. Ses tekrarları "yabancılaşma efekti" olarak kullanılır. Bulunduğu ortama yabancılaşan kadın kahramanın konuşmaları bu özelliği yansıtır.

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinde "merak" unsuru ağırlıklı olarak yer alır. Bu öykülerde okuyucunun zihnini meşgul eden bazı sorular vardır. Öyküde entrik unsura, çatışmaya yer vermeden merak duygusu uyandıran yazar, kimi zaman okuyucunun merakını giderirken kimi zaman da açık uçlu sonlarla öyküyü noktalar.

"Bazıları" öyküsünde eşiyle iletişimi olmayan Rıza Bey'in yalnızlığı anlatılır. Öksüz ve yetim yeğenini evine almak isteyen Rıza Bey bir akşam eşinin yanına oturarak bu konuyu açmaya niyetlenir. Öykünün olay zamanı bu kısa süreyi kapsar. Rıza Bey çok çabalamasına rağmen konuşmayı bu noktaya getiremez. Okuyucu öykünün sonuna kadar merak içinde bekler. Beklenen konuşma gerçekleşmez.

"Keklik Türküsü" öyküsünde Oya adlı genç kızın yaşadığı aşk serüveni anlatılır. Vapurda başlayan bu aşk öyküsünün giriş, gelişme ve sonuç kısımları düzenli bir şekilde okuyucuya sunulur. Başlangıç kısmından itibaren Oya'nın duygularının karşılıklı olup olmadığı merak edilir. Okurun merakı, öykünün erkek kahramanının aniden ortadan kaybolmasıyla birlikte en üst düzeye çıkar. Öykünün sonunda Oya'nın çaresizliği, mutsuzluğu ve yaşadığı hayal kırıklığı dile getirilir.

"Susuz X" öyküsünde gecenin geç saatlerine kadar kocasının eve dönüşünü umutsuzca bekleyen köylü kadının yaşadıkları anlatılır. Bu bekleyiş anlatılırken köylü kadının psikolojisi ayrıntılı biçimde sunulur. Eşinin kendisine ihanet ettiğini düşünen kadın, şüphe içinde bekler. Kapı aniden çalındığında "merak" en üst düzeye çıkar. Kadın kahraman, hayal kırıklığı yaşar. Öykünün anlatıcısı da sürekli araya girerek okurun merakını giderir.

"Giderek Daha Güçlü" adlı öyküde de okurda merak uyandıran bir durum yansıtılır. "Ilgıncar" adlı genç kadın kahramanın apartmanda kendisini polis eşliğinde basmaya hazırlanan komşularına oynadığı oyun anlatılır. Komşular, kahramanın evinden gelen yüksek sesli müziği duyunca iyice şüphelenirler. Okura öykünün giriş kısmında ipuçlarını sunan anlatıcı, öykünün sonunda da merakı giderecek açıklamayı yapar.

Nezihe Meriç'in öykülerinin çoğunda kahramanların hatırlamaları ya da çağrışımları ile geriye dönüşler söz konusudur. Çizgisel bir öykü kurgusunun olmadığı öykülerde bu teknik sıkça kullanılır. Öykülerde her türlü kronolojiyi yok eden bir zaman kurgusu söz konusudur. Zamanda yaşanan kopmalar öykü kahramanlarının zihinsel zaman algısıyla ilişkilidir. Hatıralar, izlenimler, çağrışımlar öykünün gelişimine yön verir.

"Susuz VII" öyküsünde "Meli" adlı kadın kahramanın uğradığı bir iftira nedeniyle yaşadığı mutsuzluk yansıtılır. Öyküye kadın kahramanın ruh halini yansıtan bir paragrafla giriş yapılır. Gelişme kısmında ise geriye dönüş tekniğiyle kadın kahramanın başından geçen olay anlatılır. Edebiyat öğretmeni olan kadın kahramanın evine düzenlenen baskın sonrasında onun bir avukatla basıldığı dedikodusu yayılmıştır. Baskın olayını anlatan yazar, bu olayın ardından öykü kahramanının yaşadığı ruhsal değişimi yansıtır.

"Susuz XI" ve "Menekşeli Bilinç" öykülerinde de adeta sondan başa doğru bir anlatım söz konusudur. "Susuz XI"de bir film şirketinde iş arayan kadın kahramanın yaşadıkları anlatılır. Günlük yaşamdan bir kesit sunan öyküde kadın kahramanın bu durumda oluşunun nedeni gelişme kısmında belirtilir. Geriye dönüş tekniğiyle kadın kahramanın köyünden İstanbul'a kaçış serüveni anlatılır. Yaşananlar adeta bir film şeridi gibi okura sunulur.

"Menekşeli Bilinç" öyküsünün başlangıcında bir veda sahnesi vardır. Evini terk eden genç bir kızın veda anı tasvir edilir. Öykünün devamında ise kahramanı bu vedaya zorlayan şartlar anlatılır. Sebep-sonuç ilişkisi kurulur. Öykünün sonunda kahraman evden ayrılarak kapıyı kapatır. Yazar, soğuk bir vedalaşma anını adeta dondurur. Bir parantez açar. Genç kızın özgürlüğünün nasıl elinden alındığını anlatır. Okurun merakını giderir. Sonra da kaldığı yerden devam ederek öyküye son verir.

Yazarın çok sayıda öyküsünde dikkat çeken bir kurgu özelliği söz konusudur. Nezihe Meriç, öykünün nasıl kurgulandığını adım adım anlatır. Okur, öykünün atölyesine davet edilir. Öykünün konu seçiminin ardından malzeme toplayan yazar,

taslaklar hazırlar. Kimi zaman taslakta değişiklik yapar. Tüm yazma sürecini okurla paylaşan yazar, öykünün gelişimini de bu aşamalarla sağlar. Bu kurgu özelliği Nezihe Meriç'in son öykülerinde daha çok kullanılmıştır.

"Varım Diyorum İnanmalısınız" öyküsü iki ayrı düzlemde ilerler. Öyküde mutsuz bir aile ortamından kaçıp kurtulmaya çalışan bir genç kızın yaşamından kesit sunulur. Diğer bir tarafta da öykünün oluşum serüveni anlatılır. Öykünün kendisini anlatmadan önce yazılma aşamalarını anlatan yazar, malzemeyi işleyişini tüm ayrıntılarıyla dile getirir.

"Erol Bey" öyküsünde Nezihe Meriç, öykücü kimliği ile okurun karşısına çıkar. Öykünün konu seçimini, malzemelerinin toplanışını, malzemenin nasıl işleneceği konusunda yaşadığı sıkıntıları metnin çerçeve öyküsü olarak kurgular. Bu çerçevenin içerisinde ise "Erol Bey" adlı kahramanın köşkteki yaşamı anlatılır. Öykünün merkezinde Nezihe Meriç'in yazarlığı ele alınır.

"Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar" öyküsünde de metnin iki ayrı düzlemi söz konusudur. Öyküde yazar, kendisinden istenen bir pazar yeri yazısının oluşum serüvenine okuru dahil eder. Bu öykünün gelişimine birden çok kişi katkıda bulunur. Yazar, öğretmen arkadaşının kendisine anlattıklarını nasıl kendi zihin süzgecinden geçirerek değiştirdiğini ifade eder. Öykünün diğer düzleminde pazar yerine dair izlenimler yer alır. Müşteri ile satıcı arasında geçen konuşmalar ayrıntılı biçimde öyküye dahil edilir.

"Öykücük" adlı öyküde üç yazarın dostluğu anlatılır. Yazar-anlatıcı, aynı zamanda öğretmen olan yazar arkadaşı, çeviriler de yapan diğer yazar arkadaşı ile buluşur. Bu buluşmada yaşananlar metin haline dönüşür. Malzemenin yeniden üretilmesi de öyküye dahil edilir. "Uydurukçu" öyküsünde de aynı kurgu özelliği ile karşılaşılır. Yazar, bu yaz kenti öyküsünü anlatırken okuru yazma serüvenine ortak eder. Öyküyü nasıl kurguladığı konusunda sürekli bilgi sunar.

"Yandırma" ve "Balıklar da Acı Çeker" adlı iki öyküde de yazar, öykücü kimliğini ortaya koyar. Öykülerin gelişme bölümlerinde okur kurgu serüvenine dahil olur. Yazar-anlatıcı, kimi zaman okura seslenerek uyarılarda bulunur. Bu öyküleri küçük alt bölümlere ayıran yazar-anlatıcı, okuru bu sınırlardan haberdar eder.

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinde meddah tarzı anlatım dikkat çeker. Bu öykülerde sürekli okura seslenen yazar, okurunun ilgisini çekmeyi başarır. Öykünün gelişimi de böylece daha dikkatli takip edilir. "Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" öyküsünün tamamı meddah tarzı anlatımla kurgulanmıştır. "Ahmet Usta" öyküsünde

anlatılan her şeyi okura sunan bir meddah gibidir. Kendisini, ailesini, grev olayını sırasıyla anlatır. Dinleyici kitlesi olarak düşündüğü okurlara da seslenir. "Bir Kara Derin Kuyu" öyküsünde de aynı anlatım tarzı söz konusudur. Öyküde yazar, kendi kimliği ile konuşarak okurlara öğütler verir. Nezihe Meriç, öyküde "göç" olgusunu ele alırken araya girerek yorumlar yapar.

Nezihe Meriç, olay geliştirme yöntemleri bakımından kısa öykü türüne bağlıdır. Öykülerin bazılarında meddah tarzı anlatımı kullanmış olsa da öykülerin kurgusu geleneksel çizginin dışındadır. Belli bir süreç doğrultusunda ilerleyip sonuçlanan olayın anlatımı söz konusu değildir. Öykülerde kısa öykü türünün kurgusal özellikleri hâkimdir. Yazar, öykülerinde sıradan insanların günlük yaşamlarının basit ama önemli anlarını ayrıntılarıyla anlatır. Bu ayrıntılar, okura genellikle öykünün gelişme kısmında sunulur.

3.2.3. Öykü Bitiriş Yöntemleri

Nezihe Meriç'in öykülerinde geleneksel anlatı türlerindeki gibi bir öykü kurgusu yoktur. Öykülerde sıradan insanların günlük yaşamlarından kesitler sunulur. Geleneksel anlatı türlerinde olduğu gibi öyküyü bitiriş yöntemi olarak belirli kalıplar kullanılmaz. Okura başı ve sonu verilerek anlatılan geleneksel öykünün sonunda okurun kıssadan hisse çıkarması beklenir. Durum öyküleri yazan Nezihe Meriç, öykülerinin sonunda farklı bitiriş yöntemleri kullanır.

Yazarın öykülerinin öncesi ve sonrası metinde yer almaz. Başı ve sonu olmayan bu öykülerde kahramanlar öykünün bitiminden sonra da yaşamlarına devam ederler. Öyküler, bu bakımdan "açık uçlu" olarak nitelendirilir. Okur, kendi hayal gücünü kullanarak öykünün sonunu kurgular. Öyküde açığa kavuşmayan bazı noktalar okurun zihninde sonradan çözüme kavuşur. Örneğin, öykü kahramanının öyküden sonraki yaşamının nasıl geçtiği konusunda okurun zihninde fikirler oluşur.

Nezihe Meriç'in öykülerinin çoğunda belirgin bir sonuç kısmı yoktur. Öyküde anlatılan olayın akıbeti belli değildir. "Çalgıcı" öyküsünde otobüs durağında karşılaşan iki arkadaşın yaşadıkları anlatılır. Çalgıcı ve öğretmen karşılaştıkları caddeye dikey olan başka bir caddeye yürürler. Bu yürüyüş boyunca konuşurlar. Öykünün sonunda birbirlerinden ayrılırlar. Okur, öykü bittikten sonra da bu iki kahramanın her günkü meşguliyetlerine devam edeceklerini tahmin eder.

"Çalgıcı neşe içinde, gülerek şakalaşarak, bir dolmuşa atlayıp gitti. Öğretmen, elleri cebinde, yağmurun yağışından hoşnut, karşı kaldırıma geçip yürümeye başladı…"[192]

"Dünyadaki Teknik Arıza" adlı öyküde dul bir kadının maddi sıkıntılarla geçen günlük yaşamından bir kesit sunulur. Öyküde "namus" kavramı sorgulanır. Çalışarak çocuklarına bakan kadın kahraman hakkındaki dedikodular anlatılır. "Nermin Hanım" adlı kahramanın namusunu sorgulayan kadınların dedikoduları öykünün sonuna kadar devam eder. Sonunda dedikoducu iki kadından birinin eşi olan Refik Bey onları azarlayarak susturur. Yazar, hemcinsleri tarafından dışlanan bir kadını koruyan kişiye dikkat çeker. Öykünün bitiminden sonra kahramanlar yaşamlarına devam ederler.

Karısı: "A…şaşırdın mı ayol? Eve gelmiş Tanrı misafiri…" diyecek oldu. Ama baktılar ki Refik Bey çok kızmış, büsbütün bağıracak mutfağa gidip kendi aralarında konuşmaya mecbur oldular. Şefik gülüyordu. Refik Bey, köşesine oturdu, kırçıl sakalı titreye titreye sigarasını yaktı. Fırlarken dünyanın dönüşünü durduracak kadar öfkelenmişti. Ortalık anssızın sessizlenince "Acaba durdurdum mu?" diye kuşkulandı. Artık ihtiyarladı Refik bey, ne yapsın![193]

"Bozbulanık" öyküsünde "Bilge" adlı ana kahramanın zihninden geçen karmaşık düşünceler anlatılır. Sarhoşluğun etkisiyle kafası karışan kahramanın bilinçaltı sergilenir. Kahraman, evlerindeki bir poker partisinde etrafındaki insanlara bakarak yorum yapar. Öykünün merkezinde onun sayıklamaları vardır. Öykünün sonunda ise bu kahramanın "Birsen" adlı kahramanla diyalogu yer alır. Oldukça yalın olan sonuç kısmı aynı zamanda esprilidir. Okurda tebessüm uyandırır. Dikkat çeken nokta ise ana kahramanın su almaya gidişi ile öykünün bitirilmesidir. Öykünün sonuna dair okurun zihninde yeni sorular oluşur.

"Bilge abla, Allahaşkına gel."

Yirmi iki yaşın, bütün çocukluğu içinde gülüyordu:

"Ne düşünüyorum biliyor musun?"

"Ne?"

"Ne biliyor musun?"

"Hadi üşüdüm…"

"Şey…Bu avukat bey insanı acaba nasıl öper diyor düşünüyorum!..."

Gülmekten kırılıyordu. Bilge baktı, baktı:

---

[192] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 12
[193] Bozbulanık, Dünyadaki Teknik Arıza, s. 19

"E…Afferim!" dedi, "pes!" ve güldü. Durdu, öksüre öksüre tekrar güldü. Sonra hep öyle başını sallayıp gülerek bölmeyi geçip, su almak için mutfağa girdi."[194]

Yazar, bu öykü bitiriş yöntemini çok sayıda öyküde kullanmıştır. Bu öykülerin sonu belirsizdir. "Uzun hava" adlı öyküde iki arkadaşın dertleşmesi anlatılır. Öykünün sonunda iki kahraman konuşmalarına devam ederler. "Narin" öyküsünde dinlediği bir şarkıdan çok etkilenen genç kızın hissettikleri anlatılır. Öykünün sonunda "Mona Lisa" adlı bu şarkı çalmaya devam eder. "Bir Yunus" öyküsü, "Yunus ve İbrahim" adlı iki arkadaşın dertleşmesi ile son bulur. "İbram abi" denilen kahramanın sustuğu noktada öykü biter. Kısa, kesik ve belirsiz ifadeyle öykü son bulur. "Çiçek Balı, Alaturka Şarkılar, Tedirgin, Çangal" adlı öykülerde de yazar, aynı yöntemle öyküyü bitirir.

"Dumanaltı" öyküsünde jandarmalar tarafından aranan "Murat" adlı kahramanı evinde saklamakla suçlanan Gülgün'un tutuklanışı anlatılır. Öykü, 12 Mart döneminin baskıcı ortamını anlatır. Öyküde Ülker öğretmen, eşi tutuklandıktan sonra kendisinin de tutuklanacağını anlar. Kaçma planı yapar. Öykünün sonunda Ülker öğretmenin sözleri yer alır. Umutlu bir son ile biten öykünün mesajı da bu sözlerde saklıdır. Okur kahramanların ve olayın akıbetini tam olarak öğrenemez. Kafasında oluşan sorulara cevap arar.

"Ülker öğretmen, gözlerini kaçıramadı. Söyleyecek sözü de denkleştiremeyince, sarıldı eltiye. Eltinin başındaki örtmenin kök boya kokusunu duydu. Burnu sızım sızım…Yavaşça, "Dönüşte…" dedi. Bizler birbirimizi seviyoruz, güveniyoruz. Adamlığımız sınanmış, yüreğimiz berk. Unutma Mihri Hala, hepimiz birliğiz. En iyisi şimdilik bu. Elimizde bu var. Dönüşte konuşuruz her bir şeyleri…Dönüşte…"[195]

Nezihe Meriç'in öykü kahramanlarından birinin konuşmasıyla biten öykülerinin sayısı fazladır. "Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" öyküsünün sonunda ana kahramanın sözleri yer alır. Meddah tarzı anlatımın kullanıldığı öyküde her şeyi ben-anlatıcıdan öğreniriz. Karşıda hiç kimse olmadığı halde biri varmış gibi konuşan Ahmet Usta, öykü bittikten sonra günlük yaşamına kaldığı yerden devam eder.

"Ha, buldum be abi, tamam. "İlkel" demiş benim için. Ne demek bu? Küfür mü? Sanmam. İyi çocuktur. Temiz çocuktur. Saygıda kusur etmez ama…"[196]

---

[194] Bozbulanık, s. 41
[195] Dumanaltı, s. 43
[196] Dumanaltı, Marangozdur Adı Ahmet Ustadır, s. 124

"Öykücük" adlı öykü de öykü figürlerinden biri olan anlatıcının sözleriyle biter. Öykünün sonunda ben-anlatıcı gün içerisinde yaptıklarını okura özetler. Öykünün bitiminden sonra da yaşamına kaldığı yerden devam eder.

"Ben alışveriş edip eve döndüm. Yemek hazırladım. Makarnanın salçası pek övüldü. (Acısını fazla kaçırmıştım bence) Almayı akıl etmiş olduğum için kutlandığım turşu, bitirimdi. Kızın arkadaşları vardı yemekte. Köftenin yanında şarap içelim, dediler. Şarap, çoluğun çocuğun neşesini getirdi. Baba da uydu onlara. Başladılar hep bir ağızdan konuşmaya. Bir ara "hangisiydi" biri sordu: "N'aptın bugün anne?" "Hiç!" dedim. Duyan da oldu mu bilmiyorum. Laf karıştı. Birinin ağzı kavrulmuştu biber turşusundan. "Aman dikkat!" diyordu. Günümü, gece yatınca düşünmek üzere sakladım. Hep beraber oturup televizyon seyrettik. İyi bir film vardı, kaçırılmaması gereken. Bir ara da güldük. Hem de çok güldük (Sahi neye gülmüştük öyle? Her şeyi unutuyorum.)[197]

Nezihe Meriç'in şu öyküleri, öykü figürlerinden birinin konuşması ile biter: "Susuz V, Susuz VII, Giderek Daha Güçlü, Açar da Tutku Gülleri Açar, Acıyı Aşmak, İkircim, Suskun Ezgisi, Deli Deli Deli, Öykücük, Güz Beyi, Eskiden Bodrum'da II." Bu öykülerin sonunda konuşan figür genellikle öykünün ben-anlatıcısıdır.

"Susuz IX" ve "Hışhışi Hançer" adlı öyküler diyalogla biter. Bu iki öyküde başlangıç yöntemi ile bitiriş yöntemi aynıdır. Öykünün sonunda karşılıklı konuşmalar yer alır. Yazar, öykü bitiriş yöntemi olarak diyalogu çok sık kullanmaz. Sahne tekniğini kullanarak yazdığı öykülerde diyalogu tercih ettiği görülür.

Yazarın mekân tasviri ile biten öykülerinin sayısı fazladır. Mekân tasvirleri Nezihe Meriç'in öykülerinin hem başında hem de sonunda yer alır. Yazar öykünün sonunda olayın geçtiği mekânı tüm ayrıntılarıyla anlatır. Bazı öykülerin sonunda eşyaların tasvirine yer verir. Mekân tasvirleri genellikle işlevseldir. Öykünün başında ve sonunda anlatılan mekân tasvirinde farklar vardır. Bu değişimin sebebi öyküde anlatılan olayın anlatıcıda bıraktığı etkidir. Mekâna bakış açısı değiştiğinden tasvir de değişir. "Susuz X" öyküsünün sonunda bu özellik söz konusudur:

"Acı, boş bakır kabın çinilenmiş küf yeşilin de kekre; yüreği sıkıştırıyor. Ne aş, ne ocak…baş ovalarda esemeyen tuzlu rüzgârlar; başı boş…Uzak uzak…Diyar; diyar. Bir uzun hava katılıp katılıyor söylenmeden. Bir uzun kavak tek başına kıraç toprağın orta yerinde…Tek başına bir duman tütüp duruyor boşlukta."[198]

---

[197] Bir Kara Derin Kuyu, Öykücük, s. 272
[198] Topal Koşma, Susuz X, s. 201

"Kadın Aşk Deniz" öyküsünde yazar, Boğaziçi'nin ayrıntılı tasvirine yer verir. Şiirsel ifadelerin yer aldığı tasvir ben-anlatıcının ruh haline bağlı olarak değişir. Öykünün sonundaki mekân tasviri karamsar bir ruh halinin yansımasıdır.

"Ay ışığı" olmadığı için, bu geceyarısı vaktinde, gökyüzü karanlık bir boşluk. Deniz de öyle. Onu değişikmiş gibi gösteren kıyının ışıkları. Denizin yüzeyinde, uzunlu kısalı yansıyorlar.

Öylece, karanlık gece deniziyle ben karşılıklı oturuyoruz.

Sigara içiyorum. Birini söndürüp birini yakıyorum.

Çok uzun bir zaman sonra, caddeden hızla geçen son otobüslerden birinin gürültüsü, şoförün uykusuzluğunu, benim uykusuzluğummuş gibi duyumsatıyor

Uykusuzluğumun bulanıklığı içinde, şoförün uykusunu yaşıyorum uzak çağrışımlar içinde.

Bir eve doğru yürüyor, karanlıkta yokuş yukarı. Sokak lambasının altından durup sigarasını yakıyor.

Sigarasının ışığı gecenin karanlığında yanıp sönüyor, yıllardır."[199]

Yazarın mekân tasviriyle bitirdiği diğer öyküleri şunlardır: "Boşlukta Mavi, Dağılış, Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır, Umut'a Tezgah Kurmak, Zor Yokuşu, Işın, Eskiden Bodrum'da I."

Nezihe Meriç'in öykünün oluşum serüvenini okurla paylaştığı öykülerini bitiriş yöntemi genellikle aynıdır. Ben-anlatıcı bu öykülerin sonunda yazar kimliği ile karşımıza çıkar. İç içe öykülerin yer aldığı bu metinlerde ana olay çerçevelenmiştir. Öykü bitirilirken yine yazma eylemi üzerine konuşulur. Nezihe Meriç'in "Erol Bey" öyküsünün başında bir yazarın neden, nasıl ve nerede yazdığı sorularına cevap aranır. Bu öykünün sonu da bu başlangıca uygundur.

"- İşte bu. Erol Beyle beraber küfretmek istediğim şeylerin tümüne birden küfredip rahatlıyorum. Bir kadın yazar küfredemez diyenlerin…Neyse sekiz ayımı verdim ben bu Erol bey'e. Çok ahbabım benim. Üzülüyorum onun için. Arkadaşlarımın durumuna hep üzüldüm zaten, yıllardır. Benim kaçak arkadaşlarım, sarhoş arkadaşlarım…Ölmelerinden hep korktum. Yaşamak onlarla güzel çünkü. Ama öldüler. Ölmek nasıl bir şey acaba? Özlüyorum onları. Ağlıyorum aklıma düşünce. Akşam olurken, eğer evdeysem, hemen mutfağa koşuyorum. Bir sofra şenliği uydurmaya. Boğaz'da yaşıyoruz, ama oturup suları seyredemiyorum. Bir Erol Bey mi korkar

[199] Yandırma, Kadın Aşk Deniz, s. 55-56

akşamların gönül üzüntülerinden, akşamları…Neyse, bunlar, konunun dışında galiba. Bilmiyorum ki konu nedir? Şimdi iş kalıyor, bu yazdıklarımın tümünü karıştırıp, doğru dürüst bir öykü yazmaya. Hiç aklım kesmiyor. Çok yoruldum bu Erol Bey'le. Öyle sanıyorum ki ben bu öyküyü hiç yazamayacağım."[200]

"Erol Bey" öyküsünü bitiriş yöntemi farklı öykülerin sonuç kısımlarında da kullanılır. "Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar, Bugenvilli Başlangıç, Yandırma ve Ünlemleri Kökertmek" adlı öykülerin sonu bu yöntemle yazılır. Ben-anlatıcı, öykücü kimliğini ortaya koyar. "Ünlemleri Kökertmek" öyküsünün son cümlesi ilgi çekicidir. "Bu öyküde "eyvah"ın yeri yok galiba."[201] Bu cümleyi okuyan kişi, ünlemin öyküdeki yerini sorgular. Yazar bu sonuçla okurun kendisini sorgulamasını sağlar. Üretme işi, okuma sürecine dahil olur.

Nezihe Meriç bazı öykülerinin sonunda okura hayat dersi verir. Bu öykülerin sonuç kısmı yazarın yaşama dair yorumunu yansıtır. Hayat dersi niteliğindeki bu sözler kimi zaman tek cümleden oluşurken kimi zaman da uzundur. Bu öykü sonlarının ortak özelliği ise yazarın sözlerinin öyküde anlatılan olayla ilgili oluşudur. Öykünün sonu metnin bütünündeki anlam bağını güçlendirir. "Bazıları, Susuz I, Sancılı Us Bizdedir, Bir Kara Derin Kuyu ve Sepetli Kadın" öykülerinin sonuç kısımları bu özelliği yansıtır. "Susuz I" öyküsünün sonunda yazar-anlatıcı, kent insanlarına yönelttiği eleştirileriyle okura da ders verir. İletişimsizliğin tehlikeli boyutlara vardığını söyleyerek okuru adeta uyarır.

"Neden böyle yapıyorlar? Neden gülmüyorlar? Neden gülmüyorlar….Aşkı neden sevinçle, neşeyle karşılamıyorlar? -Neden sevinçten birbirlerinin boynuna sarılmıyorlar? -Beraber olunca kentin değişeceğini, gece vakti hava-gazı ile yarı aydınlanmış yokuşların masal havası estireceğini, geceleri gökyüzüne çizilen ışıklı pencerelerin çok güzel görüneceğini, kentin, büyük, yok edilmez gücüyle onları koruyacağını düşünemiyorlar mı? Neden- Ne fena, ne fena-somurtuyorlar? Neden böyle yapıyorlar?".[202]

"Öğretmen" ve "Susuz XI" öykülerinin sonuç kısmına dikkat çeken bir özellik vardır. Öykülerin giriş kısmında yer alan sözler öykülerin sonunda tekrarlanır. Yazar, tekrar başa dönüldüğü izlenimini uyandırır. Aynı zamanda bu tekrarlar öykünün çerçevesini oluşturarak öyküye sınır çizer.

---

[200] Dumanaltı, Erol bey, s. 211
[201] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 97
[202] Topal Koşma, Susuz I, s. 116

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinin sonunda "aksiyon" unsuru ile karşılaşırız. Öykülerin özellikle de son cümlelerinde "olayı çözüme götüren aksiyon" yer alır. Öykünün bu şekilde bitirilişi okuru meraklandırır. Kurmaca dünya ile ilişkisi kesilen okur, hayal gücünü kullanmaya başlar. Yazarın açık uçlu öykülerinin çoğunda aksiyon tasvirine yer verilir. Dedi' Ölüm Aklımda' adlı öykünün sonunda bu özellik görülür. Üniversite eylemlerine katılan çocuklarını düşünen bir annenin endişesini anlatan öykünün sonunda kadın-kahraman, harekete geçer.

"Yüzünde tıpkı kızıyla oğlunun gözleri, kolunu uzattı, hırkasını aldı askıdan, ağır ağır döndü, kapıyı açtı, çıktı, usulca kapadı. Sonra çocukların bacaklarındaki dirime eş bir dirimle, Boykot Nuri'nin ivedilenmesine eş bir hızla, merdivenlerden koşa koşa inmeye başladı."[203]

"Topal Koşma" adlı öykü kitabında "Susuz III ve Susuz IV" adlı öyküler de aksiyonla biter. Susuz III öyküsünde "Ahmet" adlı üniversiteli gencin bunalımı anlatılır. Sarhoş bir gencin zihninden geçen karmaşık düşüncelerin anlatıldığı öykünün son cümlesi çok ilgi çekicidir: "O zaman koşmaya başladı Ahmet.."[204] Anlatıcının bu son cümlesiyle birlikte okurun zihninde yeni sorular oluşur.

Nezihe Meriç, bazı öykülerini montaj tekniğinden faydalanarak bitirmiştir. Öyküde anlatılan olayla ilgili olan materyal, öykünün sonuna yerleştirilir. "Yandırma" adlı öykü kitabında "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünün sonunda 17 Eylül 1993 tarihli Cumhuriyet gazetesinden bir haber yer alır. Rapor sunulur gibi metne yerleştirilen gazete haberi ile öyküye son verilir:

"Elimde bir gazete haberi daha var. Onu da sonuca yerleştirirsem, bu öykü burada noktalanır bence. 17 Eylül 1993, Cumhuriyet Gazetesi.

Balıklar da Acı Çeker

Londra (AA) Balıkların da aynı insanlar gibi acı çektikleri öne sürüldü. Cambridge Üniversitesi yetkililerinden ve balıkçılık konusunda hükümete danışmanlık görevini de yürüten Prof. Donald Brom (bu açıklamayı) Hollanda'daki, Vtrecht Üniversitesi bilim adamları tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucu…(na dayanarak yapmış.)[205]

---

[203] Dumanaltı, Dedi 'Ölüm Aklımda', s. 26
[204] Topal Koşma, Susuz III, s. 129
[205] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 87

"Yandırma" öyküsünün sonuç kısmında yazar, hem öyküye hem de öykünün yer aldığı kitaba ad olan sözcüğün anlamını açıklar. Ardından da bazı şiirlerden alıntılar yapar. Öykü kahramanlarının ruh hallerini anlatan bu şiirler metnin anlamını tamamlar.

"Beyaz kağıda, önce "yandırma" yazıyorum. Egeli bahçıvanlardan bir deyim bu. Çapalanacak yerleri bir güzel çapalar, dört beş gün bırakırsın güneşe, yansın toprak. Sonra suyu bir boca eder, bir göllendirirsin. Uuf! Gör nasıl fışkırır haftaya varmadan, yaprak, çiçek.

Sonra bir Orhan Veli:

Bilmez yalnız yaşamayanlar
Nasıl korku verir sessizlik insana
Fuzuli de var aklımda:
Gözüm, canım efendim, sevdiğim, devletlü sultanım.
Hadi bir de Metin koyalım. Altıok-:
Önceleri bir kuru daldım ama,
Tuttum yapraklar açtım
Seni görünce dünyaya
Masanın başına oturmuş düşünüyorum da…"[206]

Nezihe Meriç'in açık uçlu olmayan öykülerinin sayısı azdır. Bu öykülerde olayın başı ve sonu bellidir. Anlatıcı, çoğu zaman öykünün son cümlesinde olayın akıbeti hakkında okuru aydınlatır. Bazı öykülerin sonunda rapor tarzında bitiş cümlesi yer alır. "Dışarlıklı, Gül Yaprağının Pembe Sesi ve Oya" adlı öykülerde başı ve sonu belirtilen bir olay söz konusudur. Aile baskısından bunalan bir genç kızı anlatan "Menekşeli Bilinç" öyküsünün sonunda genç kız evden ayrılır. Onun veda anı öykünün sonunda şöyle anlatılır:

"Büyümüş bir küçük kardeşi birdenbire anlayıvermenin-bir de geçen zamanı-durduruşu içinde ahraz gibi baktı kaldı. Sokak kapısı açılınca karmaşık bir beyaz ışık düştü merdiven başına. Sonra, ışıktan, sarı tüyleri parlayan iki ince bacak, bir küçük bavul geçti. Bir ince bilek, bir kalın kemerli kol saati, bir tutulmuş öpücük, üç damla peş peşe gözyaşı damlası geçti. Sokak Kapısı, sonra, yavaşça sineklenmiş menekşelerin üzerine kapandı."[207]

Yazar, öykülerinde genellikle günlük yaşamdan alınan kesitler sunar. Olay örgüsü kurgulaması bakımından öykülerde sağlamlık dikkat çeker. Ayrıca Nezihe

[206] Yandırma, s. 23
[207] Menekşeli Bilinç, s. 230

Meriç'in öykünün oluşum sürecine okuru dahil etme eğiliminin son öykülerde ön planda oluşu dikkat çeker. Yazar, başı ve sonu belirtilmeyen açık uçlu öyküleriyle okuru düşündürür. Okuru üretme işine dahil eden yazar, öykülerinin uyanık bir bilinçle okunması gerektiğine işaret eder.

3.3. Bakış Açısı

"Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrâk edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir".[208] Özellikle modern romanda önemli bir işleve sahip olan "bakış açısı", en kısa tanımla olay, çevre ve kişilere bakılan "Optik açı"dır.[209]

Nezihe Meriç'in öykülerinin çoğu birinci tekil kişi tarafından anlatılır. Bu öyküler "ben-anlatıcı" tarafından sunulur. Yazar, üçüncü tekil kişi tarafından anlatılan az sayıda öyküsünde "O-anlatıcı"yı kullanmıştır. Yazarın öykülerinin kişi dünyası genellikle "yazar-anlatıcı" tarafından yansıtılır.

"Yazarın öykülerinin yarıdan çoğunun birinci şahıs anlatımla yazılmış olması, öykü anlatıcısının cinsiyetinin kadın olarak –açık ya da kapalı- her seferinde belirtilmiş olması, anlatıcıların büyük çoğunlukla aynı zamanda yazar olma eğilimi göstermesi belki de Meriç'in hem kadın hem de yazar olarak kendisinden yola çıktığını ileri sürmek için yeterli olmayabilir. Ama birbirini izleyen kitaplardaki kadın anlatıcıların yaşları ile yazarınki arasıdaki aşağı yukarı uygunluk bir rastlantı olamaz: İlk kitapta (1953) sıkça karşılaştığımız öykü kişisi yeni yetmelikle yetişkinlik arasında bir genç kızken, ikinci kitapta (1956) bu kişi üniversite eğitimi gören, evlilik, annelik ve meslek hayatı deneyimlerini edinen yetişkin biridir. Üçüncü kitabın (1961) daha ilk sayfalarında vurgulanan şeyse yazarın olgunluk döneminde bulunmasıdır. Daha sonraki yapıtlarda (1963-65-70-79-80) hem öykü kişilerinin yaşları ilerler, hem de anlatıcı çoğu kez artık genç olmadığını, yaşının ilerlediğini vurgulamadan geçmez. Ülker İnce'ye göre yazarın yapıtlarının hepsini birlikte okuyunca insan her şeyin tek ve aynı kişinin gözüyle

---

[208] Şerif Akkaş, age. , s. 78
[209] Necla Aytür , Amerikan Romanında Gerçekçilik, DTCF. Yay., Ankara, 1974

görüldüğü, bu kişinin düşünen bir zihin, bakan bir göz işlevini yüklendiği izlenimine kapılmaktadır. [210]

3.3.1. Anlatıcının Kimliği

Anlatı meselesi, sunma veya nakletme yoluyla gerçekleşir. Anlatıcı ise, "anlatı" işini gerçekleştiren, hikâyeyi okuyucuya sunan kişidir. Bir romanda sesini duyduğumuz ilk kişi, odur: O, kurmaca metinlerin sesi, konuşanıdır.[211]

Öykülerde sıklıkla karşılaştığımız öykü kahramanı bir kadın anlatıcıdır. Bu anlatıcı genellikle de aynı zamanda yazarın kendisidir. Birinci tekil kişi anlatıcının kullanılmadığı bazı öykülerde üçüncü tekil kişi anlatıcı ile karşılaşırız.

3.3.1.1. Birinci Tekil Kişinin Anlatıcı Olduğu Öyküler

Nezihe Meriç'in öykülerinin çoğunda anlatıcının kimliği yazarın kimliğini yansıtır. "Ben" anlatıcı öyküde hem "anlatan" hem "anlatılan" konumundadır. Nezihe Meriç'in öykülerinin bazılarında anlatıcının yazarın kendisi olduğu açıkça söylenir. Bu öykülerde Nezihe Meriç'in kimliği ile anlatıcının kimliğinin örtüştüğü görülür.

Yrd. Doç. Dr. Banıçiçek Kırzıoğlu'nun "Nezihe Meriç'in Roman ve Hikayeleri Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmasında bu konuya dair şu değerlendirmesi yer alır:

"Öykülerin genelde anlatıcısı, düşünen, imgeleyen, mekân güzellemeleri oluşturan, insanın hallerini, ilişkilerini gözlemleyen yazarın bakış açısına sahiptir. "Nezihe Meriç kendi kendinin anlatıcısıdır" demek de mümkün. Gören, duyan, düşleyen bir yere ve zamana yerleşmiş kendi tutkularıyla şartlanmış bir insan. Öyküler bu insanın hayatını, karşılaştığı olayları, çevresindeki insanların başlarından geçenleri anlatır."[212]

"Erol Bey" öyküsünde anlatıcı, yazarın kendisidir. Nezihe Meriç, öykünün oluşum serüvenini okurla paylaşır. Konuyu belirleme, konuya dair malzeme toplama ve bu malzemeleri nasıl kullanacağına dair yöntem belirleme sürecini öyküde anlatır. Yazar, öyküde şu soru üzerinde bir tartışma ortamı sağlar: "Bir yazar nasıl yazar?"

---

[210] Ülker ince, " Nezihe Meriç'in Yapıtlarında Değişen Kadın İmgeleri" , Adam Sanat, S.80, Temmuz 1992 , s. 31
[211] Yavuz Demir, Anlatılar Tipolojisi, Akçağ Yayınları, İstanbul, 1995, s. 30
[212] Yrd.Doç.Dr.Banıçiçek Kırzıoğlu, age., s. 340

Öyküde yazar-anlatıcı, yazma eylemi hakkında da öğretici bilgiler sunar. Anlatıcının kimliği ile Nezihe Meriç'in kimliğinin örtüştüğünü kanıtlayan bir ifade söz konusudur. Öyküde genç bir ozan, yazar-anlatıcıya şöyle seslenir: "Yazın açıkça yazın dönen faşist oyunlarını. Yazarın bir namusu varsa budur işte."[213] Bu sözlerin ardından Nezihe Meriç, öyküde yazarlık işlevini sorgular. Özeleştiri yaparak genç ozana cevap verir.

"Öykücülük" adlı öyküde ben-anlatıcı ile yazar arasında büyük benzerlik vardır. Öykünün anlatıcısı, iki dostuyla buluşmasını anlatırken kendisi gibi yazar olan kahramanları tanıtır. Öykü kahramanları hakkında bilgi verirken "biz üçümüz" ifadesini kullanır. Ayrıca anlatıcının dilin kullanımındaki hassasiyeti de dikkat çekicidir. "Dil ustası" olarak anılan Nezihe Meriç, dilin kullanımı konusunda titizdir. Yazar, arı dile duyduğu sevgiyi öyküde satır aralarında yansıtmıştır.

"Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar" öyküsünde de anlatıcı bir yazardır. Öykünün ana kahramanı, yazar kimliğindedir. Kahraman, aynı zamanda Nezihe Meriç'in sözcüsüdür. Nezihe Meriç'in yazma serüvenini yansıtan öykünün oluşumu da yine kendi içinde sunulur. Öykünün anlatıcısı bir pazar yeri yazısı yazmaya çalışmaktadır. Öyküde Nezihe Meriç'in öykü kurgusuna yaklaşımı hakkında bilgi sunulur. Yazar-anlatıcı, bir gerçeğin değiştirilip yeniden üretilerek metin haline gelişini anlatır.

"Yandırma" adlı öykü kitabındaki "Bir Yunus" öyküsünün anlatıcısı ben-anlatıcıdır. Öykünün Yunus adlı kahramanıyla konuşan, Yunus'un portresini sunan bu anlatıcı, yazarın kendisidir. Öyküde iki kahraman, ayrıntılı biçimde tanıtılır. Yunus'un "abla" dediği kadın kahramanın kimliği de yazarın kimliğiyle örtüşür. Yazar, öykünün oluşum serüvenine de öykü içinde yer verir. Öyküdeki ipuçları anlatıcının yazarın kendisi olduğuna dairdir.

"Yaşayamıyorum abla, bunalıyorum" dediği bir gece yarısı var.

"Ben bu İstanbul'da yaşamayı beceremedim. Sıkıntım var (…)

Bu bir.

İkincisi, abla denilen yeşil gözleri koyu sürmeli kadının sözlerindeki ürperti veren o koyuntu.

Bunlar şimdilik burada dursun.

Bu yakınmanın, bu perişanlığın öncesi vardı; her işin bir öncesi olduğu gibi.

Yazılmak isteyen bu "önce"ler.

---

[213] Dumanaltı, Erol Bey, s. 173

Belki günün birinde "sonra"lar da yazılabilir.

Sözümüz adı Yunus olan bir genç adam üzerine.

Bu adı ona bir süngercinin koyduğu söylenirmiş".[214]

"Çangal" öyküsünün anlatıcısı ismi belirtilmeyen orta yaşlı bir kadındır. Ben-anlatıcı, öyküde insanlar arasındaki iletişim problemlerine değinir. Sevgisiz bir toplum oluşumuzu eleştirir. Bu düşünceler Nezihe Meriç'e aittir. Onun sözcüsü olan kadın tematik güçtür. Öyküde iç konuşmaların olduğu kısımlarda yazar-anlatıcı öyküde var olmayan biriyle konuşur. "Sen" diye seslendiği bir kişi vardır. "Bir sevinç bir çırpıntı içimde. (Haklısın, ben biraz bi hoşum. Ama kendimi böyle olduğum için öyle seviyorum ki!)" der. Yazar-anlatıcı, karşısında bir dinleyici varmış gibi anlatır.

"Boşlukta Mavi" öyküsünde birinci tekil kişi anlatıcıdır. Ben-anlatıcı, yalnız ve mutsuz bir genç kızdır. Kent yaşamını özleyen genç kızın ruh hali ayrıntılı bir biçimde yansıtılır. Ben-anlatıcı öykünün merkezindedir. "Dağılış" öyküsünde de benzer bir durum söz konusudur. Bu öyküde de ben-anlatıcı, çevresine yabancılaşmış bir genç kızdır. Öyküde Roma'ya dair izlenimlerini yansıtan ben-anlatıcı kimi zaman yazarın kimliği ile özdeşleşir. Roma tarihi, Hıristiyanlık, kiliseler konusunda görüş belirten ben-anlatıcı, aslında yazarın sözcüsüdür. Erdal Öz, "A Dergisi"ndeki bir eleştiri yazısında Nezihe Meriç'in bu özelliğini şöyle değerlendirir:

Hikâyede söylev, hikâye için korkuludur. Hikâye hikâyeciliğini yitiriverir birden. Sözgelimi, bir düşünceyi, bir sonuca götürerek. Diyeceğim söylev vererek hikâyeyi yazmak, hikayeyi bir makale olmaya yıkıverir. N. Meriç söylev veriyor hikâyesinde, ama ustaca yapıyor bunu. Kimi kere hikâyeyi anlatan kişiye yaptırıyor bunu kimi kere de öteki kişilere yaptırıyor. Dağıtıyor. Olaylarla besliyor."[215]

"Bozbulanık" öyküsünde anlatıcı, "yarı uykulu, çoğu zaman dalgın, ateşi yüksek, biraz da sarhoş" bir genç kızdır. Birinci tekil kişinin anlatıcı olduğu bu öyküde zihin karmaşıklığı öykünün yapısını etkiler. Sarhoşluğunun etkisiyle anlatıcıda zihin bulanıklığı görünür. Karmaşık düşünceleri adeta sayıklamalara dönüşür. Bu durum anlatıcının konumuna da yansır. Ben-anlatıcıdan kimi zaman "O" diye söz edildiği bölümler öyküde dikkat çeker.

"Konyak etkisini gösterip de baş dönmeye başlayınca düşünceleri sapıttı. "Hepinizden nefret ediyorum diye bir bağırsam acaba ne yaparlar? Kendi kendine güldü. Kendi kendiyleydi zaten. Radyonun yanındaki koltukta dizlerinde pamuklu

---

[214] Yandırma, Bir Yunus, s. 24

[215] Erdal Öz, Topal Koşmanın Biçimi, A Dergisi, S.10 , 15 Şubat 1957, s. 6

battaniye, sırtında yün hırka, otuz yedi dokuz ateşle dalgın dalgın oturuyor, içiyle halleşiyordu."[216]

"Uzun Hava" öyküsünde de ben-anlatıcının zihnindeki bulanıklığın nedeni alkoldür. "Sabir" adlı anlatıcı aynı zamanda öykünün ana kahramanıdır. Toplum tarafından seçme özgürlüğü elinden alınan Sabir, bunalımını kendisi anlatır. Evliliğindeki mutsuzluğun nedenini, yasak aşkını, kadına bakışını ayrıntılı bir biçimde dile getirir. Bu öyküde de ben-anlatıcıdan bazı kısımlarda "O" diye söz edilir. Sabir adlı ana kahramanın iç ve dış portresi sunulurken birinci tekil kişili anlatımdan uzaklaşılır. Bu durumun nedenini "inandırıcılık" ilkesiyle açıklayabiliriz. Yazar, daha gerçekçi bir atmosfer yaratmak için bu yöntemi kullanmış olabilir.

"Deli Sabir, şoför Sabir, it Sabir, kopuk Sabir…Kimin nesidir bilinmez. Kendi de bilmez. Böyle içip içip efkarlandığında, bir Karadeniz kıyısı anımsar, hayalinde, sert yüzlü, mavi gözlü bir kadın geçer…Masal gibidir havası. Enine en boyuna civan. Şahin bakışlı, kartal uçuşlu Şoför Sabir. Sonra çarşıdan hızla geçip rıhtım kahvesinin önünde yolcu boşaltan parlak mavi Bozkurt otobüsleri; içip içip dağlarda gezen bir adam; yangın olduğu Rum karısı Sofiya…[217]

"Bazıları" öyküsünün giriş kısmında bir öndeyiş bulunur. "Bazıları" diye tanımlanan insanlara dair bilgi veren bu öndeyişin yazılma nedeni, aynı zamanda öykünün ana kahramanı Rıza Bey'dir. Yazar-anlatıcı, Rıza Bey'in yalnızlığını, mutsuzluğunu ve huzursuzluğunu ortaya koyar. Bir psikolog gibi davranan yazar-anlatıcı, kahramanın ruh halini ayrıntılı biçimde tasvir eder.

Nezihe Meriç'in ben-anlatıcılı öykülerinin büyük kısmında anlatıcı aynı zamanda öykünün içinde ya ana kahramandır ya da önemli figürlerden biridir. Bu tarzdaki öykülerde anlatıcı, olayın odağında yer alır.

"Topal Koşma" adlı öykü kitabındaki "susuz" başlıklı öykülerin anlatıcılarının öykülerde önemli işlevleri vardır. "Susuz IV" öyküsünde mutsuz bir evliliği olan kadın kahraman ile toplum baskısından bunalan bekar bayan arkadaşının dertleşmesi anlatılır. Öyküde bu iki kahramana da söz hakkı tanınır. "Meli" adlı kahraman, öyküde hem kendisini hem de mutsuz evliliği nedeniyle sıkıntılı olan arkadaşını anlatır. Ben-anlatıcı, şu sözlerle kendisini arkadaşıyla kıyaslar: "Ben inanmazlığın içinde karmakarışık, o inançlı ve sağlam. Sıkılıyorum."[218] Öykünün diğer kadın kahramanı da eşiyle yaşadığı

[216] Bozbulanık, s. 35
[217] Bozbulanık, Uzun Hava, s. 50
[218] Bozbulanık, Susuz IV, s. 133

sorunları, nasıl aldatıldığını, annelik rolünü anlatır. Öykünün iki ayrı anlatıcısı da öykünün merkezindedir.

"Susuz VII" öyküsünün anlatıcısı "Meli" adlı kadın kahramandır. Ben-anlatıcılı bu öyküde en önemli figür "Meli" dir. Tematik güç olan ben-anlatıcı, mutsuz ve huzursuzdur. Öyküde anlatıcının konumu çok önemlidir. Öyküde bakış açısı sık sık değişse de ben-anlatıcı değişmez. "Kimseye hesap vermek zorunda değilim ben" diyen ben-anlatıcının toplum baskısına karşı mücadelesi yine kendisi tarafından anlatılır.

Erdal Öz, "Susuz VII" de ben-anlatıcı konumundaki Meli'nin kitaptaki diğer öykülerde taklit edildiğini belirtir. Eleştiri yazısında ben-anlatıcının baskın oluşunun diğer figürler olumsuz etkilediğini vurgular. Öz'e göre "Meli eline bir ayna almış, kendisine bakıyor. Her konumu (vaziyeti) aynada bir başka kişiyi, kitabın öteki kişilerini oluşturuyor". Bu eleştiride vurgulanan nokta, ben-anlatıcının sert çizgilerle kurulan kişiliğinin diğer figürleri ezdiği görüşüdür. Erdal Öz, öykü figürlerinin hepsinin ayrı kişiliğe sahip olması gerektiğini vurgular.[219]

Nezihe Meriç ile 10.03.2005 tarihinde saat:15:00'de evinde yaptığımız görüşmede Erdal Öz'ün eleştirisine dair yazarın söylediği şu sözler aynı zamanda anlatıcının konumunu da ortaya koyar:

"Meli adlı ana kahramanın mutsuzluğunun nedeni toplum baskısıdır. Onun çıkışını engelleyen toplumsal şartlardır. Meli, çok önemli bir işleve sahiptir. Öykünün odağındadır. Öykülerdeki diğer figürler onun kopyası değildirler. Onların ayrı dünyaları yok denilemez. "Meli" tek başına da kitap olurdu diye düşünmek çok yanlıştır. Meli adlı anlatıcı adeta bir çerçevedir. O figürleri toplayan, bir arada tutandır. Bu yönüyle değerlendirilmelidir."[220]

Nezihe Meriç'in "Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabındaki öykülerin bir tanesi hariç hepsi birinci tekil kişili anlatımla yazılmıştır. "Sancılı Us Bizdedir" öyküsünde anlatıcının konumu farklıdır. "Varım diyorum İnanmalısınız" adlı öykünün ben-anlatıcısı mutsuz bir aile ortamından kaçan geçen kızdır. Bu figür, aynı zamanda yazarın sözcüsüdür. Onun fikirlerini savunur. Yazar, evlilik, kadın-erkek ilişkileri, aşk, namus gibi kavramları öykü düzleminde tartıştığından anlatıcı da bu duruma uygun rol üstlenir. "Menekşeli Bilinç"te öykülerin ana kahramanı olan genç kızlar, yazarla özdeşleşir.

---

[219] Erdal Öz, "Topal Koşma'nın Özü", A Dergisi, S.9, Ocak, 1957, s. 6
[220] Nezihe Meriç, görüşme, 10.03.2005

"Menekşeli Bilinç" öyküsünde babaevinden ayrılan bir genç kızın vedası birinci tekil kişili anlatımla sunulur. Öykünün anlatıcısı insanları iki gruba ayırır: Menekşe yetiştirenler ve menekşeleri sineklendirenler. Öykünün ana kahramanı olan genç kız ve yazar menekşe yetiştirenler grubunda yer alırlar. Özgürlüğü savunduklarını ifade ederler. Ben-anlatıcının kişiliğine dair bilgi veren "menekşe" önemli bir simgedir. Menekşeli Bilinç'te yer alan ben-anlatıcılı öykülerin hepsinde figürler arasındaki çatışma anlatılır. Yazar-anlatıcı, insanları gruplara ayırır. Öykülerdeki figürler de kişiliklerine göre yerlerini alırlar. Yazar-anlatıcının bulunduğu öykülerde yazar, mücadele veren kahramanların iç dünyasını yansıtır. Açık bir şekilde bu mücadeleyi destekler. Ana kahramanın anlatıcı olduğu öykülerde ise ben-anlatıcı, Nezihe Meriç ile aynı doğrultuda hareket eder. Yazarın sözcüsü olarak olayların odağında yer alır.

"Umut'a Tezgah Kurmak" öyküsünde birinci tekil kişi anlatıcıdır. Anlatıcı, Edebiyat öğretmeni olan Nesrin Çarıklı'dır. Öyküde en önemli figür konumundaki Nesrin öğretmen, sol bir eyleme katıldığı için tutuklanmıştır. Tematik güç olan ben-anlatıcının psikolojisi ayrıntılı biçimde yansıtılır. Tutuklu bulunduğu koğuşta tahliye gününün hayaliyle yaşayan anlatıcının karmaşık bir ruh hali vardır. Zihninden geçen karışık düşünceler ben-anlatıcının kendisi tarafından düzensiz bir şekilde ifade edilir:

"Ben Nesrin Çarıklı, iki yıl önceki edebiyat öğretmeni Nesrin Çarıklı mıyım? Ruhsal dengemi onarma savaşında, elimden tutan o olmadı mı? Boncuk Hanım'ın minibüsteki rahat oturuşundan aldığım erinci kaybetmemeye bakmalıyım. Yorgun değilim. Üzgün de…Saatlerce burada dikilip durabilirim. Düşlere bile dalabilirim. Elimi kolumu bağlayan bir bomboşluk duygusu içindeyim. Keşke gitseydim onunla beraber."[221]

"Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" öyküsünün anlatıcısı Ahmet Usta'dır. Öykü ben merkezlidir. Evli, iki kız çocuğu sahibi olan Ahmet Usta, marangozdur. Öyküdeki, diğer figürlerin hepsi Ahmet Usta tarafından tanıtılır. Kendi ailesine dair bilgi veren ben-anlatıcı, Komünist Ramiz Usta'nın oğlunun öncülüğündeki grevi anlatır. Öyküde anlatıcı tarafından kullanılan "abi" sözcüğü dikkat çeker. Bu hitap sözcüğü öyküde dinleyicinin varlığını düşündürür. Okura hitap edildiği anlaşılır. "Ah be abi! Bi kurtarsam şu benim güzel kızlarımla, bu iyi yürekli, şükürlü karıyı şu sokaktan"[222] ifadesinde dinleyici ya da dinleyicilere hitap edilir. İç monolog gibi kurgulanan

[221] Dumanaltı, Umut'a Tezgah Kurmak, s. 77
[222] Dumanaltı, Marangozdur Adı Ahmet Ustadır, s. 121

öykünün ben-anlatıcısı kimi zaman okurla konuşur. Sorular sorarak ya da tekrara başvurarak okurun dikkatini çeker.

"Ne demiştik, konserve çeşitlerine meraklıyımdır… Düş mü dediydik? Ha! "Baba bayram ne vakit?

Bir dükkanım var benim çarşıda. Köşebaşında. Yadigar ustamdan, ustam mı? Ustam ünlü şanlı Aliş ustaydı.(…)

Ha, buldum be abi, tamam. "İlkel "demiş benim için. Ne demek bu? Küfür mü? Sanmam. İyi çocuktur. Temiz çocuktur. Saygıda kusur etmez ama…"[223]

"Dumanaltı" adlı öykü kitabında "Umut'a Tezgah Kurmak", "Tan'ın Öyküsü" ve "Acıyı Aşmak" birinci tekil kişinin anlatıcı olduğu öyküleridir. Ben-anlatıcı öykülerden birisi de "Tan'ın Öyküsü'dür. Tan'ın annesi tarafından anlatılan öykünün kadın kahramanı tutuklanan eşinin ardından yaşadıklarını dile getirir. Ben-anlatıcı, tutuklama olayını oyunlaştırır. Tan'ı mutlu etmek için oynadığı oyunda farklı kimliklere bürünür.

"Büyük bir şaklabanlık içinde karşıladım Tan'ı. durumu biraz abarttığım ortadaydı, ama başka davranamıyordum. Elimde değildi. Dört polisi birden oynayarak, olup biten her şeyi yansımalar, hokkabazlıklar içinde anlatmaya başladım."[224]

"Acıyı Aşmak" öyküsünün ben-anlatıcısı ev kadını konumundadır. Olaylara karşı aşırı duyarlı olan kadın kahraman, üç gencin öldürülmesini üzüntüyle anlatır. İnsan sevgisiyle dolu anlatıcı, "yaşam, ölüm, toplum, siyaset" üzerine fikirlerini okurla paylaşır. Anarşist oldukları iddiasıyla öldürülen üç gencin ardından şu cümleyle öykünün mesajını açıklar: "Tek istediğim bunca zorluklarla savaşarak yetiştirdiğimiz çocukların ölmemesi, öldürülmemesiydi."[225]

Bir Kara Derin Kuyu'da "Sepetli Kadın" ve "Güzbeyi" öyküleri de birinci tekil kişinin anlatıcı olduğu öykülerdir. "Sepetli Kadın" öyküsünün anlatıcısı aynı zamanda öykünün ana kahramanı olan kadındır. "Sepetim benim evim" diyen kadın kahraman, deniz kıyısında yalnız başına geçirdiği bir günü öyküde anlatır. Kahramanın özellikle vurguladığı nokta, yalnızlığından duyduğu memnuniyettir. "Güzbeyi" öyküsünün anlatıcısı da öykünün ana kahramanı olan kadındır. Öyküde kendisini şöyle anlatır: "Anne, benim. Bu yaz evinin iki annesinden büyük olanı (kente girince, evlerimiz ayrılıyor, babaanne oluyorum o zaman)" Kadın kahramanın yirmi beş yıl önceki

[223] Dumanaltı, Marangozdur Adı Ahmet Ustadır, s. 124
[224] Dumanaltı, Tan'ın Öyküsü, s. 141
[225] Dumanaltı, Acıyı Yaşamak, s. 152

sevgilisiyle karşılaşmasını anlattığı öyküde onun "aşk, aile, sevgi" gibi kavramları sorguladığı görülür. Loş aynanın karşısına geçip kendisinin iç ve dış portresi hakkında şu bilgileri verir: İnce sarışın yüzlü, ince mavi gözlü, sarı saçlı, elli yaşında, içindeki kırgınlığı ve hüznü yansıtan kırışıklıkları olan birisidir.

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinde ben-anlatıcı, öykünün bir figürü olduğu halde ana kahramanı değildir. Bu durumda ben-anlatıcı, olaylara tanıklık eder. Öykünün ana kahramanını tanır. Onunla ilişkisi söz konusudur. Ana kahramana dair bildiklerini okurla paylaşır. Bu tarzdaki öykülerde anlatıcının tüm dikkatinin ana kahramanın üzerinde olduğu dikkat çeker. Ana kahramana dair gördüğü, öğrendiği her bilgiyi yorumlar.

"Özsu" öyküsünün ana kahramanı Hayriye Hanım'dır. Öyküde "Hayriye" adlı kadın kahramanın bir sokağın kaderini nasıl değiştirdiği anlatılır.

Öykünün adı ile ana kahraman arasında ilişki söz konusudur. Sokağı güzelleştiren Hayriye Hanım, sokağa ruh kazandırır. Yaşama sevinciyle dolu olan bu kahramanın tüm yaptıklarını dikkatle takip eden anlatıcı, onunla sürekli görüşür. Öykünün odağındaki isim Hayriye Hanım olsa da anlatıcı, onunla aynı sokakta oturan genç bir kızdır. Hastalığı nedeniyle evinde dinlenen genç kız olayları sürekli takip eder. Anlatıcı rolüyle gördüklerini yorumlar. Sokakta olan biten her şeye tanık olur. "Hayriye"nin sokaktan ayrılmasının ardından yaşananları şöyle anlatır:

"Aşı tuttu bir kere… Artık Hayriye olmasa da sokak bizim. Günlük dertlerimize, sıkıntılarımıza, kederlerimize, ancak kendimizi ilgilendiren, dünyamızla kendimiz arasındaki didişmeye karşın, sabahları, temiz, serin, çiçekli, insanlarıyla anlaşmış, sevilmiş bir sokakta uyumak, akşamları böyle bir sokağa dönmek-madem ki buna zorunluyuz- bizi hep bir yanımızdan tutuyor.

Ama Hayriye'yi çok arıyoruz."[226]

Anlatıcının öykünün sonunda söylediği şu cümlenin gereksiz olduğunu belirtebiliriz: "Ama Hayriye'yi çok arıyoruz." Öykünün tamamında Hayriye Hanım'a dair duygu ve düşünceler zaten anlatılmıştır. Okura bu konuda ayrıntılı bilgi verilmiştir. Öykünün son cümlesine hiç gerek yoktur.

"Zor Yokuşu" öyküsünün ben-anlatıcısı öykünün ana kahramanıdır. Mektup biçiminde kurgulanan öykü, eşine seslenen kadın kahraman tarafından anlatılır. Kadın kahraman, eşine yaşadığı olayları, gözlemlerini, yeni tanıştığı insanları ayrıntılı biçimde

[226] Bozbulanık, Özsu, s. 78

anlatır. İzlenimlerini dile getirirken "öznel" tutum sergiler. Yorumladığı olaylarda "taraf" olur. Ayrıca kendi duygularındaki değişimi adeta iç yolculuğa çıkarak dile getirir:

"Uzun zamandır örtbas etmeye çalıştığım bir duygu, artık buna direnecek duruma geldi. Güçlendi, hiç umulmadık yerlerde geliveriyor karşıma. Gazete okurken, kızı yıkarken, koyu uykularım karabasana dönüşürken, yolda yürürken, kendimi kahkahalarla gülerken yakaladığımda. Şu: Biz, seninle ben, birbirimize benzediğimiz, uyduğumuz için evlenmiştik. Ama uzun süredir ayrıyız. Sen orada ben burada; ekmeğimiz suyumuz ayrı, koşullarımız bambaşka, devinip duruyoruz."[227]

"Giz" öyküsünde de ben-anlatıcı, öykünün ana kahramanıdır. Bodrum'da gezen kadın kahraman yaz kenti izlenimlerini okurla paylaşır. Bodrum'un çarşılarını, sokaklarını, tatilcilerini anlatır. Öyküye şu cümleyle başlar: "Beni aydıran bugenviller oldu." Öyküde dökülen bugenvillerin sırrını araştırır.

"Sonra sabah alışverişine çıktığımda, sokağın köşesine yığılmış bugenvilleri görünce, sonra saptığım ikincil…. ötekinden de dar bir sokaktır) sokağın karşılıklı iki köşesinde, sonra denize inen tüm dar beyaz sokaklarda,

paslı demir kapının dibinde,

iki basamaklı taş merdivenin orada mor bugenvil yığınları.

"Bu, o !" dedim .

Ne olduğunu bilemediğimdi. Ama geldiğini sezdim."[228]

Nezihe Meriç, öykülerinin çoğunda birinci kişi anlatıcıyı kullanmıştır. Yazarın ben-anlatıcılı öykülerinin sayısı fazladır. Öykünün odak noktasında yer alan ana kahraman, genellikle öykünün anlatıcısı konumundadır. Birinci tekil kişinin anlatıcı olduğu öykülerin bir kısmında yazar-anlatıcı ile karşılaşılır. Nezihe Meriç, öykülerinin bir kısmında üçüncü kişi anlatıcıyı kullanmış olsa da birinci kişi anlatıcıyı kullanmayı tercih etmiştir.

3.3.1.2. Üçüncü Tekil Kişinin Anlatıcı Olduğu Öyküler

"(O) anlatıcı, anlatı sisteminden en fazla yer verilen ve esnek yapısı itibariyle yazarlar tarafından da en fazla tutulan (popüler) bir anlatıcıdır. Gücü ve yeteneğiyle o,

---

[227] Dumanaltı, Zor Yokuşu, s. 219
[228] Dumanaltı, Giz, s. 300

anlatı evreninde adeta bir cazibe merkezi oluşturmakta, dolayısıyla anlatının kaderini yönlendirmektedir."[229]

Nezihe Meriç'in üçüncü kişili bakış açısıyla yazdığı öykülerinin sayısı birinci kişili bakış açısıyla yazılanlardan daha azdır. Yazar, anlatıcının ön planda olmasını istemediği öykülerde anlatıcıyı silikleştirir. "O" anlatıcı, 3. tekil kişi konumundadır.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabının ilk öyküsü olan "Çalgıcı" öyküsü üçüncü kişili bakış açısıyla yazılmıştır. Öykünün iki ana kahramanı çalgıcı ve öğretmendir. Onların iç ve dış portrelerini ayrıntılı bir biçimde tasvir eden ise üçüncü tekil kişi anlatıcıdır.

"Böylece, bir yirmi dakika sonra bu iki adam biri yüksek öğrenim görmüş, dar gelirli, akıllı ve kötümser bir öğretmen; öbürü, az buçuk okul görmüş, iyi para kazanan, kısa akıllı, iyimser bir çalgıcı-rastlaştıkları caddeye dikey olan, başka bir caddede yürüyorlardı. Çalgıcı anlatıyor, öğretmen gülüyordu. Öyle gülüyordu ki, suratı, kırış kırış oluyor, gözlerinden yaş geliyordu"[230]

"Umut Fakirin Ekmeği" öyküsü üçüncü kişili bakış açısıyla yazılmıştır. Öykü, yoksul bir kadınla şerbetçinin arasında geçen konuşmadan ibarettir. Bu diyalog, öykü figürlerinin sosyo-ekonomik özelliklerini yansıtır. Öykünün anlatıcısı, iki kahramanın fiziksel ve ruhsal özelliklerine dair bilgi verir. Kadın kahramanın yoksulluğunu, eşinin hastalığını, kızının yaşadığı sıkıntıyı, şerbetçinin ailevi problemlerini anlatıcı aracılığıyla öğreniriz. Bu öyküde de her şeyi bilen bir anlatıcının varlığı söz konusudur.

"Öğretmen" öyküsünün anlatıcısı 3. kişidir. Öyküde üçüncü tekil kişinin sınırsız bir gücü vardır. Olay, zaman, mekân ve kişiler onun gözünden anlatılır. Öyküde bir öğretmenin resim-iş dersi sırasında sınıfta yaşadıkları anlatılır. Öykünün anlatıcısı, kadın kahramanın içinden geçenleri dahi ayrıntılı biçimde dile getirir. Ana kahramanın duygu, düşünce ve hayalleri öykü anlatıcısı tarafından açıklanır.

Bozbulanık'ta yer alan "Kurumak" ve "Keklik Türküsü" adlı öyküler de üçüncü tekil kişi tarafından anlatılır. "Kurumak" öyküsünün ana kahramanı "Bilge" adlı genç kızdır. Öykünün anlatıcısı ana kahramanın fiziksel ve ruhsal durumunu yansıtan bilgiler sunar. Yazarın öyküde tarafsız davranmaya çalıştığı hissedilir. Kişi ve mekân tasvirlerinin bu çabanın ürünü olduğunu söyleyebiliriz. "Keklik Türküsü" öyküsünün anlatıcısı öykü kişi kadrosunda yer almasa da varlığını çok fazla hissettirir. Öykünün ana kahramanını çok iyi tanır. Öyküde anlatılan ailenin gün içerisinde neler yaşadığını dahi çok iyi bilir.

---

[229] Mehmet Tekin, age. , s. 28
[230] Bozbulanık, Öğretmen, s. 10

"Susuz I" öyküsünün anlatıcısı öykünün dışındadır. Öykünün iki ana kahramanı, hukukçu bir genç kız ile genç bir doktordur. Bu kahramanları çok iyi tanıyan, birbirlerine söyleyemedikleri duygulardan dahi haberdar olan bir anlatıcının varlığı söz konusudur. Öyküde anlatıcının çıkarımları çok önemlidir. Büyük kent insanını anlatırken sunduğu tahlil öykünün bildirisi niteliğini taşır. Anlatıcının konumu bu nedenle çok önemlidir. Topal Koşma'da "Susuz II, V, VI" öyküleri de üçüncü tekil kişili anlatımla yazılmıştır.

"Menekşeli Bilinç" öyküsünün anlatıcısı da öykünün dışında yer alır. Özgürlük için mücadele eden bir genç kızın evinde ayrılma sahnesini tüm ayrıntılarıyla anlatır. Görüntüyü adeta bir film karesi gibi sunar. Anlatımda sinema tekniğinin kullanıldığı söylenebilir.

"Oldu o. Korkulan, kaçınılan, düşünülmemeye çalışılan oldu. Gene de rahatlık verici bir duygu aldı. Artık, olacak bir şeyi, olmasından korkulan bir şeyi beklemenin sıkıntısı olsun, bitti. Kapıyı kapamayı unutarak baktı ona. Karşısında merdivenin üst başında duruyordu. Suratında donup kalmıştı, bunun anlayamadığı bir anlam."[231]

"Dumanaltı" öyküsünde de anlatıcı, üçüncü tekil kişidir. O, Kayabaşı semtinde yaşanan bir olayı anlatır. Öykünün giriş kısmında merak uyandıran ifadeler kullanır. Anarşist diye suçlanan bir genci saklayan "Gülgun" adlı kadının tutuklanması olayını ayrıntılı biçimde dile getirir.

"Başını çevirmedi.

Çevirip biriken kalabalığa bakmadı. İpek eşarbını bağlamış, yeni dikindiği mantosunu giyinmişti. Jandarmaların arasında, her zamanki ince sessizliğiyle yürüyordu. Rengi uçmuştu yüzünden. Bir gözleri kalmıştı, çakılı. Çevresinde kimseler yokmuşçasına, yukarı, gün yalımıyla ışıklanan dağlara doğru bakıyordu. Yürüyüşünden de durumuyla ilgili bir anlam çıkarılamazdı. Sanki, çarşıya gidiyordu. Kuka, tığ, emzik alıp dönecekti."[232]

"Dumanaltı"nda "Dedi Ölüm Aklımda" öyküsünün anlatıcısının konumu öykünün adından da anlaşılmaktadır. Öyküde çalışan bir kadının yaşadığı farklı sorunlar anlatılır. "Nedret" adlı kahramanın farklı rolleri anlatıcı tarafından sorgulanır. Yazar, nesnel bir tutum sergilemeye çalışır.

"Sanki… dedi, bir süre sonra, gene kendi kendine, içerisinde ki dağınıklığı toplarken yarım kalan tümcenin sonunu getirerek "… sanırsın ki anamdan doğduğundan

---

[231] Menekşeli Bilinç, s. 224
[232] Dumanaltı, s. 27

beri, bu mutbakta, bu musluğun başında dikilip duruyorum. Bırakıp gidivermişler beni buraya. Benim de layığım buymuş demek ki, değiştiremediğime göre…" Mutbağın musluğunda sağ elinin parmak uçlarını birbirine sürerek, çamurunu akıtıyordu o sırada. Sol elinde, bir çarşı dönüşünün dökülüp saçılan süprüntüsünü toplamak için tuttuğu faraş, musluğun üstündeki, aralığa bakan pencereden vuran güneşi, teneke bir parıltıyla duvarlarda dolaştırdı."[233]

"Tedirgin" öyküsünde kimi zaman farklı anlatıcı yer alsa da baskın olan anlatıcı, üçüncü kişidir. Bu anlatıcı, "Nurhan Aladağ" adlı ana kahramanın koğuşta yaşadıklarını anlatır. Gözlem gücünü kullanan anlatıcı, çoğu zaman aradan çekilerek geri planda kalır. Anlatıcının bu şekilde silikleştiği kısımlar, iç monologların olduğu kısımlardır.

"Gözlerini sımsıkı yumdu". Sırtüstü yatıyordu Arif. Belki o da şimdi dün akşamı düşünüyordu. Kimin aklına gelirdi ki…" Gene geldi çarpıntı. Gözlerini yumunca azalıyor. Nedir bu sağcı solcu? Nedir bu meselelerin birbirine girişi? Doğrusu, açık seçik bildiğini söyleyemez Nurhan. Oradan buradan kulaktan dolma. Bunları öğrenmek gerekli. Ama nasıl? Nereden başlayacak?"[234]

"Eskiden Bodrum'da II" öyküsü, bölümlere ayrılarak anlatılmıştır. Bu bölümler, yedi küçük başlıkla adlandırılmıştır. Öykünün anlatıcısı, "Yağmurda" başlıklı ilk bölümde yağmurun yağışını, yağmur dindikten sonra doğadaki değişikliği anlatır. "Bahçe Temizliği", "Bahçelerde Deniz Düşü", "İşler Yola Girince", "Bodrum Sevenler" ve "Denir ki" başlıklı diğer bölümlerde Bodrum'a yazın gelişi yerli halkın hazırlıkları, yazlıkçıların gelişi anlatılır. Üçüncü tekil kişi olan anlatıcı, "Aradan Yıllar Geçti" başlığı altında Bodrum'un eski ve yeni halini kıyaslar. Bodrum'un güzelliklerinin birer birer kaybolduğunu vurgular. Anlatıcının öznel tutumu dikkat çeker. Öyküde Bodrum'un durumuna adeta ağıt yakar.

"Işın" öyküsünün anlatıcısı öyküde yer almaz, fakat varlığını sürekli hissettirir. Öyküde yalnız bir adam ile küçük kızının ilişkisi anlatılır. İki ana kahraman üzerinde yoğunlaşan anlatıcı onların iç dünyalarını dahi yansıtır. Anlatıcı öyküde kimi zaman görgü tanığı gibi davranır. Kahramanları adım adım izler. Öyküde sürekli varlığını hissettiren bu anlatıcı baba-kız diyalogunun olduğu kısımlarda geri plandadır.

Yrd. Doç. Dr. Banıçiçek Kırzıoğlu'nun "Nezihe Meriç'in Roman ve Hikayeleri Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmasında "Işın" öyküsünün anlatıcısı "el öyküsel" anlatıcı olarak tanımlanır. Anlatıcı öykü kişileri arasında yer almadığından bu şekilde

[233] Dumanaltı, Dedi 'Ölüm Aklımda', s. 10
[234] Dumanaltı, Tedirgin, s.48

tanımlanır.[235] Aynı çalışmada "İkircim" öyküsünün anlatıcısının da "el öyküsel" konumda olduğu söylenir. Bu anlatıcının öyküde "ben" anlatıcıyla örtüşen bir tarzda kullanıldığı belirtilir. Tahkiye sırasında okuyucunun ben'in konuştuğu izlenimini aldığı vurgulanır.

"Evini temizlemişti. "Evim benim kabuğum" der. Ünlüdür bu sözü. Durmadan hohlayıp parlattığım kabuğum "Köpüklü suları doldurup boşaltıyor Hatice. Suyun içinde çok kalmaktan buruşup şişmiş kırmızı elleriyle çırpıyor, topluyor, seriyor, ovuyor, parlatıyor, çitiliyor… Sonra kova koca kirli su döküp yeni, kaynar sular hazırlıyor. Çok kuvvetli. hem de iyi kız. "Yazık" diye düşünüyor onu izlerken…"[236]

"Yandırma" da "Oya" adlı öykü, üçüncü tekil kişinin tarafından anlatılmıştır. Öykünün ana kahramanı, üç buçuk yaşındaki "Oya"dır. Öyküde Palmiye Bahçesi'nin dondurmacısında yaşanan bir olay anlatılır. Oldukça sıradan bir olayın anlatımı sırasında çocuk kahramanın ruh halindeki değişimle birlikte öyküye derinlik kazandırılmıştır. Öykünün yarısından çoğu diyalogtan oluşur. Anlatıcının geri planda kaldığı bu kısımlarda gözleme ağırlık verilir. Öykünün son cümlesi nesnelliği ortadan kaldırır. "Ah Danyel! Neden böyle yaptın!" diyen anlatıcı, kahramanı adeta azarlar. Bu cümle öykünün yapısının dışında kalan, fazlalık olarak nitelendirilebilecek bir ifadedir.

"Ünlemleri Kökertmek" öyküsünde anlatıcı, yaşanan bir aşkı anlatırken adeta bir film sahnesi oluşturur. Genç kızın ozanla yaşadıkları okurun gözünün önünde canlanır.

"Bu 'O' " dedi.

Kim ?

O !

Yıllardır bekleyip durduğu.

Yeniden baktı ona. Çenesini hafifçe yukarı doğru kaldırmış, kara gözlerinde nereye baktığı belli olmasa da, derin kederler içinde olduğu besbelli bir bakış, elleri pantolonunun cebinde, yerde ayaklarının arasında bir çanta, öylece orada, akşamın içinde, uzaklara mı bakarak, baktığı yer belli olmayarak…"[237]

Nezihe Meriç'in üçüncü kişinin anlatıcı olduğu öyküleri anlatıcının varlığını silikleştirmek için çabaladığı görülmektedir. Bu öykülerde anlatıcının müdahaleleri azdır. Özellikle diyalog tekniğinin kullanıldığı öykülerde anlatıcı, silikleşir. Yazar, öykü kahramanlarının karşılıklı konuşmalarına yer verir. Böylece öykü kahramanları, okura

---

[235] Yrd. Doç. Dr. Banıçiçek Kırzıoğlu, age. , s. 217
[236] Dumanaltı, İkircim, s. 159
[237] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 93

kendilerini anlatma imkanı bulurlar.

3.3.1.3. Birden Çok Anlatıcının Bulunduğu Öyküler

Bir vaka, bir başka vaka içine yerleştirilerek sunulur. Bu durumda ilk vaka ikinciye çerçeve vazifesini görür. Böyle eserlerde vaka zinciri yerine iç içe geçmiş vakalardan söz etmek yerinde olur. Halid Ziya Uşaklıgil'in "Bir Şir-i Hayal" adlı hikâyesi bu tarzda örnek olacak cinstendir. Şüphesiz bu tarzın en güzel örneği "Binbir Gece Masalları"dır.[238]

Bazı öykülerde iç içe geçmiş olaylar zincir şeklindedir. Bu zincir halkalarının birinden diğerine geçilirken anlatıcı ve bakış açısı değişir. Bazı durumlarda anlatıcı ve bakış açısı değişse de olay örgüsü aynı kalabilir. Nezihe Meriç'in az sayıdaki öyküsünde iç içe geçmiş olay zinciri vardır. Bu tarzdaki öykülerde anlatıcı sayısı birden fazladır. Bakış açısı da buna bağlı olarak değişmektedir.

"Büyük Liman içinde de Pazar Kurulur Pazar" öyküsü, çerçeveye alınmış bir olay örgüsüne sahiptir. Öyküde asıl anlatıcı, Nezihe Meriç'in sözcüsü konumundadır. Öykünün ana kahramanı yazar kimliğindedir. Öykünün kahramanı, pazara giderken öğretmen olan arkadaşına rastlar. Öğretmen, yazar kimliğindeki kahramandan bir yazı yazmasını ister. Bir İngiliz'e söz verdiği "pazar yeri" yazısı olduğunu belirtir. Bu noktada yazar-anlatıcıya bir olay anlatır. Olay, pazar yeri yazısında öykü harcı olabilecek bir olaydır. Onun olayı anlatmasının ardından yazar-anatıcı asıl olayı anlatır. Diğer anlatıcı, pazar yeri öyküsünü aslında kimin anlatacağını nakledip çekilir. Bu anlatıcı, öykünün arkadaşıyla birlikte ürettiği bir ürün olduğunu da metnin akışı içerisinde belirtir.

"Pazarı yazmak kolay geliyor da, öyküye gelince kafamı karıştıran bir sorun var. Yaşanmış olan olayı anlatan oydu. Algılayıp yazacak olan benim. "O, ben değilim. Ama O'nu anlıyorum. Tanıyorum. Pek çok kişi tanıyorum. Tanıdıklarımdan edindiklerimi bölüm bölüm, sınıf sınıf ayırabiliyorum. Böylece, belki onu anlatıyorum. "Şimdi iş okurda. O da öyküyü okurken bu açıklamayı göz önünde tutmalı. Bence hiçbir karışıklık yok. Önce söz verdiğim pazar yerlerini anlatan yazıyı yazmalıyım. Makineyi önüme çekiyorum. Haydi ! "Aklımda hep onun yazamayışı."[239]

---

[238] Şerif Aktaş, age. , s. 74
[239] Bir Kara Derin Kuyu, Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar, s. 251

"Menekşeli Bilinç"te yer alan "Sancılı Us Bizdedir" öyküsünde anlatıcının sayısı birden fazladır. Anlatıcı ve bakış açısı olay zincirine bağlı olarak değişir. Öyküde bir mahkeme salonunda yaşananlar anlatılır. Adliyede bulunan birkaç dosyada yer alan farklı olaylar düzensiz bir biçimde ele alınır. Dört temel olayın ele alındığı öyküde anlatıcı, öyküde yer almaz. Öyküde yaşananlara seyircidir. Bu nedenle de okura izlenimlerini anlatır. Dosyalardaki olaylara dair yorum yapar. Bu anlatıcı, kimi zaman "ben" ifadesinin yerine "biz" i kullanır. Olayları değerlendirirken "ben" ve "biz" iç içedir. Öyküde farklı olayların dosyası açıldığında öyküyü anlatan kahraman değişir. Tanıkların dinlenmesi sırasında da farklı anlatıcılar devreye girer. Anlatıcı ve bakış açısı değişir. Öyküde çerçeveye alınmış olaylar anlatılsa da davalar iç içe olduğundan kimi zaman anlatıcının kimliği tespit edilemez. Meddah tarzı bir anlatımın da yer aldığı öyküde karışık bir yapı söz konusudur.

"Sözümüzü sürdürelim. Satır başındayız. Kalabalığın içinden, birden seçilemeyen, bir süre duyulduktan sonra, ilgiyi çekmeye başlayan, dinlenen, bilincine varılınca şaşırılan şeylerden biri duyulmaya başladı. Bir sesti bu. Hayır. Bir suyun akarken çıkardığı şırıltı mı? Hayır, hayır. – Şırıltı, güzel değil zati- Birden gökyüzünden kuşlar mı geçti? Yok canım! Ee? Peki ne? Şey. Nasıl şey? Şey işte, yani demek istiyorum ki, bu bir orman. Efendim? Yanılıyorsunuz bayım. Ben sizden önce bulmuştum, ama söylemeye utanıyordum. Bu tam ormanın tersi bence. Bu bir PORTAKAL GÜNEŞİ'dir. Neee? Yuuu! Efendiler, siz hiç ömrünüzde portakal güneşi gördünüz mü? Rica ederim bayım, onu herkes göremez. Niyeymiş? Öyle işte. Siz onlara bakmayın sayın bay, AAAGGGGHHHHMEEİİEETTT! Sizi anlıyorum."[240]

"Yandırma" öyküsünde de iç içe geçmiş öyküler yer alır. Nezihe Meriç'in öykü atölyesine alınan okur, öykünün oluşum serüvenini öğrenir. İç içe geçmiş olayları çerçeveleyen olayı anlatan bir üst anlatıcı vardır. Öyküde farklı bir olay okura sunulurken anlatıcı değişir. Yeni bir anlatıcıyla öyküye devam edilir. "Yandırma" da anlatıcı değişse de üst anlatıcı varlığını korur. Tamamen kaybolmaz. Kimi zaman yeni anlatıcıyla diyalog kurar.

"Sonunda benim orda olduğumu gördüler, birini arayıp aramadığımı sordular. Ben öyle yumuşak bir sesle, öyle, içi duydukları korkuya eş titreşimlerle, onlarla bir olup endişelendiğimi anlatan ürpertilerle dolu bir sesle konuştum ki, bana yakınlık

[240] Menekşeli Bilinç, Sancılı Us Bizdedir, s. 120

duydular, altıma sandalye çektiler, çay söylediler, "bak abla ben anlatayım" deyip konuştular."[241]

"Kumral saçlarını kulaklarının arkasına atmıştı, çiçekli başörtüsü omuzlarında, öylece duruyordu. Elleri hırkasının cebinde, sert adımlarla yürüyordu. Daha ilk bakışta, öbür kadınlardan ayrı, değişik bir kişiliği olduğu ayırt ediliyordu. Bana, "Sen gazeteci falan mısın?" diye sordu. "Yok değilim" dedim. "Bak hanımabla" dedi, başladı konuşmaya."[242]

Birden çok anlatıcının bulunduğu öykülerde iki farklı anlatıcı vardır. Üst anlatıcı, anlatılacak öykünün okura kim tarafından nakledileceğini belirtir. Asıl olayı anlatan ise bir başka anlatıcıdır. Nezihe Meriç'in birden çok anlatıcılı öykülerinin sayısı çok azdır. Bu öykülerde yazar, anlatacaklarını çerçeveye alarak sunar.

3.3.2. Anlatım Konumu

Nezihe Meriç'in öykülerinin anlatıcıları, öykü kahramanlarına dair kimi zaman sınırlı bilgiye sahipken kimi zaman da ayrıntılı bilgi sunabilecek konumdadırlar. Öykülerde özellikle olimpik (tanrısal) konumda bulunan anlatıcılar, öykünün kişi kadrosunda yer alanların iç dünyasına dair ayrıntılı bilgi sunarlar. Bu öykülerde anlatıcı, her şeyi bilen bir bakış açısına sahiptir. Yazar ona geniş yetki verir.

Nezihe Meriç'in ben-anlatıcılı öykülerinde anlatıcı, kahramanların iç dünyalarına dair çok az bilgiye sahiptir. Bu anlatıcı, öyküde geçen olayları gözlemlese de kimi zaman olaylar kendisi dışında geliştiğinden yeterli bilgiye sahip olamaz. Yazarın diyalog tekniğini çok sık kullandığı ilk öykülerinde anlatıcının silikleştiği görülür. Öykü kişileri kendilerini bu karşılıklı konuşmalarla ifade ederler. Anlatıcının gücü böylece azalır. Nezihe Meriç, bu tarzdaki öykülerinde anlatıcının rolünü en aza indirir.

3.3.2.1. Olimpik (Tanrısal) Bakış Açısı

Temel karakteri itibariyle "her şeyi bilme" esasına dayanan bu bakış açısı, yazara geniş imkanlar sunmaktadır. Böyle bir imkanla donatılmış (techiz edilmiş)

---

[241] Yandırma, s. 9
[242] Yandırma, s. 11

anlatıcı figür, adeta "Tanrı gibi" her şeyi bilir, görür, sezer; geçmişten ve gelecekten haberler verir. Kelimenin tam anlamıyla o, her şeyin üstünde ve her şeye hakimdir. Böyle bir güç ve yetenekle donatılmış anlatıcı (the omniscient narrator), aslında gerçek dünyaya ait olan yazara, yarattığı kurmaca (gerçekçi) dünyada yer alan kahramanlarının duygu ve düşüncelerini sunma/anlatma yönünde geniş imkânlar sağlar. O, Tanrısal konumu (olympian position) itibariyle hem anlatı dünyasındaki karakterlerin hem de kahramanların zihinlerine, iç dünyalarına girer, gizli kalmış duygu ve düşünceleri dışa vurabilir. Hatta olayları hızlandırıp yavaşlatabilir. Bütün bu yetenek ve yönlendirmeler, onun doğal yapısının gereğidir kuşkusuz."[243]

Nezihe Meriç'in "Çalgıcı" öyküsünde olimpik (tanrısal) bakış açısı egemendir. Öykünün iki kahramanına dair her şeyi bilen anlatıcı, onları tanıtır. İç ve dış portrelerine dair ayrıntılı bilgi sunar. Öykünün ilk cümlesinden itibaren zaman ve mekân belirtir. Öyküde anlatıcının geniş yetkileri vardır. O, iki kahramanın zihninden geçenleri dahi bilir. Öyküde karamsar bir öğretmenin neşeli bir çalgıcı sayesinde değişen ruh hali anlatılır. Her şeyi bilen anlatıcı, bu ruhsal değişimi okura adım adım anlatır.

"Çalgıcı anlatıyor, öğretmen gülüyordu. Öyle gülüyordu ki suratı kırış kırış oluyor, gözlerinden yaş geliyordu. Havaları, çalgılı gazinolardan esiyordu. Öğretmen, on beş yirmi dakika içinde piyasanın durumunu, Uşşak faslını, Hüzzam faslını, yeni şarkıları, saz sanatçıları ile ses sanatçılarına ait en yeni havadisleri, günün olaylarını, dedikoduların, müziğin değerini, bir sürü argo sözcükle, dokuz sekizlik ölçüyü öğrenmiş bulunuyordu…Kafasının bir yanı bu yönde gülerken öbür yanı düşünüyordu" Dert bir. Toplumun bozuk yanı kirli, kusurlu, içler acısı olan yanı her yönde bir. Sadece rivayet muhtelif. Şu anlatılan yaşam, yaşamın, renkler, pullar, allıklar, pudralar, içki masaları, renkli fenerler arasında bir soytarı acısı ile görünüyor…Ama.." Ama, gel beriye, dinle çalgıcıyı. Çalgıcı ömür. Şen mi şen. Dünyanın farkında değil çünkü: Çok da sevimli. Fıçı gibi bir şey."[244]

"Dünyadaki Teknik Arıza" öyküsünün anlatıcısı da olimpik (tanrısal) bakış açısına sahiptir. Öyküde iki çocuklu dul bir kadının dikiş makinesinin başında zihninden geçenler anlatılır. Her şeyi gören ve yorumlayan anlatıcı, kadın kahramanın iç dünyasına girer. Onun iç hesaplaşmasına dahi tanık olur. Hakim bakış açısından dikkatlere sunulan öyküde anlatıcının konumu, öyküyü anlatma yöntemine uygundur.

---

[243] Mehmet Tekin, age. s. 50
[244] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 10

"Makinenin kolu döndükçe, Nermin Hanım'ın kafası büsbütün karışıyordu" …Günde elli tane dikilse, ayda…ama yüz-kırk lira yettiğine göre…Öyleyse yüzkırkı doğrultmak için kaç tane?...Ya da yirmibiri hesaplamalı. Firûzan Bey, bu aydan başlayarak yirmibir kuruş yapalım demişti. Ama ben yine onyediden hesaplayayım da…Günde onyediden elli…" Makinenin kolunu bırakır bırakmaz, kol ters; iplik hızla toplandı ve koptu. Nermin Hanım, geniş bir soluk olarak ellerini kucağına bırakıp, birkaç saniye hiçbir şey düşünmeden durdu. Öyle bir yorgundu ki… Çeken bilir. Dudakları kurumuş, beli ağrımış, sıcaktan soluk alacak hali kalmamıştı. Onyedi kuruşları, çuvalları, sıcağı bir an unutup, serin bir yerde, şöyle bir saat -bir saatçik- uyumaktan başka dileği yoktu."[245]

"Boşlukta Mavi" öyküsünün anlatıcısı, her şeyi bilir. Öykünün ana kahramanı olan geç kızın içinden geçenler hakkında okura bilgi verir. Onun iç dünyası okura tüm ayrıntılarıyla anlatır. Genç kızın çevresindeki her şeye yabancılaşma sürecinin anlatıldığı öyküde anlatıcı, bu yabancılaşmayı okura ayrıntılarıyla bildirir. Çok kısa zaman diliminde genç kızın değişen ruh hallerine tanık olan anlatıcı, onun duygu ve düşüncelerini aktarır.

"Umut Fakirin Ekmeği" öyküsünü okura sunan kişi, her şeyi gören birisidir. Öykü kahramanlarına dair her şeyi bilen bu anlatıcı, hakim bakış açısına sahiptir. Öyküde anlatılan yoksul kadın ile şerbetçiyi bu anlatıcının dikkati aracılığıyla tanırız. Kadın kahramanın geçmişine dair her şeyi bildiğini ortaya koyan olimpik anlatıcı, onun içindeki sıkıntıyı geçmişte yaşadığı olaylar ile açıklar.

"Kadının kocası, badanacı Hasan; sarı, kıvırcık saçlı, mavi gözlü, iri yarı olmasına karşın çocuk gibi saf, iyi kalpli bir adamdı. Gayveli. O hastalanmadan önce gül gibi geçiniyorlardı. Öyle üst baş yapamıyorlardı ama hem kızı okutuyor, hem iyi yiyip içiyorlardı. Kız da boncuktu. Boncukların mavisi. Sessiz, nazlı, çalışkan. Daha ilk'in üçündeydi ama hep birinci geliyordu. Ama şimdi işte iki gündür bir çift beyaz lastik ayakkabı için gözyaşı döküyordu."[246]

"Kurumak" öyküsünün anlatıcısı, Bilge adlı kadın kahramanın iç dünyasına girer. Çok mutsuz olan kahramanın ruhsal sorunlarını okura anlatır. Onun aşka, evliliğe, toplumsal olaylara bakışı hakkında da bilgi verir. Anlatıcı, onun içinden geçenleri olduğu gibi okura aktarır. Kısa bir zaman dilimi içinde kadın kahramanın yaşadığı bunalımın tüm aşamalarına tanık olur.

---

[245] Bozbulanık, Dünyada Teknik Arıza, s. 13
[246] Bozbulanık, Umut Fakirin Ekmeği, s. 44

"Burnunu cama dayamış, dalgın dalgın yağmuru seyreden Bilge, içinden "Sanki marifet oldu diye geçirdi. Hava kaç gündür kapanıktı, bu yağış çok doğal… Şimdi de dinmesi gerekir, dinince de ya güneş açacak ya da kar yağacak, her neyse. Nedenle sonuç olayı. Oysa Bilge'nin içindeki kapanıklık, böyle bir boşanışla geçecek şeylerden değil."[247]

"Öğretmen" öyküsünün anlatıcısı bir öğretmenin ders süresince duygu ve düşüncelerini okura bildirir. Onun olimpik konumu öykü boyunca değişmez. Öykünün ana kahramanı olan öğretmen, derste çok farklı şeyleri düşünür. Zihninden geçenleri anlatıcı bilir. Canı sıkılan kahramanın renklere aldanıp baharın gelmesini istediğini dahi söyler. Bahar mevsiminin hayalini nasıl kurduğunu da anlatır.Anlatıcı, kadın kahramanın iç dünyasına ayna tutar.

"Öğretmen kollarını kürsüye dayayarak, gözlerini kısıyor. Sol elinde eflatun taşlı bir yüzük, göğüslüğünün yakasında yıldız çiçeği; saçları kumral, bakışları, düşünceli. İçinden konuşuyor kendisiyle "… Kıvıldamak, yani kıvıl kıvıl. Ama kıvıl kıvıl akla hemen küçük solucanları getiriyor. Değil. Peki ne ?."[248]

"Bir Kara Derin Kuyu" öyküsünde Karadenizli Mustafa iç ve dış portresiyle hakim bakış açısı tarafından tanıtılır. Karadenizli Mustafa'nın kişiliğini tanıtmakla duygu ve düşüncelerini yorumlar. Öykünün bazı kısımlarında "Mustafa" adlı kahramanın öyküsü kendi ağzından sunulur. Kahramanın kendisini anlattığı bu kısa bölümlerin hemen ardından anlatıcı, olimpik konumuna geri döner.

"Yakışıklı oğlan bu Mustafa. Yerinde duramıyor. Sarı bıyıklarını çiğneyerek, yan yan bakıyor tedirgin. Kot pantolonu, pamuklu gömleğiyle, pazularıyla, uzun boyuyla ne güzel delikanlı adam yahu! Gülüyor, ama acılı. Gamsızca gülmeli bu çocuk. Nesi var bunun? Arkadaşlarıyla oturmalı kıyı lokantalarına, Boğaz'a karşı, geniş soluklar alıp vererek yiyip içmeli, güzel kadınlar düşlemeli. Oysa bozgunda bu. Besbelli.[249]

"Yandırma" öyküsünde anlatıcı hakim bakış açısına sahiptir. Öyküde anlatılan "Yunus" adlı kahramana dair her şeyi bilir. Yunus'un ne kadar yalnız ve mutsuz olduğunu okura anlatmaya çalışır. Öykünün anlatıcısı, kahramanın çocukluk günlerini dahi anlatır. Geçmişte yaşananları irdeler. Yunus'un dış dünyayı nasıl algıladığını da anlatıcı aracılığıyla öğreniriz.

---

[247] Bozbulanık, Kurumak, s. 90
[248] Bozbulanık, Öğretmen, s. 63
[249] Bir Kara Derin Kuyu, s. 227

"Hep böyle mi içersin evlat?" demişti, o adını bilmediği ama yüzünü sevdiği adam. Koyu mavi gözlü, beyaz bıyıklı meyhaneci. Yanına gelip, masasına ilişip, kadehini tokuşturarak. Meyhane dediğin meyhane işte. Izgara balık, kızarmış et kokusu, piyaz kokusu, rakı kokusu, sigara dumanı, dumanlı ışıklar. Ama meyhanecinin boncuk mavisi gözlerinde o vardı; çocukluğunun cenneti. Onu kimse bilemez. Yüreğinin çok derinlerinde. Bir giz; kaybedilmişin acısıyla örtülü, basılı."[250]

"Kadın Aşk Denizi" öyküsünde anlatıcı, kimi zaman olimpik konumdadır. Ana kahramanın geçmişinin bütün ayrıntılarını bildiğini hissettiren anlatıcı, öykünün bazı bölümlerinde bunları okurla paylaşır. Geriye dönüş tekniğiyle kahramanın geçmişinin anlatıldığı bu bölümlerden sonra olay zamanına dönüldüğünde anlatıcı olimpik konumunu terk eder.

"Yandırma" da yer alan "Çiçek Balı" öyküsü olimpik (tanrısal) bakış açısıyla anlatılır. Öykünün ana kahramanı Nemide Hanım'dır. Öyküde onun Bodrum'da yaşadıkları anlatılır. Anlatıcı, öykünün hem ana kahramanına hem de okurlarına yön verecek kadar önemli bir konumdadır. Nemide Hanım'ın duygu ve düşüncelerini ayrıntılı biçimde yansıtır. Kahramanın içinden geçenleri dahi söyler. Hakim bakış açısına sahip bu anlatıcı gözlemlediği olaylara dair yorumlar sunar. Kimi zaman çeşitli sorularla okurda merak uyandırır. Öyküde araya giren iç konuşmaların tırnak içinde sunulduğu görülür. Her şeyi bilen anlatıcı, araya giren iç konuşmalardan sonra da sözüne devam eder.

"Zamanı bol Nemide Hanımın. Kendini gevşekçe, akla gelmedik sevinçlerle doldurabileceği bir gecenin öncesine, akşam üzerinin menekşelenen havasına bırakmış oturuyor. Kale meydanını, çoğalmaya başlayan akşamüzeri kalabalığını, tekneleri, dağları, seyrettiği düşünülebilir o dalgın bakışları izlenebilirse. Değil oysa. Bir akşam önceyi, yan masadaki konuşmaları düşünüyor. Geçen yıl aynı yerde yaşadığı, -yinelemek gerek, bütün bir kış, aklına geldikçe yüreğine gölge düşüren, onu çok üzen- olayı, o çocukları, Tuna'yı, o durumla bütünleşen dün akşamki konuşmaları…

"Az buçuk değişse de hep aynı şey. Çocuklar baskı altında. Ana babalar da haklı. Çocuklar da haklı. Devir değişiyor. Ne olacak bu memleketin hali. Her şey bozuluyor. Hiçbir şey…Ah!" diye düşünüyor."[251]

Nezihe Meriç, üçüncü kişi anlatıcıyı kullandığı öykülerinde olimpik (tanrısal) bakış açısını tercih eder. Anlatıcı, her şeyi görür ve bilir. Onun bu gücü, yazar

[250] Yandırma, Bir Yunus, s. 25
[251] Yandırma, Çiçek Balı, s. 63

tarafından sınırlanır. Olimpik anlatım konumuna sahip öykülerde anlatıcının işlevini sınır lamaya çalışan yazar, gerçekçiliği korumayı amaçlar. Yazar, olimpik bakış açısını kullandığı öykülerde öykü kahramanlarının iç dünyalarını başarılı biçimde yansıtır.

3.3.2.2. Gözlemci Anlatıcı

Anlatma esasına bağlı bazı metinlerde, anlatıcının kahramanlardan daha az malumatı olduğu görülür. Bu gruba giren eserlerde ve yazı parçalarında anlatıcı, vaka içinde yer alan eserlerde ve yazı parçalarında anlatıcı, vaka içinde yer alan şahıs kadrosunu teşkil eden fertleri bir kamera tarafsızlığıyla izler; onların geçmişi, ruh halleri hakkında bilgi vermeden yaptıklarını gözler önüne serer. Anlatıcı vaka zincirine vücut veren unsurları belirli bir mesâfeden tespit etmek ve bu hususta müşâhadelerini nakletmek durumundadır. O, müşâhadelerini kendisine göre değerlendirdiği gibi bazı bilgi kaynaklarıyla da zenginleştirebilir.[252]

Nezihe Meriç'in gözlemci anlatıcıya sahip öykülerinin sayısı fazladır. Bu tarzdaki öykülerde anlatıcı, olayları dikkatle izler. Kişi, zaman ve mekân unsurlarına dair az da olsa bilgi sahibidir. Öykü kişilerinin iç dünyalarına dair bilgisi yoktur. Kişilerin geçmiş yaşantılarını bilmez. Öykü kişilerinin konuşmalarını okura nakletme işlevi görür. Yazar, özellikle de ben-anlatıcılı öykülerde anlatıcının işlevini kısıtlamak için gözlemci anlatıma başvurur.

"Aksaray Dolmuş" öyküsünde bir dolmuş yolculuğu sırasında yaşananlar anlatılır. Yazarın kendisi olduğu tahmin edilen ben-anlatıcı, dolmuştaki kişileri adeta bir kamerayla görüntüler. Ayrıntılı bir gözlem sunar. Anlatıcının izlenimlerini dile getirdiği bu bölümlerde sinema tekniğini kullandığı görülür. Yazar-anlatıcı, bir film karesini sunuyor gibidir. Gösterme yöntemini kullanarak Eminönü-Aksaray dolmuşunda yaşananları anlatır. Betimleme ağırlıklı bir ifade tarzını kullanır. Dolmuşun içinde adeta bir kamera dolaşır. Nesneleri tüm ayrıntılarıyla tasvir eder. Dolmuştaki yolcular üzerinde de dolaşan kamera en ufak ayrıntıları dahi tarafsız bir şekilde okura iletir. Anlatıcı, gözlemci bir bilinçle hareket eder.

"Ben çok yeni bir arabaya düştüğüm için memnun,arkama dayanmış, yorgunluk çıkarmaya bakıyordum. Bir ara, şoförün küçük aynasında kendimi görmeye çalıştım, olmadı. Çantamı açıp ayna çıkarmaya üşendim. Öyle böyle değil çok yorgundum. Arka

[252] Şerif Aktaş, age. , s. 105

camın önünde, tatlı sarı kabarık tüyden yapılmış bale elbisesiyle bir mum bebek hafif sallanıyordu. Esinti olmadığı halde niye sallandığını düşündüm ve buldum: Ben arabaya binerken yorgun olmadığım zamanlardaki gibi şöyle hafifçe başımı eğerek içeri süzülüvermemiş "Ayhh! Aman" diye hızla oturmuştum. Şoföre gelince, o, kolunun fiyakalı bir hareketiyle kapıyı "çatt" diye kapamıştı. Bebek onun için kendi dünyasında-ince bir gülümseyişle-sallanıp duruyordu. Direksiyonun sağ yanına, köşeye Atatürk'ün, gümüş çerçeve içinde küçücük bir resmi asılmıştı. Çerçevenin ucuna bağlanan mavi boncuk da tıpkı bebek gibi hafifçe sallanıyordu. Birden şoförü merak ettim. Eğilip baktım: Orta boyu, yanık tenli, kıvırcık saçlı genç bir adamdı. Spor ceketinin yakasında bir rozet, boynunda çiçekli falanlı bir kravat. Kendi kendime: "Bak bu olmaz" dedim. "Şoför dediğin şöyle külhani olmalı. Şu kravatı çıkarıp yakasını açmaması gerek". Benim dikkatli dikkatli baktığımı görünce: "Şimdi gidiyoruz küçük hanım" diye seslendi."[253]

"Dağılış" öyküsünün anlatıcısı gözlemci konumundadır. Öyküde bir genç kızın Roma'da yaşadıkları anlatılır. Anlatıcı, öyküde adeta seyirci gibidir. Adeta elinde bir kamerayla dolaşır. Romanın çarşısı, pazarı, sokakları tasvir edilir. Anlatıcı mekânlara dair bilgi verir. Roma'nın kalabalık caddeleri, ışıklı mağazaları, meydanları, büyük havuzları anlatıcının kamerasından sergilenir.

"Köşebaşlarında seyyar satıcılar, yeşil gözlü İtalyan delikanlıları, sert hatlı, kalın İtalyan kadınları renkli eşarplara doğru eğiliyor; eşarplar dalgalanıyor, boncuklar, gümüş Salipler, ucuz yüzükler, küpeler, tespihler parlıyor ve onlar, işportacılar, kalabalığın uğultusunu bastırmaya çalışarak bağırıyorlardı: "Hey Sinyor! Sinyora… Sinyora…"[254]

"Özsu" öyküsünün ben-anlatıcısı tanık konumundadır. Öyküde "Hayriye" adlı kadın kahramanın bir sokağı nasıl güzelleştirdiği anlatılır. Anlatıcı, hastalığının ardından evinde dinlenen birisidir. Sokakta olup bitenleri evinden izler. Bu bakımdan adeta bir kamera görevini üstlenir.

"Hayriye kumral, iri kalçalı, ışıl ışıl bir kadındı. Onun işini bitirdikten sonra filesini alıp sokağa çıkmasıyla, günlük yaşam canlanıverirdi. O, çarşıya değil de bayrama gidiyormuş gibi sevinçli olurdu…" Hadi Nermin Hanım. Hadi Feride hanım…" diye, komşularını çarşıya çağırır, fasulyenin, balığın, kirazın fiyatlarını haber verirken asmalı çarşının bütün neşesi, gürültüsü sokağımıza gelmiş gibi olurdu. Her

[253] Bozbulanık, Aksaray Dolmuş, s. 29
[254] Bozbulanık, Dağılış, s. 59

çarşıya çıkışında, sağdan soldan siparişler alırdı: "Hayriyeciğim, kuzum, bana bir demet maydanoz alıver… Hayriye, benim ekmeği unutma, gözünü seveyim… Hayriye ayol, ne olur bize…"[255]

"Susuz III" öyküsünün anlatıcısı gözlemci konumundadır. Adeta bir izleyici konumundaki anlatıcının dikkatlerinden sunulan öyküde onun tanıklığı söz konusudur. Bunalımdaki bir insanın alkolün etkisiyle yaptıklarına tanık olan anlatıcı, öyküye şu giriş cümleleriyle başlar:

"Ahmet votka şişesini yakaladığı gibi duvara, takvimdeki çıplak kıza fırlattı. Şişe takvimin sağ ucuna çarparak parçalandı. Cam kırıklarıyla sıvalar, masada açık duran büyük sözlükle, haşlanmış, sosislerin, ispirto ocağının üzerine saçıldı. Gece yarısını dört dakika geçiyordu. Beşinci dakikada bekçinin düdüğü öttü."[256]

"Susuz V", Nezihe Meriç'in gözlemci anlatıcıya sahip öykülerindendir. Öykü, lise öğretmeni Sahir ile arkadaşı Mahmud'un yaşadıklarını anlatır. Anlatıcı çoğu zaman öykünün dışındadır. Yine de bazı bölümlerde varlığını hissettirir. Öykü kişileri tanıtılırken gözlemci anlatıcı, adeta bir kamerayla film çeker gibi hareket eder. Anlatıcı, öykünün başından sonuna kadar her şeye tanık olur.

"Susuyorlar. Her sorduğuna saygı ile cevap verdiler önce. Sonra sustular. Tuhaf bir tutukluk geldi. Komisere ısrar edemiyor. Bu işi anlamadı. Karışık iş bu iş. Gözü tutmadı. Bir iş var bu işte.

Biri bütün sorulara "Dikkat etmedim" diyor. Kısılmış ela gözleri, gözlüklerinin arkasında ince ince parlıyor. Sandalyesine rahatça yerleşmiş, kollarını kavuşturmuş, bol sigara dumanı içinde oturuyor. Dış görünüşünde büyük bir kayıtsızlık; oturuyor. Soruları saygı ile yanıtlıyor. Sonuç şu oluyor: "Dikkat etmedim. Farkında değilim.(…) Öbürüne dönse komiser…O da başka çeşit bir antika. Bir gülümseme tutturmuş; dirsekleri dizlerine dayalı; elinde bir zincir. Zinciri, bir sağ ayakkabısının ucuna değdiriyor, bir solun. Oynar durur zincirle. Dişlerinin arasında tıs tıs da tıs tıs bir ıslık."[257]

"Susuz IX" öyküsü baştan sona diyalogdan oluşur. Öyküde bir müsamere için hazırlanan ilkokul öğrencileri ile öğretmenlerinin konuşmaları yer alır. Anlatıcı tamamen silikleştirilmiştir. Öykünün içeriğini diyaloglar aracılığıyla öğreniriz. Öğrencilerin kıyafet sorununun anlatıldığı öyküde çocukların konuşmaları fakirlik-

[255] Bozbulanık, Özsu, s. 74
[256] Topal Koşma, Susuz III, s. 124
[257] Topal Koşma, Susuz V, s. 135

zenginlik üzerinedir. Öykünün mesajı da yine bu konuşmalarda sunulur. Bir kamera adeta sınıftaki her şeyi sözler ve görüntüleri anında öyküye dahil eder.

"Hışhışi Hançer" öyküsü biçim bakımından oldukça farklıdır. Öykünün tamamı bir koro ve koroya cevap veren bir kişinin sözlerinden oluşur. Öyküde yazar tiyatroya ait terimlerden faydalanır. Yapısına dikkat edildiğinde metnin bir oyun gibi kurgulandığı görülür. Öyküde yasak aşk yaşayan bir kadının geleneksel değerlerin baskısıyla mücadelesi anlatılır. Koro, kadın kahraman ile çatışan toplumu simgeler. Anlatıcı geri plandadır. Öyküde yer alan diyaloglar aracılığıyla okura bilgi verilir.

"Koro:

Yazık, yazık! Yazık etti kendine.

Sesler:

Gül gibi tazeydi. Altın beşiklerde, gümüş eşiklerde büyütüldü (Bir dediği iki olmadı.)

Koro:

Yazık! Yazık oldu.

Sesler:

Kim almazdı onu? Üç oğlanın bir tanesiydi. Kalem kaş onda, kömür göz ondaydı. (Geçenlerde gördük bozulmuş.)

Koro:

Yazık!

Bir ses:

SERSEMLER!

Koro:

Ooooo! Bu ne demek? Onu biz biliriz biz!

Bir ses:

OOOOF! ÇOK BİLİRSİNİZ SİZ!

Koro:

Yoooo! O mahvolmuş bir kızdır.

Bir ses:

HOOO! O İYİ EĞİTİLMEMİŞ BİR KIZDIR

Koro:

Yazık!

Bir ses:

EVET!.”[258]

“Işın” öyküsü, “Işın” ile babasının konuşmalarından ibarettir. Öykünün büyük kısmında diyaloglar yer alır. Çok geri planda kalan anlatıcı zaman zaman varlığını hissettirir. Işın ile babasının ilişkisini gözlemler. Onların her davranışını takip eder.

“Bakışları dalgın uzun adamla, yeniyetme kızı, aralarında, sözcükleri kullanmadan, başka bir dilden konuşuyorlar. Biri çoğunlukla sigarasını emiyor; öbürü, hep aynanın karşısında, saçlarını tarıyor. Aralarındaki dil, bazan, bakışmalar, kısa, değişik anlamlı ünlemler, çarpılan bir kapıyı izleyiş, bir ıslık; bazan, sessizliğin sesini dinlemek, işte baba sesleniyor:

- Işın neredesin?

- Buradayım.

Susuyorlar. Sessizlik alıyor konuşmayı.[259]

Nezihe Meriç’in “Oya” adlı öyküsünde de anlatıcı gözlemci konumundadır. Anlatıcı, öyküde anlatım kısımlarını en aza indirmiştir. Bunun nedeni olay ile kendisi arasındaki bağlantıyı azaltmaktır. Öykü, kahramanların karşılıklı konuşmalarından oluşur. Gözlemci anlatıcı öykü mekânında adeta bir kamerayla dolaşır. Kimi zaman kurduğu kısa cümlelerle varlığını hissettirir. Mekân ve kişi tasvirlerinde tarafsız davranır. Var olanı gösterir. Öykünün ana kahramanı “Oya” adlı çocuktur. Oya ile annesi arasında geçen uzun konuşmayı aktaran anlatıcı, araya girdiği kısımlarda söz alan kişinin kim olduğunu belirterek geri çekilir. Öykü kahramanlarını adeta tiyatro sahnesine çağırır.

“Çakılı, çıkılı çakılı çıkılı” diye, seke seke geliyor annesinin yanına. Kara gözlerini açarak diyor ki:

“Ben düşmem ki. Ben kocamanım. Ben ablayım. Ben üç tane yaşındayım”.

“Yok canın! Peki öyleyse, söyle bakalım deniz ne renk?”

“Dondurma.” Anne gülüyor.

“Ne istiyorsun demedim. Bak ne diyorum, bana bak, yüzüme bak…”

“Bak abi onlara dondurma getirdi.”

“Dinliyor musun sen beni? Bak ne söylüyorum ben sana. Söyle bakayım, deniz ne renk?”

“Deniz mi? Şey, deniz şey rengi, bundan işte…”

“Peki bu masa örtüsü ne renk?”

---

[258] Menekşeli Bilinç, Hışhışı Hançer, s. 243
[259] Dumanaltı, Işın, s. 125

"Immmmh, mavi"

"Peki o zaman deniz ne renkmiş?"

"Bak, o kardeş de dondurma yiyor."

"Deniz ne renk diyorum ben sana?"

"Bak onlar bulut."

"Hangileri?"

"Bak gökyüzünde, bak işte onlar."

"Ee? N'olmuş bulutlara?"

"Onlar beyaz." Anne Oya'nın saçlarını karıştırıp gülüyor.

"Sen ne bilmiş Raziye'sin sen." Oya tepsiyle dondurma götüren garsonu izleyerek sürdürüyor sözünü:

"Bak, annecim bak, dondurma var ya, bak ağabeyinin elindeki tepside…"

"Evet görüyorum, ne olmuş?"

"Dondurma da beyaz. Amaaa, çukulataları kara."

Anne gülüyor. Yan masadakiler de gülüyor. Anne diyor ki,

"Kara değil. Ona kahverengi denir. O elindekiler ne? Aç bakayım avucunu"

"Bak ne güzel. Gazoz kapağı."

"At onları elinden. Yerlerden topladın değil mi? Pistir onlar, at."

"Yaaaa! Onlar güzel. Bak parlak."

"Üzülüyorsun ama beni sen. Peki söyle bakalım o ne renk?"

"Bu mu? Bu, bu sarı mı?"

"Eh onun gibi bir şey."

Gene garson geçiyor yanlarından. Onun elindeki tepsi de renk renk dondurmalarla dolu."[260]

"Ünlemleri Kökertmek" öyküsü Nezihe Meriç'in gözlemci anlatıcıya sahip öykülerinden biridir. Anlatıcı, anlattığı öyküyle kendisi arasındaki mesafeye dikkat eder. Anlatım kısımlarını en aza indiren anlatıcı sahne tekniğini kullanır. Kahramanların karşılıklı konuşmaları geniş yer tutar.

"Dönüp, yufkacıya baktı ozan. İçi yorulmuştu.

Dedi ki yufkacıya:

[260] Yandırma, Oya, s. 35

"Bu yolun yabancısı değilim. Arada bir de olsa geçerim buradan. Yukarda halam oturur. Ama, şaştığım şu ki, bu evi hiç farketmemişim. Ne güzel, ama ne güzel bir ev!"[261]

Nezihe Meriç'in gözlemci anlatıcıyı kullandığı öykülerde tarafsız bir anlatım tutumu dikkat çeker. Anlatıcı, öykü kahramanlarıyla arasındaki mesafeyi korumaya çalışır. Yazarın nesnel bir anlatım tutumu geliştirmeyi amaçladığı bu öykülerde anlatıcının yorumları yer almaz. Gözlemci konumundaki anlatıcı, kamera gibi hareket eder. Nezihe Meriç'in öykülerinin inandırıcılığında anlatıcının yansız oluşunun etkisi büyüktür.

3.4. Mekân

"İtibari bir eserde mekânın da itibari olması tabiidir. Vak'a zincirini meydana getiren halkalar mâhiyeti ve ona iştirak eden şahıs kadrosundaki fertlerin içinde bulundukları şartlar bu itibari mekânın şekillenmesine tesir eden faktörlerdendir. Anlatıcının durumu, tanıtılan yere göre, bulunduğu mevki mekânın tanıtılmasında ehemmiyetli rol oynar."[262]

Nezihe Meriç'in öykülerinde mekân tasvirleri çok önemli bir yer tutar. Özellikle de iç mekânlar anlatılırken ayrıntılardaki zenginlik dikkat çeker. Yazarın gözlem gücü de bu anlatımda etkilidir. Öykülerin çoğunda ev içleri olayların geçtiği mekân olarak karşımıza çıkar. Yazar, özellikle de mutfaktaki eşyaları tüm ayrıntıları ile tasvir eder. Öykülerin çoğunda "mutfak ve kadın" ilişkisi ortaya konulur. Bu durum, öykülerdeki içerik ile mekân arasındaki uyumla açıklanabilir. Öyküler, farklı konumlardaki kadınların dünyalarını yansıtır. Toplumda değişik roller üstlenmiş kadınların ortak mekânı mutfaktır. Yazarın tabiriyle tüm kadınların temel sorunu "çorbayı kurtarmak"tır. Bu nedenle de öykülerdeki iç mekân, özellikle de mutfak, işlevselliği bakımından çok önemlidir.

Mekân tasvirleri, Nezihe Meriç'in öykülerinde fonksiyonel tarzda kullanılır. Mekân tasvirleri, öykü kahramanlarına dair çok önemli bilgileri de sunar. Mekânlar, sahiplerinin yaşama biçimini yansıtır. Yazar, mekân tasvirlerinde çok başarılıdır. Tasvirler, öykülerde blok şeklinde değildir. Öykülerde farklı bölümlere serpiştirilen bu

---

[261] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 90
[262] Şerif Aktaş, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yayınları, 2000, s. 127

tasvirler, kısadır. Mekânları nesnel bir tutumla tasvir etmeye çalışan yazar, gerçekçiliği korumayı amaçlar. Mekânlar, okurun gözünün önünde tablo gibi canlandırılır.

Demir Özlü, Nezihe Meriç'in "Bozbulanık" adlı öykü kitabını eleştirirken mekân unsurunun önemine özellikle değinir: "Sadece yalnızlıkların, kırların, deniz kenarlarının şiiri olmaz ya; şehirlerin, ev içlerinin, insanların kaderince sürüp giden keskin hakikatlerin de şiiri vardır. İşte bu, ev içlerinde yorulmuş, yoğunlaşmış insanların üzerine çökmüş şiirleşmiş havayı, Nezihe Meriç'in ilk eseri olan Bozbulanık'ta bulmak mümkün."[263]

Muhtar Körükçü, Varlık'ta, "Üç Hikayeci Bir Şair" başlıklı yazısında Nezihe Meriç'in öykülerinde iç mekân yoğunluğuna işaret eder: "Mevzuları hep dört duvar arasında. Açık havaya, memleket meselelerine, içtimai mevzulara henüz inmemiş. İnmese de olabilir. Varsın bir kadın sanatkarımız da sadece kendi alemlerini anlatsın."[264]

Fethi Naci, "Adam Sanat" dergisinde yayımlanan bir yazısında Nezihe Meriç'in öykülerinde iç mekân unsurlarını değerlendirir. Eleştiri yazısına şöyle giriş yapar: "Ey Nezihe Meriç! Gel Kurtul O Dar Mutfağının Hendesesinden!" Yazara bu şekilde seslenen Fethi Naci, "Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitabındaki mekân unsurlarını değerlendirir. Öykülerindeki iç mekân yoğunluğu ile ilgili şu eleştiriyi yapar:

"Nerden mi çıktı bu "mutfak" sözcüğü? Hikayelerden! Kitapta 15 hikaye var; bu hikayelerden 10'unda yani üçte ikisinde, ya doğrudan "mutfak"'tan (Nezihe Meriç "mutbak" diyor) söz ediliyor ya da "mutfak" sözcüğü geçmese bile mutfakta yapılan işler anlatılıyor. Beş hikayede "mutfak" yok: Sokakta geçen "Çangal"da; plajda geçen "Gül Yaprağının Pembe Sesi"nde;yıllar öncesinin Bodrumunun anlatıldığı "Eskiden Bodrum'da II'de; zamanın değiştiğinin, dökülen köşelerde birikmeye başlayan bugenvillerin anlatıldığı "Giz"de (Gene de bir cümle kırıntısı var: Sabah alışverişine çıktığımda") bir de "Uydurukçu" adlı hikayede: bu hikayede kadın hasta, zaten mutfağa girecek hali yok! Öyle sanıyorum Nezihe Meriç kadar mutfaktan kadınların ev içi işlerinden söz eden bir başka hikayeci yoktur." Yazının sonunda ideolojik bir bakış açısıyla şu eleştiriyi dile getirir: "Boşuna mı bütün gerici iktidarlar kadını mutfağa "tıkmak" isterler!"[265]

Fethi Naci'nin bu eleştirisi, Nezihe Meriç'in öykü dünyasının belli başlı

---

[263] Demir Özlü, Dönüm, 01.05.1953
[264] Muhtar Körükçü , Varlık, S. 397 01.08.1953
[265] Fethi Naci, "Eleştiri Günlüğü," Adam Sanat, S.68 Temmuz 1991, s. 26

özellikleri düşünüldüğünde haksız bulunur. Kadın dünyasını tüm renkleri ile yansıtan yazar, "iç mekân" kurgusuna çok önem verir. Mutfak sözcüğünün öykülerde sıkça kullanılması doğaldır. " Mutfak", öykülerde kimi zaman mekân olarak kullanılarak ayrıntılı biçimde tasvir edilirken kimi zaman da sadece sözcük olarak geçer. Temizlik, yemek yapma gibi işler, kadınların günlük hayatlarının bir parçasıdır. Bu nedenle "ev içleri " Nezihe Meriç'in öykülerinde sıkça tasvir edilir.

Mekân tasvirlerinde gösterme yöntemini sıkça kullanan yazar, en küçük ayrıntılara dahi dikkat eder. Gözlem gücünün ürünü olan tasvirlerde eşyalar da işlevsel nitelik kazanır. Öykülerde yer alan en basit eşya dahi önemli bilgiler sunar. Eşya, kişinin kimliğini yansıtır. Öykülerde tasvir edilen eşyalar da kahramanların eğitim düzeylerini, dünya görüşlerini, ekonomik durumlarını, ruh hallerini, ilgi alanlarını ortaya koyar.Yazar, eşyanın bu işlevselliğini öykülerde sıkça kullanır.

3.4.1. İç Mekân

Nezihe Meriç'in öykülerinde durağan bir yapı vardır. Olayın sayısının en aza indirgendiği öykülerde tasvirler ve tahliller geniş yer tutar. Dış mekân unsurları dinamik yapıdaki öykülerde yoğundur. İç mekân unsurları ise hareketin az olduğu öykülerde sıkça kullanılır. Nezihe Meriç'in öyküleri iç gözlem ağırlıklı olduğundan iç mekân unsurlarının sayısı oldukça fazladır.

Nezihe Meriç, ev içlerinin öyküsünü yazar. Ev içleri anlatılırken oldukça ayrıntılı tasvirler sunulur. Yazarın gözlem süreciyle ayrıntılar zenginleşir. İç mekân unsurları işlevsel olarak kullanılır. Olay örgüsüne katkıda bulunur. Kahramanların yaşama biçimi ile yaşadıkları mekânlar arasında uyum söz konusudur. Özellikle de iç mekân unsurları kahramanların kimliğini ortaya koyar. Ekonomik ve kültürel bakımdan durumlarını yansıtır.

Yazarın ilk öykülerinde "iç mekân" tasvirlerine geniş yer verilir. Son öykülerde ise "dış mekân" tasvirleri yoğundur.Bu değişimin önemli bir nedeni vardır: Yazarın ilk öykülerinde kadın dünyası anlatıldığından bu öykülerin mekânları, ev içleridir. Öykülerin kadın kahramanları, meslek sahibi olsalar da ev hanımı olarak mutfakta da çalışırlar. Kadın kahramanların dünyalarının merkezinde "ev" ve "ev işleri" yer alır. Yazar, iç mekânları tüm ayrıntılarıyla tasvir ederken aynı zamanda kadının dünyasına da ışık tutmayı başarır.

3.4.1.1. Ev

Nezihe Meriç, öykülerinin çoğunda ev içlerini anlatır. Özellikle de mutfakların tasvirleri çok geniş yer tutar. Yazar, kadın dünyasını yansıttığı öykülerde mutfağı bu dünyanın en önemli unsuru olarak görür. Öykülerde mutfak tasvirlerine dikkat edildiğinde adeta bir kameranın bu iç mekânda dolaştığı düşünülür. En ince ayrıntısına kadar mutfaktaki eşyalar anlatılır. Kadın kahramanlar için evin en önemli köşesi mutfaktır. Kadın kahramanların zamanlarının pek çoğu burada geçer.

"Boşlukta Mavi" adlı öykünün mekânı, Hacı Bey'in "bir taşra memleketinde eski yapı, büyük bir zengin evi" diye tanımlanan evidir. Öykü, içeride başlayıp yine içeride bitmektedir. Hacı Bey'in eşleri, kızları, gelinleri mutfakta gülüşerek iş yapmaktadırlar. Yazar, diğer öykülerinde de olduğu gibi "mutfak" sözcüğünü kullanarak bu iç mekânı ayrıntılarıyla tasvir eder. Taşra kadınlarının zamanlarının büyük kısmını geçirdikleri mutfak, onların en mutlu oldukları yerdir. Bu nedenle ayrıntılarıyla tasvir edilir:

"Yeni yıkanmış taşlığın ötesinden, ambarın arkasındaki çamaşırhaneye açılan büyük taş mutfaktan, dumanla karışık, kızdırılmış tereyağı kokusu- tepe camından vuran ışığın altında- bir bacadan çıkıyormuşçasına döne döne ona doğru geliyor, pencerenin önüne yayılarak ağır ağır dışarı çıkıyordu."[266]

Mutfaktaki kazanların isi, kalaylı bakırlar, bakır tepsiler de anlatılır. Eşyaların hepsi bir taşra evine uygundur. Yazar, eşyaları tasvir ederken kahramanların yaşama biçimlerini yansıtır. Öyküde yer alan iç mekân tasviri çok önemlidir. Taşra kültürünü yansıtan mekân ile sahipleri arasında bir ilişki söz konusudur.

"Boşlukta Mavi" öyküsündeki ana kahraman, taşra evine iki günlüğüne gelen bir genç kızdır. İstanbul'da yaşayan genç kız, iç mekâna farklı bakış açısıyla yaklaşır. Ayrıntılarıyla tasvir edilen tüm eşyalara yabancıdır. Kendisini bu eve ait hissetmediğinden her şeye yabancılaşır. Bu yabancılaşma özellikle de iç mekâna bakışta kendisini gösterir: "Bütün bu eşyalarda, sevilmemekten gelen bir donukluk vardı. Bir şey anlar gibi oldu. İşin sırrı -o eksikliğin- buradaydı galiba. Okşanmamış, çiçekleri öpülmemiş Kütahya vazoları; bir kadın yanağının sıcağını duyamamış aynalar; tavanın, uzun uzun seyredilip düşlere dalınmamış oymaları; kilimlerin nakışları, "galiba

[266] Bozbulanık, Boşlukta Mavi, s. 22

galiba… boşuna bir güzellik, renklilik, aydınlık, ferahlık. Her şey kendi kendine, konduğu yerde duruyordu."[267]

Mutfak, kadın kahramanların dış dünyanın tüm sıkıntılarından kaçıp sığındıkları bir mekândır. Tüm çirkinliklerden uzak olduklarına inanıp huzurla iş yaptıkları iç mekân burasıdır. İnsan-mekân ilişkisini ortaya koyan yazar, mutfağın kadın kahramanların mutluluk kaynağı olduğunu sıkça vurgular. "Keklik Türküsü"nün "Oya" adlı kahramanı, temiz ve düzenlidir. En sevdiği iş, yemek yapmaktır. Oya'nın en sevdiği mekân, mutfak olduğundan bu iç mekânın unsurları kullanılır. "Susuz IV" adlı öykünün kadın kahramanı da vaktinin çoğunu mutfakta geçirir. "Mutfakta çalışıp duran" birisi olarak tanıtılır. Eşiyle ayrılma noktasındaki mutsuz kadın, mutfağına sığınır. Onun için önemli olan, "çorbayı ve çocukların sevincini kurtarmak" tır. İç mekân bu öyküde de işlevseldir.

"Açan da Tutku Gülleri açar" öyküsünde de iç mekân figürü çok önemlidir. Toplumla sürekli çalışan kadın kahramanının en mutlu olduğu yer, mutfağıdır. Mutfak, koruyucudur. Mutfakta eşyalar uzun uzun tasvir edilir. Ayrıntılarındaki zenginlik insan-mekân ilişkisinin önemini vurgular. Kadın kahramanın sofrasını hazırlaması, bulaşıkları yıkaması, mutfağı temizlemesi adım adım anlatılır. "Mutfağın içi sıcak buharlı sabun kokusu" ayrıntılarıyla sunulur. "Benim bu işlerim kutsaldır" diyen kahraman için bu iç mekân adeta kutsal bir yerdir.

"Mutfak" sözcüğü Nezihe Meriç'in öykülerinde en sık karşılaştığımız sözcüklerdendir. Yazar, "mutfak" yerine "mutbak" sözcüğünü kullanmayı tercih eder. Bu iç mekân çok sayıda öyküde ayrıntılı biçimde tasvir edilir. Öykülerde kadın kahramanların dünyası anlatılırken evlerin özellikle mutfakları uzun uzun anlatılır. Mutfakla bağlantılı olarak yemek ve yemek çeşitlerine ait çok sayıda sözcükle de karşılaşılır. Nezihe Meriç'in öyküleri yemek çeşitleri bakımından çok zengindir. Yazar, yemeklerin mutfakta yapılışını uzun uzun anlatır. Kadın kahramanların bu konuda ne kadar hassas olduklarına işaret eder. Öykülerde "mutfak" sözcüğünün kullanımına şu örnekler verilebilir:

"Yatak çarşafları bembeyaz, muşambalar cilalı, mutbak takımları pırıl pırıl oldukça işler yolunda demekti." (Bozbulanık, **Dünyada Teknik Arıza**, s. 16)

"Yeni yıkanmış taşlığın ötesinden, ambarın arkasındaki çamaşırhaneye açılan büyük taş mutbaktan…" (Bozbulanık, **Boşlukta Mavi**, s. 21)

---

[267] Bozbulanık, Boşlukta Mavi, s. 24

"Rana Teyze ivedilenir, bir mutbağa girer, bir bahçeye çıkar." (Bozbulanık, **Alaturka Şarkılar**, s. 85)

"Küçük bir mutbak iskemlemesine oturmuş, maltızın karşısında, yanakları ateş gibi…" (Bozbulanık, **Keklik Türküsü**, s. 100)

"Turuncu mutbağın içinde, üstü mavi, altı siyah bir dikdörtgen." (Topal Koşma, **Susuz IV**, s. 130)

"Mutbağın içi sıcak buharlı sabun kokar." (Menekşeli Bilinç, **Açar da Tutku Gülleri Açar**, s. 258)

"Balık kokusunun artık aralıktan taşıp mutbaklara dolmaya bşladığı sırada komşu seslendi." (Dumanaltı, **Dedi'Ölüm Aklımda'** s. 14)

"Arka odalardan salona, salondan mutbağa, mutbaktan balkona gidip gelişlerini görüyor evin içinde…" (Dumanaltı, **Tedirgin,** s. 72)

"Girişteki sofanın bir yanında, kış için, küçük'muhkem' bir oturma odası, öbür yanında mutfağı vardı.(…) Küçük bir hamamı bile vardı mutbaktan geçilen." (Dumanaltı, **Umut'a Tezgah Kurmak**, s. 90)

"Mutbaktan gelen çeşitli küçük sesler, bir bıçağın düşünce çıkardığı tınlama, bardak içinde fırdönen kaşığın boğuk, musluktan bir kaba dolan suyun fışkırtılı sesi…" (Dumanaltı, **Işın**, s. 127)

"Akşam olurken eğer evdeysem, hemen mutbağa koşuyorum. Bir sofra şenliği uydurmaya." (Dumanaltı, **Erol Bey**, s. 211)

"Hemen mutbağa. Kendi için aldığı, küçük kırmızı demlikte, çabucak bir kişilik çay demleyecek." (Bir Kara Derin Kuyu, **Suskun Ezgisi**, s. 238)

"Mutbağın derli toplu oturuşuna, kapıyı açışıma, bahçenin gecenin açılışı içinde koyu lekeler, benekler oluşturan çiçeklerine, kendine kahve yapan (cezveyi, şekerliği parmak ucu dokunuşlarla usulca tutup,musluğu azıcık açarak) kendime bakıyorum." (Bir Kara Derin Kuyu, **Güzbeyi**, s. 312)

"Mutfak" sözcüğü ilk öykü kitaplarında çok sık kullanılırken "Yandırma"da yer alan öykülerde çok azdır. Ayrıca "mutbak" değil "mutfak" şeklinde kullanılır.

"Arkada geniş bir mutfak, malta taşı döşeli."[268]

Nezihe Meriç'in öykülerinin iç mekân tasvirlerinde kahramanların ruh halleri ile mekânın unsurları arasındaki uyum dikkat çeker. Ev içlerindeki eşyalar insan psikolojisini yansıtır. "Dünyadaki Teknik Arıza" öyküsünde iç mekân, çuval dikerek iki

[268] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 90

çocuğuna bakan Nermin Hanım'ın evidir. Mekân tanıtılırken iki farklı bakış açısından söz edilir. Odadaki eşyalar, bir yabancıya güzel görünürken Nermin Hanım'ın gözünde çok çirkinlerdir. İnsan psikolojisi ile eşya arasındaki ilişki vurgulanır. Eşyaların görüntüsü ruh haline bağlı olarak değişir.

"Oda, iyi döşenmiş bir oda. Ama, yabancı bir göz için bu. Bir bakışta köşedeki çini soba, ortadaki üzeri muşambalı ceviz yemek masası, işlemeli keten perdeler gözü çekebilir. Gel gelelim Nermin Hanım, bir türlü alışamadığı parasızlık, dulluk, geçim sıkıntısı içinde, bir acıdan geçip acılaşma ve artık hiçbir acı duymama haliyle böyle arada bir doğrulduğunda, duvarların badanasızlığına içi daralarak bakar."[269]

"Umudu Fakirin Ekmeği" öyküsünde de insan psikolojisinin mekâna bakış üzerindeki etkisi ortaya konulur. Kadın kahramanın yoksulluğunu yansıtan ev eşyaları kirli ve düzensizdir. Eşyalar sosyo-ekonomik yapıya uygundur. Kadın kahraman, hasta kocasını ziyaretten dönerken iş bulma ümidiyle mutlu olur. Şerbetçinin umutlu sözlerini duyduktan sonra ruh halini değişir. Kadının karamsar ruh hali değişir. Bu değişime bağlı olarak iç mekânın görüntüsü de değişir. Kadının umutlu ruh hali mekâna yansır. "O, hızla eve gelmiş, odanın harap tahtalarını gıcır gıcır silmiş, eski konsolun çatlak aynasını parlatmış, toz içindeki koca taşlığa kova kova suları devirip sıkıca süpürgelemiş, bahçeyi sulamıştı."[270]

"Dışarlıklı" öyküsünde iç mekân tasviri işlevselsdir. İstanbul'a göç eden taşralı bir kadın olan Remziye, kentli kadınlara benzemeye çalışır. İlk iş olarak da evinin dekorunu "Despina" adlı kadının yardımıyla değiştirir. Bu özenti tavır, evin her köşesine yansır. Şehirleşme eğilimiyle eve getirilen eşyaların buraya ait olmadığını Remziye de fark eder: "Bir somya uydurdu. Yere halı, tül perde, siyah istor aldı. Hiçbir şeyi eksik kalmasın istiyordu. Oturdu, keten örtüler işledi, ipek çorap, topuklu ayakkabı, püsküllü terlik aldı."[271] Remziye'ye göre işin eksik bir yanı vardı. Ne yaparsa yapsın kentliymiş gibi davranmadığını anlar. İç mekân tasviri, taşralı kadının kentli eşyalarla uyumsuzluğunu yansıtır.

"Susuz II" öyküsünde olayın geçtiği iç mekân, eski dostlarla buluşup akşam yemeği yenilen bir odadır. Ali Bey'in zihnindeki dağınık düşüncelerle zaman ve mekânda sıçramalar olur. Öyküde mekân ile kahramanın ruh hali arasındaki ilişki şu cümlelerle yansıtılır: "İşte yaşamını özetleyen çevre: Karısı, kızı, konukları. Giderek bu

[269] Bozbulanık, Dünyadaki Teknik Arıza, s. 14
[270] Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 46
[271] Bozbulanık, Dışarlıklı, s. 106

oda, zaman zaman gelip yaşamına yerleşmiş bu eşyalar… Kurtulamaz. Kanına karışmış bunlar onun. (…) Evet, yaşamı durmuştur Ali Bey'in. Bu duruş özdedir. Özündedir. Elli sekiz yıldan sonra artık ne ileri ne geri."[272]

Öykünün ana kahramanı, Ali Bey'e göre onun yaşamı durmuştur. Hayatındaki dinginlik her şeye yansımıştır. Öyküdeki iç sorgulama sırasında eşya figürü kahramanın bakış açısıyla tasvir edilir. İnsan-eşya ilişkisi anlatılır. "Ali Bey" adlı kahramanın gözlerini kısarak baktığı büfe aynası ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir. Ayna, kahramanın kendisiyle yüzleşmesini sağlar. Kahramanın özbeni böylece açığa çıkar.

"Susuz III" öyküsünde tasvir edilen bekar odası, orada yaşayan kişinin sosyal düzeyini, ruh halini, kişiliğini yansıtması bakımından işlevseldir. Sürekli alkol alan "Ahmet" adlı kahraman, bu kirli bekar odasında yaşamaktadır. İç mekân tüm ayrıntılarıyla tasvir edilir: "Ahmet votka şişesini yakaladığı gibi duvara, takvimdeki çıplak kıza fırlattı. Şişe takvimin sağ ucuna çarparak parçalandı. Cam kırıklarıyla sıvalar, masada açık duran büyük sözlükle, haşlanmış sosislerin, ispirto ocağının üzerine saçıldı."[273] Odadaki takvimde yer alan çıplak kız figürü, çok önemlidir. "Ahmet" adlı kahraman kişilik bölünmesi yaşamaktadır. Sürekli bu takvime bakarak kendisini sorgular. Bu takvim, kahramanın iç dünyası anlatılırken sıkça karşımıza çıkar : "Bekar odasının lekeli duvarları, tozlu döşeme tahtaları, kararmış tavan. Delinin korkunç sessizliği içinde uzaklaşıyor. Duvardaki takvim uzaklaşmıyor ama."[274]

"Susuz V" öyküsünde Mahmud adlı kahramanın evinin içerisinde adeta kamera dolaştırılır. Çok mutsuz olan Mahmud'un ruh hali eşyalara yansır. Mutsuz evliliğinin nedeni, eşiyle yaşadığı iletişim sorunudur. Hiçbir paylaşımı olmayan bu insanların evindeki eşyalar da aynı mutsuzluğu yaşar. İç mekân tasvirinde şiiri andıran biçim özelliği dikkat çeker:

"Merdiven başında bir çinko oturak.
Sofrada bir sedir; sedirde bir yatak.
Yatakta ihtiyar bir kadın, yere kaymış bir yorgan.
Paçadan bağlı pazen don; işlemeli yün çoraplar.
Beyaz Amerikana kırmızı laleler işlenmiş; buruşuk perdeler.
Kapıda asap bozucu bir gıcırtı
Yatak odası.

[272] Topal Koşma, Susuz II, s. 118
[273] Topal Koşma, Susuz III, s. 124
[274] Topal Koşma,, Susuz III, s. 124

Yerde bir yatak.

Yatakta güllü yorgan.

Konsolda ayna, aynada duvar. Duvarda bir çivi, çivide bir kadın hırkası. Tahta sandalyede bir kadın entarisi. Yatağın başucunda bir çift kadın terliği. Terliğin içinde süt şişesi. Süt şişesinde, ağzı yara olmuş küçük bir oğlan; oğlanın gözlerinde babası; babasının gözlerinde karanlık."[275]

"Narin" öyküsünün iç mekânı, bir genç kızın "Mona Lisa" şarkısını dinlediği odadır. "Yalnızlık" temalı bu öyküde düşsel bir mekân anlatılır. Genç kızın zihninde canlanan bu mekânda elektrik feneri ile yalnız insan arasında ilişki kurulur. Elektrik feneri de tek başınadır. Onun bulunduğu yer de ıssızdır. Elektrik feneri ışık saçsa da onun aydınlatacağı kimse yoktur. Bu benzetmedeki elektrik feneriyle genç kız özdeşleşir: "Akşam olur, kırlık bir yerde rüzgar eser ve tenha asfaltta tek başına bir elektrik feneri yanar. İnsan, o rüzgarı garipser; fenerin yalnızlığını ta içinde duyar; o, fener değil de bir insanmış, garipmiş, öksüzmüş sanır."[276]

"Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabında toplum baskısına boyun eğmeyen kadın kahramanların yaşamlarından kesitler sunulur. Öykülerde bu kahramanların özgürlüklerini ellerinden alan dar mekân olarak "babaevi" figürü kullanılır. Babaevi, "sevgisizlik mekânı" olarak adlandırılır. Bunun nedeni de mekânın kahramanların nefes almasına engel olan havasıdır. Kadın kahramanlar, baskı altında olduklarından nefes alamazlar. Onların rahat ettikleri sevgi mekânı ise kadın kahramanların özgürlüklerini yaşayabildikleri, mutlu ve huzurlu oldukları mekândır.

"Menekşeli Bilinç" öyküsünde iki farklı iç mekân tasvir edilir. Ana kahramanın babaevi, özgürlüğün yaşanmadığı, mutsuzluğa neden olan iç mekândır. Kahraman için ev adeta bir hapishanedir. Burası, menekşeleri sineklendiren kişilere uygun bir iç mekândır. Öykünün mekân tasvirlerinde simgesel ifadeler kullanılır. İkinci iç mekân, menekşe yetiştirilen ev olan "Naciye" adlı komşunun evidir. Bu ev, mutluluk kaynağıdır. Bu evdeki eşyalar da kahramanların ruh hallerine uygundur. "Yaşama sevinci" eşyaların tümüne yansır. Genç kızın ailesiyle yaşadığı küçük ev, bu mekânın güzelliğine tezat bir görüntüye sahiptir: "Sinekler, pis sinekler, kara, mikroplu çirkin sinekler, menekşelere doğru uçarlardı. Kurtlanmış, kokmuş et kokusu taşırlardı. Ben kahroldum."[277]

---

[275] Topal Koşma, Susuz III, s. 143
[276] Bozbulanık, Narin, s. 68
[277] Menekşeli Bilinç, s. 230

"Tedirgin " öyküsünün iç mekânlarının tasvirleri işlevseldir. Nurhan Aladağ adlı kahraman, aristokrat çevreye mensup, zengin bir ev hanımıdır. Kadın kahramanın evindeki eşyaların lüks oluşu dikkat çeker. Kahramanın pahalı bibloları, elmas yüzüğü, kürkü, boynundaki ipek eşarbı onun mensubu olduğu toplum katmanını belirtir. Hapishanedeki koğuşta da kadın kahramanın bu eşyalarına dikkat çekilir. Koğuş, çok kirlidir. Kirli hapishane yastığına eşarbını seren kadın kahramanın eşyaları, bu iç mekâna uygun değildir. Ranzaya astığı deri ceketinden utanan kadın kahraman, mekân-eşya uyumsuzluğu nedeniyle tedirgin olur.

"Tedirgin" öyküsünün "Nebahat" ve "Nili" adlı kahramanlarının eşyaları, çatışan iki dünyayı temsil eder. Nebahat, taşralı bir kızdır. Mavi taşlı, düşük ayarlı yüzüğü, özensiz kıyafetleri onun kişiliğini yansıtır. Nebahat'ın evinin tasviri de taşralı insanların kültürünü yansıtır. Yazar, Nebahat'ın büyükbabasının tesbihine dahi dikkat çeker. Dünya görüşünü yansıtan eşyalar, sahiplerinin yaşama biçimine uygundur. Tesbih de Nebahat'ın yetiştiği kültür dünyasına ışık tutar. Nebahat' ın sürekli kavga ettiği akrabası Nili, aristokrat çevreyi simgeler. Nili'nin evindeki eşyalar, gösterişlidir. Lüks içinde yaşayan kadın kahramanın sosyo-ekonomik yapısını ifade eden eşyalar, işlevsel nitelik kazanır. Nili' nin çay içtiği fincanın markasını dahi belirten yazar, sınıf farklılığına dikkat çeker. Nebahat, eşitliği savunan, adaletsizliğe karşı çıkan, siyasi eylemlere katılan devrimci tiptir. Onun eşyaları, kimliğine uygundur. Nili'den nefret eden Nebahat, onun evindeki eşyalara da düşmandır.

"Yandırma" öyküsünde iç mekân tasvirinde insan mekân ilişkisi vurgulanır. Tasvirde ayrıntı zenginliği dikkat çeker. "Şamlı Fatma" adlı kadın kahramanın evi anlatılır. İç mekân, "temizliği, döşenişindeki özenilmişliği, titizlenmişliği" ile anlatılır. Ayrıca evin bazı eşyalarına da insan kimliği kazandırılır. Çok eski yıllarda yaptırılan bu evin ruhunun olduğu düşünülür. Geçmiş zaman ruhu taşıyan iç mekânın, kahramanları kötülüklere karşı korunduğuna inanılır.

"Ünlemleri Kökertmek" öyküsünün iç mekânı, "asfaltlanan güzelim eski zaman yokuşundaki köhnemiş bir ev"dir. Evin içindeki bütün eşyalar en ince ayrıntılarına kadar anlatılır. Eşyalar ile ana kahraman arasında duygusal bir bağ vardır. Evdeki eşyalar, geçmişin tanıklarıdır. Dünün güzelliklerini bugüne taşıyan geçmiş zaman elçileridir. Çevresindeki her şeye yabancılaşan ana kahraman, eşyaları dost olarak görür. Öyküde iç mekân tasviri şöyledir:

"Kapıdan girince bir taşlık vardır. Ya da, küçük bir papuçluktan, bir basamakla sofraya çıkılır. Bir yanda bir oda, öbür yanda bir oda. Arkada geniş bir mutfak, malta

taşı döşeli. Gömme taş fırınlı. Giriş kapısının tam karşısındaki bir kapı duvarı vardır bahçeye açılan.

Soldan bir merdivenle yukarı çıkılır. Önde iki büyük oda, arkada, tahta balkona bitişik, bahçeye bakan orta boy bir oda, ana yerde de bir sandık odası.

Evin içinde bir dolaşıverdi ozan.

Eşyaların tümüne aşinaydı ruhu.

İşlemeli beyaz perdeler olsun, sofraya boydan boya serilmiş yürüdümler olsun, havı iyice dökülmüş, solmuş İran halıları olsun, sofradaki sedir, öykülere, romanlara nostaljik renkler katarak giren aynalı konsol, kapakları bölmeli, ceviz elbise dolabı…"[278]

Nezihe Meriç, İmge Öyküler'de yer alan bir söyleşide "Ünlemleri Kökertmek" öyküsünün iç mekân unsurlarının kullanımını açıklar: "Orada bilerek, isteyerek kullanılmış bir şey var. Çünkü bu konsollar, yürüdümler, rengi solmuş İran halıları, çift kapaklı gardıroplar falan pek çok öykücü tarafından, pek çok öyküde kullanıldı. Ama burada onu mutlaka kullanmak lazımdı o ev için. Bunun kullanılmışlığını belirtmek de yazarın bir çeşit namus borcuydu."[279]

Yazar, bu açıklamasında çok önemli bir ayrıntıyı dile getirir. İç mekân tasvirinde eşyaların daha önceki öykü ve romanlara nostaljik renkler kattığını açıkça söylemesinin nedenini açıklar. Yazar, diğer yazarları taklit etmediğini söylemek ister. Pek çok kitapta iç mekân tasviri bu şekilde olsa da öyküsündeki özgünlüğün altını çizer.

Nezihe Meriç'in öykülerinde iç mekân genellikle "ev"dir. "Apartman dairesi, kır evi, yazlık ev, bağ evi, köşk, yalı" öykülerin iç mekânıdır. İlk üç öykü kitabında ev tipleri: "Apartman dairesi, kır evi, bağ evi"dir. Yandırma'da ise daha çok yazlık evdir. Yandırma'da öykülerin dış mekânı genellikle Bodrum'dur. Buna bağlı olarak da yaz kentindeki evlerin içleri tasvir edilir. Dumanaltı, Bir Kara Derin Kuyu ve Yandırma'da dış mekânın "İstanbul" özellikle de "Boğaziçi" olduğu öykülerde iç mekânlar, yalı ve köşklerdir.

---

[278] Yandırma, Ünlemleri Kökörtmek, s. 90
[279] Nezihe Meriç'le Söyleşi, İmge Öyküler , S. 6, Aralık 2005-Ocak 2006, s. 60

3.4.1.2. Karakol ve Mahkeme Salonu

Öykülerde olayların geçtiği iç mekânlar arasında "karakol" ve "mahkeme salonu" da vardır. Bu iki mekân da insanları tedirgin eder. İkisi de boğucu atmosfere sahiptir. Öykülerde mekân-insan uyumu dikkat çeker. Bu iki mekândaki insanların psikolojileri mekânların olumsuz atmosferlerine uygundur.

"Susuz V" öyküsünün iç mekânlarından birisi, Mahmud ile Sahir'in cinayet tanığı olarak sorgulandıkları karakoldur. Bu iç mekânın huzur kaçıran atmosferinde kahramanların sürekli terledikleri belirtilir. Çok sinirli olan komiser de onların tedirginliğini arttırır. Komiser, kahramanlardan birine "Neyin farkındasın be herif?" diye bağırdığında aldığı cevap ilgi çekidir: "Ağacın. Bir karakol penceresi önünde bu yemyeşil ağaç."[280] Bu cümle kahramanın huzur arayışı içinde olduğunu gösterir. Karakolun kasvetinden uzaklaşma isteğini de vurgular. Karakoldaki nesneler mekânın soğuk atmosferine ayak uydururlar. Yeşil bir ağaç bu atmosfere göre değildir. Bu tezatlığa da dikkat çekilir.

"Susuz VII" öyküsünde ana kahramanın zihninde kurgulanan bir mahkeme salonu anlatılır. "Meli" adlı kahramanın zihninde kurgulanan bu iç mekân onun psikolojisini de yansıtır. Ayrıca tasvire dikkat edildiğinde "Sancılı Us Bizdedir" öyküsünün iç mekân atmosferi ile uyumlu olduğu görülür. "Büfenin üzerinde duran Parisli balerin, avizenin şıngırt mıngırt kristallerine bir öpücük göndermek için, ayaklarının ucunda yükselmiş ve sıkıntıdan öylece uyuyakalmış. Eşyaların tümü bir karakol odasını hatırlatıyor bana. Komiserle polisle dışarı çıkmışlar, davalıyla davacı yalnız kalmış. O biçim bir sıkıntılı duruşları var. Tedirgin, eğreti… Bu odaya nisan yağmurlarının yağacağı, bu odada düş görüleceği düşünülemez. Bu odada bir bahar çingenesinin "Haydi mengaritea…" diye bağıran, tasasız neşesi hiçbir yankı uyandırmayacaktır. Böyle, kalın, hantal, boş duracaklar köşelerinde."[281]

Öyküde tasvir edilen evin salonu, Meli'nin gözüyle bir mahkeme salonu olarak kurgulanır. "Suçlu sandalyesinde oturuyorum" diyerek bunun altını çizer. Salon, Rahşan Koçakoğlu'nun lüks villasının büyük terasa açılan yeridir. Bu salondan ve pahalı eşyalardan sıkılan Meli, onları her zengin evinde görülen damgalı eşeklere benzetir. Bu eşyaların hiçbirinin birbirini sevmediğine yemin edebileceğini söyler. İç mekân,

[280] Topal Koşma, Susuz V, s. 135
[281] Topal Koşma, Susuz VII, s. 157

sahibinin sosyo-ekonomik durumunu yansıtmaktadır. "Meli" adlı kahramanın bakış açısıyla eşyaların görüntüsü değiştirir. Diğer öykülerde olduğu gibi burada da mahkeme salonlarının, karakolların insanı rahatsız eden, gergin ve kasvetli atmosferine işaret edilir.

"Sancılı Us Bizdedir" öyküsünün mekânı, mahkeme salonudur. Öykü, bu iç mekânda başlar ve yine burada biter. Adliye koridorlarının görüntüsü de anlatılır. Orada bulunan sıkıntılı insanların ruh halleri ile iç mekânın görüntüsü birbirine uygundur. Bu uyum öyküde ayrıntılarıyla dile getirilir: "Pencereler eski zaman biçimi. İnsanı, can sıkıntısından boğacak denli kirli. Kara cübbeleri geçiyor avukatların. Kollarında çantaları, gelip gelip geçiyorlar. Davalılarla davacılar sıkıntıdan, iç sıkıntısından sararıp mum oluyorlar. Muhammed'in, İsa'nın, daha daha Musa'nın, Yahya Peygamber'in, daha daha birilerinin, geniş, yaygın, mutluluktan dem vuran gölgelerine sığınmış sıkılıyorlar."[282] Öyküde sürekli tekrar edilen bir cümle vardır: "Böylece bir mahkeme binasında bulunuyoruz." Öykünün anlatıcısı bu cümle ile iç mekânı sık sık vurgular. Mahkeme salonunun en belirgin özelliği, eski ve kirli oluşudur. "Modern mimari denen şey varsa eğer, biz neredeyiz?" Neredeyiz biz?" sorularıyla öyküde bu binanın içler acısı durumuna dikkat çekilir.

Mahkemeler ve karakollar, bazı öykülerde iç mekân olarak kullanılmaz. Sözcük olarak kullanıldıkları öykülerde onların tasvirine yer verilmez. Bu öykülerde sadece isim olarak anılsalar da olumsuz duygular uyandırırlar. Mahkeme ve karakol, öykülerin en kasvetli iç mekânlarıdır. Bu iç mekânların atmosferi öykülerde ayrıntılı biçimde yansıtılır. Yazar, mekânların eşyalarının da tasvirlerine yer vererek okurun gözünde bir tablo canlandırır. Bu tabloda olumlu ya da renkli hiçbir şey yoktur. İnsanın içini karartan bu manzarada öykü kahramanları da mutsuz ve huzursuzlardır.

3.4.1.3. Hapishane

Dumanaltı, Nezihe Meriç'in 1960-1970 yılları arasında Türkiye'de yaşanan siyasi olayların bireylere yansımasını anlattığı kitabıdır. Dumanaltı'ndaki öykülerin çoğunda "hapishane" sözcüğü kullanılır. Bazılarında hapishaneye giren insanlardan bahsedilirken bazılarında öykünün iç mekânı olarak "hapishane" tasvir edilir. Hepsinin ortak özelliği şudur: Hapishanelerin fiziksel atmosferleri çok kötüdür. Kirli ve düzensiz

[282] Menekşeli Bilinç, Sancılı Us Bizdedir, s. 267

olan bu mekânın ürkütücü bir havası vardır. Mahkumların mutsuzluğu ile buradaki eşyaların görüntüsü arasında uyum söz konusudur.

"Tedirgin" öyküsü, "Nurhan" adlı ana kahramanın tutuklu bulunduğu hapishanede yaşadıklarını anlatır. Onun kaldığı koğuş, tüm ayrıntılarıyla tasvir edilir. Koğuşta çok sayıda insan kalmaktadır. Bu kişiler arasındaki ilişkiler sorunludur. Özgürlükleri ellerinden alınan bu insanlar, mutsuzdurlar. Buradaki eşyalar da pislik içerisindedir. Her yer kirlidir. Mekân tasvirlerinde dikkat çeken bir nokta vardır. Nurhan'ın evi ile koğuş kıyaslanır. Tezat iki mekânın özellikleri sıralanır. Kahraman için kendi evi tek mutluluk kaynağıdır. Her şeyden kaçıp sığındığı, temiz ve düzenli mekândır. Evinde özgür olan kahraman, tutsak yaşadığı koğuşta sürekli evini özler. Koğuştaki eşyaların kendisine ne kadar yabancı olduğunu şu sözlerle ifade eder:

"Ekşi bir koku geliyor battaniyeden. Sabahtan beri bulantı veren bir koku. Onun için, kıtıktan yapılmış yumru yumru yatağın üzerine, boynuna bağladığı küçük ipek örtüsü serdi, ilk iş. Bir, bu yetmiş santimetrekarelik yer, yatak odası, onun için... Başını bırakıyor tüm ağırlığıyla örtünün üzerine. Saçlarının, her zaman sürüdüğü kokunun içine gömülerek. Ama gövdesi! Ağrılar, tutulmalar içinde, başından kuvvet alarak ilişip kalan... Oysa, kendi yatağında, bacaklarını iyice uzatıp, vücudunu olduğu gibi uykuya bırakarak..."[283] Koğuş, beş ranzanın sığdığı uzunca bir odadan ibarettir. Duvarlar, duman rengi yağlı boya ile boyanmıştır. Rengin özellikle vurgulandığı görülür. İç karartıcı atmosfer, mekânın her noktasına hakimdir. Hiçbir eşya canlı bir renkte değildir. Battaniyeler kahverengi ve siyahtır. Sert ve kıllı olduğu belirtilen battaniyelerin kir götürsün diye büyük hazırlandıkları belirtilir. Koğuştaki mahkumların yastıklara işledikleri örtüler ise canlı renktedir: "Neyse ki beyaz yastık örtüleri kurtarıyor durumu. Kanaviçe işlemeli. Sarı kuşlar var. Mavi minareler. Kırmızı karanfiller. En çok işlenen çiçek karanfil. Hemen herkesin yastığında. Tentene bir de."[284]

"Umut'a Tezgah Kurmak" öyküsünde de iç mekân, hapishanedir. İki yıllık mahkumiyeti boyunca koğuşta yaşadıklarını anlatan kadın kahraman, iç mekânın olumsuz özelliklerini dile getirir. Edebiyat öğretmeni olan kadın kahraman, koğuşun içler acısı durumunu anlatır. Hapishanede özellikle gecelerin geçmek bilmediğini vurgular. Çok kirli olan koğuşların sağlıksız ortamına değinir.Mekânın sıkıcılığı, bunaltan kasveti, ruhsuz oluşu öykünün farklı bölümlerinde anlatılır.

---

[283] Dumanaltı, Tedirgin, s. 46
[284] Dumanaltı, Tedirgin, s. 60

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinin iç mekânı, hapishanedir. Bu öykülerde anlatılan kahramanlar, siyasi suçlulardır. Hapishanedeki fikir suçlularının neler yaşadığı öykülerde ayrıntılı biçimde anlatılır. "Dumanaltı" kitabındaki öykülerin iç mekânlarının ortak özelliği, kahramanların ruh hallerini yansıtmasıdır. Duvarlar dahi kahramanları ezen bir güce sahiptir. Olumlu hiçbir özelliğe sahip olmayan hapishanenin iç karartıcı atmosferi, yazar tarafından başarılı biçimde tasvir edilir. Hapishanede dış dünyadan uzak yaşayan kahramanların özgürlüklerine kavuşacakları günün hayaliyle yaşadıkları vurgulanır.

3.4.1.4. Meyhane

Nezihe Meriç'in öykü kitaplarında olayların geçtiği mekânlardan biri de meyhanedir. Bu iç mekân, mutsuz ve huzursuz insanların sığınma yeridir. Öykü kahramanları, dış dünyanın acımasız gerçekleriyle mücadele ederler. Kimi zaman bu acımasız gerçekler karşısında kendilerini güçsüz bulurlar. Teselliyi alkolde arayan kahramanlar, meyhaneyi sığınma yeri olarak görürler. Mekân kategorisinde meyhanenin bulunduğu öykülerde dikkat çeken ortak özellik, mekânların sürekli değişmesidir. Öykü kahramanları, sarhoşluğun etkisiyle iç dünya ile dış dünya arasında sıkışıp kalırlar. Meyhane, düş ile gerçeğin ayırt edilemediği iç mekândır. Bilinç sıçramaları nedeniyle olay mekânları sürekli değişir.

"Susuz III" öyküsünün iç mekânlarından birisi, "Mike'nin Meyhanesi"dir. Öyküde Ahmet adlı kahramanın zihninden geçenler, alkolün etkisiyle dağınık bir biçimde sunulur. Öykü mekânında da düş ile gerçek karışır. Öyküde sık sık "Doldur Mike!" cümlesi tekrarlanır. Mike'nin meyhanesi tasvir edilir. "Mike" adlı meyhaneci hakkında da bilgi verilir. "Dalgın kırmızı suratlı, kabarık beyaz saçlı adam", meyhanenin niteliklerine uygun olan insan manzarasının bir öğesidir. Meyhanede loş bir ortam vardır. Meyhanenin fiziksel ortamı "Ahmet" adlı kahramanın zihnini daha da karmaşık hale getirir.

"Susuz V" öyküsünün iç mekânlarından birisi de "İspirtonun Meyhanesi"dir. Öykünün kahramanları Mahmud ve Sahir bu meyhanede rakı içerek dertleşirler. Onlara göre bu iç mekân oldukça özeldir. İki dostun buluşup dertleşebileceği en rahat mekândır. Kahramanlara göre İstanbul'u "iyi kent" yapan da bu kentin meyhanesidir. "Dünyanın bütün meyhanelerinde dumanlı ışıklar yanar. Balıklar tavada kızarır. Sucuğa

yumurta kırılır. Kadehler, fıçılar, bardaklar, gemiciler, balıkçılar, karanlıklarını gözlerinde taşıyan adamlar, kaybolmuşlar, dünyanın bütün meyhaneleri kısa süreli bir avunduk havasında içerler. Kısa süreli bir boş verme anı yaşarlar."[285] Bu sözler, meyhanenin anlık mutlulukların mekânı olduğunu vurgular. O an için keyif veren ortam, insanı dış dünyanın çirkinliklerinden uzak tutar.

"Yunus" öyküsünde anlatılan meyhanenin adı belirtilmez. "Bir İstanbul Meyhanesi" diye anılır. Yunus adlı kahramanın kendisini en rahat hissettiği mekân burasıdır. Adını bilmediği güleryüzlü meyhanecinin yüzünü çok sevdiğini vurgular. "Meyhane dediğin meyhane işte. Izgara, balık, kızarmış et kokusu, piyaz kokusu, rakı kokusu, sigara dumanı, dumanlı ışıklar. Ama meyhanecinin boncuk mavisi gözlerinde, o vardı; çocukluğunun cenneti. Onu kimse bilmez. Yüreğinin çok derinlerinde. Bir giz; kaybedilmişin acısıyla örtülü, basılı."[286] Bu sözler, meyhanenin kahraman için önemini belirtir. Yalnız ve mutsuz bir adam olan Yunus, eşiyle dahi iletişim kuramaz. Oysa meyhaneci onu dinler. Dertlerine ortak olur. Meyhanenin atmosferi de böylece güzelleşir.

Nezihe Meriç'in öykülerindeki erkek kahramanların hepsinin ortak özelliği, alkol almalarıdır. Alkole çok düşkün olan kahramanlar, öykülerin çoğunda rakı sofralarındaki eğlencelerde karşımıza çıkarlar. Bu kahramanlar, mutsuz ve huzursuzlardır. Dış dünyanın acımasız gerçekleri onları karamsarlığa sürükler. Meyhaneler, bu nedenle öykülerin önemli iç mekânları arasında yer alır. Kahramanlara yeni bir dünyanın kapılarını açan meyhane, geçici de olsa kahramanların mutlu oldukları mekândır.

3.4.1.5. Taşıtlar

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinde mekân olarak taşıtların kullanıldığı görülür. Bu ulaşım araçlarından en sık kullanılanlar: Dolmuş, vapur ve tramvaydır. Taşıtların, iç mekân olarak öykü kahramanlarının ilişkiye girmelerini sağlayan işlevleri vardır. Ayrıca taşıtlarda farklı kültürden insanlar bir araya gelirler. Farklı kişiliklere sahip öykü kahramanlarının buluşma adresleri olan taşıtlar, bazı öykülerde ayrıntılı biçimde tasvir edilir.

---

[285] Topal Koşma, Susuz V, s. 137
[286] Yandırma, Yunus, s. 25

"Aksaray Dolmuş" öyküsünde olayın geçtiği mekân, hareket halindeki bir dolmuştur. Taşıtın içi tüm ayrıntılarıyla tasvir edilir. Yazar-anlatıcı, adeta bir kamerayla dolaşarak gözlemlerini tüm yolculara, taşıtın geçtiği mekânlara da tutar. Böylece geçilen caddeler, sokaklar, çarşılar da öyküye girer. "Direksiyonun sağ yanına, köşeye Atatürk'ün gümüş çerçeve içinde küçücük bir resmi asılmıştı. Çerçevenin ucuna bağlanan mavi boncuk da tıpkı bebek gibi hafifçe sallanıyordu. Birden şoförü merak ettim. Eğildim baktım: Orta boylu, yanık tenli, kıvırcık saçlı genç bir adamdı. Spor ceketinin yakasında bir rozet, boynunda çiçekli falanlı bir kravat"[287]

"Keklik Türküsü" vapurda geçen bir öyküdür. Öykü, Kadıköy vapurunda yaşanan bir aşkı anlatır. Vapur, kahramanların her gün birbirlerini görmelerini sağlar. "Oya" adlı kadın kahraman, aşık olduğu adamı vapurun yukarı salonunda görür. Öyküde iç mekân tasvir edilirken vapurun içerisinde adeta bir kamera dolaştırılır. Kahramanlar, kış mevsiminin yağmurlu bir gününde ilk kez Kadıköy vapurunun yukarı salonunda karşılaşırlar. Salonda arkadan ikinci sıraya oturan adamın karşısına oturan kadın kahraman, ilk görüşte ona aşık olur. Öyküde iç mekân, tüm ayrıntılarıyla anlatılır.

"Susuz I" öyküsünde "tramvay", birbirlerine aşık kahramanların karşılaşma mekânıdır. İç mekân tasviri, öykünün temasını destekleyicidir. Öykü, kent insanlarının iletişimsizliğini anlatır. Kimliklerini yitiren bireylerin giderek robotlaştığını vurgular. Tramvaydaki yorgun insanlar, bir an önce evlerine kapanmak isteyen ruh hali içerisindedirler. Öykünün kahramanları olan doktor ile hukuk öğrencisi genç kız da birbirlerini dikkatle incelerler, fakat konuşmazlar. "Şişhane Yokuşu'nda, yazla sonbahar arası bir günün akşam vakti, tramvay ışıklarını yakmış, gönlünce ağır ağır ilerliyor. Herkes kendi çerçevesi içinde ya da herkes kendine göre bir Şişhane Yokuşu'nda tramvay içinde ya da kendine göre bir Şişhane Yokuşu'nda tramvay içinde ya da kendi dünyasında bir yerde (düzcesi kendi düşüncesinde) gününü yaşıyor."[288]

"Susuz III" öyküsünde ana kahraman, bir gemi yolculuğu düşler.Ahmet adlı bu kahramanın zihninden karmaşık fikirler geçer. Alkolün etkisiyle düşlere dalan kahraman, bir korsan gemisinde olduğunu söyler. Bu gemiyi fıçıları kırarak yaptığını belirtir. Açık denizlere yol alan kahraman, güvertedeki tahtalara uzanıp yıldızları seyredişini anlatır. Gemi, öyküye "deniz imgesi" ile giren, düşsel bir taşıttır. Kahraman için deniz, özgürlüğü ifade eder. Gemi, onu özgürlüğe kavuşturan taşıttır. Gemide gökyüzünü izleyen kahraman, çok mutludur.

---

[287] Bozbulanık, Aksaray Dolmuş, s. 29
[288] Topal Koşma, Susuz I, s. 112

"Umut'a Tezgah Kurmak" öyküsünün iç mekânları arasında bir dolmuş bulunur. Dikmen'de yaşayan kadın kahraman, evine gitmek üzere bu dolmuşa biner. "Onu evine götürecek olan bu uzak semt minibüsüne binmek" kahraman için çok önemlidir. Hapishaneden yeni çıkmış olan kadın kahraman, dış dünyaya kavuştuğu anda bu minibüse biner. Minibüs, ona dış dünyadan görüntüler sunar. Kahraman, bu yolculuk sırasında iç sorgulama yapar. Adeta iç yolculuğa çıkar. Minibüsün geçtiği yerlere bakarak geçmişi düşünür. İç mekân olarak kullanılan taşıt, kahraman için çok önemlidir. Tasvirine yer verilmeyen iç mekân, kahramanın ruh halinin değişiminde etkili rol oynar. Bu bakımdan öyküde işlev kazanır.

Nezihe Meriç'in öykülerinde adı geçen çok sayıda taşıt vardır.Öykülerde bazı taşıtlar, iç mekân olarak kullanılırlar. Ayrıntılı biçimde de tasvir edilirler.Bazı öykülerde taşıtlar, tasvir edilmese de öykünün kahramanının sosyo-ekonomik durumu hakkında bilgi sunar. Örneğin, "Uzun Hava" öyküsünde Şoför Sabir, uzun yol şoförüdür. Çocukluğundan beri ömrü otobüslerde geçmektedir. "Rıhtım kahvelerinin durağındaki mavi otobüsler" öyküde isim olarak geçer. Çangal öyküsünde ise bir çingenenin at arabası tasvir edilir. Bu taşıt, onun yoksulluğuna işaret etse de yaşama sevinciyle dolu olan Çingene, at arabasında çok mutludur. Yazarın öykülerinde adı geçen taşıtların genellikle işlevselliği vardır.

3.4.1.6. Sınıf

Nezihe Meriç'in kadın kahramanları arasında öğretmen olanların sayısı çoktur. Buna uygun olarak öykülerde iç mekân olarak "sınıf" sıkça kullanılır. Öykülerin bazılarında olay bu iç mekânda başlayıp yine burada biterken bazılarında bilinç sıçramalarıyla iç mekândan uzaklaşılır.

"Öğretmen" adlı öykünün iç mekânı, sınıftır. Öykü, sınıftaki bir bayan öğretmenin ruh halini anlatır. Sınıf, kapalı ve dar mekân olduğundan kahramanı karamsar bir ruh haline iter. Zihninden çok farklı düşünceler geçen kadın kahraman, evinde olduğunu düşler. Evi onun her şeyden kaçıp sığındığı yerdir. Bu noktada iç mekân değişir. Sınıfın yerini kahramanın evi alır. Evinde soba başında kitap okuduğunu düşler. "Yazı tahtası simsiyah, her yer tebeşir tozu içinde. Çocukların elleri kirli. Sırtı ağrıyor. Rüzgar çarpıp çarpıp geçiyor. Sandalyede oturmaktan beli tutulmuş. Evde olsa

şimdi… Minderin köşesine büzülüp roman okusa, koca bir bardak kakao içse ya da radyoyu açıp bir İspanyol tangosu dinlese."[289]

"Topal Koşma" adlı öyküde kitabındaki Susuz IX" öyküsünün iç mekânı da bir sınıftır. Okuma bayramı öncesinde öğrencilerin ront çalışması yaptığı yerdir. Öyküde sınıf ortamına dair bilgiler verilir. İç mekân tasvirinde ayrıntıya girilmez. Dikkat çeken nokta, öykünün sınıfta başlayıp yine sınıfta bitmesidir. Bu öyküde iç mekân değişmez.

Sınıf, bazı öykülerin iç mekânı olduğundan ayrıntılı biçimde tasvir edilir. Bazı öykülerde ise sadece sözcük olarak geçer.Örneğin, Susuz VII öyküsünde de "sınıf" sözcüğü sıkça kullanılır. "Meli "adlı kadın kahraman, edebiyat öğretmenidir. Öğrencilerini çok seven kahraman, her zaman sınıfları hatırlar.Öğrencilerini sürekli düşünen "Meli" idealist bir öğretmendir."Umut'a Tezgah Kurmak" adlı öykünün kadın kahramanı da öğretmendir. Edebiyat öğretmeni olan Nesrin Çarıkçı da öğrencilerine çok düşkündür. Okulda olmadığı zamanlarda da sınıfları ve öğrencileri düşünür. İç mekân, kahramanın zihninde kurgulanır.

3.4.2. Dış Mekân

Nezihe Meriç'in ilk öykü kitaplarında iç mekân tasvirleri yoğundur. İç gözlem ağırlıklı bu öykülerde olaylar ev içlerinde geçer. Dumanaltı, Bir Kara Derin Kuyu ve Yandırma adlı öykü kitaplarında dış mekânların sayısı fazladır. Bu öyküler, dış gözlem ağırlıklıdır. Dış dünyaya dair izlenimlerin anlatıldığı bu öykülerde dış mekân tasvirleri oldukça ayrıntılıdır. Öykülerde şu kentler ayrıntılarıyla tasvir edilir: "İstanbul, Ankara ve Bodrum." Erzurum ve Kars ise adı geçen kentlerdir. Bazı kentler ise adları belirtilmeden tasvir edilir: Orta Anadolu'da bir kent, Güney'de bir kent. Yurt dışındaki mekânlardan Roma, ayrıntılarıyla anlatılır. Amerika ise öykülerde adı geçen yurt dışı mekândır. Öykülerde sokak, kır, tepe, yol, otobüs durağı, plaj, çarşı, pazar yeri, liman, köprü, bahçe dış mekân olarak kullanılır.

3.4.2.1. İstanbul

İstanbul, Nezihe Meriç'in çok sayıda öyküsünde olayların geçtiği dış mekândır. Nezihe Meriç'in bazı öykülerinde İstanbul, sadece mekân adı olarak geçerken

[289] Bozbulanık, Öğretmen, s. 67

bazılarında ise tüm ayrıntılarıyla anlatılır. Sadece mekân adı olarak geçtiği öykülere şu örnekler verilebilir: Aksaray Dolmuş, Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar, Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır, Keklik Türküsü, Susuz V, Susuz VI... Bu öykülerden Susuz VI'da öykünün ana kahramanının yaşamak isteği, özlediği mekân olarak İstanbul'un adının geçtiği görülür.

"Yandırma" adlı öykü kitabında "İstanbul", geçmiş zaman temasına fon olmuştur. Bu öykülerde dış mekân, işlevseldir. Hatıralarla dolu kent, geçmiş zamanın ruhunu taşır. Yazar, güzelliklerine hayran olduğu İstanbul'un daha çok eski halini anlatır. Eski İstanbul evleri ve sokakları, büyük bir özlemle anılır. Yazar, İstanbul'un yitirilen güzelliklerinin ardından büyük üzüntü duyar. Yazar, geçmiş zaman mekânlarını dün ile bugün arasında bir köprü olarak görür. Mekân, yazarın geçmişin güzelliklerine duyduğu hayranlığı ortaya çıkaran önemli bir unsurdur.

Semtler, Caddeler

Nezihe Meriç'in öykülerinde İstanbul'un farklı semtleri ve caddeleri anlatılır.Bu mekânlar, bazı öykülerde ayrıntılı biçimde tasvir edilirken bazılarında ise sadece isim olarak yer alır. Yazarın "Aksaray Dolmuş" öyküsünün adına dikkat edildiğinde İstanbul'un bir semtinin kullanıldığı görülür. Nezihe Meriç'in "Korsan Çıkmazı" adlı romanı da adını İstanbul'da deniz manzaralı bir sokaktan alır.

"Aksaray Dolmuş" öyküsünün iç mekânı, hareket halindeki bir dolmuştur. Anlatıcı, dolmuşun penceresinden bakıp gördüğü çarşıları, durakları, Pazar yerlerini anlatır. Eminönünden hareket eden dolmuş, Mısır Çarşısı ve Balıkpazarı'nın önünden geçer. Dolmuş şoförleri durakta "Aksaray, Topkapı, Yedikule, Beyazıt, Fatih, Edirnekapı" diye bağırarak yolcu toplamaya çalışırlar. Öyküde dolmuşun geçtiği semtlerin bazıları ayrıntılarıyla tasvir edilir. Anlatıcı yolcusu olduğu dolmuşta adeta kamerayla oturmaktadır. "Balıkpazarı"ndan geçerken anlattıkları kamerasına yansıyan görüntülerdir. Bu görüntülerde ayrıntı zenginliği dikkat çeker:

"Araba, Balıkpazarı'nın dar sokaklarından birine saptı. Önümüzde durmadan yük arabaları, kamyonlar çıkıyor, sık sık duruyorduk. İki yanımızda karanlık, dar dükkanlar vardı. Boy boy asılmış katır boncukları, halatlar, fıçılar dolusu zeytin, dükkanın önünde çay içen dükkan sahipleri, o daracık yollarda, oraya buraya seğirten, birbiriyle şakalaşan ve otuz iki dişini göstererek gülen küçük çıraklar; tavanlara asılı süpürgeler, üst üste, yan yana konmuş bisküvi, zeytin yağı tenekeleri, Urfa Yağı fıçıları,

konserve kutuları, şarap şişeleri arasında kalmıştık. Bütün bu karışıklık arasında, terlemiş, bunalmış yolcular, hamallar, bağıran çağıran, gülüp şakalaşan bir kalabalık vardı. Ben hangi birine bakacağımı şaşırırken, bizim şoför şaşırtıcı bir ustalıkla kalabalıktan, gürültüden o daracık sokaklardan kurtulup geniş caddeye çıkıverdi."[290]

"Susuz I" öyküsünde dış mekân unsurları işlevseldir. İstanbul'un "Şişhane Yokuşu" anlatılırken insan-mekân ilişkisi üzerinde durulur. Anlatıcıya göre, "büyük kentin yenilmez, diş geçirilmez, yok edilemez gücü" insanları ezer. Kentin bu boğucu havasından kurtulamayan insanlar, evlerin iç içe, üst üste olduğu caddelerde gökyüzünü göremezler. Bu nedenle de birbirleriyle iletişim kuramayıp yalnızlaşırlar. Öykü, İstanbul'un kalabalığını, pahalılığını, yorucu günlük yaşantısını eleştirel bir bakışla yansıtır:

"Büyük kentlerde yaşadıkları için mi böyle katı, içine kapanmış, somurtkan sinirli oluyorlar? Büyük kent, yenilmez, diş geçirilmez, yok edilemez gücüyle onları dört bir yandan sarıyor, sıkıştırıyor, eziyor, boğuyor mu? Ufukları yok çünkü. evlerin-evlerin.... evlerin... evlerin-sokakların yan yana... iç içe... üst üste... Gökyüzüne gerilmiş tellerin, gökyüzüne çıkan yokuşların, diklemesine büyük taş binaların, bacaların arasında; birbiriyle yüz yüze, soluk soluğa, omuz omuza yaşıyorlar. Birbirlerinden nefret mi ediyorlar? Kırları, güneşi, yeşili mi istiyorlar? Gökyüzünü çok yükseklerde, en üst kat camlarda, baca deliklerinde; yeşili, çekmeyen bacaların ve kent dumanlarının isinde kararmış bulcukları için mi böyle sarı suratlı, kinli, hırçın oluyorlar?"[291]

"Susuz I" öyküsündeki dış mekân tasvirlerinde dikkat çeken nokta şudur: İnsanlar, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılarını yansıtan semtlerde oturmaktadırlar. Öykü kahramanlarından "Çamaşırcı Necmiye"nin oturduğu yer, gecekondu semtidir. Çamaşırcı kadının evine karanlık, bozuk sokaklardan geçerek gidildiği belirtilir. Ayrıca, teneke evlerin, küçük çatıların, açlığın, yoksulluğun semtinde yaşadığı vurgulanır. Kocası vatman olan kadın, ateşlenen çocuğuna doktor bulamaz. Bu yoksul ailenin yaşadığı semt, insan-mekân, mekân-insan ilişkisini ortaya koyacak biçimde tasvir edilir. Öykünün doktor kahramanı ise bu yoksul ailenin semtinin adını dahi duymamıştır. Evi de onların yaşadığı semtten uzak bir yerdedir.

"Susuz V" öyküsünde İstanbul'un "Fatih" semtinde yaşananlar anlatılır. Fatih'te eski ve ahşap evlerin bulunduğu belirtilir. Geçmiş zaman ruhunu taşıyan bu semtin sakinleri "eski İstanbul insanları" olarak tanıtılırlar. Öyküde "İstanbul"un güzellikleri

[290] Bozbulanık, Aksaray Dolmuş, s. 30
[291] Topal Koşma, Susuz I, s. 111

anlatılır. Kent, "iyi bir kent" olarak tanımlanır. Büyük ve kalabalık kentin herkese kucak açan şefkatli bir yanının olduğu vurgulanır. "Susuz I"de çirkin yüzüyle tanıtılan kent, bu öyküde öteki yüzüyle karşımıza çıkar:

"Limanlar, vapur düdükleri, geniş caddeler vardır. Sonbahar vardır büyük kentte, yapraklarını ağır ağır döken ağaçlar, incecik yüzlü kızlar vardır. Gece yarıları bulvardan gelen, ıslıklayıp geçen rüzgarlar vardır. Boş caddelerden, kaldırımlardan geçer büyük rüzgarlar. Aparman pencerelerinde ışık vardır. Her an kapınızın çalınabileceğini umut edebilirsiniz hiç olmazsa."[292]

Dumanaltı'nda yer alan "Erol Bey" öyküsünde eski İstanbul ve yeni İstanbul ayrıntılı biçimde kıyaslanır. İstanbul'un zamanla nasıl değiştiği anlatılır. Erol Bey ve ailesinin yaşadığı eski İstanbul, güzelliğiyle herkesi büyüler. Mevsimleri, Boğaz manzarası, şairleri, köşkleri, geçim sıkıntısı olmayan mutlu insanları ile anlatılır. Özellikle köşklerin bulunduğu semtlerdeki eski İstanbullular, mutlu ve huzurlu bir hayat tarzına sahiplerdir. Kokuları Boğaz'ın esintisiyle her yere yayılan sardunyalar, kasımpatıları, hanımelleriyle dolu bahçeleri kenti güzelleştirmektedir. Erol Bey öyküsünde İstanbul, özellikle de Boğaz, şöyle tasvir edilir:

"İçinde doğup büyüdüğü İstanbulludur bu köşk. Boğazlıdır. Çamlıca havasıyla, boğaz esintisiyle, İstanbul'un şeker şerbet sularıyla yaşamaya alışkındır. Boğaz'a doğru inen yamaçların üstünde çam ormanlarının, derelerin, çitlembiklerin, böğürtlenlerin tozsuz ıslak yeşillikleri, nemcil bitkilerin parlaklıkları arasında, dinlendirici rahat soluklarla yaşamıştır. Kuş sesleri içinde, bir kuş ustası olduğundan her birini ayrı ayrı tanıyıp, ötüşlerine göre adlar takarak, görülmemiş bir güzellikte doğanın ortasında bulunmuş olmanın getirdiği güngörmüş ağırbaşlılık, bir oturaklılıkla yaşamıştır. Yaz gelmiş, tüm pencerelerini Boğaz'a karşı açarak, kışın havasından çıkmış, silinmiş, yıkanmış, yağlıboyalardan geçerek, parlamış, çiçeklerini, tohumlarını, yenilemiştir."[293]

Kentin güzellikleri zamanla yok olmuştur. Köşkler, harabeye dönmüştür. İstanbul, köy-kent çatışmasının yaşandığı kalabalık bir mekâna dönüşmüştür. Erol Bey, yeni İstanbul'u şu sözlerle anlatır: "Boğaz'ın karşılıklı iki yakası gecekondularla doluyor. Sağlık kurallarına aykırı, kötü yapılar bunlar. Pembenin bir koyulaşıp bozulmuşluğu var. (...) Köyden kente gelip apartmanlara kapıcı olan, işçi olan, gecekondulara yerleşen Anadolu adamı, gelirken eşyasını da getiriyor elbette."[294] Erol

[292] Topal Koşma, Susuz V, s. 140
[293] Dumanaltı, Erol Bey, s. 182-183
[294] Dumanaltı, Erol Bey, s. 199

Bey'e göre, İstanbul'da renkler, sesler, biçimler değişmiş, Boğaz daha kirli sularıyla yeni bir görüntüye kavuşmuştur. Öykü, eski İstanbul'un yitirilen güzelliklerine yakılan bir ağıt olarak düşünülebilir. İstanbul'un semtlerinden Beykoz, Çengelköy, Vaniköy, Çamlıca, Kandilli, Üsküdar" öyküde adı geçen dış mekânlardır.

"Bir Kara Derin Kuyu" öyküsünde "Erol Bey"deki eski İstanbul ile yeni İstanbul görüntüleri insan-mekân ilişkisiyle birlikte sunulur. "Köy-kent" çatışmasını göç olgusuyla anlatan öykü, kentin dününü ve bugününü kıyaslar.

"Eski bir İstanbullu bilir eski bir İstanbul çarşısının ne demek olduğunu. Alıcılarla satıcıların, kesekağıtları ağırlık ölçülerinin ışıklarla renklerin, küçük kahveci çıraklarıyla hırçın özel arabaların, hantal kamyonlarla her zaman dolu geçen belediye otobüslerinin gürültüsüyle devinmesine karşın, o hep yerli bir çarşı olmanın, esnaf onurunun, müşteriye saygının... Eskidendi o. Her şey değişti."[295] Öyküde sürekli eski-yeni kavramları kullanılır. Eski tahta evlerin yerini "betebeli çirkin apartmanlar", eski İstanbul hanımlarının yerini "Anadolu'dan göç etmiş kadınlar" almıştır. Öyküde kentin psikolojik, sosyal ve ekonomik bakımdan tahlili söz konusudur. Kentin değişen maddi ve manevi kimliği sorgulanır.

"Yandırma" adlı öykü kitabında İstanbul sadece fon olarak kullanılan dış mekân değildir. Bu kitaptaki öykülerde yazarın İstanbul sevgisi uzun uzun anlatılır. Kente duyulan hayranlık dile getirilir. Yazar, bazı öykülerinde, kenti adeta öykü kahramanlarından biri olarak görür, mekâna dair tüm ayrıntıları ele alır. "Yandırma" öyküsünde "Köşebaşı" semti anlatılırken İstanbul'un eski semtlerine duyulan özlem dile getirilir. Onların geçmiş zaman ruhunu taşıdıkları vurgulanır. Semtler, geçmiş yıllardaki çiçeklere, ağaçlara, çarşılara, komşuluklara ev sahipliği yapmıştır.

"Bir Yunus" öyküsünde "Kızkulesi'ne bakan bahçe meyhanesi", İstanbul akşamlarının o güzel menekşeli vakitlerini hatırlatır. "Yandırma"da olduğu gibi bu öyküde de geçmiş zamanın mekânlarına duyulan özlem anlatılır.

İstanbul'un dış mekân olarak kullanıldığı öykülerde "Boğaziçi" ayrı bir yer tutar. Boğaziçi, günün her saatinde ayrı bir manzarayla insanı büyüleyen masalsı bir güzelliğe sahiptir. "Boğaziçi"nin anlatıldığı öykülerde duygu yüklü şiirsel ifadeler yoğundur. İçerik-biçim uyumuna bağlı olarak şiir dizelerini andıran ifadeler kullanılır. İstanbul'un "masal kent" olarak tanımlandığı "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde şu sözler yer alır:

"Ah İstanbul! Ah Boğaziçi!

---

[295] Bir Kara Derin Kuyu, s. 226

İstanbul bir masal kentidir.

O masalın içinde yaşanmış bir gençlik vardır. Zaman zaman o anlı şanlı, varlıklı yaşamının anılarından, tuvallerinin üzerinden İstanbul'a bakar, gözleri dolar."[296]

"Kadın Aşk Deniz" öyküsünde İstanbul'un, özellikle de Boğaziçi'nin tabloyu andıran güzelliği uzun tasvirlerle dile getirilir. Manzara tasvirlerinde şiirsel ifadelerin yoğunluğu dikkat çeker. İstanbul'un büyüleyici görüntüsünde gökyüzünün dahi renginin değiştiği vurgulanır.

"Köprü, Beylerbeyi Sarayı, uzaklardaki üç küçük gemi...

Hepsi bildik, her gün gördüğüm gibi.

Başımı çevirip Ortaköy sırtlarına bakıyorum.

Ah! İçimden gelerek gülüyorum. Güneş, daha mavi gökyüzünü dolduran köpük köpük bulutların arasında. Ama bir yolunu bulmuş, küçük bir aralıktan bir tutam ışık salmış. Işıksız koyu renkli evlerin, ağaçların arasında, ta tepede üç apartman, kıyıda bir kayık ve denizin tam ortasında bir nokta, pırıl pırıl ışık içinde.

İnsan bunu, böyle bir görüntüye uydurmaya kalksa uyduramaz."[297]

"Kadın Aşk Deniz" öyküsünde "Boğaziçi" tüm ayrıntılarıyla tasvir edilir. Akşam saatlerinde tabloyu andıran görünüme kavuştuğu vurgulanır. Bu manzarada menekşenin her tonu yer alır.

"Bu Boğaziçi anlatılamaz.

Nerede akşamki o renkler!

Menekşenin rengi seçilmişti dün akşam.

Menekşenin her tonu.

Denizde, gökyüzünde açık menekşe, kareli, karşı kıyılarda koyu menekşe, mor.

Bugün, havada duman var. Hafif bir duman.

Karşı kıyılar, bir tül arkasındaymış gibi duruyor.

Zaman, aydınlık bir akşam üzerine doğru.

Güneş parlak, koyu sarı; halesi turuncu."[298]

Nezihe Meriç, "Kitap-lık" dergisindeki bir söyleşide "Çisenti" adlı yeni öykü kitabının öykü kişilerinin İstanbul'un sesini duyduklarını söyler: "Şu sıralar yeni bir şeye başladım; öykü kişisi İstanbul'un sesini duyuyor... Ama nasıl bir ses! Çılgın bir gürültü var farkındaysanız. Böceklerin içini bile duyduğumuz bir şey. Bütün bu

[296] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 77
[297] Yandırma, Kadın Aşk Deniz, s. 47
[298] Yandırma, Kadın Aşk Deniz, s. 50

gürültünün, çılgın gürültünün dışında diyor o kişi, ama çok derinlerde, uzayın bilinmeyen bir yerindeymiş gibi büyük bir sessizlik içinde bu kentin bir başka sesi var ve ben onu hep duyuyorum. Onun için bana hiç koymuyor, ben o sesi duyuyorum diyor."[299]

Yazarın bu sözleri eski öykülerdeki kahramanların kentin geçmiş zaman ruhuna duydukları yakınlığı düşündürür. İstanbul'un dünü ile bugününü iç içe yaşayan kahramanlar denilince akla "Erol Bey" öyküsünün kahramanı ve "Kadın Aşk Deniz" öyküsünün kadın kahramanı gelir. Onlar da kentin gizli iç seslerini duyabilen kişilerdir. Yazarın aynı söyleşide dile getirdiği "deniz özlemi" de bu öykülere yansır. Söyleşide İbrahim Yıldırım, Ankara'da yaşayan ve yazan öykücülerin yazdığı öykülerde deniz özleminin bulunduğunu söyler. Yazar bu fikri destekler. Yazarın Boğaziçi'ni anlatan öykülerine dikkat edildiğinde onun denize duyduğu sevginin tutkulu bir biçimde sürdüğü görülür. "Deniz" mekân tasvirlerinde çok önemli bir yere sahiptir. "Çavlanın İçinde Sessizce" adlı anı kitabında "Her kentin kendine özgü bir kokusu vardır" diyen Nezihe Meriç, İstanbul'un kokusunu, rengini ve sesini öykülerinde anlatmıştır.

Boğaziçi, sahip olduğu güzelliklerle adeta ayrı bir medeniyettir. İnsanları kendisine hayran bırakan büyülü bir havası vardır. Nezihe Meriç, geçmiş zamanın bu gözde semtini öykülerinde sıkça anlatır. Öykülerde geçmiş zaman mekânlarını anlatırken onlara duyduğu hayranlığı gizlemez. Öykülerde onlara ruh kazandıran yazar, mekânları kişileştirir.

Nezihe Meriç'in öykülerinde dış mekân olarak sıkça kullanılan "sokak" figürü önemli bir işleve sahiptir. Bazı öykülerde İstanbul'un sokak isimleri belirtilmezken bazılarında sokak tasvirleri ayrıntılı bir biçimde sunulur. Yazarın ilk öykü kitabı "Bozbulanık"ın ilk öyküsü "Çalgıcı"nın mekânı, şehrin en gürültülü, en kalabalık sokaklarından birisidir. Öykü, iki dostun karşılaşma yeri olan durakta başlar. Karşılaşan iki dost, bulundukları mekâna dikey bir başka caddede yürümeye başlarlar. Öyküde dikkat çeken nokta şudur: Sokak, kahramanlardan birinin psikolojisini yansıtması bakımından işlevseldir. Öğretmen olan kahraman, mutsuz ve huzursuzdur. Onun psikolojisi caddenin görüntüsüne de yansır. O, sıkıntılı ruh haliyle sokaktaki her şeyi olduğundan daha çirkin görür:

---

[299] Nezihe Meriç'le Söyleşi, Kitap-lık, S. 92, Mart 2006. s. 59

"Bakışları bıçak sırtı gibiydi. Gençti ama çok yaşamış bir görünümü vardı. Hava pisti. Gökyüzü renksiz, lekeli... Taşın, tahtanın, demirin soğukluğunda, paslığında... Işıklar ıslak, çipil çipil üşütücü... Genç adam yorgun, bezgin, tatsız."[300]

"Özsu" öyküsünün mekânı da ismi belirtilmeyen bir sokaktır. "Hayriye" adlı kahraman taşınmadan önce oldukça sıradan olan bu sokak, onun gelişiyle yepyeni bir kimlik kazanır. Yaşama sevinciyle dolu olan Hayriye Hanım, sokağı güzelleştirir. Onun meşhur kahkahaları günlük yaşamı canlandırır. Maviye boyadığı demir parmaklıklar, balkonundaki sardunyalar, küpe çiçekleri, ıtırlar herkese örnek olur. "Türk evlerinin özelliklerinden biri olan, pencerelerde çiçek yetiştirmek merakı, bizim sokağa Hayriye ile geldi"[301] cümlesi kahramanın sokakta yarattığı etkiyi vurgular. Yeni bir görünüme kavuşan sokak ile Hayriye Hanım arasında önemli bir bağ vardır. Öyküde dikkat çeken nokta, insan-mekân ilişkisidir. Hayriye Hanımın yaşama sevinci somutlaşarak sokağa geçer.

"Geldiğinde, sokak yine bu sokak, evler yine bu evlerdi. Kiracılar da değişmedi. Gelgelelim sokağın-sokağın nesi demeli bilmem ki, galiba ruhu-ruhu değişti."[302]

"Umut Fakirin Ekmeği" öyküsünün mekânı da sokaktır, fakat öyküde mekânın işlevi yoktur. Bu sokağın tasviri oldukça kısadır. Sadece sokağın otları sararan bir çayırlığından bahsedilir. Yoksul kahramanın oturduğu evin içi ayrıntılarıyla tasvir edilir. Sokağın da bu sosyo-ekonomik yapıya uygun olduğu düşünülür.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabındaki "Uzun Hava"da mekân, şehir dışında bir kır ortamıdır. Demirci Fehmi Usta ile şoför Sabir, dağın kenarına oturup sırtlarını yamaca dayamışlardır. Mekânın algılanışında Sabir'in sarhoşluğunun ve içinde bulunduğu karmaşık ruh halinin etkisi vardır. Öyküde dış mekânın güzelliği vurgulanır:

"Ay daha çok parladı. Geldi, vişneliklerin üstünde durdu. Doğa, toprak kokusu, kekik kokusu, sabah ayazına dönen gece kokusu içinde sessiz, büyük, önlerinde duruyordu."[303]

Öyküde tezat iki mekân anlatılır: Kahramanın mutsuz evliliğini temsil eden iç mekân ve özgürlüğün kaynağı olan dış mekân. Bu iki mekân, kahramanda farklı ruh halleri yaratır. Sabir adlı kahraman için dış mekân, kaçış yeridir. O, kır ortamında soluk alır. İç mekânda nefes alamaz. Alkole sığınan kahraman, doğanın güzelliklerini görerek

[300] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 9
[301] Bozbulanık, Özsu, s. 75
[302] Bozbulanık, Özsu, s. 73
[303] Bozbulanık, Uzun Hava, s. 51

rahatlar. Sokak, kahramanın sığınma yeridir. Onun gökyüzünü görmesini sağladığından huzur verici mekândır.

Nezihe Meriç'in öykülerinde adları geçen semt ve caddeler genellikle tasvir edilir. Bu tasvirlerin çoğunda geçmiş zaman mekânlarına dair ayrıntılar söz konusudur. İstanbul'un doğal güzelliklerini anlatan yazar, geçmişe duyduğu özlemi ifade eder. Geçmiş zamanın ruhu, İstanbul'un her tarafına sinmiştir. Öykülerde yazarın mekân-insan ilişkisine çok önem verdiği görülür. Semtler ve caddelerin tasvirleri, öykü kahramanlarının ruh halleri ile ilişkilidir.

3.4.2.2. İstanbul Dışındaki Mekânlar

Bodrum

Nezihe Meriç, "Bir Kara Derin Kuyu" ve "Yandırma" adlı kitaplarında yaz kenti öykülerine yer verir. Bu öykülerde Bodrum, hatıralarla dolu, eski haline özlem duyulan bir yaz kentidir. Bodrum, Nezihe Meriç'in yaz tatillerini geçirdiği kıyı kenti olduğundan yazar, mekânı ayrıntılarıyla tanıtır. "Çavlanın İçinde Sessizce" adlı anı kitabında Bodrum'da "Rasattepe Sitesi"ndeki yazlık evinin alınma serüvenini anlatır. Tatil anılarını da anlatan yazar, Bodrum'a duyduğu sevgiyi anı kitabında dile getirir.[304]

"Yandırma"da "Çiçek Balı"nın ana kahramanı Nemide Hanım: "Ah Akdeniz! Güzel Akdeniz! Nemide sana kurban olsun. Her şeyin güzel." diyerek yazlık kente duyduğu büyük sevgiyi dile getirir. Kale Meydanı'ndaki kahve, onun sevdiği mekândır. "Rıhtımda yan yana dizilmiş, denizin dibinden gelen gizemli bir uğultuya uyarak hafif sallanan, gökyüzüne uzanan ince uzun direkleriyle duyduklarını bilinmeze ileten tekneleri" burada seyreder. Kış boyunca bu kahvenin hayalini kuran kahraman, Bordum'u uyku mahmuru yaz kenti olarak tanımlar.

"Bir Kara Derin Kuyu"da yaz kenti öykülerinin mekânı Bodrum birkaç öyküde kısaca tanıtılırken öykülerin çoğunda ayrıntılı bir biçimde tasvir edilir. "Zor Yokuşu" öyküsünde kadın kahraman, uzaktaki eşine yazdığı mektupta kaldığı tatil mekânını överek anlatır. Aslında mutsuz ve huzursuz olan kahramanı tek sevindiren nokta, mekânın güzelliğidir. Öykü kahramanı için "denizin kenarında, mavilerle yeşillerin

[304] Çavlanın İçinde Sessizce, s. 58-59

menevişlenmesi arasında, bir sepet meyve gibi duran bakımlı bu yazlık tatil köyü", ideal mekândır.[305]

"Suskun Ezgisi" öyküsünde "Zor Yokuşu" öyküsündeki mekâna benzer bir tatil köyü anlatılır. Mutsuz kadın kahramanın mekâna bakış açısı onun ruh halini yansıtır. Özellikle akşam saatlerinde mekânın görüntüsü oldukça güzeldir: "Herkes dışarıda. Balkonlarda, bahçelerde. Çünkü akşam üzerinin en şerbet vakti. Güneş çekildi; denizle gökyüzünün birleştiği yerde, beyaz parlak bir çizgi. Az sonra güzel bir akşam olacak. Havanın kokusundan, kumun renginden anlıyor bunu."[306]

"Deli Deli Deli", Gül Yaprağının Pembe Sesi", "Sepetli Kadın" ve "Güzbeyi" adlı öykülerde olayların geçtiği mekân, yaz kentidir. Bu kent, "Kale Meydanı, beyaz evleri ve bugenvilleri" ile anlatılan Bodrum'dur. "Deli Deli Deli" öyküsünde yaz kentinin denize inen dar sokakları tasvir edilir. "Gül Yaprağının Pembe Sesi" adlı öyküde olayın geçtiği yer, "ucuz kamp yerinin çakıllı kıyısı" olarak tanımlanır. Öykünün anlatıcısı, geçmiş yazların coşkusunu dile getirir. "Bu yaz kentinde özgürlük avucunuzda (sanki) yürekleriniz aşkla dolu" diyerek mekânın güzelliğini anlatır. "Sepetli kadın" öyküsünde de olay mekânı deniz kıyısıdır. Bu öyküde de dar yolların ve evlerin anlatıldığı tasvir oldukça kısadır.

"Bugenvilli Başlangıç" öyküsünde ana kahramanın yaz kenti izlenimleri anlatılır. Mekândan ziyade kadın kahramanın portresi ön planda tutulur. Bu öyküde motif olarak kullanılan "bugenvil" sözcüğü "Giz" öyküsünde de sıkça kullanılır. "Mor bugenvil yığınları"nın simgesel özelliği vardır. Bugenvil, Akdeniz'i simgeler. Bodrum, "beyaz evleri, narenci bahçelerinin yeşili, alakırçıl uykusu, çılgın mor bugenvilleri" ile tanıtılır.

Bodrum'un ayrıntılı biçimde tasvir edildiği öyküler: "Güzbeyi, Eskiden Bodrum'da I ve Eskiden Bodrum'da II" öyküleridir. Güzbeyi'nde mekân, Bodrum tutkunu bir ana kahramanın bakış açısıyla tanıtılır. Öykü kahramanının anılarının saklı olduğu Bodrum, çok özel bir kenttir. Kahraman, ona duyduğu sevgi nedeniyle kentin değişimine çok üzülür. Eleştirel bir bakışla Bodrum'un eski ve yeni halini anlatır. "Çok değişti, değişiyor da biliyorum. Doğası bozuluyor. Büyük, geniş, asfalt caddeler edindi. Dağı taşı saran beyaz evlerde, bazen mezarlık çağrışımı yaparak (yok canım).

---

[305] Bir Kara Derin Kuyu, Zor Yokuşu, s. 200
[306] Bir Kara Derin Kuyu, Suskun Ezgisi, s. 237

Güzelim nareciye bahçeleri gün günden yok oluyor. Yanan küçük yerler,'kafeler', kıyı meyhaneleri, içki evleri çoğaldı. Lokantalar, sokaklarda aşevleri, müzik dinlenen, dans edilen…

Kalabalık anlatılmaz bir üst üste, omuz omuza…"[307]

"Eskiden Bodrum'da I" adlı öyküde Bodrum, sokakları, zeytinlikleri, kıyıdaki sarmaşıklı meyhanesi, sıcak kanlı insanları ile anlatılır. Öykü kahramanı için kahvenin özel bir yeri vardır. "Azmakbaşı" adlı kahveye yaklaşırken dahi heyecanlanır. Yaşama sevinci veren bu salaş kahve, "denizin, denizcinin, üç beş kentli gezginin ve demli çayın kahvesi" olarak tanıtılır.

"Eskiden Bodrum'da II" öyküsünde eski ve yeni Bodrum, tüm ayrıntılarıyla anlatılır. Öyküde yedi küçük başlık yer alır. Bu alt başlıklarla bölümleme yapılır. "Aradan Yıllar Geçti" alt başlığı Bodrum'un yeni halinin anlatılacağının ipucunu verir. Geçmiş zamanın Bodrum'u uzak, yalnız ve ıssızdır. Uzayıp giden narenciye bahçelerinden duyulan horoz sesleriyle dolu günlerin yaşandığı mekândır. Oysa yeni halinde insan kalabalığından başka bir şey yoktur. "Aradan Yıllar Geçti" başlığı altındaki şu sözler dikkat çekicidir:

"Bakkallar MARKET, lokantalar RESTORAN, olmadan BATİKLERLE dolu BUTİKLER caddelerde, sokak içlerinde, her köşe başında sıralanmadan,

PASAJLAR tek tek açılır,

DİSKO'lar, KAFE'ler, VİTRİN'ler yeni yeni düzenlenirken, HOTEL'ler, MOTEL'ler, KAMPİNG'ler orada burada bitmeden,

Tekerlemesiyle başlayıp masallar üretebilirdi Zeliha."[308]

Nezihe Meriç, "Bodrum" sevgisini işlediği öykülerinde bu mekânın kaybolan güzelliklerine dikkat çeker. İstanbul gibi Bodrum da geçmiş zaman elçisidir. Bodrum'un kalabalığı arttıkça geçmişin güzellikleri birer birer kaybolur. Bugenvil sözcüğünü öykülerinde çok sık kullanan yazar, yaz kenti öykülerini duygu yüklü şiirsel ifadelerle anlatır.

Ankara

Nezihe Meriç'in sınırlı sayıda öyküsünde dış mekân olarak "Ankara" kullanılır. Bazı öykülerde "Ankara " sadece isim olarak geçer. Bu öykülerde Ankara'nın farklı

[307] Bir Kara Derin Kuyu, Güzbeyi, s. 315
[308] Bir Kara Derin Kuyu, Eskiden Bodrum'da II, s. 297

semt ve caddelerinden bahsedilir. Ayrıntılı mekân tasvirlerinin bulunduğu öykülerde ise semt ve caddeler de işlev kazanır. Özellikle Dumanaltı adlı öykü kitabındaki "Ankara" manzarası, öykü kahramanlarının ruh halleri ile ilişkilendirilir.

"Umut'a Tezgah Kurmak" öyküsünde hapishaneden çıkan "Nesrin" adlı kahramanın tahliye edildiği gün yaşadıkları anlatılır. Ankara'yı iki yıl öncesinden çok farklı bulan kahramanın zihninden geçenler öyküde mekân unsurunun önemini yansıtır. Kahraman kendisiyle kenti özdeş görür. Kendi ruh halini kentte de görür. İnsan-mekân ilişkisi şöyle anlatılır:

"Her şey bıraktığım gibi görünüyor bana. Olabilir mi? Şimdi bir tanığa rastlasam,-Allah saklasın!-o da beni hiç değişmemiş bulmayacak mı. Oysa ben ve kent iki yıl yaşadık. Az sonra ışıklar yanacak. Ondan sonra karanlık ivedilikle inecek. Kendimi koyu gecenin ortasında bulacağım."[309]

Ankara, "Umut'a Tezgah Kurmak" öyküsünde işlevsel mekân olarak karşımıza çıkar. Kent, her gün kendisini yenileyen bir yapıya sahiptir. Geçmiş yılların Ankara manzarası değişmiştir. Oysa "Nesrin" adlı kahramanın kentin her köşesinde anıları canlı olarak kalmıştır. Zengin çağrışımlar, bu anıları dünden bugüne taşır. Kenti kişileştiren kahramanın iç konuşması dikkate değerdir:

"Kent değişti elbette. Değişmez mi! Kenti oluşturan yapılar, evler kalabalığı, apartmanlar, bahçeler, bahçe duvarları sloganlarla doldu. Kırmızı yağlı boya, beyaz yağsız boya, tebeşir, kireç, ele ne geçerse duvarlara yazılar yazıldı. Kent hepsini okudu. Ben de okudum. Kent tüm mitingleri yaşadı. Ben de… Ben de çoğuna katıldım, öğrencilerimin yanı sıra kendi arkadaşlarımla.-Bizimle övündü çocuklar. Edebiyatçı da oradaydı dediler. Fizikçi de, Ahmet öğretmen de…-Sonunda kent de öğrendi ki, memlekette karışıklık var."[310]

Öyküde 12 Mart döneminde Ankara'da yaşanan siyasi olayların bireylerin yaşamında bıraktığı izler anlatılır. Kent, olayların tanığıdır. Öykü kahramanları, bu yönüyle onu kendilerine yakın görürler. "Dikmen, Sakarya, Ulus, Çankaya, Kavaklıdere, Sıhhiye, Kızılay" semt ve caddeleri kahraman tarafından anlatılır. Ulus ve Kavaklıdere'de 1930'lu yıllarda bataklık bulunduğunu belirten kahraman, kente artık betonun egemen olduğunu söyler. Çocukluk yıllarının güzel Ankara'sının yerini beton kent almıştır. Ankara'nın artık çok büyük bir kent olduğunu söyleyen kahraman, onun da insanları gibi sağlıksız olduğunu üzülerek söyler.

---

[309] Dumanaltı, Umut'a Tezgah Kurmak, s. 111
[310] Dumanaltı, Umut'a Tezgah Kurmak, s. 114

"Varım Diyorum İnanmalısınız" öyküsünde olayın geçtiği mekânlardan olan "Ankara" kahramanların ruh halini yansıtır. Evinden ayrılan kadın kahraman, Ankara'ya gelir. Ekonomik özgürlüğü olan kahraman, Ankara'da iş bulur. Onun bu kente gelmesinin sebebi, sevdiği adamın burada yaşıyor olmasıdır. Birbirlerine aşık olan iki kahramanın kavuşma mekânı, Ankara'da bulunan küçük evleridir.

Ankara, öykülerde kahramanların ruh hallerini yansıtması bakımından önemli bir mekândır. Mekân-insan ilişkisi,öykülerin merkezinde yer alır.

Yurt Dışındaki Mekânlar

Yabancı şehir ya da ülke adları Nezihe Meriç'in öykülerinde sınırlı sayıdadır. Bazı öykülerde bu mekânlar sadece isimleriyle geçer. Mekânların tasvirine yer verilmez. Örneğin, "Susuz VIII" öyküsünde "Nil" adlı kahramanın bulunduğu ülke, Amerika'dır. Öyküde Amerika, Nil'in her şeyden kaçıp sığındığı ülkedir. Dış mekâna dair bilgi sunulmaz. "Bozbulanık" öyküsünde de Avrupa ülkelerinin II. Dünya Savaşı sonrasındaki durumları ülke ismi belirtilmeden kısaca anlatılır. Avrupa'nın fuhuş ortamı, ahlakın iflası olarak nitelenir. Bu eleştiride de ayrıntılara inilmez. Öyküde adı geçen bir diğer yabancı mekân, Londra'dır. Ana kahramanın sevgilisinin bulunduğu ülke İngiltere'dir. Bu mekânın tasvirine yer verilmez.

"Dağılış" öyküsünde "Roma"ya giden bir genç kızın bu kentteki gözlemleri ayrıntılı biçimde anlatılır. Kahraman yabancısı olduğu bu kenti adeta adım adım dolaşır. Roma'nın çarşıları, sokakları, kiliseleri tasvir edilir. Roma, çok farklı yönleriyle ele alınır. Öyküde Roma tarihine dair bilgiler sunulur.

"Büyük, görkemli kiliseler, meydanlar, havuzlar, heykeller, sütun başlıkları, harabeler arasında kalır, bir yanda tarih havası eser, bir yanda kalbi çarpar da çarpardı. O zaman içinden "…Roma… Roma… Rönesans, Roma açık şehir… Gladyatörler, Hıristiyanlar... Roma ateşler içinde…" diye bir şeyler geçer, düşüncesi dağılırdı."[311]

Öyküde Roma'nın caddeleri, sokakları, meydanları anlatılırken insan kalabalığı adeta kamera çekimiyle anlatılır. Çarşılardaki seyyar satıcılar, yeşil gözlü İtalyan delikanlıları, sert hatlı İtalyan kadınlarına dair izlenimler sunulur. Gözümüzün önünde canlanan bu tablo, kahramanın gözlemleriyle oluşur. Kilisenin de anlatıldığı öyküde "Hıristiyanlık" konusunda bilgi verilir. Bu bilgiler ansiklopedik olarak sunulmaz. Hıristiyanlık tarihini merak eden genç kızın bu dine dair düşünceleri belirtilir. Gezilen

[311] Bozbulanık, Dağılış, s. 61

ibadet yerlerindeki heykeller, mumlar ve hatta kokular tasvir edilir. Roma'ya büyük bir hevesle gelen genç kız, hayal kırıklığı yaşar. Roma tarihine ve Hıristiyanlığa duyduğu ilgi de sona erer.

"Bir şey var bu şehirde" diyordu. Kafasında evirip çeviriyor, "Kasvet" diyor, "Tarih havası", "Papaz Kokusu" diyor ama beğenmiyordu. O güzelim "Çetina, Sinyora, Napoliten, Bela, Capri, Sen Michele" sözcükleri eskiden onu nasıl çekerdi. "Bir gün Roma'ya gideceğim inşallah derdi", sonra ver elini Venedik. "Şimdi, Al Sana Roma" diyordu kendi kendine."[312]

"Yandırma" adlı öykü kitabında yer alan "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde farklı yabancı ülkelerin adları geçer. Mekân adlarına dikkat edildiğinde öyküye gizemli bir hava kazandırdıkları görülür.

"Bir Arap ülkesi sıcağına - Arabistan'ı görmedim. Okuduklarımla, sözcüklerden bana yansıyan düşsel duygularla hayal etmeye çalışıyorum.- Altın pırıltısı, mermerin serinliğini yitirip ılınmışlığını, fıskıyelerden fışkıran suların sesi, ipekler düşleyin. Şu sözcükleri anımsayın: kırımtatarlar, tarüfülfül, kral, Kral Naibi, İskenderiye, Nil kıyıları, Bağdat, Basra, Belkıs Haberleri…"[313]

"Herkes dağılır İstanbul'dan. New York, Paris, Roma, Viyana, Mısır üzerine, bir esintidir eser geçer, "baki kalan…" denir, gülümsenir; kırık bükük; iç geçirerek…"[314]

Nezihe Meriç, sınırlı sayıdaki öyküsünde yabancı mekânları kullanmıştır. Yurt dışındaki bu coğrafi mekânların işlevselliği dikkat çeker.

3.5. Zaman

"Edebi eser, mahiyeti itibariyle bir iletişim vasıtasıdır. Her iletişimde bir göndericinin, bir de alıcının olması tabiidir. Yazma zamanı, gönderici durumundaki sanatkarın eserine vücut vermek üzere harcadığı süreye verilen addır. Bunun itibari zamanla alakası yoktur, takvim ve saatle ölçülebilen cinstendir. Okuma zamanı da aynı mahiyettedir. Ancak okuyucudan okuyucuya değişir, daha yerinde bir zamandır. Bunların her ikisi de, bir bakıma eserin dışındadır, vakayla alakası yoktur. Her hal ü karda söz konusu iki zaman kronolojik karakterlidir."[315]

---

[312] Bozbulanık, Dağılış, s. 60
[313] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 73
[314] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 81
[315] Şerif Aktaş, age. , s. 107

"Olayların yazar tarafından sunulması sırasında kronolojik sıraya uyup uymama zorunluluğu aranmaz, aranmamalıdır. Sunuş sırasında yazar, şimdiki zaman kipini kullandığı gibi, geçmiş zaman kipini de kullanabilir. Hatta bir yazar geçmiş-şimdi-gelecek kiplerine aynı metin düzeyinde yer verebilir. Bu durum, yazarın bakış açısıyla olayları, yorumlayışıyla, hatta olayların seyriyle bağlantılıdır."[316]

Nezihe Meriç'in öykülerinin genelinde zaman, kronolojik sıraya uymadan kurgulanmıştır. Kronolojik olmayan bu zaman anlayışı öykülerin içeriği ile doğrudan ilişkilidir. Nezihe Meriç'in öykülerindeki kişilerin yaşamlarının düzensizliği zamana da yansır. Zihinler öyle karışıktır ki zaman da bu duruma ayak uydurur. Öykülerdeki zihin devinimleri kronolojik ilerlemeyi engeller. İzlenimler, çağrışımlar ve anılar öykülerde geniş yer tuttuğundan zamanlar da iç içe kurgulanır. Özellikle de geriye dönüş, bilinç akışı ve iç konuşma tekniklerinin kullanıldığı öykülerde zamanda sıçramalar söz konusudur. Ayrıca rüyalar, hatıralar, sarhoşluk durumu anlatılırken de zamanda kopmalar yaşanır. Öykülerin çoğunda karşımıza çıkan bu kopmalar sırasında gerçek ile düş birbirine karışır. Öykü kahramanlarının düşünce zinciri kopar. Bu durum, yazarın zamanı kurgulayışına büyük ölçüde etki eder.

Nezihe Meriç, bazı öykülerinde zaman dilimi ile kahramanlarının ruh hali arasında ilişki kurmuştur. "Kurumak" adlı öykü, zamanının bu işlevini en iyi yansıtan örnektir. Bu öykünün ilk paragrafında olay zamanının Ocak ayının soğuk bir öğleden sonrası olduğunu belirtir. Öyküde "kurumak" fiili önemli yer tutar. Kuruyan sadece doğa değildir. Aynı zamanda yalnız bir genç kız da kurumaktadır. Öyküde şu cümle tekrarlanır: "Hava kaç zamandır kapanıktı."[317] "Kapanıklık" aynı zaman da "Bilge" adlı kahramanın ruh halinde de söz konusudur. Öyküde bu durum şöyle anlatılır:

"Hava kaç gündür kapanıktı, bu yağış çok doğal… Neden-sonuç olayı… Şimdi de dinmesi gerek, dinince de güneş açacak ya da kar yağacak. Her neyse. Oysa Bilge'nin içindeki kapanıklık, böyle bir bağışla geçecek şeylerden değil."[318]

Zaman ile ruh hali arasındaki bu koşutluk "Erol Bey" adlı öyküde de bulunur. "Erol Bey" adlı kahramanın kendisini en iyi hissettiği zaman dilimi gece yarılarıdır. Erol Bey, geceleri dostlarıyla kurduğu sofrada mutluluğu ve huzuru bulmaktadır. Erol Bey'in en büyük korkusu, günbatımı manzarasını kaçırmaktır. Boğaz manzarasını, güneş manzarasını kaçırmaktan çok korkar. Boğaz manzarasını güneş batarken izlemeli

[316] Mehmet Tekin, age. , s. 122
[317] Bozbulanık, Kurumak, s. 90
[318] Bozbulanık, Kurumak, s. 90

ve içmeye o anda başlamalıydı. Bunu yapamadığı günlerde adeta yıkılırdı. Bunun nedeni yazar-anlatıcı tarafından şöyle açıklanır:

"Onun ortalığı karıştıran serüvenleri, genellikle, bu günbatımını kaçırmış olmaya bağlanabilir anlattıklarına bakılırsa. Çünkü o zaman, birden bozuluyor büyü. Yaşamın gizi kayboluyor. Karadeniz'den gelip Marmara'ya geçen bu tanımlanması zor, güzelliği dillere destan mavi nehrin, bu güzel İstanbul boğazının sularının çok pis olduğunu görüyor o zaman."[319]

Nezihe Meriç'in öykülerinde dikkat çeken bir özellik söz konusudur: Zaman ve mekâna dair bilgiler öykülerde genellikle ilk paragrafta yer alır. Yazar, öyküye başlarken öykünün zaman ve mekân unsurlarına dair bilgileri sıralar. Bozbulanık'ta üç öyküde bu özellik söz konusudur. "Çalgıcı, Özsu, Kurumak" adlı öykülerin ilk paragraflarında olayın nerede ve ne zaman yaşandığı belirtilir.

"Çalgıcı" öyküsünün ilk paragrafında öykünün zamanına dair şu bilgi verilir: "Saat tam 19:00'da, şehrin en gürültülü, en kalabalık caddelerinden birinin otobüs durağına bir adam geldi." Zamana dair net ifadenin kullanılması dikkat çekicidir. "Kurumak" öyküsünün ilk paragrafında olay zamanı, ocak ayının ortasında, iyice kapanık bir gün" olarak belirtilir. Kış mevsiminin ocak ayının yağmurlu günü anlatılır.

Topal Koşma'da "Susuz III" öyküsünün ilk paragrafında zamana dair ayrıntılı bilgi verilir: "Gece yarısını dört dakika geçiyordu. Beşinci dakikada bekçinin düdüğü öttü." Mevsim, ay ya da gün adı belirtilmezken saate dair ayrıntılı bilgi sunulur. "Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabındaki "Varım Diyorum İnanmalısınız" öyküsünde zaman unsurları ilk paragrafta yer alır. Öyküye başlarken yazar, öykü zamanı ve anlatma zamanını belirtir. Okurun öykünün oluşum süresini bilmesi sağlanır.

"Bir hikayem vardı. Yazamıyordum. Kimse hikayeyle aramdan geçenleri anlamıyordu. Sinirlerim bozuldu bu yüzden. O, 1954'te kalmıştı; ben 1959'a değin yaşamıştım. Kurtulmak için türlü yollar denedim, olmadı."[320]

"Dumanaltı" adlı öykü kitabında "Tedirgin, Umut'a Tezgah Kurmak, Tan'ın Öyküsü" adlı öykülerde de olay zamanına dair bilgiler başlangıç bölümlerindedir. "Umut'a Tezgah Kurmak" öyküsünün ilk paragrafında zaman unsuru vurgulanır. İki yıllık hapis döneminin ardından ana kahraman, kente döner. İş yerlerinin dağılma saatinden önce, hava kararmadan minibüse binmeye çalışır. Olay zamanına dair bu ifadeler, ilk paragraftadır.

---

[319] Dumanaltı, Erol Bey, s. 198
[320] Menekşeli Bilinç, Varım Diyorum İnanmalısın, s. 211

"Bir Kara Derin Kuyu"daki öykülerin çoğunda zamana dair bilgiler öykünün başlangıç kısmındadır. Bir Kara Derin Kuyu öyküsünde zamana dair önemli bilgiler, öykünün bölümlerinin başlangıcında sunulur. Öykünün ilk bölümünde yer alan küçük başlık: "Akşam Gene Akşam"dır. Öykünün ilk paragrafında sadece zaman ifadeleri yer alır. Tasvirde yer alan benzetmeler, şiirselliği sağlar.

"Akşamın bir vakti var; gökyüzünden iniveriyor çaktırmadan. Çarşının alvala akşamına sinsi bir saldırı bu. Renkleri düşmanca sorguluyor çünkü. Çınarlar karanlığa hazırlanan bir hışırtıyla, daha görkemli bir görünüş alarak, rıhtımdaki kahvelerden gelen tavla şakırtılarına, gülüşmelere, yosun kokusuna, ızgara balık kokusuna doğru büyüyor. Doğanın bereketiyle şenlenen manav tablalarında, su yeşili, domates, elmas, nar karışımı kırmızı, üzüm sarısı renk atmaya başlıyor. Dükkan içleri karanlık kovuklara dönüşüyor. Kalabalık durakta bir kadın var. Geçkinliğine karşın hala çok güzel. Bir o seziyor bunu. Acıyla iç geçiriyor. Akşamın bu vakti ona dokunuyor."[321]

"Çangal, Bugenvilli Başlangıç, Eskiden Bodrum'da I, Uydurukçu, Büzbeyi" adlı öykülerde de öykü zamanına dair bilgiler giriş kısmındadır. Zaman ifadelerinin öykünün başlangıç kısmında açıklandığı öykülerin sayısı son öykü kitaplarında artmıştır. "Yandırma" adlı öykü kitabında bu tarzdaki öykülerin sayısı dikkat çeker. Bu öykü kitabındaki yedi öyküden beşinde bu özellik vardır. "Oya" adlı öyküde zamana dair bilgi verilmez. "Ünlemleri Kökertmek" öyküsünde ise zaman unsurları, üçüncü paragraftan itibaren yer alır. Diğer öykülerde kimi zaman belirsizce kimi zamansa net bir şekilde olay zamanı, öykülerin giriş bölümünde belirtilir. Bu öykülerde dikkat çeken nokta şudur: İlk paragrafta yer alan bu bilgilerde belirsiz zaman ifadeleri çoktur. Diğer öykü kitaplarına göre bu ifadelerin sayısı artmıştır.

"Yandırma" öyküsünde "günlerden bir gün, hiçbir özelliği olmayan bir gün" ifadeleri yer alır. "Bir Yunus" öyküsünün olay zamanı, "Yunus" adlı ana kahramanın çok bunaldığı bir gece yarısıdır. "Kadın Aşk Deniz" öyküsünde "yıllar sonra, gençken, çocukluktan yeni çıktığımız, genç, gökçek günlerimizde" ifadeleri yer alır. "Çiçek Balı" öyküsünde zaman, erken bir sabah vaktidir. "Güneşin ışınını ortalığa yeni saldığı vakit" olarak ifade edilir. "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde "daha erken zamanlar, bir zamanlar" ifadeleri kullanılır. Bu sonuçlardan yola çıkarak şunu belirtebiliriz ki Nezihe Meriç, öykülerine başlarken olay zamanına işaret etmektedir. Yazar, zamana dair bilgileri genellikle ilk paragrafta okura sunmaktadır.

---

[321] Bir Kara Derin Kuyu, s. 225

Nezihe Meriç'in öykülerinde dikkat çeken bir başka özellik, zaman unsurlarının kullanımındaki şiirselliktir. Öykülerde zamana dair sözcüklere çok farklı anlamlar yüklenir. Benzetmeler, soyut sözcükler, mecaz anlamlı sözcükler sıkça kullanılır. Zaman unsurlarına dair ifadelerde de sözcükler, yüklendikleri yeni anlamlarla şiirsel bir atmosfer yaratır. Zamana dair bilgi sunulurken kuru bir anlatımdan uzak durulur. Zaman, kahramanların zihninde yeni bir görüntüye kavuşur. Düş ile gerçeğin karıştığı öykülerde zaman da bu duruma uyum gösterir. Böylece öykülerde kullanılan duygu yüklü ifadeler, zaman kurgusunda şiirselliği ön plana çıkarır.

"Bazıları" öyküsünün giriş paragrafında betimleyici bir anlatımla mevsim şartları dile getirilir. Sonbahardan kışa geçiş aşamasında doğadaki değişim, şiirsel ifadelerle anlatılır. Amaç, yalnız insanların psikolojisini yansıtmaktır. Mevsim ile yalnızlık arasında ilişki kurulur. Benzetme şu sözlerle ifade edilir:

"İnsanlar için sonbahardan sonra kış geliyor. Yollar, parklar, rıhtım boyları tenhalaşıyor. Lodos, poyraza çevirmeden biraz önce, deniz, yeşil zeytin rengini alıyor. Tenha yollardan, deniz kıyılarından, saçları uçuşan bir genç kız ya da düşünceli bir adam geçiyor. Onlar bunu ayırt ediyorlar. Sisli rıhtımlarda balıkçılar, onlara dalgın ve ozan görünüyorlar. Sisin içinde sigaralar yanıyor… Kar yağdığı zaman ovalar, dağlara kadar, bembeyaz uzanıp gidiyor. Ancak bazıları karın içinde hafifçe dalgalanan uçuk maviyi seziyorlar. Onlar durup dururken gökyüzünden bir ebemkuşağının da geçtiğini sanıp gülümsüyorlar.'Yalnız' insanlar var bu dünyada"[322]

"Dağılış" öyküsünde Roma'da bir akşam vakti şu sözlerle anlatılır: "Işıkların yanıvermesiyle birlikte suyun fışkırışı, mermerin yıkanışı, elektriğin renkli ampuller içinde yanıp sönüşü üstünden gülüp geçti ve Roma'da akşam oldu."[323]

"Susuz II" öyküsünde zaman unsurları adeta bir masal havasındadır. Akşam vakti masalsı ifadelerle anlatılır. Zaman algısına göre şekillenen öykünün ilk paragrafında akşam vakti şu sözlerle tasvir edilir: "Pencere yoğunlaşmış bir karanlığa açılıyor. Işıklarla insanlar, yedi bin kat aşağıda kaynaşıyorlar. Anılar, umutlar, özlemler de onlarla beraber. Yeni bin kat yukarıda sadece karanlık var. Katkısız, koyu karanlık."[324]

"Susuz VI" öyküsünde olay zamanı, "kasım ortasında ayçiçeği bir gün" olarak belirtilir. Zaman unsurlarının çoğu sıfatlar kullanılarak ifade edilir. Sıfatların duygu

[322] Bozbulanık, Bazıları, s. 53
[323] Bozbulanık, Dağılış, s. 59
[324] Topal Koşma, Susuz II, s. 117

yüklü oluşu da dikkat çeker. Öykü kahramanlarının zaman algısı onların ruh hallerine göre değişir. Sıfatlar da bu değişen ruh hallerine uygun olarak kullanılır.

"Dumanaltı"nda "Işın" öyküsünün olay zamanı, gece vaktidir. "Gecenin karanlığı, sokak lambasının ışığı, rıhtımda dolaşanların uzak mırıltıları" uyum içindedir. Gece, şiirsel ifadelerle tasvir edilir: "Denizin kara ışıltısıyla, sokak lambasının solgun ışığının buluştuğu karanlık bahçelerden birinde nar çiçeklerinin kan kırmızısı arasında, bir puhu kuşunun kısa kesilmiş çığlığı"[325]

"Bir Kara Derin Kuyu" öyküsünün zaman ifadelerinde şiirsellik yoğundur. Öyküde "denizin, güneşin, iskelenin bir martı kanadında nedensiz küçük kahkahalarla suya dalıp dalıp çıktığı bir sabah" anlatılır. Kişileştirilen varlıkların anlatımı dikkat çeker. Aynı öyküde "çok eski yıllarda bir İstanbullu bahar sabahı" anlatılır. Anlatılan zaman dilimleri farklı bir ruha sahip olduklarından sıradan değildirler. Yazar, kişileştirme yöntemine sıkça başvurur. Cansız varlıklara kimlik kazandırır.

"Giz" öyküsünün giriş kısmındaki şiirsel zaman ifadesi dikkat çeker: "Gün, evin arkasındaki zeytinlerin ötesin üzerinde, giderek koyulaşacağını belli eden imlerle, yanından yöresinden ışıklar alarak, yaprakların arasından dumanımsı koyu pembeler salarak, soluk pembe bir renk veriyordu daha."[326] Güneşin doğuşu, öyküde bu sözlerle anlatılır. Renkler oldukça başarılı kullanılır. Zaman ifadelerinde renklerin algısı değişir. Anlatıma zenginlik kazandıran bu özellik diğer öykülerde de tekrarlanır.

"Yandırma" öyküsünde zaman, işlenmiş bir ipek sarmaya benzetilir. Kahramanın ruh hali, onun zaman algısını değiştirir. "Binlerce ince parlak iğne, yüreğine batıp çıkan" kahramanın, sevinçli sızılarla dolu olduğu belirtilir. İçindeki bu karmaşık duyguların ardından zamana dair şu benzetme yapılır: "Az önce, akşamüzeri yaşadığı o zaman parçası işlediği ipek sarmaların en güzeli."[327]

"Yandırma"da "Oya" öyküsünde zaman unsurları çağrışımlarla yüklü renklerle ifade edilir. Yazar, renklere ressam duyarlığıyla yaklaşır. Zamanı da bir tablo gibi düşler. Renkler, öyküde yeni anlamlar kazanır. Hava durumuna dair bilgi verilirken "solmuş mavi sıcağı" anlatılır. Zaman ise "uçuk mavi bir akşamüzeri"dir. "Mavi" rengi yazar tarafından en sık kullanılan renktir.

---

[325] Dumanaltı, Işın, s. 127
[326] Bir Kara Derin kuyu, Giz, s. 299
[327] Yandırma, s. 21

"Kadın Aşk Deniz" öyküsünde ana kahramanın şu sözleri de şiirsellik taşır: "Onca yıl sonra döndüğümde, görmüş geçirmiş, orta yaş üstünün pır pır eden ışıltılarını taşıyan bir ateşle parlamakta olduğumuz yıllardı."[328]

"Balıklarda Acı Çeker" öyküsünde de zamana dair şiirsel ifadeler kullanılır. Yazar, geçip giden zamanın akışını anlatır. Onun hızının ürkütücü olduğunun altını çizer. Zamanın, Boğaziçi'nin Çengelköy akıntısı gibi geçip gittiğini söyler. "Zaman" kavramını sorgulayan yazar, onun engel olunamayan ilerlemesini hüzünle seyrettiğini ifade eder.

Öykülerde yer alan şiirsel ifadelerin sayısı çoktur. "Zaman" öğesi de bu şiirsel atmosfer içerisinde yer alır. Yazar, "uçuk mavi akşamüzeri"ni ya da "hafiften esintili, petunya kokularıyla, karanfil kokularının en çok benzeştiği sabah"ı anlatır. Renkler, zaman algısına göre değişir. Adeta kimlik kazanır. İzlenim ve çağrışımlarla dolu öykülerde kahramanın ruh hali onun zamana bakışına yön verir.

Yazarın öykülerinin çoğunun süresi kısadır. Öykülerde anlatılanlar, çok kısa zaman dilimlerinde yaşanır. Anlık duygulanmaların anlatıldığı öykülerde geriye dönüşlerle zaman dilimi genişler. Yazar, öykülerinde daha çok yaz mevsimini anlatmıştır.

3.5.1. Zamanın Kurgulanması

3.5.1.1. Akronik Öyküler

Nezihe Meriç'in öykülerinde zaman kurgusunun belli başlı özellikleri vardır. Öykülerin çoğunda kronolojik bir zaman anlayışı yoktur. Yazar, öykülerinde zaman atlamalarına sıkça başvurur. Öykülerde yer alan izlenimler, çağrışımlar ve hatırlamalar her türlü kronolojiyi yok eder. Öykülerde geçmiş zaman ile şimdiki zaman iç içedir. Zihinsel zaman algısı, öykülerde ön plandadır.

Öykülerin kahramanlarının zihinleri, zaman algısına yön verir. Kafası karışık öykü kahramanlarının zihinsel devinimleri, zaman kurgusuna şekil verir. Öykülerde sıkça kullanılan geriye dönüş tekniği ile zamanda kopmalar yaşanır. Bilinç akışının kullanıldığı öykülerde kahramanların izlenimleri, çağrışımları, hatırlamaları yoğundur.

---

[328] Yandırma, Kadın Aşk Deniz, s. 29

Sarhoşluğun etkisindeki öykü kahramanlarının zihinlerinin hareketliliği de zaman zikzaklarına neden olur. Düş ile gerçeğin karıştığı bu durum, zamana da yansır.

"Bozbulanık" adlı öyküde alkol alan bir genç kızın aklından geçenler anlatılır. Öykü, onun sayıklamalarından oluşur. Genç kızın sarhoşluğu, düşünce zincirini koparır. Böylece karşımıza karmaşık bir bilinçle çıkar. Geçmişte yaşadığı olayları anımsar. Çok farklı kişileri ve mekânları aynı anda düşünür. Hemen ardından sarhoşluk anına döner. Öykü zamanında sürekli kopmalar yaşanır. Öykünün merkezinde kahramanın bilinçaltı yer alır. Orada yaşanan karmaşa öykünün zaman anlayışını etkiler.

"Hayatı bu kadar anlamamalıydık! Hayret, avukat efendi kızarmış. Haydaaa… Üçü birden konuşur. Püh! Bir işe yaramayacak olduktan sonra değer mi tartışmaya? Gidip yatsam. Dünya çürümüş dünya. Dayarım başımı radyoya. Sesini de biraz açarım. Oh, annecim ne güzel Adnan der ki: 'Her insan biraz şairdir.' Düşünceler… Düşünceler, anılar, hepsi birbirine karışarak… Başım çok dönüyor. Müzik ne güzel."[329]

"Bazıları" adlı öykü, bir akşam üzeri havanın kararmasının ardından eşiyle oturduğu odada düşlere dalan Rıza Bey'in aklından geçenleri anlatır. Öykünün zamanı oldukça kısadır. Rıza Bey, yıllar önce aşık olduğu teyzesinin kızı öldükten sonra öksüz ve yetim olan yeğenini yanına almayı hayal eder. Bunu eşine söylemeye çalışır. Eşiyle iletişim kuramaz. İşte bu noktada öykünün zamanında sürekli kırılmalar yaşanır. Rıza Bey'in bilinçaltı gözler önüne serilir. Öyküde geçmiş zaman ile şimdiki zaman birlikte yürür.

"Sabiha Hanım, uzanıp radyonun düğmesini çevirdi. "Fesleyen ektim gül bitti." Yeşil, canlı pırıl pırıl şimdi. Gözünün önünde bir havuz başı geliyor Rıza Beyin. Kaç yıl geçti. Otuz. Kırk. Yaş elli beş… Havuz Mermer. Suyu yeşil, yosunlar yeşil, çimenler yeşil, ağaçlar kuşlar, oyalar, yemeniler hep yeşil. Hele Nazire'nin gözleri, yemyeşildi."[330]

Eşiyle sobanın başında otururken birden iç yolculuğa çıkan Rıza Bey, geçmişi hatırlar. Suyun, yosunun, çimenin yeşilinin ardından Nazire'nin gözünün yeşilini hatırlar. Çağrışımlar nedeniyle öyküde geçmiş zaman ile şimdiki zaman iç içedir. Rıza Bey'in bilincindeki sıçramalar öykü zamanına da yön verir.

"Dağılış" adlı öyküde Roma'da bir pansiyonda kalan genç kızın bu yabancı memlekete dair izlenimleri, yurduna duyduğu özlem anlatılır. Öykü zamanı oldukça karmaşık bir yapıdadır. Aslında zamanın kısalığı dikkat çeker. Kahramanın Roma'da

[329] Bozbulanık, s. 38
[330] Bozbulanık, Bazıları, s. 55

gezintisi ve bunun ardından pansiyona dönüşü anlatılır. Fakat, izlenimler, çağrışımlar ve hatırlamalar zamanın akışını bozar. Genç kız, Roma tarihine dair bilgiler aktarır. Roma'nın çok eski yıllarını anlatan bu bölümün ardından kalabalık caddeleri ile haldeki Roma'nın tasviri sunulur. Genç kızın iki farklı zaman dilimindeki Roma imgesi kıyaslanır. Roma'nın eski ruhunu kaybettiğine inanarak bu kente yabancılaşır. Bu noktadan itibaren de çağrışımlarla kendi memleketini hatırlar. Pansiyonda yatağındayken duyduğu bir ses, bulunduğu zamandan ve mekândan uzaklaşmasını sağlar.

"Bir kız sesi "perdeler" diyordu. En çok perdeleri özlemişti. İşlemeli, büzgülü, çiçekli perdeleri. Evin güler yüzüydü onlar. Nerede o Mani di Fata'lar, o Broderia'lar? Püf!... Bir de balkonlara, bahçelere asılan o sakız gibi çarşafları, o sabun kokulu, rüzgarlı çamaşırları arıyordu gözleri. Mahmutpaşa'dan söz ediyorlardı."[331]

Öğretmen" adlı öyküde yirmi yaşındaki bir öğretmenin resim-iş dersindeki düşleri anlatılır. Öyküde olay zamanı, bir ders süresidir, fakat öğretmenin zihninden geçen farklı düşünceler zamanda kırılmalara neden olur. Pencereden dışarıya bakan öğretmen, bahar mevsiminin güzel günlerini düşler. Ardından sınıftaki öğrencilere bakarak onların gelecekteki durumlarına dair tahminlerde bulunur. Öykünün kahramanı, geleceği an'a taşır. Öyküde üç farklı zaman birlikte yürür. Geçmiş, şimdi ve gelecek iç içedir.

"Bilgi, esmer, ince, zarif bir kız olacak. Çok zeki. Daha şimdiden çenesini avucuna dayayıp bir gökyüzünü seyredişi, kuşlar geçerken bir gülümseyişi var ki… Yirmi üçündeyken bir gün dünyaya ve bahara bakarak, geniş bir genişlikle, kollarını açıp: "Deli gibi aşığım, ama aşkımı itiraf edecek adam bulamıyorum" diyecek arkadaşına."[332]

Öyküde "Aliye" adlı arkadaşının sözlerini hatırlayan öğretmen, geçmişe uzanır. "Aliye"nin kadın-erkek ilişkisine dair görüşlerini sorgular. Böylece öykü zamanı yine değişir. Geçmiş-şimdi ve gelecek birbirine karışır.

Vedat Günyol "Dile Gelseler"de Topal Koşma'da zaman kurgusunu şöyle değerlendirir: "Topal Koşma, yeni bir "zaman" kavramıyla yeni bir biçime varmış bir Nezihe Meriç çıkarıyor karşımıza. Bu, mantıklı bir seyirle akıp giden mantıklı hatırlayışlarla geçmişi bugüne bağlayan zamandan apayrı, durmadan tazelenip tazelenip yeniden doğuveren bir zaman. Burada, yaşanılan anı geçmişe bağlayan mantıklı

[331] Bozbulanık, Dağılış, s. 62
[332] Bozbulanık, Öğretmen, s. 66

hatırlayışların yerini, geçmişe, yaşanmakta olan bir "hal" çeşnisi, gerçekçiliği veren ozanca hatırlayışlar almış. Susuz VIII adlı hikayenin Ayşe'si, bu çeşit hatırlayışların sihirli diriliminde, amca kızı Nil'in hayatına karışan günlerini yeniden yaşıyor. Öyle ki bütün hikaye boyunca, geçmişle yaşanılan an birbirinden ayırt edilemiyor."[333]

"Susuz II" adlı öyküde çok eski bir dostunu gören Ali Bey'in zihninden geçenler anlatılır. Öykü zamanında dün ve bugün iç içedir. Ali Bey, dostuyla karşılaştığı andan itibaren adeta otuz yıl öncesine yolculuğa çıkar. Onun iç dünyasında yaşananlar öykü zamanının boyutunu sürekli değiştirir.

"Otuz yıl öncesini gördü hemen orada. Otuz yıl öncesinin, zayıflatan sarışın bankacısı ile, iriyarı, yer elması Doktor Vahit'i… Bir kıyı kenti. Karanlık denize karşı rakı içtikleri bir taş balkon. O geçmiş yıllarda kalan genç karıları, yeni doğmuş çocukları, balığa çıktıkları geceler… Genç karılarına sarılıp uyudukları, sıcacık; içi dışı bütün; sağlam, gençlik duyguları…"[334]

"Susuz V" adlı öykünün olay zamanı, iki arkadaşın bir meyhanede içip daha sonra karakolda sorgulanma saatlerini ve oradan da ayrılıp evlerine dönüşlerini kapsar. Öykü zamanında bu kronolojiye uygun ilerlemeyi bozan geriye dönüşler vardır. Örneğin iki arkadaştan birisi komisere evlilik nedenini anlatırken yıllar öncesine dönülür: "Anadolu'da evlenme nedenleri çeşitlidir. En pisi bu benimdir. Melodram!" demiştir önce. Bir kadeh içmiş, avurdunu içeri çekerek bir zaman, bitişik masada bağlama çalan adamı dinlemiş, sonra anlatmıştır bölük bölük: Güneyde bir ağustos gecesi sıcağıdır bu."[335]

Menekşeli Bilinç, içerik ile biçim uyumunun sergilendiği bir öykü kitabıdır. Yazar, öykülerde toplumun yozlaşmış değerleriyle mücadele eden kadınların bilinçlenmelerini anlatır. Öykülerin biçim özellikleri de bu içeriğe uygundur. Öykülerde zaman, kronolojik sıraya uymadan kurgulanmıştır. Bilinçli hareket eden kadınlar kendilerini ve toplumu sorgularken geçmiş, hal ve gelecek arasında gidip gelirler. Zihindeki bu sıçramalar öykülerin zaman kurgusuna yansır.

Asım Bezirci, Menekşeli Bilinç'te yer alan öykülerin zaman kurgusunu şöyle değerlendirir:

"Menekşeli Bilinç'teki hikayeler, biçimce bazı ortak yanlar taşıyorlar: Bundan önceki iki eserde olduğu gibi, bu eserde de süreç yok: Olaylar yine çağrışımların ve

---

[333] Vedat Günyol, Dile Gelseler, Cem Yay., İstanbul, 1984
[334] Topal Koşma, Susuz II, s. 122
[335] Topal Koşma, Susuz V, s. 138

izlenimlerin ağırlığı altında; yine şimdi ile geçmiş, iç kavuşmalar ile dış kavuşmalar kol kola v.b…"[336]

"Menekşeli Bilinç" adlı öyküde bir bilincin uyanışı anlatıldığından, bir yaşam sorgulaması yapıldığından öykü zamanında sürekli sıçramalar yaşanır. Ailesine başkaldıran genç kız farklı konulardaki düşüncelerini çevresiyle çatışarak dile getirir. Öykü zamanı, bu genç kızın evi terk etme süresini kapsar, fakat iç konuşmalarla sağlanan geriye dönüşler, kronolojik sıraya uygun zaman anlayışını bozar.

"Ne yapacağını şaşıran bakışlar için bir yer aradı kafasında. Her şeyi birdenbire anlayıvermenin duruşu içinde, öyle bakıyordu ona. Geçen yıllardan birinin yaz aylarından bu yana, atlanmış bir zaman parçasını, bir ucundan yakalamaya çalıştı. Geç kalmış olduğunu anlayıp durdu gene. Oda kapısının önünden geçerken dönüp baktı. -Dönüp bakmıştı-Aynanın önünde, gömleğinin askılarını indirmiş, memelerini seyreden bir genç kız.-(O kokteyl günü mantosunu tutan müdür yardımcısının, memesine değen, ikisi arasına bir iki saniyelik bir suskunluk getiren eli; o başı dönmüş eli. Kaç geceler, ürpertiler getiren ona…)[337]

"Umut'a Tezgah Kurmak" adlı öykü, tahliye edilen iki kadının hapisten çıktıkları andan itibaren zihinlerinden geçenler üzerine kurgulanmıştır. "Nesrin" adlı kahraman, iki yıl aradan sonra gördüğü Ankara manzarası ile geçmişteki Ankara'yı zihninde kıyaslar. Öykünün olay zamanı çok kısadır. Kahramanların evlerine gidiş süresini kapsar.

Öykü, kişilerin psikolojilerini yansıttığı için duygu ve düşünceler karmaşık olarak ifade edilir. Cezaevinde iki kadının kurduğu düşler anlatılırken yakın geçmişe dönülür. Nesrin öğretmenin çocukluk yıllarının anlatıldığı kısımlarda ise uzak geçmişe atlanır. Bu nedenle zamanın boyutu sürekli değişir.

"Tedirgin" adlı öyküde hapisteki bir kadının zihin devinimleri anlatılır. Geceyarısı aniden uyanan kadın, eşiyle yaşadıklarını, tutuklanma sebebini, çocukluğunu, taşralı Nebahat'i düşünür. Oluşan bu düşünce zincirinde herhangi bir sıralama yoktur. Bu düzensizlik öykünün zaman kurgusunda etkilidir. Geçmiş zamanın hatıraları ile koğuşta yaşanan gece iç içe anlatılır. Zamanın çizgisel sırasını bozan anıların yanı sıra iç konuşmalardaki geriye dönüşler de geçmişi "an"a taşır.

"Uykusuzluktan yanıyor gözleri. Ya Çocuklar! Aman ya Rabbi! Gülememişlerdir bile. Benim gibi biri ne diye tutuklanır. Sonra, nedir bu Nebahat? O

---

[336] Asım Bezirci, age. , s. 96
[337] Menekşeli Bilinç, s. 226

günden sonra… "Nili'de gördüğü günden sonra, kızı görmedi bile. Zaman zaman düşünmedi değil. İnsanı etkileyen, inceden inceye, dikkatle bakan bir kızdı."[338]

"Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitabındaki öykülerin çoğunda olay zamanı yaz mevsimidir. Mekân da yazlık bir kenttir. Bu yaz kenti öykülerinde daha çok çevreye dair izlenimler yer alır. "Gül Yaprağının Pembe Sesi" (262), Sepetli Kadın (265), Bugenvili Başlangıç (278), Eskiden Bodrum'da I (185), Eskiden Bodrum'da II (292), Giz (299), Güzbeyi (311), adlı öyküler yaz kenti öyküleridir. Bu öykülerde de izlenimler, çağrışımlar, anılar geniş yer tuttuğundan öykü zamanı kronolojik sıraya uygun kurgulanmamıştır.

Eskiden Bodrum'da I ve Eskiden Bodrum'da II adlı öykülerde Bodrum'un eski hali ile yeni hali kıyaslanır. Bu kentin artık geçmiş zaman ruhunu kaybetmeye başladığı görülür. Eskiden Bodrum'da II adlı öykünün "Aradan Yıllar Geçti" alt başlığındaki bölümünde bakkalların markete, lokantaların restorana, köy evlerinin motele dönüştüğü söylenir. Bodrum artık diskolar, kafeler ve vitrinlerle doludur. Oysa aynı öykünün "Bodrum'un Sevenleri" adlı bölümünde "konuşan, gülüşen, durdurmaya, denize, şaraba, balığa, motorlara bayılan insanlar"ın geçmiş zaman mutluluğu anlatılmıştır. Dün ile bugünün iç içe olduğu öyküde zamanın akışı sürekli kesilerek geçmişe dönülür. Mekânın eski ve yeni halinin kıyaslanması söz konusu olduğundan iki farklı zaman iç içedir.

"Bir Kara Derin kuyu" adlı öyküde İstanbul'un göçlerden önceki hali ile göç sonrası hali sürekli kıyaslanır. İstanbul'un dünü ve bugünü anlatılırken öykü zamanında sıçramalar olur. İstanbul'a göç eden öykü kahramanları, memleketlerini sürekli hatırlarlar. Geçmiş yaşantılarından kopamazlar. Bu durum da öykünün zaman anlayışını etkiler. Özellikle de geriye dönüşlerin yapıldığı bölümlerde geçmiş zaman ile şimdiki zaman iç içedir.

"Köyde hala anlatılır. Doğduğu zaman bu Mustafa, ebesi secdeye varmış. "Tövbe!" demiş. "Sanki gülüyordu" demişl… Bir bakmış ki Mustafa yaş yirmi dört, ortaya çıkmış üç çocuk, yaşı kart, kalçaları çok kalın, burnu iri, elleri kaba bir karısı var."[339]

Bu öyküde olduğu gibi yazar, bazı öykülerinde küçük alt başlıklar kullanarak zaman ifadelerini bu başlıklarda belirtir. Örneğin bu öyküde birinci bölümün başlığı

[338] Dumanaltı, Tedirgin, s. 59
[339] Bir Kara Derin Kuyu, s. 233

"Akşam Gene Akşam"dır. "Kadın Aşk ve Deniz" adlı öyküde ise üç başlık vardır. "I, II, III ve Ek" diye yazılan başlıklar öykü zamanındaki ilerlemeye de işaret eder.

"Güzbeyi" adlı öyküde olay zamanı, yaşlı bir kadının alışverişe çıkıp orada eski aşkıyla karşılaşması ve eve geri dönmesi süresini kapsar. Bu zaman kurgusunda kronolojik sırayı bozan iç konuşmalar, geri dönüşler, çağrışımlar söz konusudur. Sabah uyanır uyanmaz duyduğu farklı sesler onda çağrışım yaratır.

Çocucukmuşum da (hani sanki)

denizin kenarında, suya girmeye korkarak,

kumla çakıl pırıltısı, kıyıya yavaşça gelip yayılan denizin…

Babam sandalında.

Sırtın eğimi, motosikletlininki gibi.

Annem yukarı katın penceresinden, denize doğru çarşafları (n'oluyorum böyle) silkelerken…

Güneşe karşı gözlerini kırpıştırıp sarışın

Bir gün bile, çocukluğumu yoksunluklarını anlatmadım Bülent'e. Sevgiyle dolu yoksul yıllar."[340]

"Bodrum'u seviyorum. Çocuklar burada büyüdü (yazdan yaza da olsa)" diyen kadın, Bodrum'un doğasındaki bozulmaya dikkat çeker. Dar sokakları, bugenvilleri ve dostluklarıyla eski Bodrum'u özler.

Yandırma, Nezihe Meriç'in yazma eylemini odak haline getiren öykü kitabıdır. Yazar, öykünün oluşum serüveninde okurla birliktedir. Olayın akışı çoğu zaman bu şekilde kesilir. Kitapta "Oya" adlı öykünün dışındaki öykülerde bu kurgu özelliği mevcuttur. Öykü zamanı açısından "Oya" adlı öyküde çizgisel bir ilerleme vardır. Diğer altı öyküde ise farklı zaman dilimleri iç içedir. İç konuşmalar, izlenimler, çağrışımlar yoluyla zamana farklı boyutlar kazandırılır.

"Yandırma" adlı öyküde Zümrüt Hanım ile Rüstem ustanın başından geçenleri anlatan yazar-anlatıcı, geriye dönüşlerle geçmişteki olaylar hakkında bilgiler verir.

"O ilk akşamüzeri, hava yeni renk atmaya, akşama dönüşmeye başlamışken, "akşam oldu bile" dendiği o vakitte ilk kez görmüşlerdi birbirlerini. Biri, büyük iş masasının bir ucunda, öbürü bu cunda, dikilerek, ayaküstü tedirgin, üç beş laflık bir konuşma."[341]

---

[340] Bir Kara Derin Kuyu, Güzbeyi, s. 314
[341] Yandırma, s. 20

"Bir Yunus" adlı öyküde yazar-anlatıcı, "Yunus" adlı kahramanın yaşadığı bunalımı anlatırken onun çocukluk yıllarına döner. Öyküde bu tarz geriye dönüşler tekrarlanır. Yunus adlı kahramanın ruhsal durumunu açıklayan bu geriye dönüşler, çok önemlidir. Mutsuz olan kahramanın bu durumunun nedenleri geçmişteki olaylarda gizlidir.

"Gençlikten, delikanlılıktan önce, o çocuk yaşında da anacığı, narenciye bahçelerinin, portakal, mandalina kokuları arasında eğile doğrula koşardı peşinden. Bağırırdı.

"Yunuuuuus, Yunuuusuuuum, yavrusuuuu, beni bekle, bak gitme dedim denize, bak yüreğim ağrıyor, koşturma beni Yunuuuus!"

Ama Yunus küçüktü. Dağların ceylanıydı. O küçücük yaşında bile, bir yakışıklıydı, bir göze görkem çocuk, bir erkek adamdı ki!.

Hiç küçük oğlan çocuğu olmadı.

Onbeşine geldiğinde de, tam bir genç erkek."[342]

"Kadın Aşk Deniz" adlı öyküde de zaman kurgusu kahramanların bilincindeki sıçramalara uygun olarak değişir. Kadın kahraman yıllar sonra gördüğü eski aşkına bakarak adeta bir iç yolculuğa çıkar:

"Bacak bacak üstüne atıp bir sigara yaktım. Ben güzel değil miydim? Bana aşık olmamış mıydı? Yoksa? Sadece beğenip sevmek miydi? Olamaz! Aşk odununda yanan sadece bendim demek ki! Bu aşk odunda yanmak, bizim kapıcının genç Karısından."[343]

Kahramanın bilinci o kadar karmaşıktır ki kapıcının karsının anlattığı sevda öykülerinden dahi bahseder. İç sorgulaması sırasında bu konuyu açarak sevda öykülerine dair bilgi verir.

3.5.1.2. Kronik Öyküler

Nezihe Meriç'in kronolojik karakter gösteren öykülerinin sayısı azdır. Bu öykülerin çoğunda öykünün giriş kısmında zamana dair bilgi verildiği görülür. İlk cümlede ya da ilk paragrafta olay zamanı belirtilir. Bu özellik, zaman kurgusu bakımından dikkat çeker.

---

[342] Yandırma, Bir Yunus, s. 26
[343] Yandırma, Kadın Aşk Deniz, s. 51

Yazarın ilk öykü kitabı olan "Bozbulanık"ta yer alan "Çalgıcı" adlı öykü, olay zamanını açıklayan bir cümleyle başlar. Mekâna dair de bilgi veren bu cümlede zaman vurgulanır: "Saat tam 19:00'da şehrin en gürültülü, en kalabalık caddelerinden birinin otobüs durağına bir adam geldi."[344]

Öykü, otobüs durağında saat on dokuz sularında iki dostun karşılaşmaları, konuşmaları ve duraktan birlikte uzaklaşmaları zamanını kapsar. Yazar, öykünün gelişme kısımlarında da zamana dair ipuçları verir. Örneğin, öyküdeki iki kahramanın karşılaştıkları andan yirmi dakika sonra karşı caddeye doğru yürüdüklerini belirtir. Çalgıcı olan kahramanın öğretmen olana bu yürüyüş sırasında on beş yirmi dakika içinde müzik piyasası hakkında bilgi verdiğini söyler. Öykünün süresinin kısalığı dikkat çeker.

"Umudu, Fakirin Ekmeği" adlı öyküde yoksul bir kadının şerbetçi ile dertleşmesi, ondan yardım göreceğini düşünerek sevinçle eve dönüşü kısa bir zaman dilimine sığdırılarak anlatılır. Öyküde olay zamanına dair bilgi verilir. Bu bilginin ilk paragrafta yer alması dikkat çeker. "Kızgın ağustos güneşinin bütün ışığı diklemesine tepesine iniyor, lastik ayakkabılarının içinde ayakları terden, yorgunluktan karıncalanıyordu."[345]

Yazar, öyküde mezarlığın servilerini tasvir ederken beyaz ağustos ışığını vurgular. Öyküde olay zamanına dikkat edildiğinde günün en sıcak saatlerinde gerçekleştiği anlaşılır. Kadının şerbetçinin olduğu yerde durup dinlenmesi, serinlemek için bir bardak limonata içmesi de havanın sıcaklığından kaynaklanır. Öykünün iki kahramanının ruh haline bakıldığında zaman diliminin öğle saatleri oluşunun onların bezginliğini ve can sıkıntısını artırdığı görülür.

Öyküde olay zamanı oldukça kısadır. Kadının şerbetçiyle konuşma süresi yarım saati geçmez. Evine gitmesi temizlik yapması ve öykünün sonunda tanrıya dua etmesi de zaman dilimini fazla genişletmez. Kadının hayatından kısa bir kesit sunulur.

"Özsu" adlı öyküde "Hayriye" adlı kadının bir sokağa taşınması ve bu sokağı güzelleştirmesi anlatılır. Öykünün toplam süresi iki yıldır. Hayriye'nin kiraladığı evde oturma süresi öyküde şu cümleyle belirtilir: "Hayriye o evde iki yıl oturdu."[346] Zamana dair bilgi veren bu cümle kesinlik taşır. Öyküde zamana dair bilgi içeren diğer ifadelerde belirsizlik söz konusudur. Öykünün ilk sayfasında Hayriye'nin sokağa

[344] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 9
[345] Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 42
[346] Bozbulanık, Özsu, s. 73

taşınması anlatılırken belirli bir tarih verilmez. Öyküde "bir gün" (s. 72), "öğle üzeri" (s. 73), "geçen gün" (s. 75) "zamanla" (76) "yine günün birinde" (s. 77), "o sabah" (s. 77) "bir zaman sonra" (s. 78) "günlerce" (s. 78)… gibi belirsizlik ifade eden zaman ibareleri vardır. Öykü, bir mahallenin günlük yaşamından kesitler sunar.

"Uzun Hava" adlı öyküde şoför Sabir'in Fehmi ustayla dertleşmesi anlatılır. Öykünün süresi iki adamın gece vakti başlayıp sabahın ilk ışıklarına dek süren konuşmalarını kapsar. İlk cümle mevsime dair ipucudur: "Kuzeydoğudan esen poyraz, ay ışığında beyazımsı görünen asfalttan, ayçiçeklerinin, vişneliklerin üstünden geçerek vadiye indi."[347] Bu cümlenin ardından öykü kahramanlarından biri: "Serin çıktı. Ağustosun sonu. Zamanıdır." diyerek olay zamanını netleştirir. Bu öyküde de yazarın zamana dair bilgiyi öykünün girişinde sunduğu görülür. Öykünün sonunda ise sabah ayazına dönen gece kokusu vurgulanırken öyküde olay zamanının sınırı böyle çizilmiş olur.

"Topal Koşma"da yer alan "Susuz IV" adlı öykü, bir kadının üç yıl sonra kendisini ziyarete gelen Meli adlı arkadaşıyla konuşma süresini kapsar. Öykü süresi, kadının mutfakta hızlı bir şekilde akşam yemeğini hazırlama süresidir. Öykünün ilk sayfasında yer alan "Işığı yaksana" cümlesi, zaman diliminin akşam olduğuna işaret eder. Konuşurken sürekli çocuklarının ve eşinin kısa süre sonra geleceklerini söyler. Öykü, beklenen kişilerin gelmesiyle son bulur. Öykünün son paragrafında yer alan "Üç yıl sonra…" cümlesi iki kadının ne kadar süre sonra bir araya geldiklerini net bir şekilde belirtir. Öyküde altında yer alan 1954 tarihi dikkat çeker. Bu tarih, öyküde anlatma zamanına işaret eder. Topal Koşma'nın ilk baskısı 1956'da yapıldığından bu tarihin öykünün anlatma zamanı olduğu söylenebilir.

"Topal Koşma" adlı öykü kitabındaki "Susuz IX" adlı öykü, okuma bayramı öncesinde hazırlanan bir ront çalışmasını anlatır. Öykünün başlangıç cümlesi boş bırakılmıştır. Öyküye ront söyleriyle başlanmış, hemen ardından da öğrencilerle öğretmen arasında geçen konuşmalara yer verilmiştir. Öykü süresi bu konuşmaları kapsar. Konuşmalar bittiği anda ront yeniden başlar ve öykü sona erer. Öyküde olay zamanına dair hiçbir bilgi verilmemiştir. Öykü süresi oldukça kısadır. Bu öyküde zaman dair belirsiz ifadelerin dahi olmaması dikkat çeker. Öykünün altında yer alan 1955 ise anlatma zamanını ifade eder.

[347] Bozbulanık, Uzun Hava, s. 48

Menekşeli Bilinç'te yer alan "Varım Diyorum İnanmalısınız" adlı öykünün ilk paragrafında öykü zamanına dair bilgi verilir. "Bir hikayem vardır. Yazamıyordum. Kimse hikayeyle aramda geçenleri anlamıyordu. Sinirlerim bozuldu bu yüzden. O, 1954'te kalmıştı; ben 1959'a değin yaşamıştım."[348]

Bu sözlerden öykü zamanının 1954 olduğu, anlatma zamanın ise 1959 olduğu anlaşılmaktadır. 1954 ile 1959 arasında geçen süre ise öykünün şekil alma sürecidir.

Öyküde olay zamanına dair belirsiz ifadeler kullanılmıştır. "Bir gündü" (s. 214), "o gece" (s. 215), "günlerdir" (s. 216), "onbeş yirmi gündür" (s. 216), "akşamları" (s. 216), "ertesi sabah" (222) ifadeleri zamanda belirsizliğe neden olur.

Öyküde anlatılan temel olay, kronolojik zamana uygun olarak ilerler. Bir genç kızın evden ayrılmasından sevdiği adamla yeni bir düzen kurmasına kadar geçen sıkıntılı süreç anlatılır.

Nezihe Meriç'in az sayıda öyküsünde zamanın kronolojik olarak aktığı görülür. Örneğin ,"Erol Bey" öyküsünde yazar, öykünün kahramanının çocukluğunu, gençliğini, eğitim yıllarını, köşkteki yaşlılık dönemini kronolojik olarak sıralar. Bu sıralamadaki düzen sınırlı sayıda öyküde söz konusudur. Zaman anlayışı bakımından yazar, akronik öyküler yazmayı tercih eder.

3.5.2. Öykülerde Geriye Dönüşler

Nezihe Meriç'in öykülerinde geçmiş zamana duyulan özlemin yoğunluğu dikkat çeker. Öykü kahramanlarının pek çoğu çocukluk çağlarını hatırlayıp çocukluğun kaygısız günlerine dönmek isterler. Geçmiş zamanın güzellikleri zamanla ortadan kaybolmuş olsa da hatıralarda teselli bulunur. Yaşlanan insanlar geçmiş zamanın yitik güzellikleriyle avunmaya çalışırlar.

Öykülerde geçmiş zamanı adeta yeniden yaşamayı sağlayan bazı uyarıcı etkenler vardır. Kahramanların başından geçen bir olay, eski bir eşya, musiki, doğadan güzel bir görünüm… Bu uyarıcıların hepsi öykü kahramanlarına geçmiş zamanın kapılarını açar. "Erol Bey" adlı öykünün kahramanı geçmiş zamanın güzelliklerinin peşindedir. Erol Bey'in zaman anlayışına dair şu ifade kullanılır: "Bir Tanpınar zamanı anımsayıp ona

[348] Menekşeli Bilinç, Varım Diyorum İnanmalısınız, s. 211

göre biçimlendiriyor düşündüğünü de."[349] Bu bilgi Nezihe Meriç'in geçmiş zamana bakışını yansıtması bakımından önemlidir.

Öykülerde geçmiş zaman ruhunu taşıyan "İstanbul", özellikle de "Boğaziçi, önemli bir yer tutar. Boğaz'ın görüntüsü, geçmişin tüm güzelliklerini yansıtır. "Erol Bey" adlı öyküde yazar-anlatıcının şu sözleri bu düşünceyi destekler:

"Güzel, güneşli bir gün, İstanbul'da, Boğaziçi'nde, Boğaz'ın sularına bakıyordum. Gelmiş geçmiş yazarları, şairleri, gezginleri düşünüyordum; yarı düş yarı gerçekle karışık. Onlar da bu deniz mavisinin en güzellerini durmadan değiştirerek yaşayan sulara bakmışlardı. Bu suları sevmişlerdi. Ne görkemli dik kaya yamaçları, ne görkemli ormanlar görmüşlerdi Beyaz'ın iki yakasında. Bazen poyrazdan, bazen lodostan esen nemli deniz rüzgarı, hep yemyeşil tutuyor ağaçları, bitkileri; şimdi kıraçlaşmış olsa da."[350]

Yazar-anlatıcı, okuduğu kitaplardan, dinlediği anılardan edindiği bir geçmiş zamanla dolu olduğunu belirtir. Aklına estikçe geçmiş zaman insanlarının çok uzun süre önce yaşadıkları ahşap evleri gezdiğini söyler. Düş gücüyle geçmiş zaman insanlarının çok uzun süre önce yaşadıkları ahşap evleri düşlediğini belirtir. Düş gücüyle onların yaşadığı geçmiş zaman dilimine ermeye çalıştığını vurgular. Öykülerde Erol Bey gibi geçmiş zamana özlem duyan kahramanların zihinlerinde dün ile bugün iç içedir. Geçmiş zamanın güzelliklerini şimdiki zamana taşıyan öykü kahramanları, bu geriye dönüşlerle mutlu olurlar. Görmedikleri masalsı bir dünyaya hayali de olsa kavuşmanın heyecanını yaşarlar.

Öykülerde eşyalar, kahramanlara geçmiş zamanın kapılarını açan anahtarlardır. Eşyalar, geçmişin en önemli tanıklarıdır. Renkleri, kokuları, biçimleri geçmiş zamanı hatırlatır. Geçmiş zamanın güzellikleri, bu eşyalar sayesinde şimdiki zamana taşınır.

"Tedirgin" adlı öykünün "Nurhan" adlı kahramanı cezaevinde bir gece yarısı koğuşun sobasına bakarak geçmişe uzanır. Eşya, onu bulunduğu sıkıntılı zaman diliminden uzaklaştırıp huzurlu geçmişine kavuşturan bir araçtır.

"Cezaevleri, koğuşlar, tutuklular hakkında duyduklarını hep unutmuş gibi. Hiçbirini anımsamak istemiyor. Her şeye bakmaya, düşünmeyi seven yaradılışının tüm coşkunluğuyla yeninden kendi biriktiriyor. Sobayı gördükçe, halasının Üsküdar'daki evine kayıveriyor, anıları çok özlediği…"[351]

---

[349] Dumanaltı, Erol Bey, s.182
[350] Dumanaltı, Erol Bey, s. 171
[351] Dumanaltı, Tedirgin, s. 73

Dedi 'Ölüm Aklımda' öyküsünün büyükhanımı, geçmiş zamanın güzelliklerini sürekli zihninde yaşatır. Kadın kahraman, Osmanlı'nın en görkemli zamanlarının düşleriyle yaşamaya devam eder. Saray kültürünü yansıtan eşyalar kullanır. Onun "yünlü giysileri, bej krep damur başörtüsü, parmağındaki saraydan çıkma gül yüzüğü " dikkat çeker. Kadın kahramanın eşyaları geçmiş zamanın gösterişini yansıtır. Bu öyküde yine eşya figürü ön plandadır.

"Çocuklar varmış, köşkün, pencerelerinden sarmaşık güllerin kokuları dolan üst kat odalarında, serin kerevetlere yatırmış, bürümcük örtüler üzerlerine… Uyanınca, taze çöreklerle çay içmek için, gonca ağızları, aralık. Çok sevmişler birbirlerini, çok. Roman gibi. Bir zamanlarmış onlar da, bir eski zamanlar…"[352]

"Dedi Ölüm Aklımda" öyküsünde iki yaşlı kadın ve onların geçmiş zaman eşyaları ayrıntılarıyla anlatılır. Oğlan anası büyükhanım, saraylı bir tiptir. Eşyalar, onun yaşadığı dönemin zevkine, lüksüne ve gösterişine uygundur. Öykünün ikinci yaşlı kahramanı ise geçmişin yokluk yıllarını, fakirliğin zorluklarını yansıtan eşyalar kullanır. "Kız anası" olan bu kahraman, büyükhanım tarafından ezilir. İki kahramanın eşyaları da adeta savaşır. Eşyalar, onların bağlı bulunduğu sınıfı ifade eder. "Esmer, kuru ellerini karnının üzerine kibarca bitiştiren büyükhanımın saraydan çıkma gül yüzüğü" anneannenin akik yüzüğüne üstünlük sağlar. Öyküde büyükhanım yaşadığı döneme ayak uyduramaz. Geçmişi yaşatmaya çalışır. Eşyalarının yarattığı çağrışımlarla mutlu zamanlarına döner. Refah içinde yaşanan bu yıllar, gösterişlidir.

"Çift kapılı koca konakta yaşadım ben. Koca konak. İki yanından inen merdivenleri, her sabah iki evlatlık kız yıkardı. Biri sodalı sabunlu su döker, öbürü sıkıca süpürgelerdi… Köşkün arka kapısına erzak arabalarla, çuvallar dolusu, tenekeler dolusu gelirdi…"[353]

Öyküde "büyükhanım" diye tanıtılan kadın kahramanın çocukluğu ve gençliği geniş bir aile çevresinde bolluk içinde geçmiştir. Mutlu ve tasasız geçen yıllarının güzelliklerini birer birer yitirmiştir. Hatıralarını adeta bir sığınma yeri olarak görür. Yaşadığı zamanın katı ve acımasız gerçeklerine karşı geçmişin yitik güzelliklerine sığınır.

Eskiden Bodrum'da I ve Eskiden Bodrum'da II öykülerinde yazar-anlatıcının geçmiş zamana duyduğu özlem anlatılır. Yaz kentini çok seven yazar, Bodrum'un değişimini üzülerek anlatır. Öykülerin adlarına bakıldığında da onun geçmiş zamana

[352] Dumanaltı, Dedi 'Ölüm Aklımda', s. 17
[353] Dumanaltı, Dedi 'Ölüm Aklımda', s. 18

duyduğu özlem anlaşır. Eskiden Bodrum'da II öyküsünün kahramanlarından Zeliha adlı kadının en belirgin özelliği geçmişe bağlılığıdır. Kadın kahraman, Bodrum'un yeni hali karşısında adeta yas tutar. Eski günlerin mutluluğu ve huzuru artık masal olmuştur :

Zeliha'nın masalları vardı ki!

Ne ki, artık başı kara bir kadın o.

"Gökçe kargalara kışt demeyi bilemedik, vurucu kuşların yemi olduk" diyor da başka şey demiyor. Eski, sevgili konuklar, dayanamadılar güzelim kentin kıyımcıların elinde taş kesilmesine. Soldular. Soldular, yok oldular onlar da. Zeliha da. Özlem, koyuntu onu bitirdi.

Hem, küçük çilli Alliş de yok artık.

Büyüdü.

Büyüdü de, özü kara bir delikanlı oldu.

Amcalarıyla bir olup kargalanıyor Zeliha'ya. Bellemiş bir laf, durma onu yineliyor :

"Evi yıkalım, motel yapalım."

Amcaları, gelinler

hepsi birlik olmuşlar.

Direniyor Zeliha. Suyu çekildi, karardı. Mandalina falan değil artık.

Ah Zeliha/ cık. Yakında sen masal olacaksın."[354]

Nezihe Meriç'in öykülerinde geçmiş zamana duyulan özlem ve bu özlemin derinliği yansıtılır. Bazı öykü kahramanları geçmişin nabzını dinleyerek yaşarlar. Hızla geçen zamandan şikayet ederler. Hatıralarla iç içe yaşayan öykü kahramanları, şimdiki zamana ayak uyduramazlar. Öykü kahramanlarının geçmişten yana tavır almaları dikkat çeker.

Müzik, öykülerde geçmiş zamana dönüşü sağlayan araçlardandır. Çünkü geçmiş zamanın güzelliklerini hatırlatan şarkılar vardır. Duyulan sesler, çağrışımlar aracılığıyla insanları geçmişin mutlu ve huzurlu anlarına kavuşturur. Müzik, geçmiş zamanın ruhunu taşır. Nezihe Meriç'in öykülerinde müzik, öykü kahramanlarının ruh hallerini etkiler. Duyulan sesler, kahramanların iç yolculuğa çıkmalarını sağlar. Çağrışımların etkisiyle geçmişe uzanan öykü kahramanları, bulundukları mekândan ve zamandan uzaklaşırlar. Bu durumda zihinsel bir zaman algısı söz konusudur.

---

[354] Bir Kara Derin Kuyu, Eskiden Bodrum'da II, s. 298

"Alaturka Şarkılar" adlı öykünün adından anlaşılacağı gibi öykünün kahramanı eski zaman şarkılarını duyduğu anda geçmiş zamanın mutlu anlarını yeniden yaşar. Adaya giden bir vapurda üzgün bir şekilde denizi seyrederken duyduğu müzik sesi onu farklı bir zaman dilimine taşır. Kadın kahramanın hatıralarına dönmesini sağlayan, zengin çağrışımlardır.

"Adam udu güzel çalmıyordu, belki de güzel çalıyordu. Sesi etkili ya da değildi… ama ben Râna Teyzenin sesini duyuyordum. Onun çok sevdiği bir şarkıydı bu. İçime bir hüzün yayıldı: eski günleri, çocukluğumu, annemin, Râna Teyzenin gençliklerini anımsadım."[355]

Öyküde şu cümleler tekrarlanır: "Kimseye etmem şikayet, ağlarım ben halime", "Sevdayı muhabbet başıma, gör neler açtı." Cümlelerin tekrarlanma nedeni, bu şarkı sözlerinin geçmişe açılan kapıların anahtarı olmasıdır.

"Alaturka Şarkılar" öyküsünün kadın kahramanı sürekli düşlere dalar. Öyküde geçmiş zaman ile şimdiki zaman iç içedir. Kadın kahramanın ada vapurunda duyduğu müzik onu yıllar öncesine götürür. Kahramanın annesinin ve onun "Rana" adlı arkadaşının gençlik yıllarını düşler. Düşlere dalan kahramanın anahtarı, geçmiş zaman şarkılarıdır. Kadın kahraman, sokak çalgıcısının söylediği şarkının insanları ne kadar çok etkilediğini anlatır: "Herkes bir on dakika başka dünyalara gidip gelmiş, eski günler anımsanmıştı."[356]

"Narin" adlı öykünün kahramanı genç kız "Mona Lisa" adlı şarkıyı her dinleyişinde zihninde farklı çağrışımlar uyanır. Geçmişi hatırlayarak çocukluğunun tüm ayrıntılarını düşünür. Çocukluk yıllarının renkli günlerini özler. Şimdiki zamana ayak uyduramayan kadın kahraman, yalnızdır. Bu nedenle de sürekli iç yolculuğa çıkarak geçmişe uzanır. Öykünün sonunda da bu yolculuğu şöyle özetler:

"Mona Lisa" diyor, o güzel sesli yabancı adam. "Mona Lisa"… Kendi yalnızlığına kendi acıyor. Sesi onun için böyle. Bunu biliyor. Ama çok uzak bir memlekette sessiz ve önemsiz bir kızın onu dinlediğini, içlenip oturduğunu bilmiyor."[357]

Musiki, geçmişle ilintili olan ve geçmişi hatırlatan araçlardan biri olduğundan Nezihe Meriç için değerlidir. Yazar, geçmişin hatıralarıyla dolu olan şarkıların

[355] Bozbulanık, Alaturka Şarkılar, s. 87
[356] Bozbulanık, Alaturka Şarkılar, s. 88
[357] Bozbulanık, Narin, s. 71

öykü kahramanlarını nasıl etkilediğini anlatır. Kahramanların kapıldıkları duygu seline işaret eder.

Nezihe Meriç'in öykülerinde kahramanların iç konuşmaları geniş yer tutar. İç gözlem ağırlıklı öyküler, kahramanların bilinçaltını yansıtır. Öykünün zaman kurgusunu etkileyen geriye dönüşlerin sebeplerinden birisi, kahramanların çocukluk yıllarına duydukları özlemdir. Çocukluk yılları, mutlu ve huzurlu bir geçmişi temsil eder. Çocukluğun saf ve renkli dünyası, kahramanların kaçış yeridir. Öykü kahramanlarının iç konuşmalarına dikkat edildiğinde onların zamandan şikayetçi oldukları anlaşılır.

"Tedirgin" öyküsünde "Nurhan" adlı kahramanın iç konuşmaları onun çocukluğuna duyduğu özlemi yansıtması bakımından önemlidir. Tutuklanan kadın kahraman koğuşta adeta bir iç yolculuğa çıkar. Bu iç yolculuğun en önemli durağı da çocukluğu olur. Çağrışımlar ve hatırlamalar sayesinde koğuşun kötü atmosferinden uzaklaşır. Çocukluğuna dair zihninden farklı düşünceler geçer:

"Yalı çığlıklarla, kahkahalar, şakalaşmalarla dolardı, onlar gece yatısına geldikleri zaman. Nurhan'ı Nonişko diye çağırırlardı. Akşamları kocaman masa kuruldu balkona. Rakının, ateşe gösterilen çirozun, dereotunun kokusu yayılırdı, inceden. Nurhan kokuyu içine çekerdi. Çok severdi (…) Küçük bir kızdı. Dalgalı kara saçlarında, her zaman kurdele bağlı olurdu. Kaptan eniştesi, ona başka memleketlerden kürklü paltolar, giysiler, İstanbul'da bulunmayan, parlak merserize donlar, fanilalar getirildi, kenarları tenteli. Kaptan eniştesinde de, halasına benzeyen güleçlikler, sevgiler, yakınlıklar bulunduğu için onu ötekilerden ayırır, severdi Nurhan. Ötekiler, hepsi…"[358]

Kadın kahramanın çocukluk günlerinin hatıraları onu masalsı bir dünyaya davet eder. Yaşadığı zamanın katı ve acımasız gerçekleri kadın kahramanı mutsuz eder. Onun geçmişe yaptığı yolculuk, teselli arayışıdır. Çocukluk döneminin tasasız günleri kahramanın belleğinde saklı durur. Adeta bir hazine gibi değerli olan hatıraların güzelliği onu büyülemeye devam eder.

"Balıklar da Acı Çeker" adlı öykünün kahramanı, New York'un orta yerinde, kalabalık bir caddede doğup büyüdüğü kentteki bağ evini aniden hatırlar ve duygulanır. Kahramana çocukluk yıllarını hatırlatan şeyin ne olduğu konusunda öyküde şu bilgi verilir: "Birden herhangi bir nedenle, bir benzetme, bir koku, bir çağrışımla doğup büyüdüğümüz kentimizdeki bağ evimizi anmışsak, hemen gözlerimiz dolar." Öyküde bu uyarıcılar, birer etken olup geçmişe yolculuğu sağlar. Kahraman, çocukluğundaki

[358] Dumanaltı, Tedirgin, s. 67

komşuları, ceviz çırpmaya çıktığı ağaçları, okulunu, baş öğretmenini hatırlayarak mutlu olur.

"Çocukluğumuzu, onunla birlikte bizi saran, bizimle yaşamış olan çevremizi, arkadaşlarımızı, komşularımızı, nenelerimizi, tez verem olup ölen sevdalı yengemizi, askere giden komşu ağabeyleri, bağ yollarının tozunu, ceviz çırpmaya çıktığımı ağaçları, "müddeiumumi"nin, o güzelliği dillere destan, pembe beyaz, etine dolgun güzel karısını, koca koca yüzyıllık ağaçların orta yerindeki okulumuzu, başöğretmenimiz kambur Abdülkadir Beyi, yerlere dek uzun siyah paltosu, rengi atmış kurşuni fötr şapkası ve büyük şemsiyesiyle "menfi" Enver Altuğ'u hiç unutmadık. Çok severdik. Keşke babam erken ölmeseydi. Bu sevgi ondan geçmedir bize."[359]

"Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde geçmiş zamana duyulan hayranlık çok açık bir dille ifade edilir:

"Ne güzeldir geçmiş zamanda yaşanmış o Boğaz gezilerini, ada turlarını anımsayarak, onları yeniden yaşamaya çalışmak."[360]

Bu sözler, kahramanın geçmişe dair zihninde canlanan güzellikleri koruma isteğini yansıtır. "Bir renk, bir koku, bir an kalmamış mıdır? diye sorarken aslında cevabı da kahramanın kendisi verir. Düş ile gerçek iç içedir. Dünün düşsel güzellikleri bugünün acımasız gerçekleriyle çatışır.

Nezihe Meriç'in öykü kahramanları, çocukluk günlerini özlemle anarlar. Çocukluk hatıralarını dile getirirken hiçbir ayrıntıyı unutmazlar. Hatıralar, kahramanların ruh süzgecinden geçirilir. Çocuk olarak algıladıklarını büyük olarak yorumlayan kahramanlar, bu durumdan büyük keyif alırlar.

3.6. Kişiler

Anlatı sisteminde 'kişi' öteden beri önemli olmuştur. Vak'ayı canlandırmak için onlar vazgeçilmez öğelerdir. Ancak kişinin vak'a açısından bir değer ifade etmesi, vak'aya dayalı geleneksel anlatıda daha dikkat çekici idi. Kişi, vak'anın canlandırılması, okuyucunun anlatı dünyasına çekilmesi açısından değeri ve önemi tartışılmaz bir elemandır.[361]

---

[359] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 75
[360] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 80
[361] Mehmet Tekin, age., s. 76

Nezihe Meriç'in öykü dünyasında "kişi" en önemli anlatı unsurudur. Öykülerin kişiler dünyasına bakıldığında çoğunluğun kadınlar, özellikle de aydın genç kızlar olduğu görülür. Öykü kişileri iç ve dış portreleriyle tanıtılır. Kişilerin fiziksel özelliklerine yer verilse de daha çok ruhsal bakımdan tahlil edildikleri görülür. Bazı öykülerde kişi adları hiç belirtilmez. Kişiler, zihinlerinden geçen düşünceler ve hissettikleri duygularla ön plandadır. Yazar kişilerine ruhsal derinlik kazandırır. İç dünyalarını yansıtır.

Nezihe Meriç'in öykülerinde düş ile gerçek karışıktır. Yazar, eserlerinde gerçek kişilerin olmadığını sürekli vurgular. Kişiler ve olayların beynin birikimi olduğuna işaret eder.[362] Öykülerdeki kahramanların oluşum serüveni konusunda kendisiyle yaptığımız görüşmede şunları belirtmiştir: "Kalabalığın içinde yaşamayı severim. Pazar yerleri, sokaklar, otobüsler, vapurlar, büyük mağazalarda dolaşırım. Sokaklara, yollara, evlere bakmaya doyamam. Öyküler günlük duygu dalgalanmaları arasında gelişir. Öykü kişileri kendiliğinden oluşuverir. Sonra benimle uzun zaman yaşarlar.[363] Yazar, Asım Bezirci'nin hazırladığı monografik çalışmada ise şu önemli bilgileri verir:

"Bir sabah "Boşlukta Mavi" adını verdiğim öyküyü içimde duyarak uyandım. Sanki düşte görmüştüm ve birden onu anımsıyorum gibi öykü her şeyiyle kafamda yaşıyordu. Çok zor yazan biri olmadığım halde masaya sokulup sevinç içinde öyküyü yazmaya başladım. Bir okuyuşta da yazıp bitirdim. Kimdi o öyküdeki kız? Ona, taşradaki o Dayı bey evine sonra da hep şaştım kaldım. Kimdi onlar, o taşlık o merdiven? Dumanaltındaki "Erol Bey" öyküsü de öyle. Boğaz'a yerleştikten kısa bir süre sonra o öyküyü, o insanları, sanki geçmiş zamanın içinden elektrik ışınlarıyla teker teker, resimler halinde duygu parçaları halinde onlarla yaşadım. Medyumlarla anlatılan pek çok şey bana uyuyor. O zaman bozuluyorum: "Ben neyim acaba?" diye düşünmeye başlıyorum".[364]

Selim İleri'ye göre Nezihe Meriç, öykülerinde iç gözlemlere eğilmekle birlikte ruhsal karmaşıklıkların üstüne gitmez. Yalın, duru, şiirsel tatlar taşıyan bir dille cumhuriyet döneminin orta kat insanlarını (özellikle de aydın genç kızları) anlatır. Yazarın en başarılı ürünlerinde yaşamla ilişkisinde kişiliğini yitirmek istemeyen,

---

[362] Necmi Onur, " Nezihe Meriç Nasıl Doğdu" , Hürriyet, 03.09.1983, s. 2
[363] Nezihe Meriç, görüşme, 15.01.2005
[364] Asım Bezirci, age. , s. 69

okumuş, toplumsal ortamda iş güç edinmiş genç kızların dirençlerinin anlatıldığını vurgular. Kişiler dünyasında en çok "iyicil" insanların yer tuttuğunu belirtir.[365]

Tevfik Çavdar, "Nezihe Meriç'in Evreni" başlıklı yazısında yazar ile öykü kişileri arasındaki ilişkiyi açıklar: "Nezihe Meriç'in yetiştiği, çıktığı ortam; küçük burjuva ailesinin günlük, haftalık, aylık düzeni. Yıllar yılı değişmeyen nizam… Anadolu yaylalarının verdiği, insanı yağmurda odasına koşturup pencerelerini kapattıran sevdiren gurbet yalnızlığı… Ve gezen memurlar… Bu düşünen Türk toplumunun kadınlar için kabul ettiği türlü örf ve adetin baskısı içinde yaşamaya başlayan bir genç kız. Bu kız dış ortamların etkisini üzerinde hissettikçe ne şekilde bir değişime uğrayacaktır. Bu değişim sırasında çevresiyle olan bağlılığı ne olacaktır…"[366]

Tevfik Çavdar'a göre, yazarın dünya görüşündeki eksiklik nedeniyle öykü kişileri bilinçli değildir. "Hal Çaresi" bulamadıklarından öykülerdeki sorunları çözemezler. Çavdar'a göre yazar, yarattığı umutlu, olumlu kişilere ve onların edimlerine kendisi de inanmaz. Toplumcu gerçekçi bir çizgideki bu eleştirinin dar kalıplarının olduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada Nezihe Meriç'in yaşama sevinci temalı öykülerinin kahramanları düşünülmelidir. "Özsu" öyküsünün "Hayriye Hanım" adlı kahramanı, bir sokağın kaderini değiştirir. Yazar, yarattığı bu kadın kahramana güvenir. Asım Bezirci de öykü kişilerinin toplumsal oluş ve kuruluşu temsil eden bireyler olmadıklarını belirtir.[367] "Hayriye Hanım" adlı öykü kişisi sadece bir sokağın kaderini değiştirdiğinden bu kalıba uymaz. Toplumsal dönüşümü sağlayan ülkesel bir kahraman olamaz. Asım Bezirci, T. Çavdar, Fethi Naci gibi eleştirmenler Nezihe Meriç'in öykü kişilerini bu bakış açısıyla değerlendirirler.[368]

Nezihe Meriç ile 15.01.2005 tarihinde evinde yaptığımız görüşmede yazar, bu eleştirilerin haklılık payının olmadığını belirterek şunları söylemiştir:

"Yazarın görevi bu mudur ? Çözüm göstermek yazarın işi değildir. İyi bir yazar, zaten sorumluluk sahibidir. Çevresinde olup bitenleri iyi gözlemleyen kişidir. Toplumsal koşulları biliyordur. Ekonomistler bile çoğu zaman çözüm üretemiyorlar. Edebiyat, diğer alanlardan, ekonomiden, tarihten, felsefeden ayrıdır. Yazar, çevresinde

---

[365] Selim İleri, agy. , s. 23
[366] Tevfik Çavdar, "Nezihe Meriç'in Evreni", Seçilmiş Hikayeler Dergisi, C.XIII, S.64, Mayıs 1952, s. 51-57
[367] Asım Bezirci, age. , s. 102
[368] Fethi Naci, Eleştiri Günlüğü, Adam Sanat, S.68, Temmuz 1991, s. 30

olup biten her şeyi dikkatli bir şekilde gözlemler. Buna rağmen sonuç şudur diyerek dayatma yapamaz. Yazarın görevi değildir bu."[369]

Nezihe Meriç'in öykülerinde hayata, olaylara, insanlara duyarlı bir insanın yaklaşımı söz konusudur. Yazar, toplumsal şartları göz önünde bulundurmuştur. Dumanaltı ve Bir Kara Derin Kuyu'da anlatılan öykülerde kahramanların siyasal ve toplumsal olaylar karşısındaki tepkileri anlatılır. Öykü kahramanları, dönemin baskıcı ortamına rağmen mücadele ederler. Buna rağmen ülküsel tiplere dönüşmezler. Yazar, onları idealize etmez. Nezihe Meriç'in öyküleri ideolojik kalıplardan uzaktır. Öykülerde genellikle kadın kahramanların mücadelelerini anlatan yazar, kadın dünyasını aydınlatmayı amaçlar.

Kadir Yüksel "Üçüncü Öyküler" de Nezihe Meriç ile söyleşisinde yazarın öykücülüğümüze kadın gerçeğini getirdiğini söyler. Gündelik yaşamın içinde, sıradan insanların özellikle kadınların, iç dünyasındaki derinlikleri öykülerine taşıdığını belirtir. Öykülerde çok çeşitli çevrelerin kadınlarını anlattığını vurgular. Yazara şu soruyu yöneltir: "Bir'kadın öyküsü'nden söz edilebilir mi?" Nezihe Meriç'in cevabı onun öykülerinin kişi dünyasını da yansıtması bakımından önemlidir:

"Bende de, öbür kadın yazarlarda da çok iyi işlenmiş erkek kahramanlar var. Bulardan hiç söz edilmez nedense. Bir kadın öyküsünden kadınları yazdığı için değil, kadınların yaşama katılışları, ayrıntıları gözlemleyişleri erkeklerden ayrı olduğu için söz edilebilir olsa olsa. Kadın yazar, erkek yazar bir bu anlamda kullanılabilir. Yoksa ikisi de 2+2 = 4 diyorlar. Sonra, erkek yazarlar da var, kadınları çok iyi gözlemleyip, her bakımdan çok iyi yaratılmış olan."[370]

Ülker İnce, "Nezihe Meriç'in Yapıtlarında Değişen Kadın İmgeleri" başlıklı yazısında öykülerdeki kadın betimlemelerinden yola çıkarak öykülerin kişilerine dair genellemeler yapar:

"-Nezihe Meriç'in yeğlediği bütün kadın kahramanlar temiz ve derli toplu olanlardır. Temiz olmayıp da iyi olan tek bir kadın bile yoktur-Meriç'in kadın betimlemeleri cinslerin birliği değil ayrılığı düşüncesine dayanır. Kadınlık bilinci kadının rolünün temel önemini anlamayı içerir.-İki cinsin birbirini tamamlaması düşüncesini çeşitli karelerde dile getirir. İlginç olan her seferinde bu düşüncenin tek başına yaşayan bir erkekle ilişkili olarak ortaya atılmasıdır-Meriç'in yapıntı dünyasında erkek yüzünden mutsuz kadın sayısı iki üçü geçmezken kadın yüzünden mutsuz erkek

[369] Nezihe Meriç, görüşme, 15.01.2005
[370] Nezihe Meriç, Üçüncü Öyküler, agy. , s. 10

sayısı onun üzerinde.-Meslek sahibi kadınlar çoğunlukla öğretmen. Aslında devlet dairesinde, büyük bir olasılıkla sekreter olarak çalışan üç beş kadın dışında öğretmenlikten başka bir iş yapan tek bir kadın yok."[371]

Öykülerin kahramanlarına dair genellemeleri maddeler halinde sıralayan Ülker İnce, Nezihe Meriç'in yapıntı dünyasının kadın imgelerinin değişimini hem yatay hem dikey olarak izleme olanağı sunduğunu söyler. Kitaplardaki kadın anlatıcıların yaşları ile yazarınki arasındaki uygunluğa dikkat çeker. Meriç'in hem kadın hem de yazar olarak kendisinden yola çıkmış olabileceğini belirtir.

Nezihe Meriç'in öykülerinin kadın kahramanları genellikle yazarın sözcüsü konumundadırlar. Yazar, tartışma zemini hazırladığı öykülerinde "evlilik, aşk, feminizm, bekaret, namus" gibi kavramlara dair görüşlerini öykü kahramanları aracılığıyla ifade eder. Erkek kahramanların iç dünyasını da anlatan yazar, erkek dünyasına ışık tutar. Özellikle mutsuz erkeklerin anlatıldığı öykülerde erkek kahramanların da kadın kahramanlarla aynı sorunları yaşadıklarına işaret edilir. Onlar da toplumun baskısı yüzünden mutsuzdurlar.

Nezihe Meriç'in öykülerinde kişilerin fiziksel ve ruhsal özellikleri kimi zaman öykünün anlatıcısı tarafından belirtilir. Kimi zaman da okurlar, öykü kahramanlarının olaylara verdikleri tepkilerden yola çıkarak bu özellikleri öğrenirler. Öykü kahramanları, sosyal kimliklerine ve ekonomik durumlarına uygun hareket ederler. Konuşmaları ve davranışları onların yaşama biçimlerine uygundur. Öykü kahramanlarının doğallığı dikkat çeker.

Füsun Akatlı, "Türk Yazınında Kadın İmgesi" başlığı altında Nezihe Meriç'in öykü kişilerinin bu özelliğine değinir. Kasaba kökenli, kente yerleşmiş kadınların olanca kadınlığıyla, anaçlığıyla öykülerinde anlatıldığını belirtir. Evini, ailesini hatta mahallesini çekip çeviren, çevresine mutluluk saçan, yaşama sevinciyle dolu öykü kişilerinin sayısına dikkat çeker.[372]

İnci Aral, "Öykücülüğümüzde Kadın ve Erkek Söylemi" başlıklı yazısında Nezihe Meriç'in öykü dünyasına dair bilgi verir. Öykülerin konularının daha çok kadın dünyasından alındığını söyler. Kadınlara siyasal, ahlaksal ve cinsel sorunların

---

[371] Ülker İnce, " Nezihe Meriç'in Yapıtlarında Değişen Kadın İmgeleri" , Adam Sanat, S. 80, Temmuz 1992, s. 30

[372] Füsun Akatlı, "Öykücülüğümüzde Kadın Erkek Söylemi" , Yaz Başına Neler Gelir, Ada Yayınları, İstanbul, 1980, s. 109

sorgulanması temelinde yaklaşıldığını belirtir. Yazarın bireyselle toplumsalı bir arada ele aldığı kadın imgeleri oluşturduğunu vurgular.[373]

Nezihe Meriç'in öykülerinde karşılaştığımız kişileri cinsiyetlerine, sosyo-ekonomik yapılarına ve psikolojik durumlarına göre sınıfladığımızda ortaya aşağıda değerlendirdiğimiz şu tablo çıkmaktadır.

3.6.1. Cinsiyetlerine Göre Kişiler

3.6.1.1. Kadınlar

Eleştirmenler tarafından genellikle "kadın öyküsü" yazarı olarak anılan Nezihe Meriç, öykülerinde farklı kişiliklere sahip kadın kahramanları anlatmıştır. Yaşları, meslekleri, eğitim düzeyleri, ilgi alanları farklı olan öykü kişilerinin çoğu kadındır. Bozbulanık'ta üç öykünün, Topal Koşma'da dört öykünün, Dumanaltı'nda iki öykünün, Bir Kara Derin Kuyu'da bir öykünün, Yandırma'da iki öykünün ana kahramanı erkektir. Öykü kitaplarında bunların dışındaki ana kahramanların hepsi kadındır.

Kadın kahramanlara geniş yer veren öykülerde kadın tiplerinin çeşitliliği dikkat çeker. Öykülerin ana kahramanı olan kadınların fiziksel ve ruhsal özellikleri ayrıntılarıyla anlatılır. Yazar, öykü kişilerinden yola çıkarak kadının toplumsal rollerine dikkat çeker. Erkek egemen bir toplumda kadınların yaşadıkları sıkıntıyı dile getirir. Aydın genç kızların çoğunluğu oluşturduğu öykü kişileri, toplum baskısına karşı koysalar da çoğu zaman mutsuz olurlar.

Nezihe Meriç'in öykülerinde genellikle mücadeleci kadın kahramanlar anlatılır. Toplumun baskısına boyun eğmeyen, kişiliğini her şeye rağmen koruyan bu kadın kahramanlar, güçlüdürler. Özellikle aydın genç kızların anlatıldığı öykülerde kadın kahramanların özgürlük mücadelesi anlatılır. Yazar, olaylara karşı duyarsız davranan kadın kahramanları da anlatır. Kadın olma bilincinden uzak olan bu kahramanlar, olumsuzluklara karşı seyirci kalırlar. Kadın sorunlarının dahi farkında değillerdir. Özgürlük mücadelesi veren hemcinslerini de asi olmakla suçlarlar. Erkeğin üstünlüğünü kabullenen bu kadın kahramanlar, yaşamı sorgulamazlar.

---

[373] İnci Aral, Varlık, S. 1110, Mart 2000, s. 37-38

Genç Kadınlar

Nezihe Meriç'in öykülerinde genç kadın tipleri diğer yaş gruplarına göre daha fazla işlenmiştir. Aydın genç kızların gelenek ve göreneklerin baskısına karşı mücadeleleri anlatılır. Okumuş genç kızlar, kendilerine toplumun dayattığı değerleri sorgularlar. Boş inançlara sırt çeviren bu kahramanlar, özgürce yaşamak için çaba gösterirler. Öykülerdeki genç kadınların çoğu, bilinçli kimselerdir.

"Topal Koşma" adlı öykü kitabının "Susuz" başlıklı öykülerinin çoğunun ana kahramanları genç kızlardır. Öykülerin kadın kahramanlarının genel özellikleri, mutsuz ve huzursuz olmalarıdır. Kahramanların sıkıntılarının nedenleri bellidir. Özellikle toplum baskısı yüzünden yaşadıkları bunalım, onları çaresiz bırakır. Bu durum karşısında kahramanların büyük bir kısmı mücadeleci davranırlar. Güçlü kişiliklerine uygun tavır sergilerler. Kahramanların bir kısmı ise sorunların kaynağını bilmezler. Bunu öğrenmeye gerek de duymazlar. Ellerindekilerle yetinen bu kahramanlar, hiçbir şeyi sorgulamazlar. Yazar, kadın kahramanların bu duyarsızlığını Topal Koşma adlı kitaptaki öykülerinde eleştirir.

"Susuz IV ve Susuz VII" öykülerinin ana kahramanı Meli, aydın kimliğiyle mücadele eden bir genç kızdır. Meli'nin yaşadıklarını anlatan öyküler, eğitimli bir kadının açmazlarını ortaya koyar. Meli, sürekli can sıkıntısı yaşar. Toplum baskısına karşı koyarken tutunacak dal bulamaz:

"Yine bozgundayım. Anlayamıyorum. Kuşku içindeyim. Neye tutunacağımı bilmiyorum."[374] Meli, aldatılmasına rağmen, çocuklarının mutluluğu için evliliğini yürüten dostunu eleştirir. Onun davranışına anlam veremez. "Yuvayı yapan dişi kuştur" sözünü kadınlara öğreten toplumun bakış açısını eleştirir. Istırap çeken, yokluk içerisinde yaşayan, onuru zedelenen kadın kahramanları düşünen Meli, onların bu özverisini sorgular. Çevre baskısının genç kadınların özgürlüğünü ellerinden alarak onları mutsuz ettiğini vurgular. "Ben açıktayım. Neye tutunacağımı bilmiyorum. Kendimi onarmalıyım." diyen genç kız, kadın-erkek ilişkilerini sorgular. Kadını değersiz gören toplumun iki yüzlü ahlak anlayışını eleştirir.

Susuz VII öyküsünün ana kahramanı Meli, "Susuz IV" öyküsünde dile getirdiği görüşleri bu öyküde ayrıntılı biçimde ortaya koyar. Öyküde Meli'nin uğradığı bir haksızlık karşısında verdiği mücadele anlatılır. Avukat arkadaşı Ahmet ile basıldığı söylentisi yüzünden toplum tarafından acımasızca eleştirilir. Kadın erkek ilişkilerine

[374] Topal Koşma, Susuz IV, s. 130

dair kurallar dayatan toplum, kurallara uymayanları cezalandırır. Bir kadın ile erkeğin dostluğuna dahi izin vermeyen bu zihniyet öyküde sert bir dille eleştirilir. Öykünün ilk paragrafındaki iç konuşma onun ruh halini yansıtır:

"Kimseye hesap vermek zorunda değilim elbet. Ben önemliyim önce. Kendimle uzlaştıktan sonra; püh! Doğru mu bu? Neye sinirlerim bozuk öyleyse hâlâ? Böyle diyerek kaçıyor muyum bir çeşit. Hayır, ben sağlamım. Şöyle demeliyim: Sağlam olmam gerek. Peki neye göre? İşte Ayşe, işte Ahmet, Bilge, Murat, Mahmut, Özün; hepsi burada… Benim ileri oluşum bir arpa boyu. Ben "sağlam olmam gerek" diyecek bir duruluşa varmışım kendimde. Onlar, "Ne olacak, neye yarayacak" diyorlar. Kendilerinde bulanıklar. Eh, işte bu.[375] Meli adlı genç kahraman, toplumun yasalarına uymadığını, doğru bildiğini savunduğunu ve bu nedenle de mutsuz olduğunu belirtir. Susuzluğunun nedenini tutunacak bir şey bulup çıkaramayışıyla açıklar. Genç kadının sürekli sorular içinde olduğunu söylemesi onun çaresizliğini yansıtır.

"Susuz VIII" öyküsünün "Ayşe" adlı kahramanı mücadeleci bir genç kızdır. Aydın kimliğini kazanmaya çalışmaktadır. Öyküde insanları iki gruba ayırarak tahlil eder: "Birinci grup, kendisinin de içinde bulunduğu "güdük kara-dikler" grubudur. Bu insanlar, toplumun önyargılarına karşı koyarlar. Böylece kimliklerini bulmaya çalışırlar. İkinci grup ise toplumun çoğunluğundan oluşan "helmelenmişler" grubudur. Bu insanlar, yenilenmeyen ve değişime her zaman kapalı olan kimselerdir." Öykünün ana kahramanı Ayşe'nin şu sözleri, okumuş genç kızların durumunu yansıtır:

"Bu memleket, duyguları alabildiğine gelişmiş, dengesini bulamamış kızlarla doludur. Çevre onları sıkıştırır. Okumuş kızlar. Dört bir yandan sıkıştırır çevre. Dürüst, candan, arkadaş kızlardır. Saygı görmeye alışmışlardır."[376]

Ayşe adlı kahraman, öyküde ailesiyle ve okul müdiresiyle çatışır. Çatıştığı bu kişilerin gençleri anlamaya çalışmadıklarını söyler. Dünyaya dar kalıplarıyla bakan bu kahramanlar, öykünün kişi kadrosunun gelenekçi kısmını oluştururlar. Kuşak çatışması yaşadıkları genç kızlara karşı öfkeyle dolulardır. Gençlerin farklı duygu ve düşüncelerini hoşgörmeyen, anlamaya çalışmayan ve yok sayan bu zihniyet öyküde eleştirilir.

"Menekşeli Bilinç" adlı öykü kitabında yer alan kişiler tanıtılırken simgelere sıkça başvurulur. Yazar, kahramanları en az iki gruba ayırarak anlatır. Dikkat çeken nokta ise, öykülerin ana kahramanlarının hepsinin genç kız oluşlarıdır. Çoğunluğu

[375] Topal Koşma, Susuz VII, s. 156
[376] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 188

okumuş genç kızların oluşturduğu bu grup, mücadeleci kişilerden oluşur. Genç kızlar, aklın ışığında ilerler ve gerçekleri sorgulayarak yozlaşmış değerlere karşı çıkarlar. Yazarın özellikle vurguladığı nokta şudur: Genç kızlar, akıllarını kullanarak eskimiş törelere, kurallara, gelenek ve göreneklere karşı mücadele ederler. Öykü kahramanlarının çoğu, mücadelelerini kararlı bir şekilde sürdürürler.

"Menekşeli Bilinç" öyküsünde ana kahraman, özgürce yaşamak isteyen bir genç kızdır. Yazar, öykü kahramanlarını tanıtırken simgelere başvurur. Öyküde "menekşe" özgürlüğü simgeler. Öykünün ana kahramanı olan genç kız, "menekşe yetiştiren" gruba dahildir. Menekşeleri sineklendirenlere karşı mücadele eder. Menekşenin açması bireyin özgürlüğüne kavuşması anlamındadır. Boş inançlara sırt çeviren ana kahraman, bilinçli genç kızlardan biridir. Yeni nesillere her şeyi yasa diye dayatan grupla çatışarak menekşelere sahip çıkar. Toplumun dayattığı çürümüş değerler, menekşelerin solmasına neden olur. Öykünün kahramanına göre menekşelerin solması çok tehlikeli bir durumdur. Solan bir menekşe, kişiliğini yitiren bir kadını çağrıştırır.

Tahir Alangu, Menekşeli Bilinç'te yer alan öyküleri şöyle eleştirir: "Seslerin, renklerin, anıların, kısa konuşmaların karmakarışık yapısı, insanı olmayan, insandan iyice yoksun, sürekli bir "bunaltı"yı anlatan hikayeler (…) Nezihe Meriç gerçek insanı iyice yitirmiş, onların yerine kendi çevresinde kümelenen bulanık algıları kılı kırk yararcasına anlatmış. Bu sonuç, belki kendisini mutlu ve bir süre doygun kılacaktır."[377]

Tahir Alangu'nun bu eleştirisinde "insansız" olmakla suçlanan öykülerde kadın kahramanlar, sıradan olmayan dünyalara sahiplerdir. Öykülerin "insansız" olduğunu söyleyemeyiz. Ekonomik özgürlüklerini kazanan genç kadınlar, baskılara karşı koyarlar. Baba evinde hiçbir özgürlüğü yaşayamadıklarından ayrı eve çıkarlar.

"Giderek Daha Güçlü" öyküsünde "Ilgıncar" adlı genç kadın, özgürlük mücadelesi verir. Kalabalık bir insan grubuna karşı mücadele eden kahraman, pes etmez. Tüm zorluklara rağmen kişiliğini korur. Ilgıncar'ın şu sözleri öykülerin tüm genç kadın kahramanların fikirlerini yansıtır:

"Ben kendim kurdum bu düzeni. Baktım çevremdekilerin hiçbiri aile denen varlığın bilincinde değil, bir araya gelmiş, adet budur, demiş yaşıyorlar; karşı çıktım ben de. Cennetin anahtarları ben de şimdi. Ben bir Ilgıncarım. Kendi hayatımı yaşıyorum."[378]

---

[377] Tahir Alangu , "1965'te Roman ve Hikayemiz, Varlık Yıllığı 1966, Varlık Yayınları, S. 1182, Ekin Basımevi, İstanbul, 1965

[378] Menekşeli Bilinç, Giderek Daha Güçlü, s. 233

Kadın kahramanın bu sözleri toplum düzenini eleştirir. Yerleşmiş değerleri olduğu gibi kabullenen, elindekiyle yetinen insanlardan biri olmadığını kanıtlar. Toplumun kurulu düzeni, bireylerin özgürlüklerini sınırlar. Kimi zaman da özgürlüklerini ellerinden alır. Öykünün kadın kahramanı, özgürlüğünü elinden almaya çalışan düzene başkaldırır.

"Hışhışi Hançer" adlı öyküde eğitime çok önem veren, gelenek, göreneklerin katılığına baş kaldıran cesur bir genç kadın anlatılır. Kalıplaşmış değer yargılarını kabullenmeyen kahraman, çizgi dışı bir tavır sergiler. Öyküde onun sevdiği bir adamla yaşadığı evlilik dışı ilişki anlatılır. Bu ilişki, toplum tarafından ayıplanır. Çevresindeki herkes, onu suçlar. Aşağılanan kadın kahraman, aşkına sahip çıkacak kadar cesurdur. Öyküde kahramana dair şunlar söylenir :

"Bir ses:

SİZLER GİBİ DEĞİLDİ O.

BAŞKALDIRMAYI BİLENDİ O.

BAŞKA DÜNYALARI DUYANDI O.

AMA…."[379]

"Açar da Tutku Gülleri Açar" öyküsünün kadın kahramanı toplum tarafından dışlanır. Dışlanmasına rağmen tüm zorluklara karşı koyar. Toplumun onu suçlamasının nedeni, özgürlük arayışıdır. Onun özgürlük mücadelesi, asilik olarak tanımlanır. Kadın kahraman, sürekli kendisini geliştirir. Kalıplara sıkışıp kalmadan düşüncelerini yeniler. Azimli davranarak hiçbir şeye boyun eğmez. Diğer insanların yaşamlarını eleştirir. Onların başkaları için yaşadıklarını vurgular. Toplumun çarpık erdem anlayışını sorgulayan kadın kahraman, oldukça cesurdur. Eğitime çok önem veren kadın kahraman, toplum tarafından şöyle eleştirilir:

"Ortaokul sınavlarına da girmiş baksana. Eh kızım dünya orospu dünyası. Ya ya, gece kurslarına giderdi bilirim.Tabii tam yeri orası. Ne ? Bir çatı katı da mı almış.

Oh oh. Namuslular avucunu yalasın.Eh bilir, Amerikalılara az dikişler mi dikti. Çat pat öğrenmiştir İngilizceyi de. Bilirim çifti bilmem kaç kuruşa asker düğmesi dikip, biriktirdiği parayla bir, hay hay daktilo makinesi almış. Kızım öğrendi yazmayı da daktiloluğa girdiydi."[380]

---

[379] Menekşeli Bilinç, Hışhışi Hançer, s. 245
[380] Menekşeli Bilinç , Açar da Tutku Gülleri Açar, s. 264

Menekşeli Bilinç adlı öykü kitabındaki kadın kahramanları ve onların dünyaları düşünülürse Tahir Alangu'nun eleştirisi haksız bulunur. Kadın kahramanların dünyaları topluma aykırı olsa da öykülerde ayrıntılı biçimde anlatılır.

Dumanaltı adlı öykü kitabının öykülerinin genç kadın kahramanları, siyasi olaylara karşı duyarlı kimselerdir. Öykülerde 12 Mart döneminin baskıcı ortamının kadın dünyasına yansımaları anlatılır. Kadın kahramanlar, toplumsal olayları bilinçli bir şekilde izlerler. Bu olayları tahlil ederler. Bazı kahramanlar, siyasi olaylara karışarak tutuklanırlar. Öykülerde bu tutuklu genç kahramanların yaşadıkları anlatılır.

"Tedirgin" öyküsünün Nebahat adlı genç kahramanı, devrimci bir tiptir. Üniversite yıllarından itibaren eylemlere katılan genç kız, sınıf farklılığının olmadığı bir dünya ister. Eşitliği ve adaleti savunur. Taşra kültürüyle yetişmiş olan kahraman, özünden uzaklaşmamıştır. Öyküde onun iç ve dış portresi ayrıntılı biçimde yansıtılır. Kahramanın en belirgin özelliği, açık sözlü oluşudur. İnandığı değerleri ısrarla savunduğu için sorunlar yaşar. Öyküde de onun tutuklanması anlatılır. Devrimci genç kız, öyküde koğuş arkadaşı olan ve aynı zamanda öykünün anlatıcısı konumundaki kadın kahraman tarafından şöyle tasvir edilir:

"İkide bir de gözü ellere takılıyor. En çok onun, Nebahat'in ellerine. İnce, çocuksu, ama dayanıklı, her işin üstesinden gelebilecek eller. Kendi gibi. Onu ilk gördüğü günden beri bu yargısı değişmedi. "İyi oldu bu koğuşa düştüğümüz. Hem de yakınımda, karşımdaki ranzada oluşu." Bunu ona her bakışında yineliyor gizlice. Neden? Sonra düşünecek. Şimdi yüreği daralıyor. Kızı tanıyor bile denemez. Sevgili Celal'in bir sözü vardı :" Taşralı kızları, nerede olsa tanırım" derdi. " Şöyle bir baktım mı azizim, İstanbullu kızla, taşralı kızı şıp bulup çıkarırım. Taşralı kızın, duruşu başkadır…Yürüyüşü sonra…Su içmesi bile, hemen kendini verir ele…" Bu Nebahat de taşralı kız. Nili'nin kocasının akrabası. İlk onlarda görmüştü zaten. Sahi. Öyle ya. Okumaya gelmişti. Üniversiteye.Çekingen değildi, ama sıkılıyordu. Güneyli bunlar. Urfa, Gaziantep, öyle bir yer. Mersin belki …"

Nezihe Meriç'in öykülerinde anlatılan genç kızlar, özgürce hareket etmelerine izin vermeyen toplumla çatışırlar. Yazar, öykülerinde onların fiziksel özelliklerinden ziyade ruhsal özelliklerinin altını çizer. İç dünyalarını öykülerde ayrıntılı biçimde yansıtır. Öykülerde tabulara karşı mücadele eden aydın genç kızların çoğunluğu öğretmendir. Yazar, orta sınıfa dahil olan kadın öğretmenlerin sıkıntılarını sıkça anlatır. Öykülerin kadın kahramanlarının bazı ortak özellikleri vardır. Kahramanlar, mutsuz ve

huzursuzlardır. Sürekli arayış içindedirler. Yazar, öykülerinde onların ruh tahlillerine sıkça yer verir.

Orta Yaşlı, Yaşlı Kadınlar

Nezihe Meriç, öykülerinde farklı dünyalara sahip orta yaşlı kadın kahramanları anlatır. Kentli kahramanların çoğu, yüksek öğrenim görmüşlerdir. Aydın kadın kahramanlar, güçlü kişilikleri ile tanıtılırlar. Öykülerin orta yaşlı ve yaşlı kadın kahramanlarının bir kısmı ise eğitimsiz, olaylara gelenekçi bakışlarla yaklaşan, hiçbir şeyi sorgulamadan yaşayan köylü kadınlardır. Küçük-dar bir toplumda yaşayan bu kadınların yüzeysel yaşamları vardır. Kadın-erkek ilişkilerine de gelenekçi tavırla yaklaşırlar. Erkek egemen bir toplumun ezilen kadınları olduklarını dahi bilmez, erkeğin üstünlüğünü kabul ederler.

"Susuz X" öyküsünün kadın kahramanları geleneksel köylü kadın tipini yansıtırlar. Hüsniye adlı kahraman, eve dönmeyen kocasını sakince bekleyen orta yaşlı bir kahramandır. "Hatçaba" ise beş oğlan büyütmüş, dul bir kadındır. Bu yaşlı kadın, erkeğin üstünlüğünü öyküde açıkça savunur. Onun sözleri köy kadınının yazgısına işaret eder. Kadınlar bu durumu kader olarak görürler. Erkeğin ayrıcalıklı olduğu kabullenilir ve adeta tutsak bir hayat yaşanır. Her şeye seyirci kalan köy kadınları, hayatı sorgulamazlar. Erkek egemen toplumda ikinci sınıf insan olmaya dahi razı olurlar. Hatçaba'nın şu sözleri kadın kahramanların dünyasını yansıtması bakımından önemlidir:

"Erkeğin üstüne varılmaz. Döner gelir. Deli çakal işte. Bilir oyununu. Döner gelir. Gözünün feri kesildi. Üstüne ne gerek senin. Erkek o. Deli mi ne! Biz de er gördük. Döner gelir. Avrat oynatırlardı. Biz de er gördük. Tentene örürdük, ip eğerirdik. Çocuklar, gızlar ne toplaşır otururduk. Ağla ağla…"[381]

"Boşlukta Mavi" adlı öyküde ve "Susuz VI" öyküsünde de orta yaşlı, köylü kadınlar, öykü kahramanları arasındadır. Öykülerin kadın kahramanlarının dikkat çeken ortak özellikleri şudur: Yeniliğe ve değişime kapalıdırlar. Ev işlerine çok zaman ayırır, kalan vakitlerinde de dedikodu yaparlar. Mutfakta yemek yapma ve çocuklara bakma işleri dışında zihinlerini meşgul eden konu yoktur. "Boşlukta Mavi" öyküsünün orta yaşlı kadınları çok bilinçsizdirler. Uzun süre mutfakta çalışan köylü kadınlar, eşlerine hizmette kusur etmezler. Onlar için önemli olan da budur. Kadınlığının farkında

[381] Topal Koşma, Susuz X, s. 198

olmayan, kadınlığını yaşayamayan köylü kadınlar, "gelenekçi" tiplerdir. Belli kalıplara sıkışıp kalmışlardır. "Susuz VI"da da köylü kadınlar, meraklı ve dedikoducu kimselerdir. Bu kadınlar, öyküde karşı güç olarak kullanılmışlardır. "Özün" adlı resim öğretmeni ile hiç anlaşamazlar. Yabancılara karşı garip davranışlar sergileyen bu orta yaşlı kadınlar, Özün'ü anlamazlar. Onun ilerici fikirlerini yadırgarlar. Değişime sürekli kapalıdırlar.

"Bozbulanık"ta yer alan "Dünyadaki Teknik Arıza" öyküsünün ana kahramanı, "Nermin" adlı orta yaşlı kadındır. Yoksullukla mücadele eden bu dul kadın, toplumdan dışlanır. "Sabire Hanım" öykünün ana kahramanı olan Nermin'i toplumun yozlaşmış değer yargılarıyla suçlar. Onu sürekli ayıplar. Öyküde çok dikkat çeken bir nokta vardır. Nermin adlı kadın kahramanı koruyan kişi, Refik Bey adlı kahramandır. Refik Bey, dedikoducu "Sabire Hanım"ın eşidir. Kadın kahramanı acımasızca eleştiren hemcinslerine karşı koruyan Refik Bey, çok duyarlıdır. Bir erkeğin sergilediği bu anlayışlı tavır dikkat çekicidir.

"Bazıları" öyküsünün iki kadın kahramanı da orta yaşlıdır. "Rıza Bey" adlı ana kahramanın eşi, "çakal eriği gözlü bir memur kızı"dır. Yirmi beş yıldır evli olmalarına rağmen birbirleriyle iletişim kuramazlar. Kadın kahraman, çocuklarına aşırı düşkündür. İyi bir anne olmaya çalışırken "iyi eş" rolünü ihmal eder. Eşinin iç sıkıntısını anlayamaz. Rıza Bey, "sarı hardallı yeşil gözlü teyze kızı" Nazire'ye yakınlık duyar. Rıza Bey'in yalnızlığını eşi "Sabiha Hanım" paylaşamaz. Öykünün anlamını belirten "yeşil" rengi oldukça önemlidir. Yeşil, "mutluluk ve huzuru" simgeler. Sabiha Hanım'ın göz rengi "çakal eriği" olduğundan "çakal eriği yenmez" diyenleri Rıza Bey haklı bulur. Eşinin gözlerinin yeşilinde mutluluk yoktur. Nazire'nin gözünün yeşili ise yaşama sevinci taşır. Öyküde iki kadın kahramanın dünyası kıyaslanır.

"Keklik Türküsü"nün orta yaşlı kadın kahramanları, "Oya'nın annesi ve Zehra Hanım"dır. Oya adlı kahramana karşı güç olarak kullanılmışlardır. İki kadın da Oya'nın evlilik konusundaki fikirlerine karşı çıkarlar. Onlar kadın-erkek ilişkilerine yüzeysel ve sıradan yaklaşırlar. Oya'nın annesi, kızının bir mühendis ya da doktor ile evlenip kendisini gururlandırmasını isteyen anne tipini yansıtır. "Kız everdik diye azıcık da biz gerinelim" diyen kadın, başkalarının düşüncelerine önem verir. Zehra Hanım da yozlaşmış gelenek ve göreneklerin temsilcisidir. Orta yaşlı iki kadın kahraman, aşık bir genç kızı anlamaya çalışmazlar.

"Dışarlıklı" öyküsünün "Remziye" adlı kadın kahramanı, köyden büyük kente göçe eden bir "taşralı kadın"dır. Öykü boyunca onun kentli olma çabaları anlatılır.

Köylü kadının taklitçiliği eleştirilir. Dış görünüşünü tamamen değiştiren kadın kahraman taşralı kimliğinden uzaklaşamaz. Remziye, iç özellikleriyle tanıtılan, ruh halindeki değişimle yansıtılan kadın kahramandır. Öyküdeki orta yaşlı diğer kadın kahramanların en gencidir. Kıyafetlerini, ev eşyalarını ve davranışlarını değiştiren kahraman, kentli olduğunu sanır. Kendisinden daha yaşlı kentli kadınlar onunla sürekli alay ederler. Onu "garip" diye nitelerler.

"Remziye" adlı kadın kahraman, eleştirmenlerce "canlı, gerçek ve unutulmaz bir kahraman"[382] olarak değerlendirilir.

Yazar, öyküde köyden kente göç etmiş bir kadın kahramanın dünyasına ışık tutar. Kadın kahramanı çevresinden soyutlamadan tanıtır. Kahramanın fiziksel ve ruhsal özelliklerine dair bilgi sunar. Öyküde köy-kent çatışması yaşayan kadın kahramanın sözlerine, olaylara karşı tepkilerine, giyim tarzına yer veren yazar, onun dünyasını bir bütün olarak tanıtır.

"Dumanaltı" adlı öykü kitabının orta yaşlı kadın kahramanlarının pek çoğu mücadeleci kişiliğe sahiplerdir. 12 Mart döneminin siyasi ortamındaki kargaşa, bireylerin yaşamını büyük ölçüde etkilemiştir. Kadın kahramanlar, tüm olumsuzluklara rağmen çıkış yolu aramayı sürdüren kişilerdir.

"Tan'ın Öyküsü"nde "Ülker" adlı kadın kahraman, yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen umudunu yitirmez. Anne rolündeki kahraman, babası tutuklanan Tan'ı oynadığı oyunla sakinleştirir. Bu oyun, tutulama olayını sevimli hale getirecek kadar etkilidir. Oğlunu rahatlatan kadın, güçlü olmayı başarır. Eşinin tutuklanmasının ardından evlerine baskın düzenlenmiştir. Kadın kahramanın bu olay sırasında verdiği tepki de onun sabırlı yapısının göstergesidir. Yazar, kahramanın özelliklerini öyküde sıralamamıştır. Onun olaylara verdiği tepkilerine, konuşmalarına bakarak okurun bu özellikleri tespit etmesini beklemiştir. Baskın olayı sırasında yaşananlar, kadın kahramanın kişilik özelliklerinin ipuçlarıdır:

"Paramızı biriktire biriktire ne güçlüklerle aldığımız kitaplarımızı, eşyalarımızı, çalışma masalarımızı, plaklarımızı, altüst ediyorlardı . Bir ara kaba olan polis, "Ne iş yaparmış bu?" dedi ortaya. Sonra bana dönüp yineledi. "Kocan ne iş yapar?" Dikliğini, hırsını saklamaya çalışan bir sesle, "Şiir yazar dedim". "Ne?" "Şiir yazar." " Manici yani ya he? " Yanıtlamayınca üsteledi. "Aşık maşık gibi mi ? Saz ney de çalar mı?" Öyle kesin bir susuşla sustum ki, sürdüremedi. Kendi kendine mırıldandı: "İyiymiş

[382] Asım Bezirci , age., s. 85

maşallah!" Ne demek istediğini anlamadım, ama zıtlandım gene de. Sesiydi sevmediğim. Başka zaman olsa, dalga geçerdim onunla. Bizim memleketin bir kasaba adamıydı sonunda. Komşu amcamız, bekçi babamız, hacı dedemiz olabilirdi. Oysa şimdi her şey sinirime dokunuyordu."[383]

"İkircim" öyküsünün sosyalist kadın kahramanı da güçlü bir kişiliğe sahiptir. Kadın kahraman, öğretim üyesidir. Onun kimlik bilgilerine öyküde yer verilir. "Güzin" adlı bu orta yaşlı kadının iki çocuğu kayıptır. Onlar, üniversitedeki siyasi olaylara karışmışlardır. Kadın, buna rağmen soğukkanlı davranır. Öyküde kadın kahramana dair bilgiler verilirken onun siyasi görüşünün altı çizilir. Sosyalist olan kadın kahramanın yaşam biçimi de bu görüşle bağlantılıdır. Dünya görüşü onun hayata bakışını ifade eder.

Öykülerin genelinde orta yaşlı kadınlar "annelik rolü" bakımından tahlil edilirler. "Dedi Ölüm Aklımda" öyküsünün "Nedret" adlı kadın kahramanı da "İkircim" öyküsünün "Güzin" adlı kahramanı ile aynı durumdadır. Onun da yürüyüşe katılan çocukları eve dönmemiştir. Bu kahraman da öyküde "anne" rolüyle yer alır. Kadın kahramanların çoğu "anne kimliği" ile tanıtılırlar. 12 Mart olaylarını insancıl bir bakışla sorgulayan yazarın kadın kahramanları bu şekilde tanıtması oldukça doğaldır. Dumanaltı'nın orta yaşlı ve yaşlı kadın kahramanları siyasi olaylara dahi anne sıcaklığı ve duyarlığı ile yaklaşan, mücadeleci ve umutlu kimselerdir.

"Dumanaltı, Tedirgin ve Umut'a Tezgah Kurmak" adlı öykülerin kadın kahramanları da zor şartlara rağmen mücadele ederler. Üç öyküde de tutuklanıp hapse atılan orta yaşlı kadın kahramanlar anlatılır. Dumanaltı'nda Gülgun adlı kadın tutuklanır. Bu tutuklama olayı "Mihri Bibi" denilen yaşlı bir kadının gözünden anlatılır. Bakış açısıyla ön plana çıkan "Mihri Bibi" adlı bu kahraman, cesaretiyle dikkat çeker. Yaşlılığına rağmen fiziksel ve ruhsal bakımdan çok güçlüdür.

"Tedirgin" öyküsünün "Nurhan" adlı orta yaşlı kadın kahramanı, bilmediği bir sebepten ötürü tutuklanır. Kadın kahramanın iç konuşmaları onun güçlü kişiliğini yansıtır. Kadın kahraman, tutuklama olayına rağmen sakin davranır. Yazar, kadın kahramanın kimliğine dair tüm bilgileri okura sunar. Ev hanımı olan kadın kahramanın evliliği hakkında bilgi verir. Onun çocukluğu dahi öyküde uzun uzun anlatılır. Yazarın kadın kahramana dair verdiği bilgiler onun dünyasının tüm renklerini yansıtır.

"Bir Kara Derin Kuyu"da yer alan öykülerin kadın kahramanlarının çoğu orta yaşlı kimselerdir. Kadın kahramanların ortak özelliği geçen zamana karşı tutumlarıdır.

---

[383] Dumanaltı , Tan'ın Öyküsü, s. 141

Kahramanların zaman algısındaki benzerlik dikkat çeker. Yaşlanma endişesi yaşayan kadın kahramanlar "üzüntü, kıskançlık, çaresizlik" duygularını karışık biçimde yaşarlar. Bu duyguları yaşayan orta yaşlı kadın kahramanlar, zamanın hızından şikayetçidirler.Yaşlı kadın kahramanlar da aynı konuda şikayet etseler de aradaki fark dikkate değerdir. Yaşlı kahramanlar, geçmişin güzelliklerini özlerler. İnsanların ve mekânların değişimini içlerine sindiremezler. Zamanın akıp gidişini hüzün dolu gözlerle izlerler. Bu kahramanlar, geçmiş ile şimdiyi iç içe yaşarlar. İzlenimler ve çağrışımlar yoluyla sürekli anılarına uzanırlar.

"Suskun Ezgisi" adlı öykünün kadın kahramanı 48 yaşındadır. 23 yıllık evlidir. Bu bilgiler öyküde belirtilmiştir. Öykü, kadın kahramanın eşine duyduğu kıskançlığı ve yaşlanma endişesini anlatır. Kadın kahramanın ruh hali öyküde ayrıntılı biçimde anlatılır. Bastıramadığı "kıskançlık" yüzünden sinirlenen kadın, geçmişi düşünür. Anıların güzelliğine sığınır. Öykü, iki çocuklu bir annenin kadınca itiraflarını yansıtır. Yazar, kadın dünyasında yaşanan duygu fırtınasını bu öyküde ustaca anlatmıştır.

"Gül Yaprağını Pembe Sesi" öyküsünün anlatıcısı, olayın kahramanlarından biri olan yaşlı kadın kahramandır. Yeni kuşağı yakından izleyen kahraman, gençlerin dostudur. Onların can yoldaşı olduğunu öyküde sıkça belirtir. Hoşgörülü bir genç kızın anlayışlı tavrını anlatan öyküde genç nesil sorgulanır. "Görünüşüm yaşlı ama aklımdan onların dostu olduğumu bilsinler" diyen kadın kahraman, yeni kuşağı över. Sevgiyi yaşatan bu genç kahramanların düşünen, sorgulayan, yenilenen kimseler olduğunun altını çizer. Sevgiyi inciten eski kuşağı da eleştirir. Yazar, kuşak çatışmasına dair fikirlerini öykünün kadın kahramanı aracılığıyla belirtir. Kendisinin sözcüsü konumundaki kadın kahramanın portresini ayrıntılı biçimde sunar.

"Eskiden Bodrum'da I ve II" adlı sıralı öykülerin ana kahramanı öykünün anlatıcısı olan yaşlı bir kadındır. Bodrum'un eski ve yeni halini sürekli kıyaslayan kadın kahraman, geçmişi özler. Geçmiş zamanın kaybolan güzelliklerinin ardından adeta ağıt yakar. "Düşler içindeyim" diyen kadın, anılarına sığınır. Öyküde kadın kahramanın yaşamından kesitler sunulur. Kahramanın dünü ve bugünü kıyaslanır. Kadın kahraman gençlik ve yaşlılık yıllarını öyküde iç içe sorgular.

"Güzbeyi" öyküsünün ana kahramanı da iç sorgulaması ile okurun karşısına çıkan yaşlı bir kadındır. "Büyükanne" olan kadın, 50 yaşında olduğunu öyküde belirtir. Ayna karşısında yüzünün kırışıklığına bakarak geçen zamanı sorgular. Zamanın ilerleyişine engel olamamanın hüznünü yaşar. Kadın kahraman, öyküde 25 yıl öncesinden eski sevgilisiyle karşılaşır. Hatıralara uzanır. Geçmiş ile şimdiyi iç içe yaşar.

"Yandırma" adlı öykü kitabının kadın kahramanlarının bazıları orta yaşlı ve yaşlı gruba dahil edilebilir. "Yandırma" öyküsünde "Zümrüt Hanım" ve ondan daha yaşlı olan "Şamlı Fatma" öyküde ayrıntılı biçimde tasvir edilen kahramanlardır. Öykünün ana kahramanı Zümrüt Hanım, çocukluğu, gençliği ve orta yaş dönemiyle anlatılır. "Küçük, kavruk kız çocuğu" olan kahraman, "Şamlı Fatma" tarafından özenle yetiştirilmiştir. Şamlı Fatma, ud çalarak şarkı söyleyen, evinde konuklar ağırlayan, coşku dolu bir kadındır. Onun küçüklükten alıp büyüttüğü Zümrüt de Şamlı Fatma gibi toplum tarafından dışlanır. Rüstem Usta'ya duyduğu büyük aşkı dahi çevresindekilere anlatamaz. Aşkı toplum baskısı yüzünden doyasıya yaşayamaz. Yine de cesaretli davranarak aşkına sahip çıkar. Öykü, geçmiş zaman insanlarının sevgi dolu dünyalarıyla 1990'lı yılların duygusuz insanlarının renksiz dünyalarını kıyaslar.

"Çiçek Balı" öyküsünün "Nemide Hanım" adlı kadın kahramanı da yaşlı olmasına rağmen genç bir ruha sahiptir. Üniversite öğrencilerine evini açan kadın kahraman, tüm kınamalara rağmen onlarla dost olur. Bodrum'da anılarıyla iç içe yaşar. Kadın kahramanın çocukluğu deniz kenarında geçmiştir. Rıhtımda balıkçıların, gemicilerin yanında büyümüştür. Çoluklu çocuklu balıkçı evlerinden birindeki sevgi ortamı, onun yuvasıdır. Nemide Hanım insanlara sevgiyle yaklaşır. Günümüz insanının gençlere karşı önyargılarını kınar. "Çağdaş" denilen orta yaş insanlarının bile onları çağdışı yargılarla eleştirdiğini anlatır. Kadın kahraman, öyküde daha çok düşünce dünyası ile yer edinir.

"Yandırma"da yer alan orta yaşlı ve yaşlı kadın kahramanlar, her şeye rağmen umut üretebilen kimselerdir. Yazar, ilk öykü kitabında olduğu gibi "yaşama sevincini kaybetmeyen olumlu" kahramanları anlatır. Geçen zamanla birlikte yaşanan değişimin kadın dünyasına etkilerini sorgular. 90'lı yılların "çağdaş" insanlarını tahlil eder. Değişen kadın dünyasını ayrıntılı biçimde irdeler.

Kız Çocuklar

Nezihe Meriç'in öykülerinde çocuk kahramanların sayısı çok fazla olmasa da onların öykülerde önemli rolleri vardır. "Oya" ve "Işın" adlı öykülerde olduğu gibi bazı öykülerin ana kahramanları kız çocuklarıdır. Bu öykülerde dış dünyada yaşanan her şey bir çocuğun gözünden anlatılır. Böylece çocukların saf, temiz ve renkli dünyalarına ışık tutulur.

"Oya" öyküsünün ana kahramanı, üç buçuk yaşındaki "Oya" adlı kız çocuğudur. Oya, mavi rengini, dondurmayı, çakıl taşlarını ve çakıl sözcüğünü çok sever. Öyküde şu cümleyle Oya'nın dünyayı algılama biçimi özetlenir: "Zaten ona göre her şey en güzel." Öykünün diğer kahramanı, Danyel, yedi-sekiz yaşlarında, sarı saçlı, mavi gözlü bir çocuktur. Onun bu özelliği Oya'nın dikkatini çeker. Danyel, ondan çok hoşlanan Oya'ya kötü davranır. Duyguları incinen Oya'nın dünyası bu hayal kırıklığı nedeniyle değişir. Denizin mavisini dahi görmemeye başlar. Yazar, aşk temasını bir çocuğun gözüyle ele alır. Saf duygularla yaşanan aşkı anlatır. Oya, küçük yaşına rağmen büyük bir kırgınlık yaşar.

"Işın" öyküsünde "Işın" adlı küçük bir kız, öykünün ana kahramanıdır. Öyküde onun genç kızlığa adım attığı bir dönemde hissettikleri anlatılır. Kız çocuğunun babasıyla diyalogundan oluşan öyküde ikisi arasındaki ilişki sorgulanır. Işın ile babasının buluştuğu nokta, yaşadıkları aşk acısıdır. Işın küçük yaşına rağmen yaşadığı büyük bir aşkın sonunda düş kırıklığına uğrar. Babası sevmediği bir kadınla evlenerek mutsuz olmuştur. "Işın" kişilere ve olaylara kimi zaman büyük bir insan gibi yaklaşır. Kendi dünya görüşünü açıklayan Işın, babasıyla siyaseti bile tartışır. Öyküde Işın ile babasının ilişkisi şu sözlerle ifade edilir:

"Biri çoğunlukla sigarasını emiyor, öbürü aynanın karşısında saçlarını tarıyor. Aralarındaki dil bazen bakışmalar, kısa değişik anlamlı ünlemler, çarpılan bir kapıyı izleyiş, bir ıslık, bazen sessizliğin sesini dinlemek."[384]

"Bozbulanık" adlı öykü kitabında yer alan "Umudu Fakirinin Ekmeği" ve "Bazıları" öykülerinde yoksul kız çocukları, öykü kahramanları arasındadırlar. "Umudu Fakirin Ekmeği"nde "Semahat" adlı kız anlatılır. Sarı saçlı, zayıf bacaklı bu kız, annesinin "Maviş Semahatçiği"dir. Öyküde kızın günlerdir kursağına bir şey girmediği söylenerek ailenin yoksulluğuna işaret edilir. Semahat'in en büyük sıkıntısı, bayramda alınmasını istediği tafta kurdeledir. Bu çocuksu tavır, öyküde başarılı bir biçimde sergilenmiştir. "Bazıları" öyküsünün çocuk kahramanı, öksüz ve yetim bir kız çocuğudur. Onun yaşadığı büyük sıkıntı ayrıntılarına inilmeden anlatılır.

Nezihe Meriç'in ilk öykü kitaplarındaki öykülerin çoğunun ana kahramanları öğretmen olduğundan sınıftaki öğrenciler de öykü kahramanları arasında yer alırlar. "Bozbulanık" kitabının "Öğretmen" adlı öyküsü, sınıf ortamında geçer. "Işın, Tülin, Füruzan, Saniye" gibi isimler öğretmenin bakış açısıyla tanıtılırlar. Genç öğretmen

---

[384] Dumanaltı, Işın, s. 125

öğrencilerine bakarak düşlere dalar. Onlara birer gelecek kurgular. Topal Koşma'da "Susuz IX" öyküsü de sınıfta geçer. Öykü, öğretmenle öğrenciler arasında geçen diyalogdan oluşur. Çocuk kahramanların olaylara bakışına geniş yer verilir. Örneğin öğrenciler tafta giysi üzerine yaptıkları tartışmada zengin-fakir ayrımını sorgularlar. Öyküde "sınıf farklılığı" ront çalışması sırasında çocukların sözleri ya da davranışlarındaki çocuk duyarlığıyla işlenir.

3.6.1.2. Erkekler

Nezihe Meriç'in öykülerinin çoğunda kadın dünyası anlatılmaktadır. Bu nedenle de öykülerinin ana kahramanları genellikle kadınlardır. Ana kahramanı erkek olan öyküler sınırlı sayıdadır. Bu öykülerde dikkat çeken ortak bir özellik söz konusudur: Kahramanların iç dünyaları ayrıntılı biçimde yansıtılır. İç ve dış portrelerin birlikte yansıtıldığı öykülerde kahramanların iç portrelerine ağırlık verilir. Bu bakımdan Nezihe Meriç'in sadece kadın öyküsü yazarı olarak tanımlanması çok yanlıştır. Yazar, mutsuz erkeklerin dünyasını ayrıntılarıyla okura anlatır. Ayrıca onların mutsuzluklarının nedenlerini araştırır.

Genç Erkekler

Nezihe Meriç'in öykülerindeki genç erkek tipleri genellikle orta tabakadan insanlardır. Erkek kahramanların bazıları okumuş kimselerdir. Öykülerde genç öğretmen tiplerinin sayısı diğerlerine göre fazladır. Okumamış erkek kahramanlar da okumuş kimseler gibi hayat mücadelesi verirler. Orta halli bir hayat süren kahramanların iç ve dış özelliklerinde ortak noktalar dikkat çeker.

"Çalgıcı" öyküsünün ana kahramanları bir çalgıcı ve bir öğretmendir. Öğretmen tipi yazarın öykülerindeki diğer öğretmenler gibi mutsuz ve huzursuzdur. Onun iç dünyasına uygun bir görüntüsü vardır. Öyküde onun huzursuz ve sıkıntılı bir duruşunun olduğu sıkça vurgulanır. Yorgun, bezgin ve tatsız olduğu belirtilen öğretmene dair öyküde şu bilgiler verilir:

"Bir an önce evde olmayı istiyordu. İstek değil, kuru, sessiz bir odayı, bu ıslak, soğuk gürültüden üstün bulmak onun ki. Huzursuz, sıkıntılı bir kişiliği vardı. Aklından şöyle bir dize geçtiği sanılabilir. "Ve ben bir anlık hayatını yaşamak isterim herkesin" ya da insanları ayakta tutan yaşama gücü veren, en ilkelinden en olgununa dek herkeste

eş olan şeyin ne olabileceğini düşünüyordu. Yüzünde bu anlama gelen bir solukluk vardı."[385]

"Çalgıcı" öyküsünün diğer erkek kahramanı, "toparlak suratı güleç; küçük, kara gözleri çıldır, çıldır" olan çalgıcıdır. Yaşama sevinciyle dolu çalgıcı ile mutsuz öğretmen kıyaslanır. Çalgıcının dış portresi ile iç portresi arasında uyum söz konusudur. Çalgıcı, "yarı buçuk okul görmüş, iyi para kazanan, kısa akıllı, iyimser" bir kahramandır. "Yükseköğrenim görmüş, dar gelirli, kötümser" öğretmene göre oldukça mutlu ve huzurludur.

"Topal Koşma" adlı öykü kitabındaki "Susuz" başlıklı öykülerin erkek kahramanları mutsuz ve huzursuzdurlar. Bunun nedeni onların duyduğu derin yalnızlıktır. Susuz I'de "Genç doktor", Susuz III'te "Ahmet", Susuz V'te ise "Mahmut ve Sahir" bu yalnızlığı yaşarlar. Yazar, erkek kahramanların iç dünyalarına ışık tutar. Onların yaşadığı sorunları ele alır. Kahramanların yalnızlığının nedenlerini sorgular.

Susuz I öyküsünün genç doktoru, eğlence düşkünüdür. Büyük kentin ezdiği, "aşkı sevinçle, neşeyle karşılamayan" insanlardan biridir. Alkole ve geçici duygusal ilişkilere sığınan genç adam, kimseye gerçek duygularını ifade edemez. Öyküde kahramanın kimlik bilgileri okura sunulur. Yazar, kahramanı "kent insanı modeli" olarak tanıtır. Onun kentte yaşayan diğer insanları temsil ettiğine işaret eder.

Susuz III öyküsünün ana kahramanı, "Ahmet" adlı üniversite öğrencisidir. Mutsuz ve huzursuz olan kahraman, çevresine uyum sağlayamaz. Bu nedenle yalnızlaşır. Düzensiz bir hayat yaşar. Toplumdaki yerini bir türlü bulamaz. Böylece genç kahraman, büyük bir bunalıma sürüklenir. Susuz I öyküsündeki genç doktor gibi Ahmet de alkole sığınır. Sarhoşluğun etkisiyle bilinçaltındaki her şeyi ortaya çıkaran Ahmet, yaşamındaki önemli kişileri hatırlar. Bu kişilerin hiçbiriyle dengeli bir ilişkisinin olmadığı anlaşılır. Aralarında hiçbir iletişim yoktur. Yazar, kahramanın eğitimine, ailesine, arkadaşlıklarına, ilgi alanlarına dair bilgi sunar. Bu bilgiler ışığında bir portre oluşur. Ayrıca kahramanın bunalımının nedenleri de ortaya konulur.

Susuz V öyküsünde biri bekar diğeri evli iki kahraman anlatılır. Sahir ve Mahmut adlı bu genç kahramanların ikisi de yalnızdır. Milli Eğitim'de çalışan Mahmut, mutsuz bir evlilik yapmıştır. Sevmediği biriyle evlendirilmiştir. Eşiyle cinsel paylaşımı da yoktur. Cinsel yalnızlığının nedeni eşiyle hiçbir iletişiminin olmamasıdır. Kahramanın ruhsal yalnızlığının nedeni bu mutsuz evliliktir. Yazar, Mahmut adlı bu

[385] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 9

kahramanı ele alarak Anadolu'daki evlilikleri sorgular. Öyküde "çil çil ince yüzlü" olarak tanıtılan Sahir, lise öğretmenidir. Bu genç kahraman, ailesinin kendisine uygun gördüğü kişiyle evlenmek istemez. "Özün" adlı resim öğretmenine aşıktır. Bu aşk, kahramanı çıkmaza sokar. İki genç kahramanın yaşadığı bunalım anlatılırken erkek dünyasının önemli ayrıntıları da ortaya çıkarılır.

"Dumanaltı" adlı öykü kitabının genç erkek tipleri dönemin siyasi kargaşasından etkilenen kimselerdir. Bu kahramanlar, 12 Mart'ın siyasi olaylarında etkindirler. Kahramanlar, genellikle sol görüşlü kimselerdir, fakat bu dünya görüşünün farklı noktalarını savunurlar. Aktif siyasette yer alan kahramanlar, eylemlere katılırlar. Olay örgüsü bakımından öykülerde kadın kahramanlar kadar işlevleri olmasa da dönemin siyasi atmosferinin yansıtılmasını sağlarlar. "Dedi,'Ölüm Aklımda' öyküsünün "Boykot Nuri" adlı genç kahramanı ve "Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" öyküsünde "Komünist Ramiz Ustanın oğlu" eylemlere katılan devrimci tiplerdir. "Dumanaltı" öyküsünün "Murat" adlı genç kahramanı "anarşistlerin başı" olmakla suçlanır." Tedirgin" öyküsünde Arif ve Ahmet adlı kahramanlar, "Umut'a Tezgah Kurmak"ta Nesrin öğretmenin eşi olay örgüsünde işlevi olmayan genç kahramanlardır.

"Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitabının aynı adı taşıyan öyküsünde ana kahraman, "Karadenizli Mustafa" adlı genç adamdır. İstanbul'a göç eden kahraman, bunalım yaşamaktadır. Kent kültürüne uyum sağlayamaz. Bu nedenle de yalnızlaşır. Memleketin gelenek ve göreneklerinin baskısı altında ezilir. İstanbul'da yeni bir kültürle karşılaşınca bu iki kültürün arasında bocalar. Öyküde genç adamın ruh hali şu sözlerle anlatılır:

"Karadenizli mi dedin, işte sözcükler ilk akla gelen; onları tanımlamak için: Atak, ters, kaba, dikkafalı, inat. Yardım etmeli bu çocuğa. Zor olacak amma, değer. Aydınlık bir çocuk. Kendinden kurtarmalı önce onu. Düşmüş karanlığın koyusuna, cehennemin dibine. İşte ne köylü, ne kentli. Yarım adam, yarım. Kafası karışmış."[386]

"Bir Kara Derin Kuyu"daki bazı öykülerde genç erkek kahramanlar, gençliğin hoşgörüsünün, yaşama sevincinin temsilcileridir. Yazar-anlatıcı, eski kuşak ile yeni kuşağı kıyaslarken gençlere anlayışla yaklaşır. "Deli Deli Deli" öyküsündeki genç kahraman, hiç tanımadığı bir kadının dökülen elmalarını toplayıp gülümser. Öyküde yardımseverliğin altı çizilir. "Gül Yaprağının Pembe Sesi" öyküsünde ise hiç tanımadığı bir genç kıza su atarak şaka yapan genç kahraman anlatılır. Yazar-anlatıcı öyküde

[386] Bir Kara Derin Kuyu, s. 234

gençlerin şakalaşmalarında hoşgörünün, sevginin, yaşama sevincinin olduğunu vurgular.

"Ünlemleri Kökertmek" adlı öykünün "Ozan" adlı genç kahramanı öyküde önemli bir yere sahiptir. Öyküde onun iç ve dış portresine yer verilmiştir.Kahraman, "traş olmamış esmer bir yüzü, kara gözleri, dalgın bakışları" ile anlatılır. Ozan, öyküde bir aşk öyküsünün ana kahramanıdır. "Ozan" sözcüğü öyküde sadece özel isim olarak düşünülmemiştir. Ozan, sanatçı kimliğiyle de karşımıza çıkar. Nezihe Meriç, kahramanının adının seçimine dair şu bilgiyi verir:

"Geçenlerde bir dergide okudum. "Ozan, dememek gerek; şair, deyin; ozan, şair olandır; şair, ozana daha çok yakışıyor" diyordu. Ben, burada fark ettim de ozan değil, şair desem daha belirgin olacaktı. Ben de yeni düşümdüm. Türkçe olsun diye böyle düşünmeden "Ozan" deyip geçmişim."[387]

Nezihe Meriç'in öykülerinin erkek kahramanlarının sayısı, kadın kahramanların sayısı ile kıyaslandığında azdır. Yazar, erkek kahramanların iç dünyasını tüm ayrıntılarıyla anlatır. Genç erkek kahramanların hepsinin mutsuz olması dikkat çeken bir noktadır. Kahramanların bir kısmı mutsuz evlilikleri nedeniyle bunalımdalardır. Bir kısmı ise toplumsal şartlar nedeniyle mutsuz ve huzursuzdur. 12 Mart öykülerinin erkek kahramanları, siyasi ortamın baskısından bunalır. Bu kahramanların tedirginliği yazar tarafından ustaca anlatılır.

Orta Yaşlı, Yaşlı Erkekler

Nezihe Meriç'in ana kahramanı erkek olan öyküleri sınırlı sayıdadır. Bozbulanık adlı öykü kitabında "Uzun Hava" ve "Bazıları" adlı öykülerinin ana kahramanları orta yaşlı erkeklerdir. "Topal Koşma" adlı öykü kitabında "Susuz II" öyküsünün, "Dumanaltı" adlı öykü kitabında "Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" ve "Erol Bey" öyküsünün, "Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitabında kitapla aynı adı taşıyan öykünün, "Yandırma" adlı öykü kitabında "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünün ana kahramanları, orta yaşlı erkeklerdir.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabında "Uzun Hava" ve "Bazıları" adlı öykülerinin ana kahramanları, mutsuz erkeklerdir. Kahramanların mutsuzluğunun nedeni ise iletişimsizliktir. "Uzun Hava" öyküsünün kahramanları "Şoför Sâbir ve Demirci Fehmi Usta"dır. İki kahramanın fiziksel ve ruhsal portreleri okura sunulur. Kahramanların

[387] Nezihe Meriç, İmge Öyküler, agy. , s. 64

özellikle ruh tahlillerine ağırlık verilir. Fehmi Usta, ufak tefek, kasvetli bir adamdır. Çopur suratlıdır. Yumru yumru işçi elleri vardır. Bulgar göçmenidir. Ailesiyle birlikte yıllar önce İstanbul'a göç ettikleri belirtilir. Öyküde yer alan şu sözler, Fehmi Usta'nın sosyal konumunu belirtir: "Çevreden soruşturulsa 'iyi adamdır Fehmi Usta derler.' Kendi halinde, namuslu… İyi adamdır." Öyküde Şoför Sâbir ise "deli Sâbir, it kopuk Sâbir" olarak tanıtılır. Kimin nesi olduğu dahi bilinmez. Sâbir'e dair öyküde şu bilgiler verilir:

"Böyle içip efkarlandığı vakitler, bir Karadeniz kıyısı anımsar. Bir karayel eser. Hayalinden, sert yüzlü, mavi gözlü bir kadın geçer. Hepsi bu işte. Geri yanı, dağda taşta, şoför yamaklığında, hanlarda, yollarda geçmiş bir delikanlılık. Şimdi "Kimdir?" dense, gene kimse doğru dürüst bir şey anlatamaz. Masal gibidir havası. Enine boyuna civan, şahin bakışlı, kartal uçuşlu Şoför Sâbir. Sonra çarşıdan hızla geçip rıhtım kahvesinin önünde yolcu boşaltan, parlak mavi Bozkurt otobüsleri; içip içip dağlarda gezen bir adam; yangın olduğu Rum karısı Sofiya…"[388]

"Bazıları" öyküsünün ana kahramanı Rıza Bey'dir. Rıza Bey, iki çocuk sahibi orta yaşlı bir adamdır. Yalnız insanlardan birisidir. Öyküde yazar tarafından "bazıları" olarak ifade edilen yalnız insanlar grubuna dahil edilir. Teyzesinin kızını seven, fakat onunla evlenmeyen Rıza Bey'in mutsuz bir evliliği vardır. Mutsuzluğunun nedeni de eşiyle iletişiminin olmamasıdır. Yazar, kahramanın fiziksel ve ruhsal özelliklerini okura bildirir. Öykü, Rıza Bey'in iç dünyasının aynası gibidir.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabında erkek kahramanların çoğu yardımcı kahramanlardır. Olaylar üzerinde onların fazla etkileri olmaz. Onların iç ve dış özelliklerine yazar tarafından değinilir. Bu kahramanlara dair ayrıntılı bilgiye yer verilmez. "Kurumak" öyküsünde yaşlı erkek kahraman, "Bey Amca" olarak tanıtılan "Cemil Bey"dir. O eski ve tanınmış bir kaptandır. Cemil Bey, gençliğinde ince, uzun ve yakışıklı bir adam iken ihtiyarlığında yorgun ve romatizma ağrılarından yatağa düşmüş birisidir.

"Dünyadaki Teknik Arıza" öyküsünde Refik Bey, orta yaşlı erkek kahramandır. Öyküde Nermin hanım adlı ana kahramanı koruyan kimsedir. Kadın kahraman hakkındaki dedikoduları engelleyen kişidir. "Bozbulanık" öyküsünde de orta yaşlı ve yaşlı erkek kahramanlar, öykü kurgusunda etkin değildirler. Poker masasının etrafındaki

[388] Bozbulanık, Uzun Hava, s. 49-50

konuşmalarıyla öyküde yer alırlar. Öyküde genellikle onların meslekleri hakkında bilgi verilir.

"Topal Koşma" adlı öykü kitabında "Susuz II"nin ana kahramanı "Ali Ruşen Bey"dir. Bu orta yaşlı kahraman da diğer kahramanlar gibi mutsuz ve huzursuzdur. Öyküde Ali Ruşen Bey hakkında ayrıntılı bilgi sunulur. Elli sekiz yaşındaki kahraman, eski banka müdürlerindendir. Orta boylu, sarı bıyıklı, mavi gözlü, çelebi bir adam" olarak portresi çizilen Ali Ruşen Bey, öyküde kendi kuşağının temsilcisidir. Okur, kahramana dair verilen bilgilerin ardından Ali Bey'in iç dünyasında kopan fırtınalardan dahi haberdar olur.

Topal Koşma'da "Susuz VI" ve "Susuz VII" öykülerinde orta yaşlı erkek kahramanlar yer alırlar. Bu kahramanlar kurguda etkin değildirler. Susuz VI'da Özün adlı ana kahramanın kocası Sahir, öykü kahramanlardandır. Edebiyat öğretmeni olan Sahir'in en belirgin özelliği eşine olan bağlılığıdır. Susuz VII'de "Dayı Bey" olarak tanıtılan Rahşan Koçakoğlu da orta yaşlı erkek kahramanlardandır. Müteahhit olan kahraman, öyküde karşı güç olarak yer alır. Kahraman, Meli adlı kadın kahramanın dayısıdır. Çok zengin olan Dayı Bey, gücünü her yerde kullanır. Maddi değerleri her şeyin üstünde tutar. Meli ile bu konuda sürekli çatışır. Ana kahramanla fikir uyuşmazlığı yaşayan Rahşan Koçakoğlu bu nedenle öyküde karşı güçtür.

"Dumanaltı" adlı öykü kitabında "Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" öyküsünün ana kahramanı "Ahmet Usta"dır. Öykünün adında da belirtildiği gibi kahraman, marangozdur. 32 yaşındaki Ahmet Usta iki çocuk babasıdır. Öyküde iç ve dış portresiyle tanıtılır. Onun tek gayesi, iyi insan olmaktır. En belirgin özelliği de hayata olumlu bakışıdır. "Boyum kısa ama, fark etmez. Bıyıklarım gür, sesim kalın. Bana yeter." diyen kahraman, yaşama sevinciyle doludur. Bu öyküde dikkat çeken nokta şudur : Ahmet Usta, okura kendisini tanıtır. Meddah tarzı anlatımın kullanıldığı öyküde kahraman, iç ve dış özelliklerini sıralar.

"Dumanaltı'nın "Erol Bey" adlı öyküsüne adını veren ana kahraman, yazarın en ayrıntılı biçimde tanıttığı erkek kahramandır. "Erol Bey"in yaşamı çocukluk yıllarından yaşlılık dönemine kadar, tüm ayrıntılarıyla anlatılır. Kahraman, Boğaz'da bir köşkte, akraba olduğu yedi kadınla yaşar. "O bir gönül yorgunuydu. Güneş batarken ille üç çift dolu içmiş olması gerekiyordu"[389] ifadesinde belirtildiği gibi Erol Bey içkiye

[389] Dumanaltı, Erol Bey, s. 198

düşkündür. Eğlenceleri çok sever. Aşırı duygusaldır. Boğaz'ın güzelliğine hayrandır. Mekânın geçmiş zaman ruhu onu sürekli duygulandırır.

Erol Bey, yabancı dil bilen, gençlik döneminde siyasetle uğraşmış, aydın bir insan olarak tanıtılır. Erol Bey, genç kuşakla iç içedir. Gençlerle özellikle siyasi konuları tartışır. Anarşistlere yataklık yaptığı dedikodularının sebebi de bu görüşmelerdir. Erol Bey'in en belirgin özelliklerinden birisi de dili doğru kullanma konusundaki hassasiyetidir. Yazara göre, Erol Bey'i hep genç gösteren şey, onun arı dile olan sevgisidir. Hep sanat çevrelerinde yaşamış olan kahramanın dile duyduğu sevgi, öyküde sıkça vurgulanır. Erol Bey, "İstanbul Türkçesini çok güzel konuşan, dile özel sevgisi olan biri olarak" tanıtılır.

Yazar, diğer öykülerinde olduğu gibi bu öyküde de kahramanın ellerini ayrıntılı bir biçimde tasvir eder. Kahramanın elleri onun kişiliğini yansıtır. Erol Bey, kişilik özellikleriyle uyumlu ellere sahiptir. "Elleri çok güzeldir. Uzun parmaklı, kemikli, ince. Üzeri kumral tüylerle kaplı. Ayrıca çok temiz. Bir içkievine yakışmayacak denli temiz. Üstüne başına pek aldırmadığı sanılırsa da, benim dikkatli gözlerim, Erol Bey'i hep açık kahvelerle, koyu kahvelerin uyumu içinde bulmuştur."[390]

"Erol Bey" adlı uzun öyküde yazar, kahramanın yaşamını kronolojik bir çizgide yansıtır. İmge Öyküler'de yer alan bir söyleşide yazar, Erol Bey'in oluşum serüvenini şöyle anlatır: "Bende meraklar ağır basıyor. Yani bu nasıl oldu, ben bu adamı nereden tanıyorum? Mesela Erol Bey'i çok merak etmişimdir. "Dumanaltı"ndaki Erol Bey'i her zaman çok merak etmişimdir. Bir tek şeyden hareketle çıktı o. Getr mi denirdi bu şeyin üzerine giyilen. Böyle arkadan çıtçıtlı ya da fermuarlı güderiden yapılmış, çok şık. Şıklıktı o yani. Benim o elli yıl önceki ya da kırk yıl önceki öykücü gençliğimde, o eski İstanbul veya yüksek bürokrat tiplerine seyrek de olsa rastlanırdı. O Erol Bey tipi, o getrden çıktı. Bir yerde böyle birini gördüm herhalde. O biçimlendi, biçimlendi, ondan sonra Erol Bey hikayesinde kaç tane katman var. Benim, kendi çok içen arkadaşlarımdan bir sürü şeyler girmiş olabilir."[391]

"Bir Kara Derin Kuyu" adlı öykü kitabında kitapla aynı adı taşıyan öykünün ana kahramanı, Karadenizli Mustafa'dır. Memleketinden İstanbul'a göç eden Mustafa, fiziksel ve ruhsal bakımdan öyküde tahlil edilir.

"Yakışıklı oğlan Mustafa yerinde duramıyor. Sarı bıyıklarını çiğneyerek, yan yan bakıyor tedirgin. Kot pantolonu, pamuklu gömleğiyle, pazılarıyla, uzun boyuyla ne

---

[390] Dumanaltı, Erol Bey, s. 177
[391] Nezihe Meriç , İmge Öyküler, agy., s. 69

güzel delikanlı adam yahu! Gülüyor, ama acılı. Gamsızca gülmeli bu çocuk. Nesi var bunun? Arkadaşlarıyla oturmalı kıyı lokantalarına, Boğaz'a karşı, geniş soluklar alıp vererek. Yiyip içmeli, güzel kadınlar düşlemeli. Oysa bozgunda bu. Besbelli."[392]

Karadenizli Mustafa, gelenek ve göreneklerin baskısı altındadır. Eski kültürü ile yeni kültürü arasında sıkışıp kalan kahraman, çatışma yaşamaktadır.Okur, öyküdeki kişi tasviri ile bu iç çatışmadan haberdar olur. Mustafa, "kafası karışmış bir yarım adam" olarak tanıtılır. Uğur Bey adlı kahramanın inşaatında çalışmaktadır. Kent yaşamına ayak uydurmaya çalışsa da bunu başaramaz. Mustafa'nın yaşadığı kimlik çatışması şu sözlerle anlatılır:

"Karadenizli mi dedin, işte sözcükler ilk akla gelen; onları tanımlamak için: Atak, ters, kaba, dikkafalı, inat. Yardım etmeli bu çocuğa. Zor olacak amma, değer. Aydınlık bir çocuk. Kendinden kurtarmalı önce onu. Düşmüş karanlığın koyusuna, cehennemin dibine. İşte ne köylü, ne kentli. Yarım adam, yarım. Kafası karışmış. Tutmalı elinden, bütünlesin kendini"[393]

"Bir Kara Derin Kuyu"daki öykülerin yardımcı erkek kahramanların çoğu orta yaşlı veya yaşlı kimselerdir. Bu kahramanların bazıları sadece isimleriyle anılırlar. Öyküde bu kahramanların hiç işlevleri yoktur.

"Zor Yokuşu" öyküsünün yardımcı erkek kahramanı, polis tarafından aranan bir adamdır. Kendisine mektup yazan eşi aracılığıyla kahramanı tanırız. Onun bazı düşünceleri öyküde belirtilse de iç ve dış özelliklerine yer verilmez.

"Suskun Ezgisi"nde "Ekrem" adlı kahraman, öyküde kıskanılan eştir. Öykünün ana kahramanının bakış açısıyla tanıtılır. Eşiyle tanışmaları, ilişkileri, evlilikte yaşadıkları sorunlar anlatılır. "Ekrem" adlı kahramanın iç ve dış portresi öyküde yer almaz.

"Yandırma" adlı öykü kitabında "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünün ana kahramanı Mustafa Bulut'dur. Kahramanın yazarın zihninde kurgulanış serüveni öyküde adım adım anlatılır. O, köyden kente göç olayının kahramanlarından birisidir. Mustafa Bulut öyküde şöyle tasvir edilir:

"Şu Mustafa Bulut da, bulunamadı zaten. Onu sadece, aydan aya maaşını almak için geldikçe görüyorlar. Güleç yüzlü, cahil, temiz bir çocuk."[394]

---

[392] Bir Kara Derin Kuyu, s. 227
[393] Bir Kara Derin Kuyu, s. 234
[394] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 86

"Gariban bir adam" olarak tanıtılan Mustafa adlı kahraman, eşi Cemile ile bir gecekonduda yaşar. Anlatıcı, Mustafa'nın gülümsemeyen, içtenlikle gülen birisi olduğunu vurgular. Eşiyle çok mutlu olduğunun altını çizer. Sivas'ın köylerinden birinden göç ederek İstanbul'a gelmişlerdir. Öykü de göç olayının ana kahramanın ruh haline etkisi sorgulanır.

Nezihe Meriç'in öykülerinin orta yaşlı ya da yaşlı erkek kahramanları, iç ve dış portreleri ile tanıtılırlar. Yazar, kahramanlara dair bilgileri belli bir düzende, sıralayarak sunmaz. Kişi tasvirleri, blok halinde değildir. Öykünün farklı yerlerine adeta serpiştirilmiştir. Dikkatli okur, kahramanların öyküde açıkça söylenmeyen fiziksel ve ruhsal özelliklerini de ipuçlarından yola çıkarak bulur. Ana kahramanı erkek olan öykülerdeki bu tahlillerden yola çıkarak şunu söylemek mümkündür : Nezihe Meriç, yalnızca kadın sorununu ele alan bir yazar değildir.Erkeklerin iç dünyalarına da ışık tutmayı başarmıştır.

Erkek Çocuklar

Öykü kahramanları arasında erkek çocuklarının yer aldığı öykü sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadardır. Çocuk kahramanların bir kısmı olay örgüsü bakımından önemli bir işlevi yerine getirir. Yazar, öykülerinde çocuk dünyasını farklı renkleriyle tanıtmaya çalışır.

"Dumanaltı" kitabında yer alan "Tan'ın Öyküsü"nde babası tutuklanan bir çocuğun endişeleri ve korkuları anlatılır. Tan, TRT görevlisi babasının tutuklanmasına tanık olur. Yazar, siyasi bir olayı Tan adlı çocuğun gözünden yansıtır. Çocuk psikolojisini tüm ayrıntılarıyla yansıtan öyküde "Tan" önemli bir işlevi yerine getirir. Tan'ın şu sözleri çok önemlidir:

"Babamınki belki fikir suçudur. Ama fikir suçu diye bir şey olmaz. Herkes istediğini düşünebilir."[395]

Öyküde Tan'ın büyüklerin dünyasındaki karmaşık olaylara çocuksu bakışı yansıtılır. Delikanlılığa geçiş dönemindeki çocuk kahraman, dış özellikleriyle de tasvir edilir. Öyküde asıl vurgulanan ise Tan'ın duygu ve düşünceleridir. Siyasi olayların çocukların renkli dünyasındaki yansımaları öykünün odağında yer alır.

"Öğretmen" adlı öyküde olduğu gibi bazı öykülerde erkek çocuklar olay örgüsü bakımından bir işlevi yerine getirmezler. "Öğretmen" öyküsünün "Tayfur, Engin,

[395] Dumanaltı, Tan'ın Öyküsü, s. 142

Mesut" adlı kahramanları sınıf ortamında anlatılırlar. Öğretmenlerinin bakış açısından tanıtılırlar.

"Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır" öyküsünün "Çetin" adlı kahramanı öyküde iç ve dış özellikleriyle tanıtılır. "Saçları gözünün önüne düşen, gömleğinin yakası açık, dişleri, gözleri, saçları, neşesi, kolundaki koca saat pırıl pırıl çilli bir delikanlı" olan Çetin, öykünün kişi kadrosunda önemli bir yere sahiptir. Yazar-anlatıcı, zihninde ona hayali bir dünya hazırlar. Çetin, düşsel bir kahramandır. Yüksel adlı kardeşiyle Çetin, düşsel bir mekânda yaşar. İkisi de yazarın zihninde tasarladığı "taşlar arasından otlar fışkıran eski zaman yokuşu"nun sakinleridir. Çetin'e yakıştırılan kimlik, öyküde dikkat çeker.

3.6.2. Sosyo-Ekonomik Yapılarına Göre Kişiler

Nezihe Meriç'in öykülerinde anlattığı çevre, orada yaşayan kahramanların kimliklerini yansıtır. Öykü kahramanları genellikle toplumun orta tabakasındandır. Yazar, orta halli kimselerin yaşam serüvenini anlatır. Geçim sıkıntısı çeken bu kahramanların sorunları öykülerde dile getirilir. Yaşanan maddi sorunların sebebi öykülerde tartışılmaz. Bazı öykülerde yoksulluk teması ele alındığından bu öykülerde kahramanların yoksullukları öne çıkarılmıştır. Öykülerde yazar, sınıf çatışmasına sıkça değinir. Sınıf farklılığının toplumsal hayata yansımalarını anlatır. Bu noktada yazarın gözlem gücü dikkat çeker.

3.6.2.1. Orta Halli Kişiler

Nezihe Meriç'in öykülerindeki kahramanlar genellikle orta tabaka insanlarıdır. Öykülerin kişi kadrolarına dikkat edildiğinde orta halli bir yaşam süren kahramanların sayısı çoktur. Çalgıcı, şoför, demirci, ekmekçi gibi grupların öykülerde temsili söz konusudur. İç ve dış portreleri bakımından kahramanların benzer özellikleri dikkat çeker. Bu benzerliği sosyo-ekonomik düzeylerinin yakınlığı ile açıklayabiliriz.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabının ilk öyküsünün adı, kahramanlardan birisinin mesleğini yansıtır. "Çalgıcı" adlı bu öykünün iki erkek kahramanının biri gazinoda çalışmaktadır. Geçimini çalgıcılıkla sağlayan bu kahraman, dar gelirli insanlara göre iyi

para kazanmaktadır. "Yarı buçuk okul görmüş, iyi para kazanan, kısa akıllı, iyimser" birisi olarak tanıtılır. "Toparlak suratı güleç; küçük kara gözleri çıldır çıldır" olan çalgıcı, yaşama sevinciyle doludur. Öykülerdeki orta halli kahramanların çoğu yaşam koşulları nedeniyle bezgindirler. Çalgıcı öyküsünün kahramanı ise yaşama sevinci sayesinde oldukça mutludur.

"Uzun Hava" öyküsünün kahramanları, şoför "Sabir" ile demirci "Fehmi" ustadır. Şoför Sabir, mutsuz evliliği nedeniyle büyük sıkıntı yaşar. Şoför yamaklığıyla geçen gençlik yıllarının ardından otobüs şoförlüğü yapmıştır. Öyküde onun dağda taşta hanlarda yollarda geçirdiği sıkıntılı vakitlere değinilir. Kazandığı paranın çoğunu da alkole veren kahraman, sürekli içer. Öyküde "Fehmi" adlı kahraman, mesleği ile anılır. Fehmi Usta, iç ve dış portresiyle öyküde tanıtılır. Arkadaşı Sabir'in dertlerini büyük bir sabırla dinleyen kahramanın en belirgin özelliği hoşgörülü oluşudur. Maddi bakımdan çok sıkıntı çekmeyen Fehmi Usta, orta tabaka insanını temsil eder.

"Demircidir. Adı da Fehmi Usta. Çarşıda, küçük, dar, karanlık bir dükkanı vardır. Sabahtan akşama kadar çalışır. Bir paket sigara içer. Pek az konuşur. Binde bir de güler. Çevreden soruşturulursa "iyi adamdır Fehmi Usta" derler. Kendi halinde, namuslu… İyi adamdır."[396]

"Marangozdur Adı Ahmet Ustadır" adlı öykünün ana kahramanı Ahmet Usta, öykünün adından da anlaşılacağı gibi marangozdur. 32 yaşındaki kahraman, evlidir. İki çocuk sahibidir. Mutlu ve huzurlu bir kimsedir. İşini çok severek yapar. Hayatının tek gayesi şudur: "İyi insan olmak." İşindeki tüm olumsuzluklara rağmen, sabırlı ve hoşgörülüdür. Hayata olumlu bakmayı başarır. Konserve fabrikasında bir süre çalışmış olan Ahmet Usta, orada kendisini fabrikatör saydığını belirtir. Berber ve şoför olarak da çalışan kahramanın olumlu bakış açısı bu mesleklere de yansımıştır. Ahmet Usta, kendisinin ve ailesinin geçimini sağladığı her gün mutlu olur.

"Bir Kara Derin Kuyu"da yer alan "Zor Yokuşu" öyküsünün kahramanlarından olan "Ali Usta" orta halli birisidir. Ali Usta, inşaatlarda çalışır. Bir süre balıkçılıkla geçimini sağlamıştır. Balıkçılığı bıraktıktan sonra boya ve tamir işlerine başlamıştır. "Gümbür gümbür gülen, elli ayaklı bir adam" olarak tanıtılan Ali Usta, işinde başarılıdır. Orta tabaka insanını temsil eden kahraman, memleket meselelerine karşı duyarlıdır. 12 Mart döneminin siyasi olaylarını düşünen ve bu olayları sorgulayan birisidir.

---

[396] Bozbulanık, Uzun Hava, s. 49

Nezihe Meriç'in öykülerinin kişi kadrosuna dikkat edildiğinde öğretmenlerin sayısı çoktur. Öykülerin kahramanları genellikle kadın öğretmenlerdir. Özellikle ilk iki öykü kitabında öğretmenlerin sayısı dikkat çekecek kadar fazladır.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabında "Öğretmen" öyküsünün kahramanı genç bir öğretmendir. Öykünün adı ana kahramanın mesleğine dikkat çeker. Orta halli bir grubun temsilcisi olan genç kadın, yirmi bir yaşındadır. Geçimini sağlayan bu işi zevkle yapmaktadır. Yaşam koşulları nedeniyle zihni karışık düşüncelerle doludur. Öykünün sonuç kısmındaki şu sözler bu duruma işaret eder:

"Böylece yüzaltmış lira maaşı, parmağında eflatun taşlı yüzüğü, yakasında yıldız çiçeği, ela gözlerinde engin engin düşünceleriyle kürsüde bir genç kız oturuyor. Öğretmen…"[397]

"Topal Koşma" adlı öykü kitabındaki kahramanların çoğu öğretmenlerdir. Mutsuz ve huzursuz olan bu kahramanların zihinleri sürekli meşguldür. Maddi ve manevi sorunları nedeniyle çaresizdirler. Öğretmenlerin kaygıları, sıkıntıları, ruhsal çıkmazları, ekonomik sorunları öykülerde ayrıntılı biçimde ele alınır. Öykülerde öğretmenlerin yaşam karşısındaki duruşu yazar tarafından sorgulanır. Özellikle de kadın öğretmenlerin dünyası yansıtılır.

Susuz IV öyküsünün kahramanları arasında yer alan "Meli" adlı öğretmen, Susuz VII öyküsünün ana kahramanıdır. Kadın kahraman, öyküde iç ve dış özellikleriyle ayrıntılı bir biçimde tanıtılır. Meli, öğrencilerini çok seven başarılı bir öğretmendir. Çevresindeki her şeye karşı duyarlıdır. Sorumluluklarının bilincinde olduğundan sürekli kendisini sorgular. Çevresiyle uyuşamaz. Çevresi tarafından sürekli yanlış anlaşılarak yargılanır. Yaşadığı tüm sıkıntılarda mesleki sorumluluğunu üzerinde hissettiğinden mutsuzluğu artar. Meli, toplumsal olaylar karşısında duyarlı davranan aydın bir lise öğretmenidir. Çevresindeki diğer öğretmenlerden çok farklıdır. Maddi ve manevi güçlükler nedeniyle öğretmenlerin çoğu mesleklerinden soğumuşlardır. İşlerini severek yapmayan bu öğretmenler, ümitsizlik içindelerdir. "Tek başımayım" diyen "Meli" adlı öğretmen ise mücadeleci bir tavır sergiler. Bu bakımdan öykülerin diğer öğretmen kahramanlarından ayrılır.

"Susuz VI" öyküsünün kadın kahramanı "Özün" adlı resim öğretmenidir. O da diğer meslektaşları gibi mutsuz ve huzursuzdur. Orta Anadolu şehirlerinden birinde felsefe öğretmeni olan eşiyle birlikte yaşamaktadır. Özün, yaşadığı yerde kendisini

[397] Bozbulanık, Öğretmen, s. 67

diğer insanlardan soyutlar. Fikirlerini paylaşabileceği kimseyi bulamaz. "Büyük, duvar kadar resimler boyamak, bütün renkleri doyasıya kullanmak, sergilere gitmek" isteyen kahraman, büyük kent özlemi içindedir. Taşranın dedikoducu kadınlarıyla anlaşamaz. İçindeki sanat aşkı onun yaşamına yön verecek kadar güçlüdür.

"Susuz IX" adlı öykünün ana kahramanı da genç bir bayan öğretmendir. Kadın kahraman öyküde tasvir edilmez. Öyküde öğretmenin bir ront çalışması sırasında öğrencileriyle yaşadıkları anlatılır. Çok konuşan öğrencilerinin saçma sözlerine dahi kızmayan öğretmen oldukça sabırlıdır. Öyküde bu öğretmenin özverili ve anlayışlı tavırlarına dikkat çekilir.

"Umut'a Tezgah Kurmak" adlı öykünün kadın kahramanı Nesrin, Edebiyat öğretmenidir. 12 Mart döneminin siyasi ortamında tutuklanmıştır. Nesrin öğretmen koğuşta sürekli kendisini sorgular. Bu iç hesaplaşmada dikkat çeken nokta, onun mesleğine duyduğu saygı ve sevgidir. Nesrin öğretmen, zor hapishane koşullarında dahi öğrencilerini sürekli hatırlar. Tek amacı iyi bir öğretmen olmak iken düştüğü zor durum onu çok mutsuz eder. Eğitim sorunlarını çözmeye çalışan, bilgisizliğin çıkmazlarından öğrencilerini kurtarmak için çabalayan biriyken aniden mahkum oluşunu içine sindiremez.

"Dumanaltı" öyküsünün "Ülker" adlı ana kahramanı da öğretmendir. Ülker öğretmenin eşi tutuklanmıştır. Kendisini de tutuklayacaklarını bildiğinden kaçmaya hazırlanır. "Bozuk kanlı insanlar" yüzünden zor günler geçirdiklerini söyleyen Ülker öğretmen, 12 Mart döneminin karışıklığını anlatır. Bu ortamda öğretmenlerin aydın sorumluluğunu taşımaları gerektiğini vurgular. "Umut'a Tezgah Kurmak" öyküsünün kadın kahramanıyla aynı dünya görüşünü paylaşır. İkisi de haksızlığa boyun eğmeyen kişilikleri ile mücadele ederler. Öğretmen kahramanlar, kargaşa döneminin olaylarından çok etkilenirler. Yoğun acılar çekerler. Özellikle de Dumanaltı'ndaki öykülerin kişi kadrosunda yer alan kahramanlar, bu acıyı paylaşırlar.

Nezihe Meriç'in öykülerinin öğretmen kahramanları, iki farklı grupta karşımıza çıkarlar. Birinci grupta yer alan öğretmen kahramanlar, mücadeleci kişiliğe sahiplerdir. En zor koşullarda dahi umudu yitirmezler. Aydınlık bir gelecek için yeni nesillere bilimsel değerleri kazandırmaya çalışırlar. İkinci grupta yer alan ve çoğunluğu oluşturan öğretmen kahramanlar ise bezginlerdir. Ekonomik sıkıntıların köşeye sıkıştırdığı bu kahramanlar, hayata olumlu bakmazlar. Olaylara karşı tepkisizlerdir. Yazar, öykülerinde farklı öğretmen tiplerine yer vererek okurun bir kıyaslama yapmasını bekler.

3.6.2.2. Dar Gelirliler

Nezihe Meriç'in öykülerinde dar gelirli kesimden alınan insan tipleri farklı yönleriyle anlatılır. Öykülerde farklı meslek gruplarından kahramanlara yer verilir. Badanacı, şerbetçi, çamaşırcı, vatman, işsiz, eskici gibi grupların temsilcileri öykülerin kişi kadrosundadır. Öykülerde anlatılan dar gelirli kişilerin bazı ortak özellikleri dikkat çeker. Bu kişiler, maddi sıkıntılarla dolu olan yaşamlarına rağmen umudu yitirmezler. Büyük bir sabırla yaşam mücadelesi verirler.

"Dünyadaki Teknik Arıza" öyküsünün kadın kahramanı çuval dikerek geçimini sağlayan, iki çocuklu dul bir kadındır. Nermin Hanım, yaşadığı geçim sıkıntısı nedeniyle huzursuzdur. Dikiş makinesinin başına her geçişinde para hesabı yapar. Zihnindeki karmaşık düşünceler onun iç sıkıntısını yansıtır:

"Makinenin kolu döndükçe, Nermin Hanım kafası büsbütün karışıyordu" …Günde elli tane dikilse, ayda… ama yüz kırk lira yettiğine göre… Öyleyse yüzkırkı doğrultmak için kaç tane? Ya da yirmibiri hesaplamalı. Firüzan Bey, bu aydan başlayarak yirmibir kuruş yapalım demişti. Ama ben yine onyediden hesaplayayım da… Günde onyediden elli…"[398]

"Umudu Fakirin Ekmeği" öyküsünün kahramanları dar gelirli kesimin temsilcileridir. Öykünün yoksul kadın kahramanı kocasının hastalığı nedeniyle çok üzgündür. Hastanede yatan kocası iyileşinceye kadar ailece parasızlığa mahkumlardır. "Otuz, otuz beş yaşlarında, kara kuru, çukur çukur ela gözleri olan bir kadın" olarak tanıtılan kahraman, geçim sıkıntısını sabırla yenmeye çalışır. Tüm kötü şartlara rağmen şükreder. Tevekkül anlayışı nedeniyle hiç isyan etmez. Badanacı olan kocası iyileşinceye kadar kendisi çalışmayı düşünür. İş bulma umuduyla sürekli dua eder:

"Çenesi titriyor, yaşlar ay ışığında parlayarak dökülüyor, o iki yana sallanarak dua ediyordu: 'Sen bilirsin Ya Rabbim, sen bilirsin Allah'ım, sana inandım, sana güvendim Allah'ım, sen büyüksün Allah'ım.' Ve düşünüyordu: Avukat Asım Bey mutlaka bir iş bulurdu canım. Koca avukat. Olmazsa, sahi vatka yapardı. Ya da… Sonra ağlaya ağlaya zayıf kollarını ve yüzünü pencereden görünen o yıldızlı gökyüzüne kaldırıyordu: 'Sen Bilirsin Allah'ım, sen bilirsin Allah'ım.' "[399]

"Umudu Fakirin Ekmeği" öyküsünün yoksul kadın kahramanına yardım eli uzatan şerbetçi, onunla aynı ekonomik düzeydedir. Sosyo-ekonomik bakımdan

[398] Bozbulanık, Dünyadaki Teknik Arıza, s. 13
[399] Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 46-47

birbirlerine yakın olan bu iki insan, ortak sorunlarını konuşurlar. Geçim sıkıntısı konusunda dertleşirler. Şerbetçinin büyük kızı eşinden ayrılıp çocuğuyla baba evine dönmüştür. Ortanca çocuğu terzide çalışmaktadır. Küçüğü ise henüz ilkokuldadır. Şerbetçi de tüm sıkıntılarına rağmen şu sözü tekrarlar: "Kul çilesin çekmek gerek."[400] Şerbetçi de kadın kahraman gibi sürekli Allah'a şükreder. Sabretmek gerektiğine inanır. Öykü kahramanlarının tevekkül anlayışının altı çizilir.

"Susuz I" öyküsünün kahramanları arasında yer alan çamaşırcı kadın, yoksul bir mahallede oturur. Kadın kahraman, bir gece yarısı hastalanan çocuğunu hastaneye götüremeyecek kadar zor durumdadır. Çocuğu kurtaran genç kızla doktor, bu yoksul kadının evine güçlükle ulaşırlar. "Karanlık bozuk sokaklara dalarak, teneke evlerin, çökük çatıların, açlığın, yoksulluğun acısından donarak" kadın kahramanın evine gelebilmişlerdir. "Necmiye" adlı bu kadının kocası vatmandır. Öyküde eşinin nöbette olduğu bir gece kadının yaşadığı çaresizlik anlatılır.

"Acıyı Aşmak" öyküsünün kadın kahramanı, Bulgaristan göçmeni yaşlı bir ninedir. Öyküde onun zorlu yaşamı dile getirilir. Yaşlı kadın, yerleşim birimlerinden uzak bir tepede yalnız yaşar. Yoksul kadın başkalarının yardımıyla yaşamını sürdürür. Yoldan geçenler onun için ağaç altlarına yiyecek bırakırlar. Bütün gün uyuduğu düşülen kadın kahramanın kimseyle iletişimi yoktur. Her yanının çarpık çurpuk olduğu söylenen kadın, yaşadığı tepe ile özdeşleşir. Kadın, yalnızlığı bakımından ıssız tepeyle aynı kaderi paylaşır.

"Tepeyle onu birbirinden ayrı düşünmedim hiç. Yoldan geçenler, zaman zaman yamaçtaki üç zeytinin altına, karpuz, üzüm, domates, ekmek, katık bırakır, parmaklarını bitiştirip ağızlarının kenarına dayanarak bağırırlarmış: "Neneeeee. Nene heeey!" Nene duyarmış. Yukarıda, gökyüzünün mavisinin önüne çıkar, romatizmadan çarpık çurpuk olmuş elini kolunu sallarmış onlara. Bazen de tütün dönüşü tepenin yarısına, zeytin ağaçlarının ortaya çıkar, nenenin onlar için topladığı incirleri alırlarmış."[401]

"Çangal" öyküsünün kişi kadrosunda yaşlı bir çingene yer alır. Yaşlı adam, at arabasında paslı demir parçaları, soba boruları, eski gaz tenekeleri taşır. Geçimini eskicilikle sağlar. Öyküde "kirli bir Çingene" olarak tanımlanır. Yaşlı adamın tasvirine dikkat edildiğinde bazı ayrıntılar dikkat çeker. Çingenenin beyaz sakalının dahi kirli olduğu, gözlerinin akının kirli sarı olduğu vurgulanır. Yoksul kahraman, zor yaşam koşullarına rağmen nüktedan bir kişiliğe sahiptir. Öyküde ihtiyar adamın tok bir sese,

---

[400] Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 45
[401] Dumanaltı, Acıyı Aşmak, s. 145

güzel bir İstanbul vurguna sahip olduğu belirtilir. Çevresindekilerle sürekli şakalaşan adam, her şeye rağmen mutludur.

Nezihe Meriç'in öykülerinin dar gelirli kahramanları, geçim sıkıntısı nedeniyle nice zorluklarla karşılaşırlar. Bu zorluklara rağmen yaşam mücadelesinde yenilmezler. Pes etmeyen bu güçlü kahramanlar, yaşama sevinci ile dolulardır.

3.6.2.3. Zenginler

Nezihe Meriç'in öykülerindeki kahramanların sosyo-ekonomik yapılarına dikkat edildiğinde zengin kimselerin sayısının az olduğu görülür. Yazar, daha çok orta tabakadan kişilerin hayatını anlatmıştır. Zengin kahramanlar çoğunlukla karşı güç olarak öykülerde yer almışlardır.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabının aynı adı taşıyan öyküsünde poker masasının etrafındaki insanların hepsi zengin kişilerdir. Öyküde "Enteller" grubu olarak adlandırılırlar. Bu kişiler yüksek zümreye dahildirler. Öykünün ana kahramanı Bilge, bu gruba tepkilidir. Bilge, onları ironik bir bakışla tanıtır. Zengin kimseler, öyküde karşı güç olarak kullanılırlar.

"Ne gürültülü oyun bu? Sayın büyüklerimiz eğleniyorlar. Poker… Adı büyük meretin. Yoksa bizimkiler vakit geçirmek için oynuyorlar. Pokercik! Ortada dönen de Birsen'in harika buluşu. Para yerine Golden çikolata ve muz likörü. Ucuz canım! Goldenin kilosu dokuz lira. Likörün vardır bir ikiyüzellisi garanti. Dört yüz bin veremliye karşı ne ki! Devede kulak. Ne alırım, be bilirim. Yemesine yerim ama. Benim bu israftan kaçışım, halk halk, açlık, yoksulluk diye ötüşüm biraz yapmacık zaten. Ben iflah olmam. Önce kendimden umudum kesilmiş. Değil ki insanlar… Şu avukat bey böyle kenarda sessizce oturuşuma ne anlam verir acaba? Bence o tazı suratıyla hiç de dava kazanacağı benzemiyor. Pek de şık! Hale bak, dört kızın içinde zevkten ölecek."[402]

"Dumanaltı" adlı öykü kitabındaki "Tedirgin" öyküsünün kahramanlarından Kenan Bey ve eşi yüksek zümre insanlarıdır. Bu kahramanlar, karşı güç konumundadırlar. Kenan Börük, iki dil bilen, Avrupa görmüş birisidir. Parasının gücüyle her yerde söz sahibidir. Onun "Nebahat" adlı devrimci yeğeni kendisinden nefret etmektedir. Nebahat, zenginlerin iktidarına karşı mücadele etmektedir. Kadın kahraman, dayısını düzenin insanlarından birisi olarak görür.

---

[402] Bozbulanık, s. 35

"O dayıbey ki, o Kenan Bey ki, o Kenan Börük ki, Güney'deki kalabalık ailenin, başkentte yaşayan, onlara onur veren, onların her başlarının sıkıştığında ilk akıllarına gelen, hükümetin ileri gelenlerinden bir aile büyüğü. Dayıbey demek, kalabalık ailenin tüm bireylerince bilinen, güvenilen, övünülen bir efsane kahramanı demekti. Hükümetler gelir geçerdi, ona bir şey olmazdı. Kenan Börük öyle egemen bir güçtü ki, hiç kimse ona karşı çıkamazdı."[403]

Kenan Bey'in bencil ve acımasız olduğu vurgulanır. Kendi çıkarlarını her şeyin üzerinde tuttuğu belirtilir. Kenan Bey'in eşi Nili de "sosyete mensubu" kadınlardandır. Sık sık gazetelerde resimleri çıkar. O da eylemci gençlerin karşısındadır. Nil'in en samimi arkadaşı Nurhan, onu "züppe" olarak tanımlar. O, Kenan Bey ile zengin ve yakışıklı olduğu için evlenmiştir. Kenan Bey de sürekli başka kadınlara ilgi duyan çapkın bir adamdır. Öyküde zengin kahramanların başta ahlak anlayışları olmak üzere yaşamlarının farklı yönleri eleştirilir. Nili'in evlilik anlayışını yansıtan şu sözleri dikkate değerdir:

"Ben Kenan'ı yakalamasaydım vaktiyle, düşün artık. Gülme gülme, ben açıkça söylerim. Resmen el koydum Kenan'a. Hem yakışıklıydı, hem zengin. Mesleği iyi, arazi marazi, pamuk falan. İşini bileceksin. Yok çaresi. Gemisini kurtaran… Ben yardım etmesem anneme, Allah'tan Kenan para pul hesabı bilmez, her şey benim elimde. Yoksa sürünür kadın vallahi sürünür. Ama ne acı şekerim, düşünebiliyor musun! Onun için boş ver sen. Hepsi aynı bu heriflerin. Yani bak açıkçası, ben kocamı bile ayrı yere koyamam. Kenan da içlerinde, hepsi bir… O sandalye hırsı var mı yok mu! Böyle gelmiş böyle gider bu dünya. Seninle ben düzeltecek değiliz."[404]

"Erol Bey" öyküsünün ana kahramanı, Boğaz'da bir köşkte, akraba olduğu yedi kadınla yaşayan Erol Bey'dir. Erol Bey çocukluk yıllarından itibaren varlık içinde yaşamıştır. Bu kahraman, öyküde İstanbul beyefendisi olarak karşımıza çıkar. Onun yemek yiyişinde dahi bir asalet olduğu belirtilir. Erol Bey'in dış görünümü onun ekonomik gücünü yansıtır. Erol Bey, uyumlu renklerin bulunduğu şık kıyafetler giyer. Kahramanın iç portresi de ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Erol Bey, "aşırı duygulu" birisidir. Yazar-anlatıcıya göre en belirgin özelliği de budur. Öyküde onun gönül zenginliği ortaya konulur. Bu bakımdan Erol Bey, yazarın diğer öykülerindeki zengin öykü kahramanlarından oldukça farklıdır.

---

[403] Dumanaltı, Tedirgin, s. 61
[404] Dumanaltı, Tedirgin, s. 55

"Erol Bey'in özellikleri nedir, diye düşündüm, öyküsünü yazmaya karar verince, çenemi avucuma dayayıp. Önce aşırı duygulu oluşu var. En önemli özelliği bu bence. Arkadaşlarla konuşurken öyle olaylar anlatıyorlar ki, bir insanın böyle yumuşak, böyle sevgiyle, acıma duygusuyla dolu oluşu şaşırtıyor hepimizi."[405]

Erol Bey "ince, saygılı bir adam" olarak tanımlanır. Dayalı döşeli bir köşkte yaşayan kahramanın ailesinden kalan mirasla geçindiği belirtilir. Yaşı kaç olursa olsun genç görünmeyi başardığı vurgulanır. Parasını özel zevkleri için harcamaktan kaçınmaz. Antikalara, musikiye, Boğaz'ın akşam manzarasına özel bir düşkünlüğü vardır. Bu nedenle Erol Bey, İstanbul'un geçmiş yaşantısının güzelliklerinin hayaliyle yaşar. Eskiye ne kadar bağlı olduğu öyküde sıkça vurgulanır. Yazara göre Erol Bey'in oturduğu köşkün değerli eşyaları, giydiği şık kıyafetler, yediği lezzetli yemekler, bindiği arabalar onun "duygu insanı" oluşunu engellemiştir. Öyküde "gönül yorgunu" diye anılan kahraman, aydın kimliği taşır. Dilin doğru kullanımı konusunda oldukça hassastır. Arı dile duyduğu sevgi herkesçe bilinir. İngilizce ve Fransızca kitaplar okur.

Öykülerdeki diğer zengin kimselerden farklı olarak Erol Bey, çok renkli bir kişiliğe rahiptir. İnce ruhlu bir kişidir. Parasının gücünü kendisinin ve ailesinin mutluluğu için kullanır. Lüks içinde yaşamaktan ziyade keyif alarak yaşamayı tercih eder.

"Bir Kara Derin Kuyu" adlı kitaptaki öykülerin çoğu yaz kenti öyküleridir. Öykülerin mekânı da buna bağlı olarak tatil köyleridir. Öykü kahramanları da bu tatil köylerinde yaşayan kimselerdir. Tatil köylerinin sakinleri, maddi sorunları olmayan yüksek zümre insanlarıdır. Giydikleri şık kıyafetler, kullandıkları gösterişli eşyalar ve hatta değişik konuşma biçimlerine bakılarak onların üst tabakadan oldukları anlaşılmaktadır. Yaşama biçimlerini ait oldukları sınıf belirlemektedir.

"Zor Yokuşu" öyküsünde Ege'nin bir tatil köyünde yaşananlar anlatılır. Tatil köyünün sakinlerinin yaşam tarzı ayrıntılı biçimde dile getirilir. Yazar-anlatıcı, yazlıkçılara eleştirel bir bakışla yaklaşır. Öyküde zengin insanların sıradan bir merhabayı dahi esirgedikleri vurgulanır. Maddi olanakları oldukça iyi olan bu kişilerin insan ilişkileri oldukça zayıftır. İletişim kurmanın yollarını dahi bilmezler. Dış güzelliğe önem veren bu kişiler, manevi değerlerini yitirmişlerdir. Öykünün anlatıcısının onlara eleştirel yaklaşımının nedeni de budur.

---

[405] Dumanaltı, Erol Bey, s. 177

"Burası güzel bir tatil köyü. Burada yaşayanlar varlıklı insanlar. Kadınlar, kızlar bakımlı iyi güneş yağlarıyla ovdukları esmer derileri ipek gibi parlıyor. Erkekler de rahat, gevşek. Çoğu pipo içiyor nedense. Yaşlıları bile çapkın çapkın bakıyor. Dört kat olup selamlıyor genç hanımları, cici kızları. Islık çalıyormuş gibi, kostak bir yürüyüşleri var-Canım darda. Gülecek halim yok-Mayoları, giysiler, deniz topları, özel arabalar, kasalarda biralar, meyve suları, ızgara etler, ojeler, sandaletler, deniz elbiseleri, balık kokuları arasında "Kırmızı çatılı, beyaz badanalı küçük evimiz yavrularımız" masalından etkilenmiş, senaryosu berbat, kötü çevrilmiş bir film seyreder gibi oluyor insan."[406]

Nezihe Meriç'in öykülerindeki zengin kahramanların çoğu maddi değerleri her şeyden üstün tutan, lüks eşyalarla tek tip bir yaşam süren kişilerdir. Manevi değerlerini koruyan, ince ruhlu insanlar için karşı güç konumdadırlar. Hırs, öfke, kıskançlık gibi duygularla yaşayan bu kişiler, yapmacık tavırlarla özenti bir yaşam sürerler. Yazar, zengin kahramanların özenti yaşamlarını öykü kahramanları aracılığıyla eleştirir. Bu eleştirilerde çoğu zaman alaycı bir üslup kullanılır. Sadece Erol Bey adlı kahramanın kimliği farklıdır. Duygusal bir insan olan kahraman, hayatı dolu dolu yaşar. Nezihe Meriç'in bu kahramana karşı tavrı da diğer kahramanlardan çok farklıdır. Erol Bey, zenginliğini güç gösterisi aracı olarak kullanmaz. İnsanları parasının gücüyle ezmeye çalışmaz. Bu bakımdan kendisiyle aynı sosyo-ekonomik çizgide yer alan diğer öykü kahramanlarından ayrılır.

3.6.3. Psikolojik Durumlarına Göre

Nezihe Meriç'in öykülerinde psikolojik durumlarına göre kişilerin yoğunlaştığı sorun şudur: Yalnızlık. Öykülerin çoğunda yalnız insanlar anlatılır. Kahramanları yalnızlığa iten nedenler üzerinde durulur.

Yalnız Kişiler

Nezihe Meriç'in öykülerinin kişi kadrosu genellikle yalnız kimselerden oluşur. "Yalnızlık" teması öykülerde sıkça ele alınır. Öykü kahramanları derin bir "yalnızlık" duygusuyla doludurlar. Bu yalnızlığın nedeni, çoğu zaman çevreyle olan

[406] Bir Kara Derin Kuyu, Zor Yokuşu, s. 222

uyumsuzluktur. Yalnızlaşan kahramanlar, zamanla çevrelerindeki her şeye yabancılaşırlar. Öykülerde onların çıkmazları ve bu çıkmazların sonunda yaşanan bunalım anlatılır.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabının "Boşlukta Mavi" öyküsünün ana kahramanı, öksüz bir genç kızdır. İstanbul'da okuyan genç kız, tatilde geldiği bir kır evinde yalnızlaşır. Genç kız, "tutunacak hiçbir yeri olmayan bir boşluk içinde" olduğunu vurgular. O, kır evindeki kalabalığa rağmen yalnızdır. Çevresindeki her şeye giderek yabancılaşır. Bu yabancılaşma onun mutsuz ve huzursuz olmasına neden olur. "Bu kente göre ayarlanmışım" diyen kahraman, öyküde sürekli iç yolculuğa çıkar. "Çiçekleri öpülmeyen, vazoları okşanmayan, aynalarına bakılmayan" bu evin eşyalarıyla bağ kuramaz. Yalnızlığı giderek derinleştiğinden şu sonuç cümlesinde karar kılar: "Buradan gitmeliyim artık."[407]

"Bozbulanık" öyküsünün ana kahramanı, "Bilge" adlı genç kızdır. O, evindeki kalabalığa rağmen yalnızdır. Alkol aldığı için ateşi yükselen genç kız, çevresindeki her şeyi karmaşık bir zihinle algılar. Alkolün etkisiyle sayıklama halindeki düşünce zinciri kırılır. Kahramanın zihni giderek bulanıklaşır. Genç kız, poker masasının etrafındaki kalabalığa yabancılaşır. İnsan seslerini duymasına rağmen kendi kabuğuna çekilir. Çevresindeki iki yüzlü, yapmacık, duygusuz ilişkileri gözlemler ve alaycı bir tavırla bu ilişkileri eleştirir. Bu uyumsuzluk onun yalnızlığını artıran faktör olur.

"Bazıları" öyküsünün ana kahramanı, yalnız bir adamdır. "Rıza Bey" derin bir yalnızlıkla doludur. Yazar tarafından öyküde "Bazıları" olarak ifade edilen grubun üyesidir. İki çocuğu olan Rıza Bey, eşiyle iletişim kuramaz. Eşi Sabiha'ya yakınlık duymaz. Ona söylemek istediği hiçbir sözü dile getiremez. Öksüz ve yetim yeğenini eve getirmek istediğini söyleyemez. Sıkıntısını eşiyle paylaşamaz. Eşiyle konuşmadığı için de Rıza Bey'in yalnızlığı artar. Yazar, Rıza Bey'in bu psikolojik durumunu yansıtmadan önce öyküye bir öndeyişle giriş yapar. Betimleyici bir giriş paragrafında "yalnız kişiler" tanıtılır. 'Aile' denilen kurulu düzenin dahi yalnızlıklarına engel olamadığı bu kişiler, yazara göre yalnız olduklarına inanmışlardır. Bir şartlanma söz konusudur. "Onlar" sözcüğüyle karşılanan yalnızların yaşama bakışları çevrelerindeki insanlardan çok farklıdır. Öykünün ilk paragrafındaki betimleyici ifadeler bunu yansıtır:

"İnsanlar için sonbahardan sonra kış geliyor. Yollar, parklar, rıhtım boyları tenhalaşıyor. Lodos, poyraza çevirmeden biraz önce, deniz, yeşil zeytin rengini alıyor.

[407] Bozbulanık, Boşlukta Mavi, s. 26

Tenha yollardan, deniz kıyılarından, saçları uçuşan bir kız ya da düşünceli bir adam geçiyor. Onlar bunu ayırt ediyorlar. Sisli rıhtımlarda balıkçılar onlara dalgın ve ozan görünüyorlar. Sisin içinde sigaralar yanıyor... Kar yağdığı zaman ovalar, dağlara kadar, beyaz uzanıp gidiyor. Ancak bazıları karın içinde hafifçe kan gökyüzünden bir ebemkuşağının da geçtiğini sanıp gülümsüyorlar.'Yalnız' insanlar var bu dünyada."[408]

"Dağılış" öyküsünün ana kahramanı olan genç kız, öyküde derin bir yalnızlık duyar. Genç kız, memleketinden uzaktadır. Roma'da küçük bir pansiyon odasında yaşamaktadır. Bu yabancı kentte en büyük sorunu giderek büyüyen yalnızlığıdır. "Bu şehirde ufuk görünmez mi acaba?" diye soracak kadar sıkıntılıdır. Dış portresine yer verilmeyen genç kızın iç portresi, öykünün merkezinde yer alır. Öyküde onun psikolojisini yansıtan tahlillere yer verilir. Roma'nın kalabalık caddeleri, ışıklı mağazaları, meydanları, büyük havuzları, pazarları, seyyar satıcıları öyküde düzensiz bir biçimde anlatılır. Genç kız kendisini bu kalabalığın bir parçası olarak görmez. Öykünün kahramanı, aidiyet problemi yaşadığı için yalnızlaşır.

"Narin" öyküsünün ana kahramanı da yalnız bir genç kızdır. Kahramanın adı öyküde belirtilmemiştir. Psikolojisi derinlemesine işlenen kahramanın adının belirtilmemesi dikkat çekicidir. Yazar, kahramanın kimliğini açıklamak yerine yaşadığı derin yalnızlığı anlatmayı tercih etmiştir. O, yalnız genç kızları temsil etmektedir. Öyküdeki genç kız, çilli burnu, soluk yanağı ve sessizliğiyle tanıtılır. Çevresindekilerle konuşmasa da radyodaki "Mona Lisa" şarkısını söyleyen adamla iletişim kurar. Şarkıcıya duyduğu yakınlığın nedeni genç kızın ona yakıştırdığı kimliktir. Dalgın bakışlı, yalnız ve üzgün olarak düşlenen şarkıcı, genç kızı anlayabilecek tek kişidir. Öyküde şarkıcının sesi, "içinden uçuk sarı ışıklar geçen esmer bir ses" olarak tanımlanır. Yalnızlığı çağrıştıran bu ses, genç kız için çok önemlidir.

"Alaturka Şarkılar" öyküsünün ana kahramanı da hüzünlü ve yalnız bir genç kızdır. Sürekli çocukluk yıllarını hatırlayan kadın kahraman, geçmişi özler. Ailesiyle iç içe yaşadığı mutlu günlerin ardından dünyada yapayalnız kalmıştır. "Bu koca dünyada yapayalnız kalacağız. Ah anneciğim, ah anneciğim ölmese ne iyi..." diyerek sürekli ağlar. Yalnızlığının yoğun oluşu genç kızı dış dünyadan tamamıyla uzaklaştırır. İç yolculuğa çıkan kahramanın yalnızlığı öykünün sonuna doğru daha da derinleşir. Geçmiş zamanın mutluluğu ile şimdiki zamanın mutsuzluğu çatışır. Geçen zaman, kahramanı yalnızlaştırmıştır.

---

[408] Bozbulanık, Bazıları, s. 53

"Kurumak" öyküsünün "Bilge" adlı kahramanı da büyük bir yalnızlık içerisindedir. Öyküde genç kızın yalnızlığı farklı bir benzetme ile açıklanır. Hava ile genç kızın ruh hali arasında ilişki kurulur. Havanın kapanıklığı ile genç kızın ruhundaki kapanıklık birbiriyle ilişkilidir. "Ben için için kuruyorum" diyen kahraman, öykünün adının işlevini ortaya koyar. Doğadaki kuruma bireylere de yansımıştır. Hem dış dünyada hem de bireyin iç dünyasında "kapanıklık" söz konusudur. Bilge'nin giderek içine kapanmasının nedeni şu sözlerde saklıdır:

"Bilge kendini, zamanın, mekânın, toplumun dışında buluyor. Macit'le konuştukları o yeyim işe yaramamak, parazit insan ya da küçük insanları sevmek, küçük mutluluklar, aşk, huzur... Daha ne laflar, ne laflar. Bunları biliyoruz. Ama ayrıca benim içimde bir şey yapmamaktan gelen, nasıl diyeyim işe yaramamak, parazit insan ya da küçük insan kalmaktan doğan bir kırılış var. Belki de bende bir sanatçı yaratılışı var, ama sanatçı değilim. Ben toplumu, yığınları etkilemek, büyük şeyler yapabilmek ve o, Sokrat'ın tanımladığı görkemli sevinci duymak istiyorum anlıyor musun? Yapamayınca da kuruyorum."[409]

"Topal Koşma"da yer alan "Susuz" başlıklı öykülerin çocuğunun kahramanları yalnız kimselerdir. Susuzluklarının nedeni de budur. Toplum baskısı, gelenek ve görenekler, eskimiş töreler kahramanların yalnızlaşmasına neden olur. Çevreyle uyuşamayan kahramanların mutsuzlukları her geçen gün artarak devam eder.

"Susuz I" öyküsünün kahramanları hukukçu genç kız ile genç doktor büyük kent insanını temsil ederler. Onların yaşadığı yalnızlık, kent insanının kaçınılmaz yalnızlığıdır. Kent, yalnızlığa mahkum ettiği bireyleri çaresiz bırakır. İnsanlar arasındaki iletişim kopukluğu her geçen gün artar. Öyküde birbirine aşık iki gencin iletişim kuramayışı anlatılır. Yazara göre bu iletişimsizliğin nedeni insanların "katı, içine kapanmış, somurtkan, sinirli" oluşlarıdır. Öykü, sosyo-ekonomik koşulların insan psikolojisi üzerindeki etkisini de düşündürmektedir. Büyük kentin, zor yaşam koşulları yalnızlığı yoğunlaştırmaktadır.

"Susuz II" öyküsünün ana kahramanı "Ali Ruşen Bey" yalnızlığı nedeniyle mutsuz ve huzursuzdur. Kahraman, çocuklarıyla kuşak çatışması yaşar. Bu sorun, onların iletişim kurmasını engeller. Aile bağlarını zayıflatır. Ali Ruşen Bey, öyküde kendi kuşağının temsilcisidir. Bu kuşak, büyük bir karışıklık içerisindeki mutsuz insanlardan oluşur. Geçmiş yıllardaki dostluklar artık yoktur. Zaman, her şeyi ve

[409] Bozbulanık, Kurumak, s. 92-93

herkesi değiştirmektedir. Geçmişi yeniden kurma inancını yitiren insanlar giderek yalnızlaşırlar. Tek çare olarak da alkole sığınırlar. Öykülerin çoğunda olduğu gibi alkol, gerçeklerden kaçış aracıdır. Yalnızlığın verdiği acıyı hafifletmek için bu yola başvurulur.

"Susuz III" öyküsünde Ahmet, mutsuz ve huzursuz bir üniversite öğrencisidir. Hukuk fakültesinde eğitim gören genç kahramanın düzensiz bir hayatı vardır. Çevresine uyum sağlayamadığından her geçen gün biraz daha yalnızlaşır. Toplumda kendine uygun bir yer bulamaz. Kahramanın bunalımının nedeni derin bir yalnızlıktır. Alkol, yalnızlıktan kaçış aracıdır. Alkole sığınan kahramanın bulanık zihnindeki düşünceler düzensiz bir şekilde sıralanır:

"Herkesin büyük yeteneği yoktur ki Ahmet. Büyük olan, yeteneğini ölçüp biçip kullanabilmektir belki. Bir evim olsun istiyorum ben. Çocuklarım olsun... Ve büyük düşler. Düş ama... Ben küçük insanım... Biraz daha votka. Yok. Bir şeyler yok. Bir şeyler olmalı oysa. Sorumlu olmak, bir şey uğruna yaşamak... Sınavlar yaklaşıyor... Yaşam... Sınav..."[410]

"Susuz IV" öyküsünde eşiyle anlaşamadığı halde çocukları için evliliğini sürdüren bir kadının yalnızlığı anlatılır. Öykü, mutsuz bir evliliğin bireyi çaresiz bırakan yalnızlığa mahkum edişini anlatır. "Susuz V" öyküsünde Mahmud adlı kahraman da aynı durumdadır. Mutsuz bir evlilik onu da derin bir yalnızlığa sürüklemiştir. Nezihe Meriç, hem kadın hem de erkek kahramanlarının bu konuda sıkıntılı olduklarına dikkat çeker. İki taraf da mutsuzdur.

"Susuz VI" öyküsünün "Özün" adlı kahramanı, yaşadığı yer nedeniyle mutsuzdur. Mekâna yabancılaşan kahraman kendisini anlayacak birini bulamaz. Taşra insanıyla iletişim kuramayan Özün adlı resim öğretmeni sanattan da uzak kaldığı için bunalıma sürüklenir. Kadın kahraman, kendisine aşık olan eşinden de soğur. Kendisini ona yakın hissetmez.

"Susuz VII"de de "Meli" adlı öğretmenin yalnızlığı işlenir. Yalnızlığı nedeniyle iç dengesini yitiren kahraman, özgürlüğünü elinden almak isteyenlere karşı mücadele eder. "Susuz VIII" öyküsünde de "Ayşe" adlı genç kız, Susuz VII öyküsünün Meli adlı kahramanı ile aynı psikolojik durumdadır. O da kemikleşmiş değerleri dayatan topluma karşı mücadele eder.

---

[410] Topal Koşma, Susuz III, s. 126

"Susuz X" öyküsünde ismi belirtilmeyen kadın kahraman iki çocuk sahibi, köylü bir kadındır. Geceleri eve gelmeyen kocası nedeniyle mutsuzdur. Yalnızlığın acısını yaşayan kadın, ihtiyaç duyduğu anlarda kocasını yanında bulamaz. Öykü, köy kadının yalnızlığının boyutunu ortaya koyar. Susuz XI'de ise köylü kadının büyük kentte yapayalnız ve çaresiz kalışı anlatılır. "Naciye" adlı kahramanın yalnızlığı onu bunalıma sürükler. Çevresine aykırı davranışlarda bulunan kahraman, kişiliğini ortaya koymaya çalışırken toplum tarafından dışlanır. Kendisini ne köye ne de kente ait hisseder. Mekâna ve insanlara yabancılaşması onda derin bir boşluk yaratır.

"Dumanaltı" adlı öykü kitabında "Işın" adlı öykünün erkek kahramanı yalnız bir adamdır. "Bakışları dalgın uzun adam" olarak tasvir edilen kahramanın ruh hali tüm ayrıntılarıyla anlatılır. Öyküde kahramana dair "Balkondaki adam" yakıştırmasının nedeni, onun sürekli balkona kaçmasıdır. Kahraman, ev içerisinde kimseyle diyalog kuramaz. Eşi, yaşamı incelemeyen, hiçbir şey üretmeyen, derinliği olmayan birisidir. Kahramanın yalnızlığı da eşinin kişiliğiyle kendi kişiliği arasındaki uyumsuzluktur. Bu öyküde de yalnızlığa karşı alkole sığınan bir kahramanın güçsüzlüğü ortaya konulur.

"Yandırma"da öykülerin kişi kadrosuna bakıldığında yalnız insanların sayısı dikkat çeker. "Yunus" öyküsünün ana kahramanı yalnız bir erkektir. "Yunus" adlı kahraman, çok mutsuzdur. O da "Susuz V" öyküsündeki Mahmud gibi eşiyle iletişim kuramadığından yalnızdır. Dolu dolu yaşamayı seven kahraman, büyük kente ayak uyduramaz. Kent, onu yalnızlaştırır. Şu sözlerle onun yalnızlığının nedeninin "iletişimsizlik" olduğu açığa çıkar:

"Ben bu İstanbul'da yaşamayı beceremedim. Sıkıntım var. Yüreğim çok daralıyor abla. Kavuşacak bir kimsem yok. Sefere çıkmak da yok, eski şavkım kalmadı. O zamanlar çok gençtim. Olmaz. Değiştim ben abla. Şöyle söyleyeyim: Yani, bizim orada da kimse yok, şöyle oturup konuşacak, hani şu seninle tutturduğumuz şu konuşmayı, ne bileyim, orada da yapamıyorum. Atlayıp tekneyle çıkıyorum. Tek başıma. Bir o zaman, eh, biraz işte... Tek başıma, deniz kenarı, kalabalık, insanlar falan, çok şenlenmiş bizim oralar. Da, gürültü çok, benim yüreğim artık... Of be abla oof! Hadi içelim..."[411]

Nezihe Meriç'in öykülerinde yalnız kahramanların sayısının fazla oluşu öykülerin içeriği ile açıklanabilir. Yazar, yaşamı sorgulayan kahramanların karmaşık zihinlerini öykülerinde yansıtır. Kahramanlar, derin bir yalnızlık duygusuyla doludurlar.

[411] Yandırma, Yunus, s. 24

Öykülerde altı çizilen bir nokta söz konusudur : Kültürel yozlaşma, bireylerin iç dünyalarını da değiştirmektedir. Toplum katmanlarının hepsini etkileyen bu değişim, insan ilişkilerinde açık bir şekilde hissedilmektedir. Kültürel değerlerin yitirilmesi, sevgisizlik, güvensizlik ve en önemlisi bencillik, insanlar arasındaki bağları zayıflatmaktadır. Yalnız insanların sayısının da bu koşullarda artması doğal karşılanmaktadır. Nezihe Meriç, öykü kahramanları aracılığıyla kendi fikirlerini okura sunar.

3.7. Üslûp

Nezihe Meriç'in öykülerinde kullandığı dil genellikle sadedir. Yazar, özleşme akımını destekler. Öykülerinde yabancı sözcüklerin kullanımından kaçınır. Türkçe sözcüklere ağırlık verir. Nezihe Meriç, 1953'te kendisiyle yapılan bir konuşmada "dil meselesi" ile ilgili soruya şu cevabı verir:

"Geçen gün'kırk bükük'ü bulur bulmaz çok sevdiğim 'melûl mahzun'a ey gazileri söyledim. Ama ölsem 'oysaki' demem. Kanıma dokunuyor. Orta şekerli işte."[412]

Eserlerinin son baskılarında Arapça ve Farsça sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarını getiren yazar, "orta şekerli" dil anlayışını eserlerinde korumuştur. Yazarın "dil" hususundaki titizliği herkes tarafından bilinmektedir. "Dil ustası" olarak anılan yazar, kullandığı sözcükler üzerinde tek tek düşünür. Türkçe'ye olan özel tutkusu öykülerin üslûbuna yansır. Nezihe Meriç'in şu sözlerinde kendisinin dil anlayışına dair ayrıntılı bilgi yer alır:

"Bir toplumun içinde, o toplumun insanlarıyla yaşıyorum. Seçtiklerimle de seçmediklerimle de. O toplumun koşulları, olayları, evrimi, devrimi gelmişi geçmişi ve ben, bir orada, karşılıklı etkiler, alıp vermeler içindeyiz. İnsanlardan gelenler, imgeler, duyular yansıyor bilincime. Benim bu yaşamam, hep bir metnin malzeme (gereç) toplayıcısı olarak yaşamaktır. Hep yazacağı metne hazırlık olarak yaşanan bir yaşamdır bu. O gözle bakar, öyle dinler, değerlendiririm çevremdeki yaşamı. İşte ben, bu dönemi de yazma olarak tanımlıyorum.

---

[412] Nezihe Meriç, Hikaye Üzerine Nezihe Meriç'le Bir Konuşma," Seçilmiş Hikayeler Dergisi, C. VII, S. 12, Ocak 1953, s. 11

Yaşayıp durduğum bu yaşama serüvenini bilincin süzgecinden geçirir, sözcüklerle kuracağım, yeniden yaratacağım dünyanın gereci olarak hazırlarım. Yazma eylemi başlamıştır. İlle, sözcüklerle ortaya çıkaracağım metin için, o metinde kuracağım yaşam için, öğrendiğim, bildiğim, sezdiğim, sınayıp düşündüğüm her ölçüyü, her kuralı, işimle ilgili her beceriyi kullanarak, yapıtımdan istediğim aradığım tınlamayı elde edinceye dek uğraşırım. Ben, ta yıllar öncesi, Toroslar'da çan yapan çan ustalarını izlemiş, Toroslar'ı çan sesinin en güzel tınlayışında yaşamayı bilmiş, sevmiş adam değil miyim?"[413]

Nezihe Meriç'in öykü kahramanlarından bazıları dilin kullanımında oldukça özenli davranırlar. Yazar, kahramanların yaşamını kurgularken onların dil anlayışlarını da okura bildirir. Kahramana yazar tarafından yakıştırılan kimlik ile kahramanın dili kullanımı arasında uyum söz konusudur. Nezihe Meriç, öykü kahramanlarının ait oldukları sosyal ve kültürel çevreye çok dikkat eder. Köyde yaşayan ya da köylü kimliğini koruyan öykü kahramanları yerel dille konuşurlar. Oysa kent kültürünü taşıyanlar İstanbul Türkçesiyle konuşurlar. Yazar, kahramanın o anki ruh durumuna da dikkat eder. İyi ya da kötü bir ruh hali konuşma tarzını etkiler. Kahramanların ruh halleri sözcük seçimini, cümle yapısını belirlediğinden yazar için de önemlidir.

"Erol Bey" öyküsünde "dil" meselesi oldukça önemli bir yer tutar."Erol Bey" öyküsünün ana kahramanının en belirgin özelliklerinden birisi, arı dile sevgi duymasıdır. Dil hususunda titiz davranan kahraman, İstanbul ağzıyla konuşur. Dilin korunması gerektiğine inanır. "İkircim" öyküsünde yazar "dil" üzerine bir tartışmaya yer verir. Nezihe Meriç'in öykü kahramanlarının çoğu, dilin kullanımında hassas kimselerdir. "Dil" üzerine düşünen, sözcükleri sorgulayan, fikir üreten öykü kahramanlarının tartışmaları öyküde geniş yer tutar. "İkircim"de Kemalist bir kadın kahramanın "dilde özleşmecilik" konusundaki şu sözleri dikkat çekicidir:

"Elbette öztürkçe konuşurum. Ferdane de tutturmuş, şu uyduruk Türkçeyi konuşma diye. Ne sinir. Koskoca Türk Dil Kurumu. Atatürk'ün kurduğu. Bunca bilginiz var. Uydurma olur mu canım. Dilimiz arınmalıdır, Arapçadan Farsçadan. Ben çok milliyetçiyimdir doğrusu. Demokrasiden, milliyetçiliğimden vazgeçemem."[414]

Yazarın dil kullanımında gösterdiği özen, "Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar" adlı öyküde açık şekilde ortaya konulur. Öyküde yazarın masa başındaki yazma süreci anlatılır. Bu süreçte yazar-anlatıcı öykünün her sözcüğü üzerinde tek tek düşünür.

---

[413] Asım Bezirci, age. , s. 79
[414] Dumanaltı, İkircim, s. 162

Tüm ayrıntıları değerlendirir. Yazar, anlamı en iyi ifade eden sözcüğü ya da eki arar. Beğenmediği sözcükleri hatta ekleri değiştirir. Bu yorucu çalışma aslında yazarın dile verdiği önemi yansıtır. Öyküde yer alan şu sözler yazarın gösterdiği çabanın bir örneğidir:

"Pazar yeri (Bizim Türkiye'de demeye gelen bir im sözü olmalı burada. Gizli. Kendi yok, sözcüklerin yan yana gelişindeki tınıdan elde edilmiş bir im var. Bunu düşüneceğim) güneşe karşı konmuş, kapağı açık bir boncuk kutusudur."[415]

Nezihe Meriç, "Yandırma"da yer alan öykülerin çoğunda yazma serüvenine okuru dahil eder. Yazar, öykünün "büyük çilelerle, büyük ağrılarla, sıkıntılarla" yazıldığını söyler.[416] Yazarın üretme sürecinde yaşadığı bu sıkıntılar Yandırma'nın öykülerinde ayrıntılı biçimde anlatılır. "Yandırma" öyküsünün giriş paragrafı öykünün varoluş serüveninin başlangıcını yansıtır:

"Şimdi bu öyküyü yazmak için, masanın başında oturmuş düşünüyorum. Düşünüyorum da, bir öykü ne şaşırtıcı, ne garip oluşumlarla başlıyor, gelişiyor, kotarılmaya hazırlanıyor."[417]

Nezihe Meriç'in dil anlayışında zaman içinde bazı değişiklikler yaşanmıştır. Öykü kitaplarındaki anlatım farklılıkları bunu ortaya koyar. Bozbulanık adlı öykü kitabında çok açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanan yazar, sonraki öykü kitaplarında dilin olanaklarını zorlar. Öykülerin içeriğine uygun olarak kendisine özgü deyişleri kullanır. Sözdiziminde değişiklik yapar. Yazarın anlatımındaki bu yenilikler, onun dili sadece iletişim aracı olarak görmediğini ifade eder. Yazar, anlatım aracı olan dile yeni işlevler yükler.

Yazarın Bozbulanık'taki dil anlayışına dair Asım Bezirci'nin şu değerlendirmesi önemlidir:

"Bozbulanık'ın açık, seçik, rahat bir dili var. Ne eski ne de yeni. Yazarın deyişiyle orta şekerli. Gerçi Meriç özleşmeden yana, ama özleşmeciliğin dilin tadını kaçırmasından yana değil. Meriç'in güçlü bir sezgisi var. Türkçe'nin inceliklerini, güzelliklerini yakalamasını biliyor.

Konularını daha çok hayattan alıyor, kişilerini çoğunlukla çevreden seçiyor, tasvirlerini çoğunlukla somut verilere yaslıyor, konuşmalarını çoğunlukla

---

[415] Bir Kara Derin Kuyu, Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar, s. 251
[416] Nezihe Meriç, "Soru ve Yanıtlarıyla Nezihe Meriç", Cumhuriyet Kitap Eki, S. 271, 27 Nisan 1995, s.13
[417] Yandırma, s. 7

kahramanların kimliğine uyduruyor. Meriç, kişilerini soyutlamadan anlatıyor, çevreye ve yöreye bağlıyor."[418]

Asım Bezirci'ye göre Topal Koşma'dan itibaren yazarın dil anlayışında kökten olmasa da önemli bir değişim söz konusudur. Anlatımın Bozbulanık'ta yerleşik ve düzgün olduğunu belirten Asım Bezirci, Topal Koşma'da ise yer yer değişik ve takıntılı bir anlatım olduğunu belirtir. Ona göre yazar, dili bir estetik veri olarak işlemeye başlar. Dilin şiirsel bölgelerine dalan yazarın yeni sözdizimleri kullandığını vurgulayan Asım Bezirci'nin bu değerlendirmesi Nezihe Meriç'in öykülerinin dil anlayışı grafiğine dair bilgi verir.[419]

Muzaffer Uyguner, Nezihe Meriç'in "Bozbulanık"ta yer alan öykülerinin dil anlayışını şu sözlerle değerlendirir:

"Nezihe Meriç'in müşahede kabiliyeti çok kuvvetlidir. Bir gece dekoru içinde verdiği "Uzun Hava" hikayesindeki iki adam ve konuşmaları tam bir müşahedenin mahsulüdür. Zaten bütün konuşmalar, müşahede ve araştırma mahsulü, canlı ve husûsidir. Dili de yepyeni, yumuşak ve kıvraktır. İstanbul konuşmasını ve bilhassa ev kadınlarının konuşmalarını büsbütün güzelliği ve tatlılığıyla onda bulmaktayız. Türkçe'nin o güzelim tabirleri ve yakıştırmaları ne kadar yerinde ve güzel kullanılmaktadır."[420]

Nezihe Meriç'in öykülerinde kahramanların konuşmaları onların kimliklerine uygundur. Öykü kahramanının yaşı, mesleği, öğrenim düzeyi öyküdeki konuşmalarında etkilidir. Yazar, kahramanları bulundukları sosyal çevreden soyutlamaz. Dilin kullanımı, sosyal çevreye uygundur.

"Bozbulanık"ta "Çalgıcı" öyküsünün iki kahramanının konuşmalarındaki farklılık iki ayrı dünyayı yansıtır. Çalgıcı olan kahraman, "yarı buçuk okul görmüş" bir kimsedir. Öykünün diğer kahramanı olan öğretmenle karşılaştıkları anda ona şöyle seslenir: "Vay abi, meraba yavu." Öğrenim düzeyini yansıtan bu cümle aynı zamanda onun psikolojisini de ortaya koyar. İyimser bir insan olan çalgıcının öyküdeki konuşmaları oldukça coşkuludur. Çalgıcı sözlerinde argoya da yer verir. Örneğin, çalıştığı gazinodaki kadın şarkıcı hakkında şunları söyler:

"- Anladın mı abi, karıda din iman şehraz longa. İmanım çivilensin beş para etmez. Ama bunu hiçbir yerde söylemem ha!... Söylemezsin. Geçimimiz bu bizim yavu.

---

[418] Asım Bezirci-Refika Taner, Edebiyatımızda Seçme Hikayeler, Kaya Yay., İstanbul, 1990, s. 152
[419] Asım Bezirci, age. , s. 88
[420] Muzaffer Uyguner, " Nezihe Meriç" Mülkiye, 01.06.1953. s. 9

Sürünürüz sonra bembeyaz ha… Birinci sınıf sanatkardır diyeceksin. Eşi yoktur diyeceksin. Halbuki noktası yoktur. Geç. Kulaktan dolmadır hep. Ama yine de memleket çapında karıdır."[421]

"Susuz V" adlı öyküde lise öğretmeni Sahir ile Sahir'in yaşlı annesinin konuşmaları onların kimliklerine uygundur. Yaşlı kadının konuşmasında ağız özelliklerini yansıtan yöresel söyleyişler dikkat çeker. Oğluna söylediği şu sözler örnek olarak gösterilebilir.

"Vakitlice gelsen evceğizine. Kitaplarını yollamış Ahmet bey dayın. Koydum oraya 'intizamınan' Haydar Beyler askeri yollamışlar; ayol hiç görünmüyorlar diye. Geliriz inşallah, dedim. Geldiğini duydular. Ayıp oluyor. Bir gece gidelim. Tombala falan oynuyorlar. Eğlenirsin. Karnını doyurdun mu bari? Hadi iç kahveni de yat. Kayısı reçeli kaynattım bugün, seversin diye. Nerede bir yerde gene uçak düşmüş. Anlayamadım. Akşam radyo söylüyordu…"[422]

"Açar da Tutku Güller Açar" adlı öykünün kahramanlarından birisi dul bir kadındır. Bu kahramanın konuşmaları onun yaşına, psikolojisine, eğitim durumuna uygundur. Kadın kahramanın konuşmalarında yöresel söyleyişler çoktur. Kahraman, öyküde çaycı çocuğu "Urumeli çakırı bir oğlancık" olarak tanımlar. Yaptığı yemeğin adının "çiy bürek" olduğunu belirtir. Ayrıca kadın kahramanın dili kullanımında psikolojik durumu çok etkilidir. Kullandığı argo sözcüklerin sayısı onun sinirli anlarında artar. Kimi zaman da bu sözler küfürlere dönüşür. Öykü kahramanlarından birisine "piç kurusu" diye hitap eder.[423]

"Dumanaltı" öyküsünün "Mihri" adlı ana kahramanının konuşmaları onun kimliğini çok iyi yansıtır. Kahramanın iç konuşması öyküde geniş yer tutar. Yaşlı ve cahil olan kadın kahraman içinde büyüyen öfkenin etkisi altında konuşur. Dil özellikleri, onun bu psikolojisini yansıtır. Kahramanın konuşmaları onun sosyal ve kültürel yapısına uygundur. Yaşadığı çevreden soyutlanmadan o bölgeye has deyişlerle konuşur. Mihri Hanım'ın sözleri onun ruh halinin aynasıdır. Kahramanın bu sözleri iç sıkıntısını yansıtır. Öyküde tutuklama olayına büyük öfke duyan kadın kahraman, sonu gelmeyen uzun cümleler kurar. Öyküde adeta duygu patlaması yaşanır. Bu psikoloji de öykünün diline yansır.

---

[421] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 10
[422] Bozbulanık, Susuz V, s. 144
[423] Menekşeli Bilinç, Açar da Tutku Gülleri Açar, s. 262

"Bi dane Allağım sen beni bağışla, sen beni beni beni Allağım sen beni hırs bürüdü bağrımı vay ki bağrımı atarım ben bu iftirayı bu karezi bu valinin avradına yohtur başka çarem öykemi almam için odur haberi veren odur Muratımızın vay vay ki kimin aklına gelirdi Gülgun'un Murat'ı sakladığı hay gurban olduğum şu sevdanın guvvetine bak ki çocukluktan bu yana bunca yıl sonra hemi de bir avrat da varmış Murat'ın yanında biz bile bilmedik bi sen bilirmişsin Allağım bi Gülgun'um bir de vay vay ki bir de topal öğretmen o gidinin sürgünü bilirmiş vay bilirmiş o bilmedik olmaz bunca çocuğun öğretmeni yaşı kaç kaç yıldır burlarda herhal ille o bilirdi vay benim başıma vay benim başıma…"[424]

"Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar" öyküsünde kahramanların dili kullanım özellikleri onların dünyasını yansıtır. Konuşmaları öyküdeki kimliklerine uygundur. Öyküde pazar yeri tasvir edildiğinden pazar yerindeki satıcıların konuşmalarına yer verilir. Ağız özelliklerini koruyan bu kahramanların dil anlayışları gerçekçi bir şekilde yansıtılır. Öyküde bir satıcı şu soruyu sorar: "Nağadar ossun?" Bu soruyu duyan yazar-anlatıcı "Nereli bu ağız?" diye düşünür.[425] Bu iç konuşma yazarın dilin kullanımı konusundaki duyarlığını yansıtır. Öyküde yazarın gözlem gücü kahramanların dil özelliklerinin gerçekçi biçimde yansımasını sağlamıştır. Yazar-anlatıcı bir satıcıya söylediği "cevahir" sözcüğü nedeniyle sıkıntı yaşar. Satıcı anlamını bilmediği bu sözcüğü duyunca çok şaşırır. Yazar-anlatıcı onun öğrenim düzeyini göze almadan seçtiği sözcüğü yeniden düşünür.

"Bu niye böyle şaşaladı. Ne olur bu çocuğa? dememe kalmadı, gözlerinin en güzel mavisiyle yüzüme bakarak sordu: "Cevahir ney yenge?" Bir yanıt vermem gerekirdi elbette. Verecektim de. Onun anlayacağı bir tanımlama, bir anlatım yolu bulurdum. Ama ben de elen belen oldum."[426]

"Bir Kara Derin Kuyu" adlı öyküde Karadeniz'den İstanbul'a göç etmiş bir aile anlatılır. Göç eden kahramanlar, yeni bir kültürle tanışsalar da eski kültürün etkisindedirler. Özellikle de dil anlayışı bakımından eski kültürden uzaklaşmazlar. Konuşmaları da buna göre şekil alır. Kahramanların kullandığı Karadeniz şivesi dikkat çeker. Yeni kültüre uyum sağlayamayan insanlar, eski kültürün başta dil olmak üzere pek çok unsurunu yeni coğrafyaya taşırlar. Öyküde Karadenizli bir baba: "Rahat misun

[424] Dumanaltı, s. 31
[425] Bir Kara Derin Kuyu, Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar, s. 257
[426] Bir Kara Derin Kuyu, Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar, s. 258

kizum" diye sorar. Kız da "Rahatum babaciğum" diyerek aynı şiveyle cevap verir.[427] Bu diyalog göç eden insanların asıl kimliklerini koruduklarının bir kanıtıdır.

"Yandırma" adlı öyküde dil hususunda dikkat çeken nokta köylü bir kadın kahraman ile kentli bir kadın konuşmalarındaki farklılıktır. Dilin kullanımı kahramanların kimliklerine uygundur. Köylü kadınlar, yaşadıkları çevreye uygun bir dil anlayışına sahiplerdir. Eğitim düzeyi düşük bir çevrede yaşayan kadın kahramanlar bu çevreye uygun tasvir edilirler. Okuma-yazması olmayan kahramanlar, çoğu zaman sözcükleri yanlış kullanırlar.

"Bana, "Sen gazteci falan mısın?" diye sordu. "Yok değilim" dedim. "Bak hanımabla" dedi, başladı konuşmaya. Bu kadınları, şu arkamızda bıraktığımız, gecekondularda yaşayan kadınları, hele hele o çok konuşanları "aptal karılar" diye niteliyordu. Onun konuşma biçimiyle söylersek, bu karılar ne aşk bilirlerdi, ne sevda. Allahın dağındaki odun bile yeşerir icabında da, bunlar, bi… Tövbe olsun, kusura bakma hanım abla, bildikleri bir heriflerinin altına yatmaktır yat dedimiydi herif… herifin canı istemiyorsa… İşte o kadar."[428]

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinde noktalama işaretlerinin kullanılmadığı görülür. Bu özellik, öykülerin tamamına has değildir. Öykünün belli bir bölümünde noktalama işareti kullanılmaz. Bu tarzdaki öykülere bakıldığında kahramanların bilinç ve bilinçaltının iç içe olduğu fark edilir. Özellikle "Dumanaltı" ve sonrasındaki öykü kitaplarında bu teknik özelliğe az da olsa rastlanır. Yazar, "Dumanaltı"nda anlattığı bireylerin dönemin baskıcı ortamındaki bunalımlarını içeriğe uygun olarak yeni teknikle anlatır. Kafası karışık olan bireylerin duygu ve düşünceleri bu şekilde ortaya konulur.

Örneğin, "Dumanaltı" öyküsünde "Gülgun" adlı kahramanın eltisi olan kadının konuşmasında noktalama işaretlerinin kullanılmadığı görülür. Kafası çok karışmış, huzursuz ve mutsuz olan kadın kahramanın ruh halinin anlatıldığı bu kısımda içerik – teknik uyumu dikkat çeker.

"Nerden bağçalara çıktı nerden ekran buldu Gülgun'umu gendine bağçalarınız bitişik deyi a yavrım göynünüz de mi bitişeceydi cevizin altına kilim serer otururlardı bostana varanda hep görürdüm bir gah gah ederdi avrat aslanlı çeşme gibi şıkılardı sesi Gülgun'umun güççük Zeyneb'i atar atar dutardı hevalara hop hop ederdi gız ona da mı acımadın allahsız gız anasız goydun bebeği gavurun tu dediği vay vay ki hep biliridik Gülgun'umun Murat'a yandığını Murat'ın da onun mecinunu olduğunu hep biliridik.

---

[427] Bir Kara Derin Kuyu, s. 232
[428] Yandırma, s. 11

Gülgun'um öyle kibar kibar oturur ince elleriyle kilimin saçaklarını yola gopara annadırdı da gız bunnar neler annadır derdim hep aklıma yaramaz bir şey gelmezdi ki demek ki Gülgun'umun içinin derdini dökmüş bu valinin avradına dost bilip Gülgun'um derslerini bir akılınan yapar da çıkar gecenin bir vakitlerine gadar yokarı sofada o köşe pencerenin orada öyle beklerdi Murat dönsün deyi Murat Ali bizim Mustafa tüm deliganlı oğlanlarımız Topal Sürgün'ün dükkânına gederlermiş geceleri biz gene gapının dayağını goymazdık oğlan kayfeden gelecek deyi hep sonradan eyan oldu bunnar bilmezidik Topal Sürgün dükkânının arkasındaki odada bu bizim oğlanlara akıllar öğredirmiş hep hökümatın istemediği ziyan akıllar ziyan kitaplar belledirmişiz gız bak görüyon mu nasıl garışın insanın zeyni…"[429]

Nezihe Meriç, öykülerinde kahramanlarını o anki ruhsal durumlarına göre konuşturur. Mutlu ve huzurlu bir insanın konuşması ile mutsuz ve huzursuz olanın konuşması aynı olmayacaktır. Sinirli ve tedirgin bir ruh hali de sözcük seçimine yön verir. "Dumanaltı" adlı öykü kitabında "mutsuz, huzursuz, sinirli, tedirgin" insanların öyküleri anlatıldığından bazı bölümlerde noktalama işareti kullanılmaz.

"Tedirgin" öyküsünde Nurhan adlı kadın kahramanın kaldığı koğuşta zihninden geçenler noktalama işareti olmadan sunulur :

"Koşarak uzun aralığı geçip yatak odasına girince alışık olmadığı bir davranışla karşılaşan kişinin, bu davranışa katlanmak zorunda olduğunun bilincine varıveren sıkıştırılmış kişinin karmaşık çarpıntısıyla odanın duvarını boydan boya kaplayan dolaba dayanıp kalarak az önce denediği yeni ipek memeliği yatağın üzerine atıvermiş bu yıl Paris hep parlak renkler kullanıyor iç çamaşırlarında sevmiyor Nurhan o daha çok soluk renkleri."[430]

Nezihe Meriç, "Çavlanın İçinde Sessizce" adlı anı kitabında noktalama işareti kullanmadan yazdığı bu bölümlere dair açıklama yapar. Konuya açıklık getiren bu sözler, aynı zamanda yazarı bu konuyla ilgili eleştiren Erdal Öz ve Fethi Naci'ye cevap niteliğindedir.[431] Erdal Öz, eleştirisinde yazarın bu tekniği neden kullandığını bilmediğini belirtmiştir. Fethi Naci ise Nezihe Meriç'in bilinç akışını kullanmadığını belirterek bu duruma anlam veremediğini söylemiştir. "Tutunamayanlar" romanındaki noktasız virgülsüz kırk sayfaya da değinen Fethi Naci, Nezihe Meriç'in Oğuz Atay ile

[429] Dumanaltı, s. 39
[430] Dumanaltı, Tedirgin, s. 45
[431] Nezihe Meriç, Çavlanın İçinde Sessizce, s. 93

aynı tekniği kullanmadığını vurgulamıştır. Yazar, bu eleştirileri belirttikten sonra açıklamasını şu sözlerle sunar:

"Bu nokta virgül meselesi şuydu: Bir konuşma biçimi var. Topluluk içinde olsun, sohbet ederken, ayaküstü konuşurken, bir şey anlatırken, birine bir haber iletirken vb. kendiliğinden noktalama yaparız. Genelde böyledir bu. Her ne kadar yarım kalmış sözcükler, oradan oraya atlamalar olursa da, dediğim gibi genelde düzgün konuşulur. Kendiliğinden noktalanır, virgüllenir söz. Ama, diyelim bir kavgada, diyelim ateşli bir tartışmada ya da gene tansiyonu çok yüksek bir dert anlatmada, bu düzen, cümle kuruluşları falan altüst olur. Bir örnek vermek gerekirse, sözün gelişi, ben bu iki arkadaşa çok fena kızmışım diyelim, başka bir arkadaşıma sinir içinde anlatıyorum: "Bak sana şeyi anlatacaktım sen şeyi alıyormuydun canım biliyorum sen sanat dergilerini bağırıyorum değil mi çünkü sinirlendim şimdi sen şu benim hangisindeydi hani ilenen bir hani şu taşralı öykü vardır canım hatırlarsın ha işte orada ben sana veririm dergiyi başka bir şey söylüyorum şimdi dinle önce sen öyküyü bilirsin çok da seversin işte orada hani noktasız virgülsüz anladın değil mi uzun uzun konuştuğumuz yani öyle şaştım ki anlatamam…"

Diyalog kurulurken, böyle sinir taşkınlıklarını, kavgaları nasıl yazmalı diye çok düşünmüştüm bir zamanlar. Baktım noktalama işaretleriyle olmuyor bu iş, kaldırdım ben de. Bu kadar basit. Bir iki öyküde kullanılmıştır zaten. Anlaşılmaması da olacak gibi değil."[432]

Nezihe Meriç'in bazı öykülerinde okur, öykünün noktalama işaretlerine dair yazarla birlikte fikir üretir. Öyküyü hem algılayan hem de düşünen okur, öykünün kurgulanışına tanık olur. Örneğin, "Ünlemleri Kökertmek" öyküsü şu cümleyle başlar: "Bu öyküde, iki "ah" bir "eyvah" kullanmak istiyorum." Okurda merak uyandıran bu ifadenin ardından yazar şu açıklamayı yapar:

"Bu iki ünlemi de; bu öykü içinde, derinlemesine, içiçe geçmiş, sonu olmayan mağaralar olarak duyumsuyorum. Öyle ki herbiri, ayrı ayrı öykü demetleri olarak çoğalıyor, yoğunlaşıyor."[433]

Yazar, öyküde kullanacağı noktalama işaretleri üzerine uzun uzun düşünür. "Ünlemleri Kökertmek" öyküsünde "ünlem" işaretinin çok önemli bir işlevi vardır. Okur, öykü boyunca "ah ve eyvah" ünlemlerinin yerlerini de merak eder. Yazarın

[43] Nezihe Meriç ," Çavlanın İçinde Sessizce, s. 94-95
[433] Yandırma, Ünlemleri Kökertmek, s. 88

"Öykücük" adlı öyküsünde de aynı duyarlık söz konusudur. Yazar, okurla arasında mesafeyi kaldırır:

"Demek ki (burada üç nokta olmalı. Koymak istemiyorum. Nokta da olmaz. Öyle bırakıyorum."[434]

Nezihe Meriç'in öykülerinin diline dikkat edildiğinde bazı özellikler dikkat çeker. Öykülerde yer yer şarkı ya da türkü adlarına rastlanır. Kimi zaman da şarkı ya da türkülerden alıntılanan mısralara yer verildiği görülür. Bozbulanık'ta "Alaturka Şarkılar" öyküsünün kadın kahramanının en sevdiği şarkı şudur: "Kimseye etmem şikayet, ağlarım ben halime." (s. 87) Susuz III'te şu türküden bahsedilir: "Gökte yıldız buram buram" (s. 129) "Açar da Tutku Gülleri Açar" öyküsünde bir ilkokul şarkısından mısralara yer verilir. (s. 263) "Dumanaltı", öyküsünde kadın kahraman ağıt yakar: "Şu yalan dünyaya geldim geleli." (s. 33) "Tedirgin" öyküsünde hapishanedeki kadın kahramanların şarkı sözleri yer alır. (s. 66) "Yandırma"da "Bir Yunus" öyküsünde türkü adı söylenir: "Benim yarim gurbet ilde küçüldü." (s. 25)

Nezihe Meriç'in öykülerinde dikkat çeken bir başka özellik, atasözü ve deyimlerin sıkça kullanılmasıdır. Öykülerde kahramanlar, konuşmaları sırasında özellikle deyimlerden faydalanırlar. Duygu ve düşüncelerini daha az sözcükle ifade ederler. Ayrıca atasözleri ve deyimler öykülerde anlatıma zenginlik kazandırır. Nezihe Meriç, öykülerinde sıkça bu yola başvurarak renkli bir söyleyiş sağlar. Bu durum, öykülerdeki doğal kimliğe de katkı sağlar.

"Bozbulanık"ta "Alaturka Şarkılar" adlı öyküde "etekleri zil çalmak" deyimi kullanılır. "Râna Teyzenin etekleri zil çalar" cümlesiyle kahramanın ne kadar heyecanlandığı, telaşlandığı anlatılır. Deyim, öyküde kısa ve özlü anlatım aracı olarak kullanılır.

Yazar, hem sözcük öbeği durumundaki deyimlere hem de cümle durumundaki deyimlere yer verir. Anlatımı böylece daha çekici kılar. Yazar dilin olanaklarını zorlar ve kendine özgü deyimler de kullanır. Örneğin, öykülerde "çorbayı kurtarmak" ifadesi kalıplaşır. Öykülerde genellikle kadın kahramanları anlatan yazar, onların yaşama bakış açılarını bu tür sözlerle ifade eder. İyi bir eş ve iyi bir anne olmak için "çorbayı kurtarmak" gerekmektedir. Çorbayı kurtarmak, evin düzenini sağlamak anlamında kullanılır. Yazara özgü bu deyim, kadın kahramanların ortak özelliğini kısa ve öz biçimde yansıtır.

---

[434] Bir Kara Derin Kuyu, Öykücük, s. 270

"Çocukların sevinci ve çorbası kurtulmuş. Çorba yine dumanı üstünde gelecek sofraya.

İşte bu hep açıktayım. Bir yandan çocuklar ve çorba kurtuldu, öbüründe bir kadın yapayalnız."[435]

Öykülerde çok farklı deyimlere yer verildiği görülmektedir :

"Ver zılgıtı. Ama şimdi herkesin karnı geniş zaten…E…Hadi. Allahaısmarladık…"[436]

"Bu yörelerde denildiği gibi, sanki göğe çekilmişti."[437]

"Samur aptalı atalarımız, çalı kabuğundan kuşak kuşanmış, ben neden yapmayayım diye, kendi hakkımdan vazgeçip kızı beslemeye gayret gösteriyorum. Elim yüzüm yaprak açıyor bu yüzden."[438]

"Al işte, uykusuz gecelerde başla Elifin ebesini aramaya: Temiz adam ne demek?"[439]

"Bu kız değil miydi onu köye rezil eden, başında tuz kavuran."[440]

"Sen de vaktiyle (hepiniz'e gençlik yıllarınızda) anlayabilseydin paranın ne olduğunu. Senin toplumun sözü değil mi 'yolunu bulmak', 'köşeyi dönmek' vb. Eh! Sus o zaman. Kime ne kızıyorsun ki!"[441]

Atasözleri, atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kanımca benimsenmiş öz sözleridir.[442]

Nezihe Meriç'in öykülerinde atasözlerine sıkça yer verilir. Öykü kahramanları kimi zaman bu kalıplaşmış sözlerle uyarılır. Öğüt niteliğindeki bu sözler, onlara yol gösterir. Yazar, bazı olay ya da durumları en kısa ve etkileyici biçimde ifade etmek için de atasözlerine başvurur.

"Dumanaltı" adlı öykü kitabındaki "Erol Bey" öyküsünde şu atasözü kullanılır: Mal Canın Yongasıdır.[443] Ömer Asım Aksoy, bu atasözünü şöyle açıklar: Mal, canın bir

---

[435] Topal Koşma, Susuz IV, s.134
[436] Bozbulanık, Dünyadaki Teknik Arıza, s. 19
[437] Dumanaltı, s. 41
[438] Bir Kara Derin Kuyu, Zor Yokuşu, s. 220
[439] Bir Kara Derin Kuyu, Zor Yokuşu, s.222
[440] Bir Kara Derin Kuyu, s. 232
[441] Bir Kara Derin Kuyu, Gül Yaprağının Pembe Sesi, s. 263
[442] Ömer Asım Aksoy, Atasözleri sözlüğü I, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993
[443] Dumanaltı, Erol Bey, s. 190

parçası gibidir. Malına zarar gelen kişi, canından bir parçası gidiyormuş gibi üzülür[444]. Yazar, bir ailenin köşk yaşamını anlatırken bu atasözüne başvurur.

"Bir Kara Derin Kuyu" öyküsünde birden fazla atasözüne yer verilir. Öykünün ana kahramanına seslenen anlatıcı şunu söyler: "Atasözü ne der, bekâra mekânı sorulmaz." Öyküde atasözleri Karadenizli Mustafa'ya ders verme amacıyla söylenir:

"Bir de atasözleri var. Mustafa da onlarla daha rahat anlatabiliyor sözlerini. Bu ikinci kadın için, acı su sabunu köpürtmez, diye başlıyor. Ağacı besleyen toprak, toprağı besleyen yaprak. Öküz eşiyle koşulur. Aç it, koyun gütmez diyor. N'apar peki? N'apsın yahu peki şimdi bu oğlan. Dar yerde kalmış. Söylüyor zaten: Dar yerde can yaşamaz."[445] Bu öyküde dikkat çeken nokta, bir alt başlığın atasözü şeklinde sunulmasıdır. Öykünün küçük alt başlıklarından sonuncusu şöyledir: "Bilmediğin Göle Dalma Mustafa. Atasözü Bu." Öykünün son cümlesi ise şöyledir: "YENİ BİR ATASÖZÜ BULMALI SANA MUSTAFA. BUGÜNLERE UYGUN, YARINLARA KALACAK".[446]

Nezihe Meriç, "Zor Yokuşu" öyküsünde şu atasözünü kullanır: "Can Boğazdan Gelir" (s.221). Oldukça yaygın bu atasözünü kullanan yazar, boğazına dikkat etmeyen, düzenli yemeyen kişinin sağlığının tehlikeye düşeceğini anlatır. Yemek yemenin önemini bu atasözüyle ifade eder.

"Yandırma" öyküsünde ise "Korkunun Ecele Faydası Yoktur" cümlesi yer alır.[447] Bu atasözüyle de öykü kahramanlarının ruh hali yansıtılır. Yazar, olacakların önüne geçilemeyeceğini bu sözle anlatır. Öykü kahramanının boş yere korkup üzüntü çekmemesi gerektiğini belirtir.

"Suskun Ezgisi" öyküsünün ana kahramanı çevresiyle uyuşamayan bir kadındır. Modadan nefret eden kahraman çeşitli tepkilerle bunu ortaya koyar. Öteki insanlara benzemeyen bu kadın kahraman durumu atasözüyle açıklanır: "Ha, renk renk ayakkabı mı giymeye başladı kadınlar, o hemen siyah giyiyor. Ya da beyaz. Zıtlaşıyor çevresiyle. Tavşan dağa küsmüş. Yok yok bazı dağlar var ki…"[448]

---

[444] Ömer Asım Aksoy, age. , s. 385
[445] Bir Kara Derin Kuyu, s. 234
[446] Bir Kara Derin Kuyu, s. 236
[447] Yandırma, s. 63
[448] Bir Kara Derin Kuyu, Suskun Ezgisi, s. 238

"Acıyı Aşmak" öyküsünde, "öğrendiklerimizi durmadan, usanmadan birbirimize geçirmemiz gerek" diyen anlatıcı şunu söyler: "Atasözünü bilirsiniz: Başlanan uçlanır…"[449]

Yazar, atasözü ve deyimin dışındaki bazı kalıplaşmış sözlere de yer verir. Bunlar arasında en çok tekerlemeler dikkat çeker. Tekerleme tarzındaki sözlerin yer aldığı öykü sayısı çoktur. Nezihe Meriç'in daha çok masalsı bir anlatımla yazdığı öykülerde tekerleme kullandığı görülür. Bu durum, öykünün anlatımında biçim arayışı olarak düşünülebilir.

"Dan dan! dan! dan! Çekilin yoldan, geliyor vatman, kaçıyor kaptan, tuh bre Amman!"[450]

"Kara kara kargalar. Kara karga gak dedi, bin duvara bak dedi"[451]

"Yenge kızı Ferdâne
Amcam kızı Dürdâne
Amcam kızı Dürdâne"[452]

"Aman da bu kıza, işlemeli yastıklar dikmeli,
Aman da bu kıza, tenteli çarşaflar sermeli
Amanın da bu kız mı, sultan mı
Amanın da amanın"[453]

"He dedi içinden, "adam adama gerek olur, iki serçeden börek olur, he benim güzel gızım, he…"[454]

Nezihe Meriç'in öyküleri dualar ve beddualar açısından çok zengindir. Bedduaların sayısının daha fazla oluşu dikkat çeken bir özelliktir. Dua ve beddua niteliğindeki sözlere şu örnekleri vermek mümkündür:

<u>Dualar:</u>

"Kapına buğday yağsın!"[455]

"Allah bahtından güldürsün"[456]

"Çamaşıra tahtaya gelince, yine Allah razı olsun."[457]

---

[449] Dumanaltı, Acıyı Aşmak, s. 154
[450] Topal Koşma, Susuz V, s. 151
[451] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 182
[452] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 189
[453] Menekşeli Bilinç, Hışhışi Hançer, s. 246
[454] Dumanaltı, s. 43
[455] Bir Kara Derin Kuyu, Sepetli Kadın, s. 267
[456] Yandırma, Bir Yunus, s. 27
[457] Bozbulanık, Umud Fakirin Ekmeği, s. 44

"Sen bilirsin Ya Rabbim, sen bilirsin Allahım, sana inandım, sana güvendim Allahım, sen büyüksün Allahım."[458]

Beddualar:

"Hay seni avukat yapanın boynu altında kalsın."[459]

"Allah ailemin de sizin de belanızı versin Müdire Hanım."[460]

"Hayriye'ye ' en iyisi kırık oturak üstünde can versin' dedirtip güldük."[461]

"Allah belanı vere valinin garısı Allah belanı vere ağulanasıca ganı suyla yumazlar ganı ganla hade şimdi atarım bu iftirayı ben de sene temizle gayri hade…"[462]

"Marat çıkasıca. Zıkkımın kökü be!"[463]

Nezihe Meriç, halk arasında yaygın olan kalıplaşmış sözleri sıkça kullanır. Öykülerde anlatıma zenginlik kazandıran bu özellik daha kısa ve özlü bir anlatım da sağlar.

Nezihe Meriç'in öyküleri "üslûp" bakımından incelendiğinde bir başka özellik dikkat çeker: Nezihe Meriç dilde özleşmeciliği savunur. Yabancı sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarını kullanmayı tercih eder. Özellikle de ilk öykü kitaplarında bu tavır söz konusudur. "Dumanaltı" adlı öykü kitabından itibaren yabancı sözcüklerin sayısı artar. Örneğin, "yoksul" sözcüğünün yerine "fakir", "yarar" sözcüğünün yerine "fayda", "çaba"nın yerine "gayret", "çevre"nin yerine "muhit", "ölçü"nün yerine "vezin" sözcüğü kullanılır. Yazarın yine de Türkçe sözcükleri kullanma çabası içinde olduğu görülür.

Nezihe Meriç, bazı kitaplarında sözcüğün hem Türkçesini hem de yabancısını kullanır. Örneğin, bazı öykülerde "akıl" sözcüğünü kullanan yazar bazılarında da "us" sözcüğüne yer verir. "Meyhane" sözcüğünü sıkça kullanan yazar, "içkievi"ni kimi zaman "meyhane"nin yerine kullanır. Nezihe Meriç, öykülerinde en sık kullandığı sözcüklerden birisi olan "mutfak", yazarın ilk öykü kitaplarında "mutbak" olarak geçer. Ayrıca yazarın "ovmak" yerine bazen "uvmak", "ovulmuş" yerine "uvulmuş", "soğan" yerine "suvan" sözcüklerini tercih ettiği görülür.

Nezihe Meriç'in öykülerinde Osmanlıca sözcüklerin sayısı da dikkat çeker. Bu sözcükleri kullanan kahramanlara dikkat edildiğinde sözcüklerin onların kimliğine

[458] Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 46
[459] Bozbulanık, s. 36
[460] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 180
[461] Bozbulanık, Özsu, s. 76
[462] Dumanaltı, s. 31
[463] Dumanaltı, Erol Bey, s. 174

uygun olduğu görülür. Daha çok yaşlı kahramanlar tarafından bu sözcüklerin kullanılması da önemli bir ayrıntıdır. Genellikle geçmişe özlem duyan yaşlı kahramanlar eski dili de korurlar. Geçmiş zamanın sözcüklerini bugüne taşıyarak hatıraları yaşatmaya çalışırlar. Öykülerde dil ile insan psikolojisi arasındaki ilişki yansıtılır.

Susuz II öyküsünde "meyus, mükedder" (s.121), terk-i meclis eylemek (s.123), Susuz VIII öyküsünde "muhterem, minare, vakit, yakinen" (s.181), Dışarlıklı öyküsünde "fasl, mekâvit, tekâvit"(s.107), Umut'a Tezgah Kurmak öyküsünde "zatıâliler, mahdum, müddeiumumi bey ve zevceleri, teşrif etmek" (s.99) "Açar da Tutku Gülleri Açar" öyküsünde "akıl, aziz, tılsım" (s.259), "Dedi Ölüm Aklımda" öyküsünde "evlat, erzak, gamsız, iflah, illet, sultan, saltanat, veziri vükelâsı" (s.18) "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde ise "menfi, müddeiumumi" (s.75) sözcükleri kullanılmıştır. Öykülerde kullanılan Osmanlıca sözcüklere şu örnekler de verilebilir:

"Aşağıda müfredatı yazılı 1919 kuruş masarifi muhakemenin davalıya aidiyetine kabili temyiz olmak üzere… usulen tefhim kılındı."[464]

"Beyefendiler, hanımefendiler, zatıâlileri, vali beyefendi, defterdar beyin kayınvalideleri, yavruları, Osman Paşa'nın mahdumları ve gelinleri, müddeiumumi bey ve gelinleri, müddeiumumi bey ve zevceleri teşrif ederlerdi!"[465]

"Görülmemiş, duyulmamış bir sevdaymış - getirdiği buz gibi turunç şerbetini - ki, formülü atalardan kalmadır. "Müstesna" bir lezzeti vardır; damak donduran tadına doyulmaz - yudumlayarak.

Ya kokusu! Uzun süre durur esintinin içinde. Dolanır insanın çevresinde. Misk-i amber mübarek."[466]

Nezihe Meriç'in öykülerinde Batı dillerinden sözcükler de yer alır. Bu yabancı dillerdeki sözcükler kimi zaman bir turist tarafından söylenir. Öykülerin çoğunda ise dil özentisi içindeki kahramanlar tarafından kullanılır. Batı'ya hayran olan kahramanlar dil özelliklerinde de taklitçiliği benimserler. Yazar bu duruma eleştirel yaklaşır.

"Alaturka Şarkılar" öyküsünde "Pardon mon ami. Bekle moi Demain matin. Parque mon coeur sana hayrandır." "Bozbulanık öyküsünde "konfenkşınpink, elegan", "Susuz VII" öyküsünde ""O! Good Morning" (s.159) "Ela do. Ela viresi" (s.163), "Susuz VIII" öyküsünde "armonize etmek" (s.188), "Bugenvilli Başlangıç" öyküsünde

[464] Menekşeli Bilinç, Sancılı Us Bizdedir, s. 268
[465] Dumanaltı, Umut'a Tezgah Kurmak, s. 99
[466] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 79

"Yes! Pepsi! İs possible. Both make life beautiful" (s.279), "Suskun Ezgisi" öyküsünde "keseye nayn! "Sayın bayan ich bin nicht vervekt!" (s.243), "Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde ise "alagarson" sözcükleri kullanılmıştır.

Nezihe Meriç'in öykü kahramanlarının konuşmalarında argo ifadelere sıkça rastlanır. Eğitim düzeyi düşük kahramanların argoya daha sık başvurdukları görülür. Argo sözcüğünün anlamı Türkçe Sözlük'te şöyledir:

"1- Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı. 2- Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin kullandığı söz veya deyim. 3- mec. Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim."[467] Öykülerde daha çok sözcüğün birinci anlamına uygun kullanımlar söz konusudur.

"Bozbulanık"ta yer alan "Çalgıcı" öyküsünde ana kahramanlardan birisi gazinoda çalgıcılık yapmaktadır. Bu kahramanın konuşmaları argo ifadelerle doludur. Kahramanın sosyo-ekonomik yapısı dili kullanımına yansır. Çalgıcı, karşısındaki kahramana şöyle seslenir:

"Amin de abi, gözünü seveyim. Ona bir hal oldu muydu, senin darbukacı Hüsmen Yanık gitti bil. Arama. Çoluk çocuk dökülürüz. Kasımpaşa gerisine. Boşuna aspirin yutmuyorum ben.

Söyle bir şey yavu. Tahmin et. At bir şey. En azından anladın mı, en azından beş yüz kişi. Bu gün o bir "Aaah" desin, biz yandık, Hüsnü'nün gazino gitti. Ahmet'inki gitti. Arama yallah! Bugün fasılcısı, soloya çıkanı, garsonları, mutfak eratı falan fıştırık, en azından beş yüz kişi, bir tek Meserret Hanım'ın sayesinde ev geçindiriyor. Ama karı para vuruyor. Vursun, helaldir, helal olsun, ne dedin abi? Millet anlamaz senin dediğin ince müzükten."[468]

Nezihe Meriç'in öykülerinde anlatıcının üslubunda kimi zaman standart dilden sapma görülür. Öykü kahramanlarının konuştuğu sokak diline ait sözcükler bazı öykülerde kullanılır. Argo ifadelerin dışında öykü kahramanlarının konuşmalarında küfürlü ifadelerin de yer aldığı görülür. Özellikle sinirli ruh hallerinde söylenen bu sözlere şu örnekler verilebilir:

"Minderin köşesinde uyuklayan ihtiyar Mesûde Hanım "Hay Hınzırlar" dedi. "Piç ettiniz uykumu."[469]

---

[467] Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara, 2005 , s. 217
[468] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 11
[469] Bozbulanık, Dışarlıklı, s. 107

"Bana laf söyleyecek olanın alnını karışlarım, dedi. Bugüne bugün orispiye orispi denmiyo. Bir orospucuk maltızım var her derde yetişiyor."[470]

"Sat anasını be kuzum. Yapmış be Meli. Daha kazık yemedin sen. Ne namussuz köpoğlu köpektir bu insanlar bilmezsin sen. Bak, na bu alın değirmende çatlamadı. Yapmış be kuzum."[471]

"Kezban'ın keranası der. Gene kim geldi?" Çorap makinesini bir an durdurup eğilip bakar. Ferah kahve salonunun çırağı o sallantılı, sivilceli oğlan, "Sofiya" der, "usta diyo ki…" "Akıtma dükkâna salyalarını salyangoz. Gene ne yemiş ustan?" "Sofiya, usta diyo ki…şey diyo,bir kafes var da lazım mı diyor…" Sofiya kızar. Sıkıntı, boğazına çıkmış, küfreder. Semtin bütün serserileri küfrederler Sofiya'da. "Eşşoğlueşşek bi imanlı laf bilmez senin usta zati. Söyle ona kendi kuşunu koysun o kafese. Serseri sululandı iyice. Bokoğlubok. Görünmesin gözüme, öyle söyle ona. Hadi çek arabanı sen de. Hadi…"Açılır küfretti mi. Açılır artık. Dönüverir birden. Bir ana kadın olur, dilleniverir."[472]

Argo ya da küfür ifadesi olan sözcüklere öykülerde geçen şu örnekleri verebiliriz: "Orospu, pezevenk, köpoğlu köpek, deyyus, eşşoğlueşşek, piç kurusu, ahmak, itoğlu it, dangalak, manyak, ulan, aptal, zilli, herif, dürzü, zıkkım, hassiktir laaan, kerana, bokoğlubok, serseri…"

Nezihe Meriç'in öykülerinde dikkat çeken bir başka özellik "koku" sözcüğünün çok sık kullanılmasıdır. Yazar, farklı nesnelerin kokularını öykülerinde genellikle mutfaktan gelen yemek kokularını anlatır. Nezihe Meriç'i "kokunun kimyasını bulan öykücü" olarak tanımlayan Füsun Akatlı, bu konuda şu sözleri söyler:

"Renkleri gözde canlandırmak neyse ne de kokuları burunda canlandırmak olacak iş mi? Okurunu hiç yaya bırakmayan bir yazardır ya Meriç, koku belleğinizi hazır eder beklerseniz, gerisini o tamamlar sunar size. Yirmi yılı aşkın bir süre önce "KOKULAR VE ÖYKÜLER" başlıklı bir denememde şöyle yazmışım: Kokunun kimyasını bulan öykücü Nezihe Meriç'tir. Ovulmuş tahtalardan arap sabunu, çocuklardan hacı şakir, evlerden patlıcan-biber kızartması, sofralardan taze doğranmış domates-hıyar, dere otu, nane kokusu gelir. Kalın eli değmiş öykülerdir. Yalnızlık çektirmezler."[473]

---

[470] Bozbulanık, Dışarlıklı, s. 108
[471] Topal Koşma, Susuz VII, s. 163
[472] Topal Koşma, Susuz XI, s. 206
[473] Füsun AKATLI, "Küçük Bir Sabah Müziği, Varlık, S. 1148, 1 Mayıs 2003, s. 36-37

Nezihe Meriç'in öykülerinde genellikle güzel kokuların yer aldığı görülür. "Koku" sözcüğünün kullanımına öykülerden şu örnekler verilebilir:

"Ortalıkta keskin bir kekik ve ayçiçeği kokusu vardı." (Bozbulanık, **Uzun Hava**, s. 48)

"Doğa, toprak kokusu, kekik kokusu, sabah ayazına dönen gece kokusu içinde sessiz, büyük, önlerinde duruyordu." (Bozbulanık, **Uzun Hava**, s. 52)

"Havada kebap kestane kokusu vardı." (Bozbulanık, **Narin**, s. 69)

"Kebap kestane kokusunu duymuyordu adam." (Topal Koşma, **Susuz VI**, s. 151)

"Her açılışta bitişik pasta fırının ve caddenin kokusu gelir" (Topal Koşma, **Susuz XI**, s. 205)

"Artan köpüklü suyla, ocağın çevresini silerim. Sonra yıkarım bulaşık bezini, yıkarım kurulama bezini. Kaynar suda, köpürtür köpürtür çitilerim onları. Sıkıca sıkar asarım. Mutbağın içi sıcak buharlı sabun kokar." (Menekşeli Bilinç, **Açar da Tutku Gülleri Açar**, s. 258)

"Mis gibi limon kolonyası kokarak, onları dinledi." (Menekşeli Bilinç, **Sancılı Us Bizdedir**, s. 269)

"Pencerelerin önünü, sıcak sabunlu suyla, dumanı tüte tüte siliyor. Sünger kara kara köpürüyor çoğu kez." (Dumanaltı, **Dedi Ölüm Aklımda**, s. 12)

"Dümbür düdük arasında, kebap ve anason kokuları dağılır bahçelerden" (**Dumanaltı**, s. 28)

"Saçlarının her zaman süründüğü kokunun içine gömülerek." (Dumanaltı, **Tedirgin**, s. 46)

"Rakının, ateşe gösterilen çirozun, dereotunun kokusu yayılırdı, inceden." (Dumanaltı, **Tedirgin**, s. 67)

"Yaprak kımıldamayan bir günün sarı sıcağında, ada çayı, kekik, güneşte fırçmış incir kokularının keskinleştiği zamanlarda deniz, ışığı geçiri geçiriverir." (Dumanaltı, **Acıyı Aşmak**, s. 144)

"… meyve suları, ızgara etler, ojeler, sandaletler, deniz elbiseleri, balık kokuları arasında…" (Bir Kara Derin Kuyu, **Zor Yokuşu**, s. 222)

"Yelpazelendikçe çevresine binbir gece masallarının ışıklarını saçan mangalın başından, ızgaradaki pirzolaların kokusu arasından…" (Bir Kara Derin Kuyu, **Bugenvilli Başlangıç**, s. 281)

"…Oh! Mis gibi kokuyor dedirten o kokuyu." (Bir Kara Derin Kuyu, **Eskiden Bodrum'da I**, s. 290)

Öykülerde "koku" sözcüğü çok sık kullanılır. Bu durum, öykülerin içeriği ile bağlantılıdır. Bu durum kadın dünyasını ele alan öykülerde daha gerçekçi bir havanın oluşmasına da katkı sağlar.

Nezihe Meriç' in öykülerinin dil özellikleri ortaya konulurken bazı önemli özellikler ayrı başlık altında incelenmelidir :

3.7.1. Şiirsel İfadeler

Nezihe Meriç'in öykülerinde şiirsel ifadeler sıkça kullanılır. Yazar, anlatımı güzelleştirmek, daha etkili hale getirmek amacıyla bu yola başvurur. Kullanılan şiirsel ifadelerde soyut kavramların sayısı dikkat çeker. Öykülerde olayın yerini tasvir, fiillerin yerini ise sıfatlar alır. İç gözlem ağırlıklı bu öykü anlayışı şiirsel ifadelerin kullanımına oldukça elverişlidir. Nezihe Meriç'in öykülerindeki şiirsellikte renklerin işlevi de dikkat çeker. Renkler, öykülerde gerçek anlamlarının ötesinde yepyeni anlamlar kazanır. Böylece şiirsellik sağlanır.

Öykülerin çoğunda şiirsel bir atmosfer söz konusudur. Mekân ya da kişi tasvirleri bu atmosfere uygundur. Özellikle renklerin yüklendiği yeni anlamlar sayesinde ifade daha etkili hale gelir. "Susuz V" öyküsünde olduğu gibi şiirsel ifadelerin çoğunda "mavi" rengi yoğun olarak kullanılır. Mavi, öykülerde bir renk olmaktan çıkar ve çeşitli anlamlar yüklenir. Mavi, kimi zaman özgürlüğü kimi zaman da huzuru simgeler. "Gökyüzü" ve ona bağlı olarak cümlede geçen "mavi" sözcüğünün örnekleri öykülerde çok fazladır. "Boşlukta Mavi" öyküsünün teması "mavi" sözcüğünde saklıdır. Aydınlığın sembolü olan "mavi" bu öykünün mesajını da iletir: "Başınızın üstünde gökyüzünün maviliğini gördüğünüz sürece kendinizi mutlu saymalısınız."[474] "Susuz V" öyküsünde yer alan şu iki cümle dikkat çekicidir:

"Dumanlı bir mavi denizde yol yol ışık ışık alır"[475]

"Mavi ay alazlar geçer damarları."[476]

---

[474] Bozbulanık, Boşlukta Mavi, s. 21
[475] Topal Koşma, Susuz V, s. 138
[476] Topal Koşma, Susuz V, s. 139

"Mavi" ve "gökyüzü" sözcükleri Nezihe Meriç tarafından sıkça kullanılır. Yazar, renge yeni anlamlar kazandırı. Bu kullanımların aşağıdaki örnekleri, bu türden ifadelerdir:

"Öğretmen, bazan çocuklara bazan pencereden görünen gökyüzüne, bazan da yüzüğün eflatun taşına bakıyor."[477]

"Yukarıda gökyüzü koyu mavi yıldızlıydı."[478]

"Kent uzakta, deniz ile göğün bir örnek maviliği arasında, hafif dumanlı ve değişik bir mavilikte küme halinde durmaktadır."[479]

"Kadınların birinin eşarbında, kendi başına yaşayan, kadınla hiçbir ilgisi olmayan bir mavi görünüyor."[480]

"Koyu koyu mavi gözlü. Koyu mavi gözleri dalgın bir adam."[481]

"Nili uçuk sarı, soluk yeşil, dumanlı gökmavisi renklerinin uyumu içinde yaşar."[482]

"Papatyalar açınca, diyorum, üstümüzde gök, gök mavisi, önümüzde deniz, deniz mavisi…"[483]

"Masa örtüleri mavi olduğu için - diyor anne - denizin mavisiyle örtülerin mavisi birbirine karışıyor, bahçe sanki denizin üzerindeymiş gibi oluyor."[484]

"Dışarıda günlük güneşlik bir gün; gökyüzü masmavi, deniz soluk mavi, hava sıcak…"[485]

Öykülerde "yeşil" rengi de mavi gibi şiirsel ifadelerde sıkça kullanılır. Yazar, bu renge de bazı duygular yükler. Böylece farklı çağrışımlar sağlar. "Susuz V" de yer alan şu cümle dikkat çeker: "Yeşil erik tadında bir ay dolar damarlarına."[486] Bu cümle, bir şiir cümlesini çağrıştırır. Menekşeli Bilinç'te "Varım Diyorum İnanmalısınız" adlı öyküde de yazar, yeşile adeta kişilik kazandırır. "Görülmemiş, delirmiş, saldırgan, bir yeşil" tasvir edilir. Şiirsel ifadeler kahramanların ruh hallerini de yansıtması bakımından önemlidir. "Bazıları" öyküsünde de aynı durum söz konusudur. "Nazire" adlı kahraman, yosun yeşili gözleri nedeniyle "yeşil" ile özdeşleşir. Kadının güzelliği, rengin güzelliği

---

[477] Bozbulanık, Öğretmen, s. 64
[478] Bozbulanık, Narin, s. 69
[479] Bozbulanık, Keklik Türküsü, s. 99
[480] Topal Koşma, Susuz VI, s. 146
[481] Menekşeli Bilinç, Varım Diyorum İnanmalısınız, s. 216
[482] Bozbulanık, Tedirgin, s. 52
[483] Dumanaltı, Marangozdur Adı Ahmet Ustadır, s. 118
[484] Yandırma, Oya, s. 34
[485] Yandırma, Çiçek Balı, s. 65
[486] Topal Koşma, Susuz V, s. 139

ile ifade edilir. Renk, yeni anlam kazanır. "Yeşil" renginin öykülerdeki kullanımına şu örnekler verilebilir.

"Ayrıca güneşe baktığı zaman, kahverengisine yeşil vurmuş gözleri de çok güzeldir." (Bozbulanık, **Dünyada Teknik Arıza**, s. 18)

"Bir an kızın siyah gözlerini, kadının, uzun kirpikli, koyu yeşil gözleriyle karşılaştı." (Bozbulanık, **Dağılış**, s. 59)

"Baharın geldiğine iyiden iyiye inanıldığı bir gün, çayır çimen, yeşil meşil derken…" (Bozbulanık, **Öğretmen**, s. 64)

"Hafiften hafiften yeşilimsi bir rüzgar esiyordu." (Bozbulanık, **Alaturka Şarkılar**, s. 83)

"O kadar para döküp aldıkları yeşil mantoloğu ile yeşil naylon çantasını, yeşil eşarbını ev sahipleri terzi Rum kızı hiç beğenmemişti." (Bozbulanık, **Dışarlıklı**, s. 103)

"Acı yeşil bir kazak!" (Topal Koşma, **Susuz II**, s. 119)

"Bir eğri yağmur yağar bizim dağlara… Yeşilin bir tozuyuşu vardır…" (Topal Koşma, **Susuz III**, s. 127)

"Yeşilden dönme boz bir renk; dumanlı, serin içine kapalı bir boz renk sarar tenha bir iskeleyi." (Topal Koşma, **Susuz V**, s. 138)

"Küçük küçük çukur yeşil gözleri var diyecekti. Küçük küçük çukur yeşil gözlü bir kız…" (Topal Koşma, **Susuz V**, s. 140)

"Dişsiz ağızda ezilen, evrilip çevrilip ezilen yeşil." (Topal Koşma, **Susuz VIII** s. 179)

"Bülent'in sesiyle Karacoğlan'ı anlatıyor. "…Ak dağın eteği bir yeşil koru…" (Topal Koşma, **Susuz VIII**, s. 185)

"Tükürüğü kuruyor yeşil zeytin kadının." (Topal Koşma, **Susuz X**, s.198)

"Acı, boş bakır çinilemiş küf yeşilin de kekre; yüreği sıkıştırıyor." (Topal Koşma, **Susuz X**, s. 201)

"Şehrin renklerini çarpıcı bir kendine çekişle bastırıyordu o yeşil. Görülmemiş, delirmiş, saldırgan bir yeşildi. Böyle bir yeşildi de kimse ilgilenmiyordu." (Menekşeli Bilinç, **Varım Diyorum İnanmalısınız**, s. 212)

"Bir yılan geçecekti aramızdan, soğuk. Soğuk ama yeşil değil. O yeşilin yokluğunu anlamayacak denli genç. Soğuk, ama yeşil olmayan yılanın beni şaşırtacağını sanmıştı." (Menekşeli Bilinç, **Açar da Tutku Gülleri Açar**, s. 255)

"Yeşilim soluyor artık." (Menekşeli Bilinç, **Açar da Tutku Gülleri Açar**, s. 265)

"Nil, uçuk sarı, soluk, yeşil, dumanlı, gökmavisi renklerinin uyumu içinde yaşar." (Dumanaltı, **Tedirgin**, s. 52)

"Çimenler kendi renginde yani yeşil mi yeşil, diyorum. Gideriz kırlara…" (Dumanaltı, **Marangozdur Adı Ahmet Ustadır**, s. 118)

Mekân tasvirinde dikkat çeken şiirsellik, öyküdeki kişi tasvirleriyle de uyum içerisindedir. Mekân tasviri, kahramanların ruh halleriyle ilişkilidir. Öykünün iki kahramanı mutsuz, huzursuz ve yalnızdır. Mekân tasviri onların duygusallığını yansıtır. Zihinsel algılamaya uygun bir tasvir dikkat çeker. Ayrıca öykünün kahramanlarının tasvirleri de şiirselliğe uygundur. Öyküde "Mahmut Ağabey" olarak biline kahraman "içine altın tozu karıştırılmış, iri kahverengi bir adam" olarak tanıtılır. Diğer kahraman, Sahir ise "çil çil, çil çil ince, çil çil ince yüzlü" olarak tanıtılır. Mahmut adlı kahraman "kahverengi" ile anılır. Kahramanın adının yerini renk alır. Kahraman, içine altın tozu karıştırılmış kahverengi ile özdeşleşir.

Öykülerde yazar tarafından yapılan tanımlarda şiirsel ifadelere sıkça yer verilir. Örneğin, "Keklik Türküsü" adlı öyküde yazar-anlatıcı, aşkın tanımına yer verir. Tanım şöyledir: "Bir çılgınlık anında görkemli bir çığlık halinde dünyadan atladığınızı ve boşlukta tükeninceye kadar parçalandığınızı düşünün. Aşk budur." Öykülerde yer alan buna benzer tanımlardaki mecazlı söyleyişler, duyular arasında aktarmalar ve benzetmeler şiirselliği sağlayan önemli unsurlardır. Nezihe Meriç'in öykülerinde yer alan şiirsel ifadelere şu örnekler gösterilebilir:

"Ay daha çok parladı. Geldi, vişneliklerin üstünde durdu." (Bozbulanık, **Uzun Hava**, s. 51)

"Pencere yoğunlaşmış bir karanlığa açılıyor. Işıklarla insanlar, yedi bin kat aşağıda kaynaşıyorlar. Anılar, umutlar, özlemler de onlarla beraber. Yedi bin kat yukarıda sadece karanlık var. Katkısız, koyu karanlık. Bu dinginliktir Ali Bey için." (Topal Koşma, **Susuz II**, s. 117)

"Şehir kıvrılmış uyuyor. Kısa soluklarla, ayaküstü, rahatsız bir uyku kestiriş. Geniş soluklarla uyunan, derin uykular, bu gece yarısı, katran karasında nokta nokta ışımış, tüm renkleri arılığını yitirmiş şehirden uzakta, başka bir yerdedir. O yer Kafdağı'nın ardındadır. Az gitsinler, uz gitsinler, Kafdağını aşıp boncuk mavisinde güneşin açısına kavuşsunlar…" (Topal Koşma, **Susuz V**, s. 137)

"Çobanyıldızı. Biz çocuk dünyasının arı, yıldız basmış sevinçli bir anı sızlayıp geçti yüreklerinden. "Çil horoz" dedi kahverengi." (Topal Koşma, **Susuz V**, s. 143)

"Boz Hep ışıklı içten içe. Sobada gürgür ateş rengi, mangalda küllü küllü pembemsi, çocukların gölgelerinde güneşe karşı serpilmiş su gibi. Yeşil zeytin gözler, ince narin tütüp duruyor. Dağın ardında uzaklaşan bir kamyon sesiyle soluksuz bir an." (Topal Koşma, **Susuz X**, s. 198)

"Işık, has ışık, arı ışık tüm. Toprak, ana toprak, kadın toprak. Bire bin veren toprak. Kırış kırış. Güneşe, boz kıra, acı suya karşı." (Topal Koşma, **Susuz X**, s. 200)

"Berrak tınlayışlar, uzak bir gökyüzünün, şimdi ban masmavi görünen kubbesi altında uzaklaştı. Tıpkı horoz ibiklerinin parlak kırmızısı ve halamın ıspanak pişirdiği, hani o çocuk günlerimin, gelincik, kuzukulağı, böğürtlen tadındaki uykuları gibi…" (Menekşeli Bilinç, **Açar da Tutku Gülleri Açar**, s. 263)

"Tepeden umulmadık bir cayırtıyla kocaman bir kuş geçti, deniz kenarlarını anımsatarak." (Bozbulanık, **Dedi Ölüm Aklımda**, s. 24)

"Onunla karşılaştığımızda, rıhtım, balık tutanlar, sesler, gülüşmeler, bir düş dünyasının ışıklı, turuncumsu, koyu pembesi içindeydi. Güneş, çevresinde menekşeye dönüşen renklerle denize değdi değecek." (Dumanaltı, **Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar**, s. 249)

"Işık, toparladığı gibi renklerin tümünü, ülkesindeki büyülü kutuya kapatmıştı." (Bir Kara Derin Kuyu, **Eskiden Bodrum'da II**, s. 292)

"Güneş, sıcak, duyguları tek renkte, kendi beyaz ışığında topluyor. Tasa soluyor." (Bir Kara Derin Kuyu, **Giz**, s. 301)

"Gözümün bebeğinde, insanı dibe çeken, en dipte, suyun ışık almayan yerinde pırıltısında koyulmuş bir kara." (Bir Kara Derin Kuyu, **Uydurukçu**, s. 307)

"Balkona yağmur kuşağı gelmiş, ışıldayıp hepsini rengarenk boyamış gibi oldu. Şiirler döküldü ortalığa." (Yandırma, **Çiçek Balı**, s. 61)

Nezihe Meriç'in öykülerinde sıfatların sayısı oldukça fazladır. Bunun nedeni,öykülerin iç gözleme dayalı olmasıdır. Dış tasvirlerden çok iç tasvirlerin sayısı artmıştır. Öykülerde şairane ifadeler bu nedenle fazladır. Pek çoğunda da "sıfatlar" ön plandadır. Öykülerde sözcüklerle adeta resim çizilir.

"Susuz V" adlı öyküde mekân tasviri şiirsel ifadelerle yapılır. Sıfatların sayısı dikkat çeker. İsimler değişik sıfatlarla nitelenir:

"Issız, büyük bir kent köprüsü. Güven verici demir parmaklıklar. Ayazlamış bir nisan gecesinde kent uzak ışıklar içinde; gurbet gibi, akşam alacasında ovadan doğru gelen yusufçuk sesi gibi bir hoş yürek sızısı…"[487]

Açar da Tutku Gülleri Açar" öyküsünün merkezinde "yeşil yılan" imgesi yer alır. Öykünün iki kadın kahramanı arasındaki çatışma anlatılırken kıskançlık duygusu bu imgeyle ifade edilir. Sıfatlar, bu öyküde de geniş yer tutar.

"Beni gördüğünde ne yapacağını, uzun uykusuz geceler boyunca düşünmüştü. Bir yılan geçecekti aramızdan, soğuk. Soğuk, ama yeşil değil. O yeşilin yokluğunu anlayamayacak denli genç. Soğuk ama yeşil olmayan yılanın beni şaşırtacağını sanmıştı. Benim ondan önce doğmuş olmam bir burada işe yaradı. Bunun dışında, o, kendini benimle bir çizgide kullanabilir. Ben ondan daha önce başlamıştım büyük oyununa beni tutanın. O yüzden, ona yılanını kullanıma fırsatı vermedim. Güldüm ona. Savaş alanlarını hiçe saymış, savaşmalardan yılmamış bir gülüştü bu elbette. Pek anlayamadı…"[488]

Nezihe Meriç'in öykülerinde fiilden daha çok yer tutan sıfatlar, özellikle tasvirlerde karşımıza çıkar. Yazar iç çözümlemelerinde de sıfatları sıkça kullanır:

"Kahverengi bir adam o. İçine altın tozu serpilmiş bir kahverengi adam." (Topal Koşma, Susuz V, s. 136)

"Yeşil boyalı araba, donuk donuk parlayan güğümler, güler yüzlü bardaklar, sulanan gölge yerler, insanın içini biraz olsun ferahlatıyordu." (Bozbulanık, Umudu Fakirin Ekmeği, s. 42)

"İnsanın içine işleyen bir ses bu. İçinden uçuk sarı ışıklar geçen esmer bir ses. Bana, bazı bazı güneybatıdan esen, o mahzun rüzgârı hatırlatıyor. O benim sevgilimin sesi değil. Ben sessiz ve önemsiz bir kızım. Yalnız. Çilli burnum ve soluk yanaklarımla… O, Kaliforniyalı genç bir adam herhalde." (Bozbulanık, Narin, s. 68)

"O esmer kızı görür görmez hemen sokağımı düşündüm. Bu, taşlarının arasından otlar fışkıran bir eski zaman yokuşuydu. İki yanında, yüksek, sağlam, serin taş duvarlar ve tam karşısında masmavi bir gökyüzü parçası vardı. En güzeli yokuştan aşağı taşların, otların, arasından şırıl şırıl süzülen sulardı." (Bozbulanık, Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır, s. 79)

---

[487] Topal Koşma, Susuz V, s. 141
[488] Menekşeli Bilinç, Açar da Tutku Gülleri Açar, s. 255

"Sarışın, şişmanca, genç bir kadın göründü. Üzerinde kısa kollu, eski bir basma entari vardı. Entari kısalmış olduğundan, çorapsız, kalın bacakları hemen gözü çekiyordu." (Bozbulanık, Kurumak, s. 92)

"Ahmet bakıyor; fıçıların sızıntılı ekşiliğini, loştukta meyhaneci Mike'nin dalgın kırmızı suratını, kabarık beyaz saçlarını görüyor. Unutulmuş bir kıyı kasabasında, rıhtımın ıslak taşlarında, isli bir gemici feneri yanıyor." (Topal Koşma, Susuz III, s. 127)

"Bir gün küçücük sarı bir fare gelmişti odaya. Akıllı, yaramaz, şakacı bir farecik. (…) Dişleriyle gözleri bu denli ışıldayan bir başkasına rastlamadım. İnce kara suratına, simsiyah dağını saçlarına karşı gözlerinin ela oluşu şaşırtırdı beni. Melez bir havası vardı." (Topal Koşma, Susuz VII, s. 171)

"Adam köşede, Çinli suratlı… çalık bir güneş; tepe camlarından vuran, tozu kızgın, iri kara akrep bir sinek uğultusunda, boğucu güneş…" (Topal Koşma, Susuz XI, s. 202)

"İriyarı, saçları gür kıvırcık, beyaz dişli, sağlam, güzel erkeklerdir, bu kentin erkekleri. Yüksek sesle güler, büyük kıllı elleriyle şakır şakır tavır oynarlar. Bembeyaz dişleriyle gülerler her dönüşte, biraz sarhoş, kentin ünlü şaraplarıyla fırınlanmış kuzudan koca bir lokma ısırılırken dikilivermiş kaçak rakıları…" (Dumanaltı, s. 28)

"Onlar bu güzel salona yakışıyorlardı. İkisinin de güneşte yanmış, güneş yağlarıyla ovulmuş çıplak bacaklarının gergin derisi parlıyordu. Tüyleri alınmış, bakımlı bacaklar, parlak cilalı ayak tırnakları. Bir de güzel elleri. Işıldayan tırnakları, parlak taşlı yüzükleriyle. İnce görgülü beğenileri, yaşamlarının her yönünde…" (Dumanaltı, Tedirgin, s. 58)

Yazar, cansız varlıkları öykülerinde çoğu zaman kişileştirir. Onları bir insan olarak düşünür. Cansız varlıklara birer kimlik kazandırır. Anlatımı zenginleştiren yazar, kimi zaman tek bir cümleyle şiirsel bir atmosfer yaratır. Örneğin, "Susuz V"te yer alan şu cümle oldukça etkileyicidir: "Şehir ayaza karşı çırılçıplak soyundu"[489] Yazar, kuru bir anlatım yerine sanatlı bir ifadeyi tercih eder.

Bazı öykülerde zamana dair bilgi verilirken sıfatlara başvurulur. Anlatıma canlılık kazandırılır. Şiirsel bir atmosfer oluştuğundan zaman unsuru da dikkat çekici bir hal alır. Örneğin, "Susuz VI" öyküsündeki şu cümle oldukça dikkat çekicidir.

"Bu, kasım ortasında ayçiçeği bir gündü"[490]

[489] Topal Koşma, Susuz V, s. 141
[490] Topal Koşma, Susuz V, s. 150

Nezihe Meriç'in dili şiirsel bir dildir. Şiirsel ifadelere sıkça başvuran yazar, öykülerinde duygu yüklü bir anlatım sağlar. Öykülerine akıcılık ve doğallık kazandırması için devrik cümlelere de başvurur. Özellikle de şiirsel ifadelerin bulunduğu bölümlerde devrik cümle sayısı artar. Sözcüklerin seçiminde büyük bir titizlik gösteren yazar, onlara yeni anlamlar yükler. Yazar, sözcüklerin müzikal değerlerine dahi önem verir. Sözcüklerin ahengini yakalamaya çalışan yazar, özellikle şiirsel ifadelerin kullanımında buna dikkat eder.

3.7.2. Benzetmeler

Nezihe Meriç'in öykülerinde benzetmelere sıkça yer verilir. Öykülerde kullanılan benzetmeler anlatıma renk katar. Ayrıca yazarın benzetmelere sıkça başvurması daha etkili bir söyleyiş sağlar.

"Çalgıcı" adlı öykünün öğretmen olan kahramanının bakışları şu ifadeyle anlatılır: "Bakışları bıçak sırtı gibiydi."[491] Öykünün diğer kahramanı olan çalgıcının tasvirinde de benzetmelere başvurulur. Çalgıcı, yaşama sevinciyle dolu bir tip olduğundan sürekli güler. Onun öğretmenle karşılaşma anı öyküde şu cümleyle anlatılır: "Zilli düdük bir gülüş içinde, berikinin konuna girdi."[492] Bu cümlede de aynı benzetmeden faydalanılır. Çalgıcının gülüşünün ne kadar coşkulu ve içten olduğu vurgulanır.

"Keklik Türküsü" adlı öyküde aşk, akide şekerine benzetilir. Bu benzetme öyküde şöyle ifade edilir:

"Hani pembe akide şekerleri vardır bilir misiniz, onların bir baygın pembesi, insanın içine yayılan bir kokusu vardır. Aşk öyle bir şey işte."[493]

"Susuz XI" öyküsünde kadın kahraman, Van kedisine benzetilir. Genç kadının ağzının ne kadar minik olduğu anlatılırken bu benzetmeye başvurulur. Ayrıca genç kadın, "dalından yeni koparılmış, suya konmuş pembe bir güle" benzetilir. Bu benzetme, kahramanın ruh haline oldukça uygundur. Kadın, köyünden yeni ayrılmış, İstanbul'a taşınmıştır. İstanbul'da iş aramaktadır. Öykünün merkezinde de onun hayata tutunma çabası yer alır.

---

[491] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 9
[492] Bozbulanık, Çalgıcı, s. 9
[493] Bozbulanık, Keklik Türküsü. s. 97

Öykülerde bitkilerin kullanıldığı benzetmelerin sayısı fazladır. "Susuz X" öyküsünün kadın kahramanı, "yeşil zeytin kadın"[494] olarak tanımlanır. Genç kadının gözleri rengi bakımından yeşil zeytine benzer. Renk benzerliği bakımından ikisi arasında ilgi kurulur.

Nezihe Meriç'in öykülerinin çoğunda "gül" imgesi yer alır. Öykülerde kadın kahramanlar bazı özellikleri bakımından güle benzetilirler. Kadın kahramanlar tasvir edilirken "gül" benzetmesine başvurulur. "Menekşeli Bilinç"te yer alan "Giderek Daha Güçlü" öyküsünün kadın kahramanı ile "gül" arasında ilgi kurulur. Kadın kahramanın kişiliği ile gül arasındaki bağlantı öyküde açıklanır. Gül, insanın içinde büyüttüğü umudu, özgürlüğü ve tüm insanlara duyduğu sevgiyi temsil eder.

"Ben bir gül büyütüyorum. Çocukluk gecelerimin karanlıklarından alıp getirmiştim, benimle onu. Ben yollarda yürürken, ben taşların arasında sıkışıp sıkışıp kalırken, kalabalıklardan geçerken, onu en güzel, en sessiz köşemde nazlatırdım. Avaz avaz gelen dolmuşlara atlar, omuz omuza sıkışıp otururdum ya, yola çıkar çıkmaz çevrem kayboluverirdi. Bir yerden gülümün sesi gelirdi. Yollara mı bakardım, ağaçları mı görürdüm artık. Ben bir gülü büyürken yaşamasını biliyordum."[495]

"Topal Koşma" adlı öykü kitabındaki "Susuz" başlıklı öykülerde çok sayıda benzetme yer alır. Benzetmelerde dikkat çeken nokta ise pek çoğunda hayvanların kullanılmasıdır. Hayvanların "kendisine benzetilen unsuru" olarak kullanıldığı görülür. "Susuz VII"de Sofiya adlı kadın kahraman, bir sincaba benzetilir. Kadın çok çalışkandır. Benzetme, sürekli koşturan bu kahramanın en belirgin özelliğini ifade eder.

"Susuz VI" öyküsünde "Sahir" adlı kahramanın ruh hali anlatılırken "tasa kuşu" ifadesine sıkça yer verilir. Tasa ile kuş arasında ilgi kurulur. Sahir adlı kahramanın tasa kuşunun kanatlarında sürekli yolculuk yaptığı belirtilir.[496] Öykünün son cümlesinde de boşlukta kapkara duran bir tasa kuşunun varlığına işaret edilir. Bu benzetme öyküde şiirsel bir söyleyiş sağlar.

"Sincap gibi bu kadın…" derdi Essahtan Sofiya sincap gibidir. Sofiya! Bir iki saatte dikilip elime verilmiş, ifil ifil ütülü bir bluz, çabucak kolalanmış, çabucak temizletilmiş, çabucak boyanmış elbiseler, pardösüler, kalıplanmış şapkalar demekti…"[497]

---

[494] Topal Koşma, Susuz X., s. 198
[495] Menekşeli Bilinç, Giderek Daha Güçlü, s. 235
[496] Topal Koşma, Susuz VI, s. 155
[497] Topal Koşma, Susuz VII, s. 174

"Yandırma" adlı öykü kitabında "Bir Yunus" adlı öyküde de aynı yöntemle kurulan bir benzetme dikkat çeker. Ana kahraman Yunus, kendisiyle aynı adı taşıyan yunusa benzetilir. Kahramana "Yunus" adını koyan kişi bir süngercidir. Onun deniz gibi gizemli olmasını dileyen süngerci bu adın özellikle ona verilmesini ister. Aynı öyküde "Yunus" adlı kahraman, dağlardaki bir ceylana benzetilir. Ceylan, güzelliği ve ürkekliği ile tanınır. Yunus da ince ruhlu bir kimsedir.

Nezihe Meriç'in öykülerinde çok sayıda orijinal benzetme yer alır. Öykülerinde yer alan benzetmelere şu örnekler verilebilir:

"Murat. Murat'la Ayşe mum gibiler." (Topal Koşma, Susuz III, s.125 s)

"Yıldızlar daha iri görünür. İri iri görünür böyle elmas gibi. (Topal Koşma, Susuz III, s. 128)

"Yaşanmış, geçmiş bir yaşamdır anne. Fatih yönlerinde bir yerde eski ahşap bir evdir o." (Topal Koşma, Susuz V, s. 141)

"Maral gibi bir kadındı." (Topal Koşma, Susuz VI, s. 152)

"Köpürmeden kesilmiş çamaşır suyuna benziyor kadın. Bozuk floresan lambaları gibi. (…) Gözleri yeşil kedi gözü. Ama o, benim gibi boncuk değil. Kartpostal kedisiyim ben; boynum kurdeleli. O sokak kedisi." (Topal Koşma, Susuz VII, s. 157)

"Sinameki bir sıvının içinde yüzüyorlar mandalar gibi yayılmış." (Topal Koşma, Susuz VIII, s. 183)

"Ya mösyö sarbon, ne haber? Armonize edilmiş halk havalarına benziyorsun. Batı armonisi üstünde Türk ezgisi. Yani, altı kaval, üstü şişhane…" (Topal Koşma, Susuz VIII, s. 188)

"Çocukların gözlerinde güneşe karşı serpilmiş su gibi." (Topal Koşma, Susuz X, s. 197)

"Beş oğlan hasan dağı gibi! Beş öksüz oğlan!" (Topal Koşma, Susuz X, s. 199)

"Akşam olur ışıklar yanar, otomobillerinin kırmızı lambaları gökte yıldız gibi kayıp gider caddelerden." (Topal Koşma, Susuz XI, s. 205)

"Bu bir PORTAKAL GÜNEŞİ'dir." (Menekşeli Bilinç, Sancılı Us Bizdedir, s. 267)

"Ona, güzel bir vazoya, ince işlenmiş bir parçaya bakar gibi…" (Dumanaltı, Tedirgin, s. 57)

"Sanki şu köşedeki telefon direğiyim ben." (Dumanaltı, Umut'a Tezgah Kurmak, s. 114)

"Deniz çarşaf gibi! Denilsin değildir." (Dumanaltı, Acıyı Aşmak, s. 144)

"Gene o gün yağmuruna benzeyen gözyaşları iniyor. Gene kabuğu kararıyor. Kuruyor." (Dumanaltı, İkircim, s. 169)

"Köşkün içinde neredeyse bir odadır kadınlar açısından Erol Bey. Dört bir yanı, kitaplarla kaplı bir oda." (Dumanaltı, Erol Bey, s. 193)

"En küçük oğlan beş yaşında. Balık gibi ışıldak bir oğlan." (Bir Kara Derin Kuyu, s. 235)

"Bir kırmızı plastik oturak yuvarlanır yeşilliklerin arasından, gelincik gibi (Urfalılar şakşakalillo derler gelinciğe), bir ınga bebek ağlar, güneş ışınları pit tik pit tik pit çevrede zıplamaya başlar." (Bir Kara Derin Kuyu, Suskun Ezgisi, s. 245)

"Kadınlar güvercinler gibi bir oraya bir buraya çevirerek boyunlarını gözden geçirirler fiyatları." (Bir Kara Derin Kuyu, Büyük Liman İçine de Pazar Kurulur Pazar, s. 252)

"Bende ne serüvenler var böyle. Yerlilerin ipe dizdikleri renkli boncuklar gibi. "Ah! Bi yazmaya başlasam!" İşte korku! Yüreğimi dişliyor sanki. Güzel bir benzetme olmadığını biliyorum, ama duyduğum acıyı ancak böyle anlatabilirim." (Bir Kara Derin Kuyu, Bugenvilli Başlangıç, s. 280)

"Zeliha ufak, yuvarlak, turuncu bir kadın. Bir mandalina. Güneş çok parlak olduğu için, rengi açılıyor. İnsan ilk bakışta koyuluğunu seçemez." (Bir Kara Derin Kuyu, Eskiden Bodrum'da II, s. 293)

"Sele kapılmış, küçük, önemsiz bir taş parçası mıyım? (Peki neyim?) (Bir Kara Derin Kuyu, Güzbeyi, s. 313)

"Kedi gibi büzülür koltuğunun üstüne. Dünyadaki kızların en iyisi, en insanıdır." (Topal Koşma, Susuz III, s. 127)

Öykülerde yer alan benzetmelerin bazılarında soyut kavramlar kullanılır. Örneğin "Susuz VIII" adlı öyküde "Nil" adlı kahraman, "cin ışığı" olarak tanımlanır. Öyküde sık sık "Cin ışığıydı Nil"[498] cümlesine yer verilir. Benzetme öyküde tekrarlanır. Böylece yazar, benzetmeyi vurgular. Bu benzetmede kahramanın ruh haline uygun bir ifade kullanılır. Nil, öksüz bir genç kızdır. Kimsesiz olan kahraman, silik bir kişiliğe sahiptir. Ayrıca onun aydınlığı çağrıştıran güzel bir yüzü vardır. Kahraman, kendi aklını kullanarak yaşam mücadelesi vermeye çalışır.

"Cin ışığıydı Nil, Müdire Hanım. Öyle ela, öyle akıllı, öyle tatlı kızdı…"

[498] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 181

"Nil! Nil cin ışığıydı. Işığıydı. Bir odada yatardık. Gece yarısı uyanırdım ki, kalkmış, oturmuş."[499]

"Yandırma" adlı öykü kitabındaki "Kadın Aşk Deniz" öyküsünde yazar, benzetmelere sıkça başvurur. Benzetmeler, anlatıma zenginlik kazandırır. Özellikle öykünün mekân tasvirlerinde şiirsel ifadeler kullanılır. "Rakı beyazı bir yağmur, incecikten bir duman gibi indi" cümlesinde olduğu gibi şiirsel tatlar taşıyan cümleler dikkat çeker. Öyküde "Boğaziçi" tasvirinde de benzetmelere başvurulur. Boğaziçi'nin görüntüsü olağanüstü güzelliğiyle yönüyle bir masala benzetilir. Tabloyu andıran bu görüntü ayrıntılarıyla yansıtılır :

"Koyuluk var, evet ama, neyin koyusu?

Cıvaya benzetilebilir.

Çok derinlerinde, tanımlamalara sığmaz karanlık bir mavi olan bir cıva rengi.

Ya ağaçlar? Onlar yeşilden hiç iz taşımadan, kara desen kara olmayan bir koyu.

Bugün, deniz için yapılan tanımlamalar, ağaçlar için de geçerli.

Sabahın bu çok erken saatlerinde, oradan buradan bozarmış, benek benek ışıklı bir karanlık.

Gökyüzü, boz rengin açık tonlarında.'Ben hemen mavileşeceğim' diyor sanki.

Açıklı koyulu, anlatılması zor ışıklanmalar içinde, dumanlı pembeler, -insan inanamıyor-tirşe yeşiller var yer yer.

Köprüden, ağaçların karasına benzeyen, karanlık arabalar, otobüsler geçiyor, soluk ışıklı.

Şu caddenin gürültüsü olmasa, bu görünüm tam bir masal."[500]

Nezihe Meriç, öykülerinde anlatımı daha etkili kılan unsurlar, ilgi çekici sembollerdir. Öykülerine gizemli bir hava kazandıran semboller, öykülerin mesajını okura daha etkili bir biçimde iletir. Öykünün anlamını derinleştiren semboller okurun düşünmesini sağlar. Öykülerde kullanılan semboller şunlardır:

"Bazıları" öyküsünde "yeşil", renk olmanın ötesinde anlamlar yüklenir. Rengin değişen tanıları öykünün ana kahramanın ruh hallerindeki değişimi yansıtır. "Susuz X" öyküsünde "yeşil" aynı işlevdedir. Öyküde "yeşil zeytin kadın" diye tanımlanan kahramanın iç dünyasını temsil eder.

"Susuz VI, Susuz VII, Susuz X ve Susuz XI" öykülerinde çok sık tekrarlanan "arı ışık" öykülerin anlamını yoğunlaştırır. Öykülere gizemli bir hava kazandıran "arı

[499] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 181
[500] Yandırma, Kadın Aşk Deniz, s. 53

ışık", insanda mutluluk hissi uyandıran güçtür. Mutluluk ve huzuru simgeler. Kahramanlar ona kavuşmak için çabalarlar.

"Menekşeli Bilinç"te farklı semboller yer alır. Özgürlüğü ifade eden menekşe, insanda güzel duygular uyandırır. Sinekler, toplumun dayattığı kurallardır. Duvarlar, eskimiş gelenek ve göreneklerdir.

"Giderek Daha Güçlü" de gül, sevginin iyiliğin ve güzelliğin sembolüdür. Kokodidi ya da didikodudu ise gülü solduran kimsedir. Kokodidi'ler denilen grup dedikodu yapanlardan oluşur. Onlar, özgürlük düşmanıdırlar.

"Açarda Tutku Gülleri Açar" öyküsünde "yeşil, yılan, oyun" sembolleri kullanılır. Yeşil genellikle yılanın sıfatıdır. Renk, sağlam oluşu, gücü simgeler. Yılan, mücadeleyi, pes etmeden çabalamayı anlatır. Bu nedenle ikisi ilişkilidir. Yaşamı simgeleyen de oyundur.

"Işın" öyküsünde "gümüş bilezik" bir semboldür. Karanlıkta yuvarlanan, dönen dönene pırıltılarını yansıtan gümüş bilezik, mutluluğun simgesidir. Öykünün mutsuz kahramanı, sürekli bileğinde onu görmek ister. Yalnızlığı artınca gümüş bileziklerden uzaklaştığı belirtilir.

"Susuz V" öyküsünde "tasa kuşu" olumsuz duyguları çağrıştırır. İçeriğe uygun bu kullanım öykünün mesajını daha etkili kılar. "Bazıları" öyküsünün adı, "yalnız insanlardan oluşan topluluk" anlamındadır. Öyküdeki Rıza Bey o gruptan birisidir. Öykünün adı, gizemli hava yaratır. "Bir Kara Derin Kuyu" da öykünün kahramanı kuyuya düşmüş birisidir. Öykünün içeriğine dikkat edildiğinde kuyunun işlevi daha iyi anlaşılır. Öykünün ana kahramanı, bunalımı nedeniyle kendisini adeta kuyuya düşmüş gibi hisseder.

Nezihe Meriç, öykülerinde benzetmelere sıkça başvurur. Benzetme sanatını ustaca kullanan yazar, öykülerin üslubuna renk katar. Öykülerdeki orijinal benzetmeler, okurun ilgisini çeker.

3.7.3. Ağız Özellikleri

Nezihe Meriç'in öykü kahramanları bağlı oldukları yörenin dilini kullanırlar. Kahramanların konuşmalarında dikkat çeken nokta, ağız özellikleridir. Bazı öykülerde olayın geçtiği mekân hakkında bilgi verilmez. Mekâna dair net ifadelerin kullanılmadığı

bu öykülerde kahramanların konuşmalarına bakılarak en azından olayın geçtiği bölge tahmin edilebilir.

"Susuz X" adlı öyküde metnin tamamı yöresel ifadelerden oluşur. Kahramanlar, bağlı bulundukları yörenin ağız özellikleriyle konuşurlar. Köylü kadınlar, yaşadıkları çevreden uzaklaştırılmazlar. Böylece kahramanların konuşmaları gerçekçi bir forma kavuşur. Öyküde boğaz sözcüğünün yerine "buvaz", ateş sözcüğünün yerine "ataş", kurt sözcüğünün yerine "gurt", hemen sözcüğünün yerine ise "hamen" sözcüğü kullanılmıştır. Öykü kahramanlarının isimlerine dikkat edildiğinde onların da bu ağız özelliklerini yansıttığı görülür. Öyküde "İrecep ve Hatça" adlı kahramanlar yer alır.

"Ayaküstü tedirgin üçü de. Dışarının ayazı, içeriyi kararttı. Mangal bitik; kül rengi, donuk, Allahsız. Yeşil küpeler zehir acısı; koyu koyu. "Hürmüz gilin irecep mi?" "O" "Varsın gelsin ne var?" "Yooh! Soğuklamış. Ataş içinde. Yoldan geliyor. Gar varmış. Aşağı inememiş. Varmış bize." "Yatıraydın gız haman." "Hasan gelmedi daha. Bi o, bi ben. Sonram Hasan…" "Bok yemiş Hasan. Emmisinin oğlu. Gardaşın o senin." [501]

"Bazıları" adlı öyküde Rumeli ağzına uygun konuşmalar yer alır. Rumeli yöresine ait sözcükler sıkça kullanılır. "Nazire" adlı kahramanın annesi, cümlelerinin sonuna "be" sözcüğünü ekler. Cümle sonlarında kullanılan bu sözcük Rumeli bölgesinde yaygındır. Ayrıca kahramanlar, çoğu zaman "kızanım" sözcüğünü kullanırlar. "Çocuğum" sözcüğünün yerine bu sözcüğün kullanıldığı görülür. Trakya civarında sıkça kullanılan bu sözcükler kahramanların yetiştikleri çevreye aittir.

"Rıza Bey koltuğun kenarlarını sımsıkı kavramış, kaşları çatık, önüne bakıyor. Halının bej rengi ona doğru yayılmaya başlıyor. Bunalıyor, bunalıyor… Yeşil kayboluyor artık. İnce ince çizgiler halinde uzaklaşıyor. O geçmiş yıllarda, daha Sabiha Hanımla yeni nişanlıyken Nazire'nin anası, yüzüne uzun uzun bakmış, sonra o yetim Rumeli şivesi ile: "Rıza be, demiş ki, o yabancı memur kızını alıyorsun, gözleri yeşil diye vuruldun ama, o yeşil iyi yeşil değil be kızanım. Erik var söz misali, erikçik var. O seninkisi sakal eriği be".[502]

"Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır" öyküsünde yaşlı bir kadın kahramanın konuşması dikkat çekicidir. Kahraman, sosyetik tavırlar sergiler. Öyküde kadın kahramanın dili kullanımı ile onun yaşadığı mekân arasında ilişki kurulur. Yazar-

[501] Topal Koşma, Susuz X, s. 199
[502] Bozbulanık, Bazıları, s. 57

anlatıcı öykünün oluşum serüvenini okurla paylaşır. Kahramanın konuşmasına dikkat ederek onun hangi çevrede yaşadığını öyküde tartışır.

"Başörtüsünün ince siyah, ipek kumaşı altında, kulağındaki gül küpeler mavimsi mavimsi yanar söner. Bana: "Evladım" der, "bak bakalım şu elimdeki onluk mu beşlik mi? Gözlüksüz hiç göremoorum. Bu ihtiyarlıkla nâpiciz bilmem!" Ve küçük ağzını büzerek gülerdi. Ben sevabıma gider biletini alır, gelirdim. "Hay ömrüne bereket evladım, eksik olma yavrum" derdi. Bu yaşlı hanımefendiye bakar bakar benim sokağa yakıştırmaya çalışarak düşünürdüm. Al bu hanımı, koy Üsküdar sözcüğünün yanına. Artık arkadan,…zâdelerin köşkü, oymalı tavan, taşlı tarak, topuz talika, kadifeden kesesi, gergef vb. kendiliğinden akla gelir zaten. Amma gözüm hep o tek taş pırlantaya gider, bir de sürmeli gözlere bakar, kendi kendime: Yok şekerim derdim, bu hanım baksana ne hanım; senin sokağa göre mi? Tabii vazgeçiverirdim".[503]

"Susuz VII" öyküsünde "Sofiya" adlı Rum kadın kahraman yer alır. Bu kahramanın konuşmaları onun kimliğine uygundur. Kahraman, cümle sonlarında sürekli "be kuzum" ifadesini kullanır. Ayrıca "vire" sözcüğüne de cümlelerinde sıkça yer verir. "Dondum vire" ve "sus vire"[504] ifadelerinde bu kullanım dikkat çeker. Sofiya'nın dili kullanımında dikkat çeken bir diğer nokta da soru cümleleridir. Kadın kahraman, soru eklerine yer vermez. Örneğin, "Çay içersin?" diye sorar. "Hiçbir şey?" diye konuşmasına devam eder (175). Bu dil özelliği öyküde kahramanın tüm konuşmalarında görülür.

"Becerikli elleriyle acele acele elbisemi dikerken yüzüme bakar: "Soldun gene sen" derdi. "Çok okuyorsun be kuzum. Bu can hesabını sorar senden". Sonuna ille, beni kıpkırmızı edecek bir söz ekler, sonra utanışıma gözlerinden yaş gelinceye dek gülerdi. Bir gün hastalanırsam bu gurbet elinde, Sofiya var, diye güvenirdim içimden. Canım sıkılınca Sofiya'nın dükkânına gidebilirdim. Konuşursam konuşurdu. Susarsam, sesi çıkmaz işine bakardı: "Çay içersin?" derdi. "Yok" derdim. "Hiçbir şey?" "Aah!" "Eh otur öyleyse, keyfine bak". Bir gün, dükkânın kapısından başımı uzatır, "Sofiya" derdim."[505]

"Dışarlıklı" öyküsünün Remziye adlı köylü kahramanın konuşmaları onun kimliğini tüm ayrıntılarıyla yansıtır. Kahraman, yetiştiği çevreye uygun konuşur. Öykünün tamamında kahramanın konuşmaları, yerel şiveye uygundur. Remziye,

---

[503] Bozbulanık, Madem ki Hayal Kurmak Bedavadır, s. 80
[504] Topal Koşma, Susuz VII, s. 177
[505] Topal Koşma, Susuz VII, s. 174-175

köyünden İstanbul'a göç ettiğinden eski kültür ile yeni kültür arasında sıkışıp kalır. Kültür çatışması yaşar. Taklit ettiği insanların dil özelliklerine de dikkat eder. Şivesinden uzaklaşmaya çalışsa da yöresel ifadeleri kullanmaya devam eder. Kentli kadınlar gibi konuşmayı amaçlasa da bunu başaramaz. "Zaar ta küçükken İstanbul'da büyümek gerekti"[506] diyerek bu durumun sebebini de kendisi açıklar.

"Şarkıyı yerel şivesiyle, yaya yaya söylerdi; kızlara derdi ki: "Eğerleyim ben de bir yabancıya varmazsam, hele bana Remziye dimeyin". Kızlar hem ilmek atar, hem gülüşüverirlerdi. "Subaya var subaya barileyim". Remziye'nin içinde pırıltısına can dayanmayan bir şey yanar sönerdi. Subaya varamazdı ama ne olursa olsun bir yabancıya varıp başka memleketlere gidecekti. "Kız", derdi. "Otobosa neye binmeyincez, tiren miren görmeyincez bu yaşamak mı sayılır hele!".[507]

"İkircim" öyküsünün "Hatice" adlı kahramanının konuşmaları dikkat çekicidir. Öykünün anlatıcısı Zerrin Hanım'ın evinde temizlikçi olan bu kadın, ağız özelliklerini tüm konuşmalarında yansıtır. Konuşmalarında "k" sesi "g" sesine dönüşür. Tek heceli sözcüklerin sonundaki "r" sesi düşürülür. "Gız abla vallaha, bi ora galdıydı, sen de gelmeynen orayı gördün" cümlesi dikkat çeker. Kahramanın bu sözleri ağız özelliklerini yansıtır.

"Balıklar da Acı Çeker" öyküsünde "Nazik", "çiçek satan bir romandır. Romanlara özel konuşma biçimi dikkat çeker. Cümlelerin başında ve sonunda tekrarlanan "aydee" sözcüğü çok sık kullanılır. Nazik, sevdiği adama şöyle seslenir. "Çek ayde bakalım. Geldim işte!" (s.83). Çiçekçi kız ile balıkçı delikanlının bu konuşmasına tanık olanların sözleri de kalabalığa dair bilgi verir. Kalabalık gruba dahil olan kimseler, Nazik ile aynı sosyal çevredendir.

"Nazik, gülerken susuverir. Gözlerinin karası koyulaşır. Sepetini koyar yere, tükürür çikletini, çevresinde kopan gülüşmelere "aydee atla be kız" yürü Nazik! Ne düşünürsün be! "yetti kız! Üzdün oğlancığı ayde!" diye bağıranlara, şöyle kaşlarının altından bir bakar.

"Aydee kıız!" diye gülüşseler de "yürüüüü" deseler de gene de şakadır bu. Yarısı şakadır en azından".[508]

Nezihe Meriç'in öykülerinde İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu ağızlarına ait şu sözcükler yer alır:

---

[506] Bozbulanık, Dışarlıklı, s. 107
[507] Bozbulanık, Dışarlıklı, s. 104
[508] Yandırma, Balıklar da Acı Çeker, s. 83

"belkileyim, bilem, tadınnan, erkek kısmısı, dimeyin, barileyim, eğerleyim, binmeyincez, otobos, sankileyim, amanın, intizamınnan, yisin, buvaz, gız, garı, habar, uyandırak, helbet, gorktuk, ataş, hman, barik, irecep, Hatçaba, anarcist, öyke, candarma, mücde, hanı, goydukları, deyi, bunar, diynedikleri, gan, hade, gomutan, sürgünnen, annatmış, giderkene, hökümat, mapıs, nettiniz, böle, yavrım, gara, gögirmiyesice, şeher, göher, akılınan…"

Rumeli'ye ait ağız özellerinin örnekleri şunlardır: "kızanım, çiy bürek, Urumeli, a be, uğlan, nâmıs, yüreciğim, yanacıkları, çocucağzım, açasın, ufracığı…"

Ege Bölgesi'nin ağız özelliklerini yansıtan sözcükler: "elleşme, telifon, gari, eyi, Allasen, bi, yo, dambırtısı, koleylendi, ceviz çırpcez…"

Karadeniz Bölgesi'ne ait örnekler: "biliy misun, rahat misun, furacağım la seni, kizum, babaciğum, amuca, gel burya ha…"

Rum ağzının örnekleri: "Ela do, ela viresi, vre, be kuzum, vre gavur Sofiya, ah vre…"

Nezihe Meriç'in öykülerinde yerel sözcükler sıkça kullanılmıştır. Sözcüklerinin çeşitliliği dikkat çeker. Çocukluk yıllarında Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaşamış olan yazar, çeşitli ağız özelliklerini öğrenme imkânı bulmuştur. Bu birikim de öykülerde çeşitlilik sağlamıştır. Öykü kahramanlarının konuşmaları onların yaşadığı coğrafyayı yansıtır. Ayrıca sosyo-ekonomik düzey de sözcükler aracılığıyla ortaya konulur. Yaşadıkları bölgenin ağız özellikleriyle konuşan öykü kahramanları aynı zamanda öykünün inandırıcılığını artırırlar. Öykülerin gerçeklik boyutu kazanmalarını sağlarlar.

3.7.4. İkilemeler

Nezihe Meriç'in öykülerinde ikilemelere oldukça sık yer verilir. Bazı ikilemeler yazara özgüdür. Bu ikilemeler birden çok öyküde tekrarlanır. Örneğin, yazar tarafından çok sık kullanılan "çıkıl çıkıl" ikilemesi farklı öykülerde karşımıza çıkar. Topal Koşma adlı öykü kitabının "Susuz" başlıklı iki öyküsünde bu ikileme kullanılır. Susuz VII'de "çıkıl çıkıl gülmek" (s.171). Susuz VIII'de ise "çıkıl çıkıl gülüş" (s.188) ifadeleri kullanılır. Yazar, "çıkıl çıkıl" ikilemesini "gülüş, gülümseme, gülme" sözcükleriyle kullanır. "Çıldır çıldır" ikilemesi de "çıldır çıldır gözler" ifadesiyle sıkça kullanılır. "Çalgıcı" öyküsünde kullanılan "kara gözleri çıldır çıldır" (s.9) ifadesi Susuz VII'de de aynı şekilde kullanılır. (s.166). Yazar, kendine özgü ikilemeleri sıkça tekrarlar.

İkilemeler tür (çeşit) bakımından farklı şekillerde karşımıza çıkar :

"Susuz VII" öyküsünde yer alan ikilemeler:

"Bir iki saatte dikilip elime verilmiş, ifil ifil ütülü bir bluz, çabucak kolalanmış, çabucak temizletilmiş, çabucak boyanmış elbiseler, pardösüler,kalıplanmış şapkalar demekti…"(s.174)

"Narin" öyküsünde yer alan ikilemeler:

"Dalgın dalgın yürür gider." (s. 68)

"Kırık bükük" (s. 69)

"İçimden sızım sızım bir şeyler geçti sadece." (s. 69)

"İçin için aydınlanıp gülmezler hiçbir zaman" (s. 70)

"… evladının gözünün içine bakar bakar kahırlanırdı. (s. 70)

"… içlenip içlenip oturduğunu bilmiyor." (s. 71)

"Susuz II" öyküsündeki ikilemeler:

"… zaman zaman gelip yaşamına yerleşmiş bu eşyalar…" (s. 118)

"… geçmiş yılları getiren belli belirsiz anılar…" (s. 119)

"… kapıyı çalınca da ılım ılım bir şeyler yayılırdı içine." (s. 123)

"Susuz V" öyküsündeki ikilemeler:

"Komiser leke leke terliyor." (s. 135)

"Altınlar donuk donuk kalıyormuş…" (s. 136)

"Öbüründe halâ tıs tıs da tıs tıs bir ıslık…" (s. 136)

"Gözlerini bir yumar çil çil, yaşanmış başka bir zaman, çağrışımların ipil ipil kaynaşması arasında sızlar geçer." (s. 137)

"… sonra anlatmıştır bölük bölük…" (s. 138)

"… bir ay dolar damarlarına çini çini" (s. 139)

"Çil çil ince…" (s. 139)

"Küçük küçük çukur yeşil gözleri…" (s. 140)

"Susuz VI" öyküsündeki ikilemeler:

"Telaş, fısıltı, alev alev yüzünde kadının…" (s. 147)

"Mavi bir içli dışlı çekiştirmeye katılmıyorum." (s. 147)

"Çil çil ince yüzlü edebiyat öğretmeni, tutup eski ahşap evin, renk renk boyanmış parmaklıklarını…" (s. 148)

"Sonra çabuk çabuk konuşup boşaldı." (s. 152)

"Özün acele acele renkleri karıştırmaya başladı." (s. 154)

"… dönüp geldi sus pus." (s. 155)

"Susuz VIII" öyküsündeki ikilemeler:

"Sarı sarı, aşağı, döne döne…" (s. 179)

"… küt küt yürüyorsunuz Müdire Hanım." (s. 181)

"Usul usul yürüyüp girdi koruya." (s. 185)

"Çıkıl çıkıl bir su duydu." (s. 186)

"Kaburgalar yorgunluktan dik dik batarak…" (s. 187)

"Öğretmen" öyküsünde "çıngır mıngır demir parmaklık" (s.64) Susuz II öyküsünde "ılım ılım bir şey" (s.123), Susuz VIII öyküsünde "çıkıl çıkıl bir su", Susuz X öyküsünde ise "çıngıl mıngıl bir güneş" (s.197) ve "pürtek pürtek parmak uçları" (s.198) ifadeleri yer alır.

Bazı öykülerde ikilemelerin görevi daha farklıdır. Yazar, farklı türdeki ikilemeleri kullanmayı tercih eder. Fiillerin önüne getirilerek fiillere yönelik kullanılan ikilemelerin sayısı çoktur. Susuz VIII öyküsünde "dalgalanıyor" yükleminin önüne "alaf alaf" ikilemesi getirilir (s.198). "Kurumak" öyküsünde "maviş maviş gülüverdi" ifadesi yer alır. Yazara özgü deyişlerden en sık kullanılanlardan birisi de "maviş maviş" ikilemesidir.

"Bozbulanık" adlı öykü kitabındaki "Boşlukta Mavi" öyküsünde ikilemelerin sayısı fazladır. İkilemelerin bir kısmı yazara özgüdür. Örneğin, bir kalbin nasıl çarptığını anlatan "çizim çizim" ikilemesi kullanılır: "Şimdi, yatağının ışığını, olduğu gibi duyuyor, kalbi çizim çizim çarpıyordu.[509]" Öyküde yer alan diğer ikilemeler şunlardır:

"Sonra, çevresini yavaş yavaş durgun bir karanlık sardı.(s.21)"

"Dumanla karışık, kızdırılmış tereyağı kokusu-tepe camından vuran ışığın altında- bir bacadan çıkıyormuşçasına, döne döne ona doğru geliyor, pencerenin önünde yayılarak ağır ağır dışarıya çıkıyordu.(s.22) "

"Kadın ansızın döndü, ablak esmer suratı gülmekten ışıl ışıl, yemenisi un içinde ona baktı.(s.22) "

"Esma, kırmızı yanakları alev alev, gülmesini zor tutarak, hamurlu eliyle en yakınının bacağına bir çimdik atıyordu –Çünkü Onu dürtüp duruyorlardı- Kız, mutlaka kapısının önünde uzun uzun gerinmiş, kendini sağlıklı bulmanın, hiçbir ağrı sızı duymadan rahatça gerinebilmenin tadıyla elini yüzünü yıkamış, "Ben gidiyorum" demişti (s.23)"

[509] Bozbulanık, Boşlukta Mavi, s. 26

"Pencereyi unutmuş olarak, basamakları ağır ağır çıktı (s.24)"

"Okşanmamış, çiçekleri öpülmemiş Kütahya vazoları; bir kadın yanağının sıcağını duymamış aynalar; tavanın uzun uzun seyredilip düşlere dalınmamış oymaları, kilimlerin nakışları, "galiba galiba…" boşuna bir güzellik, renklilik, aydınlık, ferahlık (s.24)"

"Alnını kırıştırarak, düşünceli düşünceli penceredeki kuş seslerine baktı" (s.24).

"Uzun uzun, geniş geniş, güneşli, hafiften esintili" bir şey-insanı deli edercesine vınlayarak- susuyordu .(s.24-25)"

"Sonra, buraya geldiğinden beri –kır yollarında, merdiven başındaki pencerede, sırt üstü uzandığı sedirlerde uzun uzun düşündükleri, hep birden aklından geçmeye başladı (s.25)"

"…kuş sesleri fırıl fırıl dönmeye, minder, altından kayıp kayıp gitmeye başladı (s.27)"

"Olduğu yerde hafif hafif sallanmaya başladı. (…) Sonunda uzaklarda bir horoz uzun uzun ötmeye başlayınca, boşandı. (…) Zayıfcacık –ancak bir öksüzün, bir kimsesizin ağlayabileceği gibi- yakınmasız, kırgın hıçkırıklarla, hüngür hüngür ağlamaya başladı."[510]

"Dışarlıklı" öyküsünde farklı ikilemelere yer verilir. Dikkat çeken ikileme ise "gülmek" fiili için kullanılan "deli deli" ikilemesidir. Susuz VIII öyküsünde "fik fik fik gülmek" ifadesi yer alır. Bu öyküde olduğu gibi bazı ikilemelerde sözcüğün ikiden fazla tekrarı söz konusudur.

"Akşamaca, güneşin altında kazan yakar, yün boyar, çayırın üstüne serilip deli deli gülüşürlerdi"[511]

"En çok beni severdi. Beraber fik fik fik gülerdik."[512]

"Dumanaltı" ve "Bir Kara Derin Kuyu" da yer alan öykülerdeki ikilemelerin sayısı da fazladır. Bu ikilemelerin bazılarında yazarın farklı ifadelere başvurduğu görülür. Bu bakımdan ikilemeler, ilgi çekicidir.

"Umut'a Tezgah Kurmak" öyküsündeki ikilemeler:

"…zaman zaman avluya bakan dik odadan haykırdığında…(s. 75)"

"… boynunda pençe pençe izler bırakarak… (s. 75)"

"Çocukla kadın ağır ağır yürürlerdi… (s. 78)"

---

[510] Bozbulanık, Boşlukta Mavi, s. 27
[511] Bozbulanık, Dışarlıklı, s. 104
[512] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 182

"… soba borularından isli isli damlayan…" (s. 78)

"İçe içe girip fındık kabuğuna sığacak, dışa dışa açılır…" (s. 84)

"… uzun uzun kitaplara bakmanın tadı yaşanır." (s. 85)

"… bu geniş yolu vuyunk vuyunk zıngırdatarak geçiyorlar." (s. 94)

"Gelip gelip, dizi dizi bu yeni açılan yoldan geçiyorlar." (s. 94)

"… bu boylu poslu, yakışıklı, kara bıyıklı damadı." (s. 95)

"Ufak tefek esmer babacığı!" (s. 97)

"Köpükler pöffüdük püffüdük uçuyordu havaya." (s. 110)

"Uğum uğum uğumdanıyorum ben…" (s. 113)

"Erol Bey" öyküsündeki ikilemeler:

"Sık sık gelir bu benim başıma." (s. 170)

"Çoluk çocuk toplaşıp…" (s. 171)

"Konuşmasının arasına bol bol kattığı…" (s. 204)

"… boynundaki damarın pıt pıt vuruşundan… (s. 204)

"… sık sık güneşe bakmaya başlıyor…" (s. 205)

"Evdekilerin hepsi dizi dizi gidici." (s. 207)

"… birer birer çıktı mı köşkten" (s. 209)

"… bilinmez oralarda da güm güm, köhne köhne…" (s. 210)

"Suskun Ezgisi" öyküsündeki ikilemeler:

"… çeşit çeşit giysiler giyerek…" (s. 238)

"… kesik kesik öksürüp geçiştirmeye çalışarak." (s. 238)

"… bazı heceler küçük küçük patlayarak üremeye başlar." (s. 239)

"Çıtı pıtı da bir de sarışın oluşu…" (s. 239)

"… ifil ifil bluzlar giyip…" (s. 241)

"… pütür pütür dökülüyordu üst deri tabakası." (s. 243)

"… güneş ışınları pit tik pit tik pit çevrede zıplamaya başlar." (s. 245)

"Mutbak pırıl pırıl ama eller…" (s. 247)

"… ufak tefek çapkınlıkları…" (s. 248)

"Gül Yaprağının Pembe Sesi" öyküsündeki ikilemeler:

"İçin kıyım kıyım kıyılır." (s. 262)

"Sular, kızın midesine karnına düşünce tıp tıp…" (s. 264)

"Öykücük" öyküsündeki ikilemeler:

"Kıkır kıkır kıkırdardık." (s. 269)

"Akılsızca, sıradan, sersem sepelek yorumlardan…" (s. 270)

"Geceyarıları tıkıdık tıkıdık sesi makinenin…" (s. 270)

"Çangal" öyküsündeki ikilemeler:

"Çok yazıldı. Biçim biçim. Konuşuldu. Uzun uzun." (s. 274)

"Araba tıngır mıngır geliyordu." (s. 276)

"Ağır ağır önümden geçerken…" (s. 276)

"Eskiden Bodrum'da I" öyküsündeki ikilemeler:

"… iki lafla mıt mıt konuşacağız." (s. 290)

"Ağır ağır, kutsal bir yere, adımların çekingenliğiyle nasıl yaklaşılırsa öyle yürüdüm fırına." (s. 290)

"Dizi dizi küçük küçük sıralanmış, esmer yeşil dolmalar." (s. 291)

"Yandırma" öyküsündeki ikilemeler:

"… şaşkınlığın yürek ezişi, kıyım kıyım edişi…" (s. 10)

"Uzun uzun öten vakitsiz horozu anımsıyorum." (s. 11)

"Rüstem Usta tutuk tutuk söz açınca bu evlenme işinden…" (s. 20)

"Sabahları uzun uzun esneyerek uyanıyor, uzun uzun geriniyordu." (s. 22)

"Balıklar da Acı Çeker" öyküsündeki ikilemeler:

"Dür düt düdüğümüzü çalarak, denizi faşşudu fuşşudu yararak, köpük köpük neşelenerek…

Nezihe Meriç'in öykülerindeki ikilemelerde yer alan farklı ifadeler dikkat çekicidir. Susuz X'da "pürtek pürtek parmak uçları", Dumanaltı'nda "dümbür düdük", "alvala alvala akardı", Kadın Aşk Deniz'de "par par bir çift göz", Ünlemleri Kökertmek'te "ığın ığın ağlamak" oldukça farklı ifadelerdir. Bu bakımdan yazar, ikilemeleriyle okurun dikkatini çekmeyi başarır.

"Susuz V" öyküsünde "çil çil" ikilemesi çok sık kullanılır. "Gözlerini çil çil yummak" ifadesi tekrarlanır. Ayrıca bu öyküde aynı cümlede birden fazla ikilemenin kullanıldığı örnekler sayıca dikkat çeker.

"Gözlerini bir yumar çil çil, yaşanmış başka bir zaman, çağrışımların ipil ipil kaynaşması arasında sızlar geçer."[513]

"Kahverengi adam, o zamanlar bir iki takıntısı olan çil çil inceye –çil çil ince bunu hiç unutmaz. Uzun uzun okudukları, tartıştıkları, bilgiden gelen güçlü duyguyla kavileştikleri yıllardır onlar."[514]

---

[513] Topal Koşma, Susuz V, s. 138
[514] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 138

"Çil çil ince "Çocuk" der. Çocukları çok sever. Her çocuğu sever."[515]

"Öğretmen" adlı öyküde olduğu gibi yazar, kimi zaman kullandığı ikilemenin üzerinde durur. İkileme hakkında yorum yapar. İkilemenin okurda uyandırdığı çağrışımı sorgular.

"…Kıvıldamak, yani kıvıl kıvıl. Ama kıvıl kıvıl akla hemen küçük solucanları getiriyor. Değil. Peki ne?"[516]

Nezihe Meriç'in öykülerinde ikilemelerin sayısı fazladır. İkilemelerdeki farklı ifadeler, öykülerin anlatımını zenginleştirir. Özellikle yazara özgü olan ikilemeler, dikkat çekicidir. Yazarın zengin kelime hazinesi ve yaratıcılığı bu şekilde açığa çıkar.

3.7.5. Diyalog Kısımlarındaki Üslûp

Nezihe Meriç'in öykülerinde diyaloglar oldukça sık karşımıza çıkar. Kahramanların karşılıklı konuşmaları, öykülerde geniş yer tutar. Kahramanın fiziksel ve ruhsal özellikleri çoğu zaman bu diyaloglar aracılığıyla okura sunulur. Yazar, ilk öykü kitaplarında diyaloga daha çok yer vermiştir. Son öykü kitaplarında diyalog çok azdır. Kısa öyküde kullanılan teknik özellikler düşünüldüğünde bu durumun bilinçli bir seçimin sonucu olduğu söylenebilir. Yazarın son öykülerinde karşılıklı konuşmanın yerini iç konuşmaların aldığı görülür. Kahramanlar, son öykülerde daha sık iç yolculuğa çıkarak kendileriyle hesaplaşırlar.

"Topal Koşma" da yer alan "Susuz IX" öyküsünde olduğu gibi kimi zaman öykünün tamamı diyalogdan oluşur. Kimi zaman da kahramanların karşılıklı konuşmaları olayın akışını kesmeyecek şekilde öyküye yerleştirilir. "Susuz IX" öyküsü, bir sınıfta öğretmen ile onun öğrencileri arasında geçen konuşmalardan oluşur. Bu diyalog oldukça uzundur.

"Menekşeli Bilinç"te yer alan "Hışhışi Hançer" adlı öyküde de aynı durum söz konusudur. Öykünün tamamı bir koro ve koroya cevap veren kahramanın sözlerinden oluşur. Bu iki öyküde de uzun diyaloglar dikkat çeker.

"Keklik Türküsü" adlı öyküde "Oya" adlı ana kahraman, onun annesi ve Zehra Hanım arasında geçen diyaloglar oldukça uzundur. Diyaloglarda dikkat çeken özellik, kahramanların yöresel dil özelliklerini kullanmalarıdır. Karşılıklı konuşmaları sırasında

[515] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 139
[516] Bozbulanık, Öğretmen, s. 63

kahramanların kimlikleri de ortaya konulur. Ayrıca kahramanların ruh hallerindeki değişiklik de diyaloglara yansır. Konuşmaların birbirine karıştığı sinirli anlarda kahramanlar birbirlerine söz hakkı tanımazlar. Bu atmosfer diyalogun yapısına da yansır.

"Annesi Makbule Hanım,yanakları ve göğsü pençe pençe kızararak:

- İşte böyle bu kardeş, dedi. Köpek gibi hırlar insanın yüzüne. Karşına alıp evladımdır diye iki lakırdı söyleyemezsin. Cehennemin dibine git!...

Oya aksilendi:

- Orası benim bilicem iş.

- Çenen tutulsun…

- Anne Allah aşkına asabımı bozma, zaten…

Zehra Hanım araya girdi:

- Canım bunda sinirlenecek bir şey yok. Varacak biz değiliz ya. Bizim dediğimiz sen mutlu olasın. Annelerin başka ne üzüntüsü var.

Sonra Makbule Hanım'a:

- Hadi hadi kalk, Remziye'ye kadar gidelim açılırsın, dedi. Hayırlısı Allahtan. Kısmet olduktan sonra ne deseniz boş. Yeter ki Allah hayırlısını versin"[517]

"Topal Koşma" adlı öykü kitabında yer alan öykülerin en belirgin özellikleri diyalogların yoğunluğudur. Öykülerde kahramanlar kendilerini uzun diyaloglarla ifade ederler. Öykü kahramanlarının duygu ve düşüncelerini kahramanların kendi sözleriyle öğreniriz. Yazar, öykülerde aradan çekilir. Adeta kahramanı okur ile baş başa bırakır. Bu bakımdan yazar, kahramanlara geniş yetki verir.

"Susuz IV" adlı öykü, iç konuşmalarla kimi zaman bölünen uzun bir diyalogtan oluşur. Öykünün kahramanları Meli ve arkadaşıdır. Öyküde bu iki kadın kahraman dertleşir. İkisinin konuşmalarında onların sosyal kimlikleri yansıtılır. Kahramanların hayata bakış açıları ortaya konulur. Diyaloglar, öykünün gelişimini sağlar. Öyküde gerçekçi bir anlatım söz konusudur. Bu nedenle diyalogların işlevi oldukça önemlidir.

"Susuz VIII" öyküsünde aynı özellik söz konusudur. Öykünün yarısından çoğu diyalogtan oluşur. Ana kahraman olan genç kızın, genç kızın ailesinin, okul müdiresinin, Nil adlı kahramanın konuşmaları düzensiz bir şekilde sunulur. Öyküde hatırlamalar ve çağrışımların etkisiyle zihinde yaşananlar diyaloglara da yansır.

[517] Bozbulanık, Keklik Türküsü, s. 96-97

Kırılmalar nedeniyle konuşmaların akışı kesilir. Ayşe adlı ana kahramanın ailesi ile konuşması, araya giren iç konuşmalara rağmen öykünün en uzun diyalogudur.

- "Efendim beyba?

- Okula gittin, müdürü buldun, anladık. Sonra ne yaptın diyorum?

Koyu soğukluk. Sarı sarı, aşağı, döne döne…döne döne. Bulanık çökeltisinde bütün ışıkları söndürerek, güneşsiz bereketsiz kılarak sıkıntı…

- Hiç işte. Doldurmadılar kâğıdı (…Anlatmam. Sizi buna değer bulmam. Anlasanız ya. Duruşumdan., Nil gitti gideli onun hakkında sizlerle bir kelime konuşmayışımdan…buna değer bulmuyorum sizleri. Bunu bari anlayın. Bu kadarcığı bari…)

- Son durumu etraflıca anlatmadın mı?

- Anlattım.

- Ee?

- Sorumluluk diyor, falan işte. Ne bileyim canım beyba elin kadınını. (Beyba! Sinir. Ne dediğini dinlemedim kadının. Ama daha Nil'in adını duyunca, yapmayacağını anladım. Anlamadı. Anlamalıydı. Sizleri geçtim. Ama o anlamalıydı. O bari…Bir kızın yaşamı, bir kadının iki satırlık yazısıyla değişecek. Ne tuhaf!)

- Ulen, ağzına kira ister bu kız. Lakin Bülent oldu muydu ya da Ahmet, bülbül kesiliyor vallihilazım. Ver şuradan iki turp bakayım.

Kadehteki rakının, bulanık, yağda kızarmışlığın üstüne yayılmış, rahatsız edici kokusunda şaka…Baş, tatsız, yavan. Açıkta…

- Uğraşmayın benim kızımla. Bir tanedir o. Benim kızım o, değil mi Ayşe? Söyle şunlara inat.

- Öyle zahir (- Sürmeli siyah gözler. Siyah gözler sürmeli. Dişsiz ağızda ezilen, evrilip çevrilip ezilen yeşil. Hala bembeyaz takma dişler öbüründe. Üst dudak kabarık. Büyük teyze. Sürmeli gözler onda da. 1870'ten bu yana eski İstanbul.-)[518]

Öykülerdeki diyalogların bir kısmında şu özellik dikkat çeker: Yarıda kesilen bir diyaloga tekrar dönüldüğünde daha önce söylenmiş olan sözler tekrarlanır. Örneğin, "Susuz XI" öyküsünün ilk sayfasında kadın kahraman ile hanımanne arasında geçen konuşma sunulur. Bu diyalog aniden kesilir. Dört sayfa sonra tekrar bu diyaloga dönülür. Kahramanların daha önce söyledikleri bazı sözler tekrarlanır. Yeni sözler de

[518] Topal Koşma, Susuz VIII, s. 179

eklenerek diyalog uzatılır. Tekrara başvurulan bu kısımlar okura diyalogu hatırlatma amacı taşır.

Yazar, son öykü kitaplarında diyaloga az da olsa başvurur. "Yandırma"daki bazı öykülerde diyaloglar dikkat çeker. Örneğin, "Bir Yunus" adlı öyküde dertleşen iki kahramanın karşılıklı konuşmaları içten bir dille sunulur. Kahramanların konuşma anındaki duyguları doğallıkla yansıtılır. Bu diyalog samimi bir atmosferin oluşumunu sağlar.

"Oya" adlı öykü baştan sona kadar bir diyalogtan oluşur. Öykü "Oya" adlı kahramanın konuşmalarından ibarettir. Çocuk kahramanın yaşına uygun sözler söylediği görülür. Bu bakımdan konuşmalarda inandırıcılık söz konusudur. Öyküde dikkat çeken nokta şudur: Yazar-anlatıcı kahramanlara müdahale eder. Diyalogun akışını kimi zaman keser. Bu da bir kırılmaya neden olur. Öykünün son cümlesi dikkat çekicidir: "Ah Danyel! Neden böyle yaptın!"[519] Yazar-anlatıcı, bu cümleyle diyalogun dışına çıkar. Kahramanı adeta azarlar. Bu durum anlam bağını zayıflatır. Diyalogun gerçekçi havasını olumsuz etkiler.

Nezihe Meriç'in ilk öykülerinde diyalog tekniği sıkça kullanılmıştır. Bu öykülerde kahramanlar, okura kendilerini tanıtmışlardır. Karşılıklı konuşmalar, ilk öykülerde geniş yer tutar. Oysa "Dumanaltı" adlı öykü kitabından itibaren diyalog tekniğinin kullanımı azalır.Bu durumun nedeni, yazarın öykü tekniğindeki değişimdir. Son öykülerin kahramanlarının iç sorgulamaları öykülerde geniş yer tutar. Öykü kahramanı, karşılıklı konuşarak kendisini bir başkasına ifade etmek yerine bu yöntemi tercih eder.

Diyalogların yer aldığı öyküleri başarılı kılan bir özellik söz konusudur: Öykülerde kahramanlar, kendi sosyo-kültürel yapılarına göre konuşurlar. Öykü kahramanlarının konuşmaları, konuşma dilinin farklı renklerini yansıtır. Yazarın diyalog tekniğini kullanmada yakaladığı başarının kaynağı, gözlem gücüdür.

---

[519] Yandırma, Oya, s. 38

BÖLÜM IV

SONUÇ

Nezihe Meriç, Cumhuriyet döneminin ilk kadın öykü yazarlarındandır. İlk öyküsü 1945'te yayımlanan yazar, edebiyat yaşamına öykü türüyle adım atmıştır. Edebiyatın diğer türlerinde de eserler vermiş olsa da öykücü kimliği ile tanınır. Yazar, çok sayıda öykücünün özellikle de kadın yazarların etki kaynağı olmuştur.

Nezihe Meriç'in çocukluğu Anadolu'da geçmiştir. Karayollarında mühendis olan babasının görevi nedeniyle sürekli yer değiştirmişlerdir. Yazar, bu gezilerde değişik yerleri ve insanları görme imkânı bulmuştur. Eskişehir, Ağrı, Kırşehir, İstanbul gibi oldukça farklı kültürleri barındıran kentler sayesinde Anadolu insanını daha iyi tanımıştır. Orta Anadolu ve Doğu Anadolu gözlemleri, yazarın öykülerini besleyen zengin bir kaynaktır. Yöre insanını, çocukluğunun Anadolu serüveni sayesinde, iyi tanıdığından öykülerde bölgelere özgü dil özelliklerini başarılı biçimde kullanmıştır.

Nezihe Meriç'in öykülerinde kadının toplumdaki konumu gerçekçi bir bakışla sorgulanır. Yazar, kadının yaşama bakışını ele alırken kadın gerçeğine yönelmiştir. Toplumsal açmazlar içindeki kadının varoluş serüveni öykülerde ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Kadının dünyasına ışık tutan yazar, onun bireysel ve toplumsal kimliğini ele almıştır. Bireyin hem kendisiyle hem de toplumla ilişkisini anlatan Nezihe Meriç, öncül bir rol üstlenir. Yazarın kadın duyarlığı ve kadın bilincini yansıttığı öyküleri edebiyatımızda kadın gerçeğini ilk çıkış noktasıdır. Nezihe Meriç'in öncüllüğünü sağlayan nokta, yazarın kadın gerçeği farklı açılardan, bir bütün içinde sorgulamış olmasıdır.

Yazar, aydın bir kadın gözüyle erkek egemenliğine dayanan bir toplum düzeninde ezilmiş, gelenek görenek kurbanı kadınların sorunlarını işlemiştir. Öykülerinde değişik konu ve tiplere yer vermiştir. Törelere boyun eğen kadınların sıkıntısını kadınca bir duyarlıkla yansıtmıştır. Öykülerde ruhsal çözümlemeler oldukça yoğundur. Dış gözlem yerine iç gözleme ağırlık veren yazar, kadının özgürlük mücadelesini öykülerinin odağına alır.

Nezihe Meriç'in öykülerinde kadın-erkek ilişkileri, aşk, cinsellik, töre baskısı, evlilik, yalnızlık, bekaret, sevgisizlik, eğitim, kuşak çatışması, demokrasi gibi farklı

konular ele alınmıştır. Yazar öykülerinin çoğunda bu konuları tartışma zemini hazırlamıştır. Öykü kahramanları aracılığıyla fikirlerini ortaya koymuştur. Yazarın öykülerinin kahramanları da bu konuları düşünen, yorumlayan, kendi aralarında tartışan duyarlı kimselerdir.

Yazarın öykülerinin çoğunda kadın-erkek ilişkileri farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiştir. Öykülerde tekrarlanan temel mesele ise kadına toplum tarafından verilen rollerdir. Yazar, erkek egemen bir toplumda yaşamanın ne kadar zor olduğunun altını çizer. Öykülerin genelinde ekonomik özgürlüğüne kavuşmuş kadın kahramanların ruh halleri yansıtılır. Çocukları için "iyi bir anne" olmaya çalışan kadın aynı zamanda iyi bir eş olmak için çabalar. Yazar, kadınların üstlendikleri roller altında ezilirken aslında kendilerinden uzaklaştıklarını savunur. Öykülerin çoğunda bireyliğinin farkında olmayan kadının dünyası eleştirel bir bakışla yansıtılır.

Nezihe Meriç'in çok sık vurguladığı "insan sevgisi" teması, öykülerde geniş yer tutar. Yazara göre toplumda yaşanan sorunların temelinde sevgisizlik vardır. Öykülerde mutlu ve huzurlu kahramanlar insanlara sonsuz sevgiyle yaklaşırlar. Oysa sevgisizlik motifinin işlendiği öykülerde mutsuzluk hakimdir. Yazarın öykülerinin çoğunda anlatılan mutsuz evliliklerde de temel sorun, eşler arasındaki iletişimsizliktir. Birbirleriyle konuşmayan kimseler giderek yalnızlaşırlar. Aile kurumunun varlığı dahi bu yalnızlığı önleyemez. Yazar, öykülerinde açık bir şekilde mesajlar verir. Özellikle de büyük kent insanlarına seslenir. Modern dünyanın bireyi ezen gücüne dikkat çeker. Bireyin kimliğini elinden alan, onu yalnızlığa mahkum eden ve robotlaştıran düzene karşı uyarır. Modernleşmenin yarattığı bu sorunlara kaşı sevginin gücüne inanır.

Yazar, toplumun yaşadığı ekonomik sorunlara öykülerinde yer vermiştir. Yoksulluğun tehlikeli boyutlarını yansıtmıştır. Kahramanların psikolojik durumlarını yansıtan tahlillere geniş yer vermiştir. "Yoksulluk" temasını gerçekçi bir bakışla ele almıştır. Orta tabaka insanlarının ağrılıklı olduğu öykülerin kişi kadrosunda üst tabaka insanları çok azdır. Geçim sıkıntısına rağmen yaşama sevincini yitirmeyen kimseleri anlatan yazar, maddi sorunları anlatırken dahi iyimser bir hava yaratmıştır. Bu iyimserlik, öykü kahramanlarının umutlarını her şeye rağmen korumalarını sağlamıştır.

Nezihe Meriç, 12 Mart döneminin siyasi ortamını anlattığı öykülerde bireyin dramını yansıtmıştır. Öykülerinde baskı ortamının sebep olduğu mutsuzlukları anlatmıştır. Dönemin baskıcı, sıkıcı ve suskun atmosferi öykülere yansımıştır. 12 Mart öykülerinin kalıp söylemlerinden uzak duran yazar, bireyin iç dünyasına yönelmiştir. Öykülerde 12 Mart döneminin çalkantılı günlerinin sebep olduğu yıkımları anlatmıştır.

Gençlik eylemleri, aydınların tutuklanması, baskınlar, sorgulamalar öykülerde anlatılmıştır. Bireylerin korkuları, üzüntüleri, endişeleri insancıl bir tavırla, sertlikten uzak, sıcak bir ifadeyle anlatılmıştır. Bu bakımdan Nezihe Meriç'in 12 Mart öyküleri basmakalıp siyasi söylemlerden uzaktır.

Yazarın öykülerinin temalarına dikkat edildiğinde hem bireysel hem de toplumsal özellik dikkat çeker. Yazar, bireyin iç dünyasını anlatırken onu toplumdan soyutlamaz. Öykülerde toplum bilincini taşıyan kahramanların yalnızlığı, mutsuzluğu, çıkmazları anlatılır. Toplumsal sorunlar anlatılırken toplumcu-gerçekçi bir tavırla çözüm önerileri sunulmaz.

Nezihe Meriç, öykülerinde ele aldığı temalar üzerinde düşünür ve farklı bakış açıları geliştirir. "Evlilik" kurumunu çok açık bir dille eleştiren yazar, kurumun bireyin özgürlüğünü kısıtlayan, mutluluğunu elinden alan düzenine karşı çıkar. İki yüzlü bir ahlak anlayışına sahip toplumu sert bir dille eleştirir. Bireyin varoluşuna engel olan tüm dayatmalara karşıdır. Eskimiş gelenek ve görenekler yüzünden birey olma bilincine kavuşamayan öykü kahramanları aracılığıyla fikirlerini yansıtır. "Aşk" temasını farklı bir yaklaşımla ele alan yazar, cinselliği de bu tema içinde sorgular. Toplumun yok saydığı cinselliği, özellikle de kadının cinselliğini yansıtır. Öykülerinde aşkı ve cinselliği iç içe ele alan yazar, kadının isteklerini yok sayan toplumun namus anlayışını eleştirir.

Öykülerinin içeriği bakımından Nezihe Meriç edebiyatımızda çok önemli bir misyonu üstlenmiştir. Kadın gerçeğini; duyarlığını her yönüyle yansıtan öyküleri edebiyatımızda bir başlangıç noktasıdır. Yazarın öykü dünyası, kendisinden sonra kadın gerçeği yansıtan öykücülere yol açıcı konumdadır.

Nezihe Meriç'in son öykü kitaplarında içerik bakımından dikkat çeken bir özellik söz konusudur. Yazar, yazma eylemini öykülerinde adeta konu olarak ele alır. Yazma sürecine öykü okurunu dahil eder. Yazarın modern teknikleri kullanma eğilimi özellikle son öykülerine yansımıştır. Öykü atölyesine okuru davet eden yazar, tüm aşamalarıyla öykünün oluşum serüvenini anlatır.

Nezihe Meriç'in öykülerinin adları öykü temalarını yansıtır. Öykü adları ile öykülerin içeriği arasındaki uyum dikkat çekicidir. Öykü adlarının seçiminde oldukça titiz davranılır. Nezihe Meriç'in öykülerinin adları oldukça ilgi çekicidir. Öykülerin mesajları ile adları birbirleriyle ilişkilidir. Yazar okura anlatacağı öyküye dair bilgiyi öykü adlarıyla verir. Yazarın öykülere ad koyma serüveninde bilinçli ve titiz bir çaba sergilenir. Yazar, bu durumu öykünün derinliğini artıran bir öğe olarak kullanır.

Nezihe Meriç'in öykülerinin olay örgüsünün kuruluşuna bakıldığında yazarın Batıda gelişen kısa öyküye yakın yöntemlerden yararlandığı görülür. Yazar, geleneksel halk anlatı türlerinden uzaktır. Yazar, Seçilmiş Hikâyeler'de sorumlu müdür olarak çalışmıştır. Derginin düzeltmelerini yapmış, gelen öyküleri okuyarak değerlendirmiştir. Dergicilik, bu bakımdan yazarın öykücülüğünü besleyen bir kaynaktır. Yazarını Batı'da gelişen öyküden haberdar olmasını sağlamıştır. Nezihe Meriç'in öyküleri Türk öykücülüğünün modern bir çizgide ilerlemesine de katkı sağlamıştır.

Yazar, öykülerinde olayın başını ve sonunu çoğu zaman belirtmez. Öyküde anlatılan olayın akıbeti bilinmez. Öykünün bitişinden itibaren kahramanlar yaşamlarına kaldıkları yerden devam ederler. Yazarın öykülerinde okurun doldurması gereken boşluklar vardır. Okurun bilinçlenmesini isteyen yazar özellikle son öykülerinde katmanlı bir öykü yapısı sunar. İç içe geçmiş öyküler anlatır. Bilinçli okur, öykü kahramanlarını tespit ederek yazarın öykü dünyasına girer. Okur, boşlukları doldurarak öykünün oluşumuna katkıda bulunur. Böylece okuma sürecinden sonra aynı zamanda üretme sürecine de dahil olur. Bu bakımdan Nezihe Meriç'in açık uçlu öyküleri okurun hayal gücünü zenginleştirir.

Nezihe Meriç, Batı edebiyatlarını yakından tanıma imkânı bulmuştur. Modern öykünün gelişim çizgisine uygun olarak öykülerini kurgulamıştır. Olay öyküsü yerine durum öyküsünü tercih etmiştir. Entrikalarla dolu, başı ve sonu belirlenmiş olay öykülerinden uzak durmuştur. Bireyin iç dünyasını tüm ayrıntılarıyla yansıtan kısa öyküye yönelmiştir. Bireyin günlük yaşamından sunduğu bir kesit üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle yazarın son öykülerinde birey, iç konuşmalarıyla kendisini ifade etme imkânı bulmuştur.

Yazar, öykülerinde daha çok birinci kişi anlatıcıyı kullanmıştır. Bazı öykülerde üçüncü kişi anlatıcıyı kullanan yazarın ben-anlatıcılı öykülerinin sayısı fazladır. Öykülerdeki ben-anlatıcı çoğu zaman olayın önemli bir figürüdür. Öykünün odak noktasında yer alan ana kahraman aynı zamanda öykünün anlatıcısı konumundadır.

Nezihe Meriç, o anlatıcıyı kullandığı öykülerinde olimpik (tanrısal) bakış açısını tercih eder. Her şeyi gören ve bilen anlatıcının gücü kimi zaman yazar tarafından sınırlanır. Yazarın diyalog ağırlıklı ilk öykülerinde anlatıcı silikleştirilmiştir. Gösterme tekniğinin kullanıldığı öykülerde anlatıcı oldukça geri plandadır.

Nezihe Meriç'in gözlemci anlatıcıyı kullandığı öykülerde tarafsız bir anlatım tutumu dikkat çeker. Öykü kahramanlarının geçmişine dair bilgi sahibi olmayan anlatıcı, sadece gördüklerini ve duyduklarını ifade eder. Ben-anlatıcının kullanıldığı

bazı öykülerde yazar nesnellikten uzaklaşmıştır. Mesafeyi koruyamadığı böyle durumlarda yazar, taraf olmuştur.

Mekân, Nezihe Meriç'in öykülerinde genellikle tasvirle kurgulanır. Mekân, uzun cümlelerle, ayrıntılı bir biçimde tasvir edilir. Yazarın tüm öykülerinde mekân, olay örgüsüne önemli katkısı olan unsurdur. Yazar, öyküde olayın geçtiği mekânı adeta bir kamerayla görüntüler. En ufak ayrıntının dahi gözden kaçırılmadığı görülür.

Öykülerin çoğunda nesnelerin işlevselliği söz konusudur. Öykü kahramanın kullandığı eşyalar onun kimliğini yansıtır. Kahramanların eşyalarının tasviri onların kişilik özelliklerine, ekonomik durumlarına, eğitim durumlarına dair bilgi sunar. Nezihe Meriç'in öykülerinde mekân tasvirleri oldukça başarılıdır. Yazarın ayrıntılarla zenginleşen öykülerinde eşyalarla kişiler arasında bir bağ kurulur. Eşya, sahibinin dünyasını yansıtır. Öykü kahramanlarının sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan farkları eşyalarda da çeşitlilik sağlar.

Mekân tasvirlerinin çoğunda şiirsel ifadelerin kullanıldığı bir anlatım söz konusudur. Öykülerde renkler yeni anlamlar yüklenir. Yazarın renkleri kullanmadaki başarısı mekân tasvirlerinin etkileyici gücünü artıran bir öğedir. Yazar, öyküde olayın geçtiği mekânı şairane ifadelerle anlatmayı tercih eder. Böylece öykü mekânı şiirsel bir atmosfere kavuşur.

Nezihe Meriç'in öykülerinin çoğunda iç mekân unsurları kullanılır. Öykülerde ev içleri olayların geçtiği mekân olarak karşımıza çıkar. İlk öykü kitaplarında yazarın özellikle mutfakları tüm ayrıntılarıyla tasvir ettiği görülür. Bu durum, mekân ile içerik uyumunu yansıtır. Kadın dünyasını anlatan yazar, kadın-mutfak ilişkisinden faydalanmıştır. Öykülerde farklı rollere sahip kadın kahramanların ortak mekânları mutfaktır. Yazar, iç mekânın bu özelliğini kullanır.

Yazarın öykü kitaplarında en sık kullandığı dış mekânın İstanbul olduğu görülür. Kentin güzelliğine hayran olan Nezihe Meriç, özellikle de Boğaziçi'ni şiirsel ifadelerle sıkça tasvir etmiştir. Öykülerinde İstanbul'un geçmiş hâline duyduğu özlemi anlatan yazar, kentin eski havasının olmadığını üzülerek belirtir. Yazarın son öykü kitaplarındaki yaz kenti öykülerinin mekânı Bodrum'dur. İstanbul ile aynı kaderi paylaşan yaz kentinin geçmişini özleyen yazar, kentin geçmiş zaman ruhunu arar. Dış mekân tasvirlerinde dikkat çeken özellik insan-mekân ilişkisidir. Nezihe Meriç, öykülerinde bu ilişkiyi ayrıntılı biçimde yansıtır.

Nezihe Meriç'in öykülerinin genelinde kronolojik bir zaman anlayışının olmadığı görülür. Öykülerdeki izlenimler, çağrışımlar ve hatırlamalar her türlü

kronolojiyi yok eder. Yazar, zaman kurgusunda öykü kahramanlarının zihninden geçenleri dikkate alır. Öykülerde geriye dönüşlerin olduğu bölümlerde geçmiş zaman ile şimdiki zaman iç içedir. Zamanda sıçramalar yaşanır. Bilinçakışı tekniğinin kullanıldığı öykülerde zaman unsuru ön plandadır. Modern öykünün zaman kurgusuna uygun bir anlatım söz konusudur.

Yazarın öykülerinin kişi kadrosuna bakıldığında kadınların sayısının çokluğu dikkat çeker. İlk öykü kitaplarının kadın kahramanları genellikle öğretmenlerdir. Yazar, ilk öykülerinde kahramanların adlarını çoğunlukla belirtmiştir. Son öykü kitaplarında yer alan kahramanların kimlikleri belirsizdir. Adları öyküde yer almaz. Bu kahramanlar cinsiyetleri ya da dahil oldukları meslek gruplarıyla anılırlar.

Nezihe Meriç, öykülerinde kişileri hem fiziksel hem de ruhsal bakımdan tanıtır. Tasvirlerde ayrıntılar dikkat çeker. Yazar özellikle kişilerin iç dünyalarını yansıtır. Bu bakımdan kahramanların psikolojik derinlikleri vardır. Yalnız, mutsuz ve umutsuz kahramanların anlatıldığı öykülerde yazar, ruhsal çözümlemelere ağırlık verir. Öykülerde tahlillerin yoğunluğu dikkat çeker.

Öykülerde anlatılan kişiler, genellikle çevreyle çatıma halindedirler. İlk öykülerde bu çatışmanın nedeni, törelerin baskısıdır. Toplum tarafından özgürlüğü elinden alınan kahraman bunalmaktadır. Çevreye başkaldıran kadın kahramanlar, bu öykülerde sıkça karşımıza çıkar. Yazar, çatışan tarafları gruplara ayırırken simgelere başvurur.

Nezihe Meriç'in öykülerinde kişiler dünyası orta tabakadan insanlardan oluşur. Birkaç öyküde üst tabaka insanlarına yer verilir. Zenginlikleri ile tanıtılan bu kişiler de öykülerde karşıt güç olarak kullanılırlar. Çoğunluğu oluşturan orta tabaka insanları arasında öğretmenler, şoförler, meyhaneciler, pazarcılar geniş yer tutar. Yazar, öykü kişilerini iyi tanıdığından onların dünyasını gerçekçi bir bakışla yansıtır. Çevremizde görebileceğimiz, gerçeğe uygun öykü kahramanları adeta sahicidirler.

Yazar öykülerini sade ve anlaşılır bir dille yazar. Dilin doğru kullanımına çok özen gösterir. Öykülerde kullandığı sözcükler üzerinde uzun süre düşünür. Bazı öykülerde doğru sözcüğün seçimi için yapılan çalışmadan okur da haberdar olur. Dilin kullanımı konusundaki titizliği nedeniyle yazar, dil ustası olarak anılır.

Nezihe Meriç, öykülerini şiirsel tatlar taşıyan bir dille yazar. Türkçe'nin olanaklarını zorlayarak dilin inceliklerini yakalar. Yazar, benzetmelere çok sık başvurur. Öykülerde imgeli anlatıma yer verir. Renklere yeni anlamlar yükleyen yazar, öykülerinde adeta tablo çizer. Öykülerde kullanılan sıfatların sayısı çok fazladır.

Yazar, dilde özleşmeyi savunur. Öykülerde yabancı sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarını kullanmayı tercih eder. Atasözü ve deyimleri sıkça kullanan yazar, kısa ve öz bir anlatım sağlar. Dilin olanaklarını zorlayarak kendine özgü deyişler kullanır. Yazarın öykülerinin dilindeki bu zenginlik, etkili bir anlatım sağlar.

Nezihe Meriç'in öykülerinde dilin kullanımı kahramanların kimlikleriyle uyum içindedir. Öykü kişilerinin konuşmalarındaki dil özellikleri sosyal ve kültürel yapılarını çok iyi yansıtır. Öykü kişisi, yaşadığı çevreden soyutlanmadan o bölgeye has deyişlerle konuşur. Öykülerde yöresel söyleyişlerin çokluğu dikkat çeker. Öykü kişileri etnik yapılarına, cinsiyetlerine, mesleklerine göre konuşturulduğundan doğal bir anlatım söz konusudur.

Öykülerde kahramanların dili kullanımlarında ruh halleri de etkilidir. Yazar, kişilerin psikolojilerinin dile yansımasının örneklerini sunar. Öykü kişileri kimi zaman, standart dilden sapmaya neden olan argo ya da küfürlü sözler kullanırlar. Bazı öykülerde noktalama işaretlerinin bulunmadığı konuşmalar dikkat çeker. Kahramanın ruh hali teknik özellikleri de etkiler. Konuşma sırasında yaşanan her türlü duygulanma dilin kullanımını değiştirir. Modern öykü yazarlarının kullandığı teknikler Nezihe Meriç'in öykülerinde kimi zaman karşımıza çıkar.

Nezihe Meriç'in öykülerinin tamamında dikkat çeken nokta, yazarın gözlem gücüdür. Dış dünyayı çok iyi gözlemleyen yazar, öykülerinde gerçekçi bakış açısını yakalar. Gözlem sonuçlarını yorumlayan yazar, izlenimlerini öykü dünyasına yansıtır. Gözlem ürünü öykülerin inandırıcı özelliği dikkat çeker.

Yazarın öyküleri uzunluk-kısalık bakımından incelendiğinde öykülerin giderek daha kısa yazıldığı görülür. "Bir Kara Derin Kuyu" ve "Yandırma" adlı öykü kitabındaki öykülerin cümleleri oldukça kısadır. Bu öykülerde şiiri andıran biçim özelliği dikkat çeker. Kısa ve kesik cümlelerin sayısı fazladır. Yazarın öykü anlayışındaki değişiklik öykülerin gerek içerik gerekse biçim özelliklerine yansır. Modern öykünün giderek kısaldığı göz önünde bulundurulduğunda yazarın çağdaş öykü çizgisinde ilerlediği görülür. Yeniliğe açık olan Nezihe Meriç, bu özelliğini öykü anlayışına da yansıtır.

Nezihe Meriç'in öykülerinin bazılarında öykü türünün dışına çıkılır. Yazarın günlük, mektup ve oyun şeklinde yazılmış öyküleri vardır. Bu türlere ait terimler de öyküye yerleştirilmiştir. Yazar, türler arası geçişle anlatımda yeniliklere başvurur. Montaj tekniğini kullandığı öyküler de yazarın bu eğiliminin ürünleridir. Çağdaş

öykünün teknik özelliklerini kullanan yazar, edebiyatımızda öykünün gelişimine bu bakımdan katkı sağlamıştır.

Bireyin değişimini tüm ayrıntılarıyla anlatan yazar, toplumsal değişmelere de çok önem verir. Yazar sorumluluğuyla hareket eden Nezihe Meriç, toplum yapısındaki değişimleri dikkatle izler. Gözlemlerinin sonunda edindiği izlenimlerini yorumlar. Toplumsal değerlerin değişimi, göç olgusunun sebep olduğu sıkıntılar, modernleşme adı altında yaşanan kültürel yozlaşma yazar tarafından öykü dünyasına yansıtılır. Günceli takip eden yazar, reel zaman unsurlarını öykülerinde kullanmıştır.

Nezihe Meriç, Türk öykücülüğüne türün gelişmesi anlamında önemli katkıları olan bir yazardır. Kısa öykü türündeki her türlü gelişmeden haberdar olan yazar, öykülerinde farklı yöntemler kullanmıştır. Yeniliğe açık oluşu yazarın öykücülüğüne büyük katkı sağlamıştır. Kendisinden sonraki öykücü kuşağını etkileyen yazarın yol açıcı rolü çok önemlidir. İçerik ve biçim bakımından dikkat çeken öyküleri o dönemin edebiyat dünyasında ses getirmiş ve büyük ilgi görmüştür. Sonuç olarak Nezihe Meriç Türk Edebiyatında sağlam bir yere sahip olan öykü yazarlarından biridir.

KAYNAKLAR

I. NEZİHE MERİÇ'İN ESERLERİ

A. KİTAPLARI

1- ÖYKÜ KİTAPLARI

Bozbulanık, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Kitapları, Ankara 1952

Topal Koşma, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Kitapları, Ankara 1956

Menekşeli Bilinç, Dost Yayınları , Ankara 1965

Dumanaltı, Cem Yayınevi, İstanbul 1979

Bir Kara Derin Kuyu, Can Yayınları , İstanbul 1989

Boşlukta Mavi, Gendaş Yayınları , İstanbul 1992

Yandırma, Yapı Kredi Yayınları , İstanbul 1992

Toplu Öyküleri (Bozbulanık, Topal Koşma, Menekşeli Bilinç), C.I, Yapı Kredi Yayınları , İstanbul 1998

Toplu Öyküleri (Dumanaltı, Bir Kara Derin Kuyu), C.II, Yapı Kredi Yayınları , İstanbul 1998

Çisenti, Yapı Kredi Yayınları , İstanbul 2005

2- ROMANLARI

Korsan Çıkmazı, Dost Yayınları , Ankara 1961

Alacaceren, Yapı Kredi Yayınları , İstanbul, 2003

3- OYUNLARI

Sular Aydınlanıordu, Dost Yayınları , Ankara 1970

Sevdican, Can Yayınları, İstanbul 1992

Çın Sabahta, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul 1995

Toplu Oyunları (Çın Sabahta, Sular Aydınlanıyordu, Sevdican, Tartışma, Öyle Bir Gün), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003

4- ÇOCUK KİTAPLARI

Alagün Çocoukları, Cem Yayınevi, İstanbul 1976

Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1992

Küçük Bir Kız Tanıyorum Yedi Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1992

Küçük Bir Kız Tanıyorum Sekiz Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993
Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994
Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995
Küçük Bir Kız Tanıyorum On Bir Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996
Küçük Bir Kız Tanıyorum On İki Yaşında, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998
Ahmet Adında Bir Çocuk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998

5- ANI KİTAPLARI

Çavlanın İçinde Sessizce, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004

B. SÜRELİ YAYINLARDA ÇIKAN ÖYKÜLERİ

"Bir Şey", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.IV, S.28-29, 1950, s.37-44
"Püf Noktası", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.V, S.38-39, 1951, s.65-78
"Alaturka Şarkılar", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (Nezihe Meriç Özel Sayısı), C.V, S.40-41, 1951, s.9-18
"Evin Tuzu Biberi", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (Nezihe Meriç Özel Sayısı), C.V, S.40-41, 1951, s.19-24
"Kurumak", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (Nezihe Meriç Özel Sayısı), C.V, S.40-41, 1951, s.25-33
"Onsekiz Yaşında Biri", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (Nezihe Meriç Özel sayısı), C.V, S.40-41, 1951, s.35-40
"Sinir Hastalıkları Mütehassısı", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (Nezihe Meriç Özel Sayısı), C.V, S.40-41, 1951 s.41-49
"Keklik Türküsü" *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (Nezihe Meriç Özel Sayısı), C.V, S.40-41, 1951 s.51-60
"Dışarlıklı" *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (Nezihe Meriç Özel Sayısı), C.V, S.40-41, 1951 s.61-69
"Oda Müziği" *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (Nezihe Meriç Özel Sayısı), C.V, S.40-41, 1951, s.71-79
"Mademki Hayâl Kurmak Bedavadır", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.V, S.42-43, 1951, s.35-40
"Aksaray Dolmuş", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.V, S.44,1951, s.33-42
"Dağılış", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.V, S.46,1951, s.15-20
"Ümit Fakirin Ekmeği", *Yeditepe,* S.4, 1 Eyül 1951, s.6

"Narin", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.VI, S.1, 1952, s.29-32

"Öğretmen", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.VI, S.2, 1952, s.9-14

"İnceden", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.VI, S.4, 1952, s.57-63

"Boşlukta Mavi", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.VI, S.6, 1952, s.58-66

"Bazıları", *Türk Dili,* C.I, S.8, Mayıs 1952, s.474-477

"Düşünce", *Seçilmiş Hikayeler Dergisi,* C.VII, S.11, Aralık 1952, s.6-10

"Ali Beyin Karanlığı", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.IX, S.21, Ekim 1953, s.5-11,31.

"Susuz", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.X, S.26, Mart 1954, s.6-11.

"Susuz II", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.XI, S.32-33, Eylül-Ekim 1954, s.8-11.

"Susuz III", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.XIII, S.49, Şubat 1956, s.29-38.

"Susuz XI", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.XIII, S.64, Mayıs 1957, s.58-63.

"Varım Diyorum İnanmalısınız", *Dost,* C.V, S.25, Ekim 1959, s.30-41.

"Menekşeli Bilinç", *Dost,* C.VIII, S.38, Kasım 1960, s.26-31.

"Sancılı Us Bizdedir", *Dost,* C.VII, S.39, Aralık 1960, s.27-33.

"Hışhışi Hançer", *Türk Dili,* S.112, 1 Ocak 1961, s.204-205.

"Giderek Daha Güçlü", *Dost,* C.VIII, S.1, Nisan 1961, s.22-25.

"…Dedi,'Ölüm Aklımda", *Dost,* C.XXIV, S.91, Mayıs 1972, s.26-31.

"Dumanaltı II", *Kadınca,* Aralık 1978, s.80-84.

"Bir Derin Kör Kuyu", *Gösteri,* S.1, Aralık 1980, s.9-12, 78.

"Zor Yokuş", *Sanat Olayı,* S.19, Aralık 1983, s.58-61.

"Suskun Ezgisi", *Sanat Olayı,* S.34, Mart 1985, s.25-29.

"Sepetli Kadın", *Elele,* S.7, Temmuz 1985, s.19-20.

"Deli Deli Deli", *Elele,* S.7, Temmuz 1985, s.20-21.

"Gül Yaprağının Pembe sesi", *Elele,* S.7, Temmuz 1985, s.21.

"Bugenvil'li Başlangıç", *Gösteri,* S.79, Haziran 1987, s.12-14.

"Çangal", *Gösteri,* S.101, Nisan 1989, s.14-16.

"Keklik Türküsü", *Milliyet Sanat,* S.266, 15 Haziran 1991, s.30-31.

"Küçük Bir Kız Tanıyorum Adı Ayşe", *Doğan Kardeş,* S.31, Ağustos 1991, s.24-27.

"Ali Adında Bir Çocuk", *Doğan Kardeş,* S.55, Nisan 1993, s.26-29

"Ahmet", *Kırmızı Fare,* S.25, Kasım 1995, s.9-14

"Balıklar da Acı Çeker", *Varlık,* S.1035, 1 Aralık 1993, s.18-22.

"Umut", *Kırmızı Fare,* S.26, Aralık 1993, s.4-7.

"Gizem", *Kırmızı Fare,* S.28, Şubat 1994, s.12-15.

"Yandırma", *Adam Öykü,* S.2, Ocak-Şubat 1996, s.5-17.

"Oya", *Adam Öykü,* S.7, Kasım-Aralık 1996, s.5-7.

"Bir Yunus", *Adam Öykü,* S.10, Mayıs-Haziran 1997, s.5-12.

"Ormanın İçinden Yeşil Gezer", *Üçüncü Öyküler,* S.10, Güz 2000, s.30-33.

"Bu Uzun Bir Öyküdür Orasından Burasından Yazılmıştır I-II, *Kitap-lık,* S.47, Mayıs-Haziran 2001, s.36-42.

"Yeşim Adında Bir Çocuk", *Anafilya,* S.24, Haziran 2003, s.2

"Çisenti (1)", *Anafilya,* S.36, Haziran 2004, s.4

"Çisenti", *Anafilya,* S.54, Aralık 2005, s.9

"Balkonlu Öykü", *Eşik Cini,* S.2, Mart-Nisan 2006, s.5-8.

"Bir Şey", *Eşik Cini,* S.2, Mart-Nisan 2006, s.12-15.

"Kapı(lı Öyküler), *Anafilya,* S.57, Mart 2006, s.6

C- YAZILARI

"Ümit", *İstanbul,* S.30, 15 Şubat 1945, s.13.

"Böylesi", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.VII, S.9, 1952, s.30-31.

"Sait Faik İçin", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.X, S.27, 1954, s.10-11.

"Sait Faik Armağanı'ndan Çekildik", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.XIII, S.62-63, Mart-Nisan 1957, s.8-13.

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C.IV, S.22, Temmuz 1959, s.54-57

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C. IV, S.23, Ağustos 1959, s.60-62

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C.IV, S.24, Eylül 1959, s.53-56

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C.V, S.25, Ekim 1959, s.57-66

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C.V, S.26, Kasım 1959, s.50-53

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C.VI, S.28, Ocak 1960, s.64-67

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C.VI, S.30, Mart 1960, s.47-49, 61-62

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C.VII, S.31, Nisan 1960, s. 59-61

"Sanatçıların Arasında", *Dost,* C.VII, S.32, Mayıs 1960, s.50-53

"Burası Ankara-İstanbul ve İzmir Radyoları", *Dost,* C.VII, S:34, Temmuz 1960, s.37-38.

"Erdek'te Şenlik", *Dost,* C.VII, S.36, Eylül 1960, s.46-52.

"Hacıyatmaz Üzerine", *Dost,* C.VII, S.40, Ocak 1961, s.28-30.

"Dertli Dolap", *Dost,* C.VII, S.41, Şubat 1961, s.24-26..

"Kınalıda Bir Eşek Anırıyordu", *Dost,* C.VIII, S.3, Haziran 1961, s.8-9.

"Ferhat ile Şirin Oyunu Üzerine", *Dost,* C.XVII, S.13, Kasım 965, s.5-15, 18.

"Sular Aydınlanıyordu", *Devlet Tiyatrosu,* S.39, Mart 1969, s.6-7.

"Sular Aydınlanıyordu", *Devlet Tiyatrosu,* S.47, Kasım 1969, s.63-64.

"Nezihe Meriç ve Yaşam Öyküsü", *Kadınca,* S.1, Aralık 1978, s.77-79.

"Yaşamlarında'İlk'lerle Sanatçılarımız-Nezihe Meriç-", *Milliyet Sanat,* S.325,28 Mayıs 1979, s.20-21.

"Sevdican", *Hürriyet Gösteri,* S.55, Haziran 1985, s.61-63.

"Tiyatroyu Sevmek Üzerine", *Milliyet Sanat,* S.168, 15 Mayıs 1987, s.44-45.

"Bu Yazı Bir Öykücünün Öyküsüne Arka Çıkması Üzerinedir", *Varlık,* S.1016, 1 Mayıs 1992, s.27-29.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S.1038, 1 Mart 1994, s.33-35.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Adam Öykü,* S.5, Temmuz-Ağustos 1996, s.51-57.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1077, 1 Haziran 1997, s.22-24.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1098, 1 Mart 1999, s.17-20.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1099, 1 Nisan 1999, s.22-24.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1100, 1 Mayıs 1999, s.18-20.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1101, 1 Haziran 1999, s.28-30.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1102, 1 Temmuz 1999, s.20-21.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1107, 1 Aralık 1999, s.20-22.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1108, 1 Ocak 2000, s.53-54.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1109, 1 Şubat 2000, s.24-26.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1111, 1 Nisan 2000, s.5-7.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1112, 1 Mayıs 2000, s.8-10.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1113, 1 Haziran 2000, s.6-7.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1114, 1 Temmuz 2000, s.5-7.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1119, 1 Aralık 2000, s.3-5.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1120, 1 Ocak 2001, s.2-4.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1122, 1 Mart 2001, s.7-9.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1123, 1 Nisan 2001, s.6-7.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1124, 1 Mayıs 2001, s.4-6.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1125, 1 Haziran 2001, s.8-9.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1126, 1 Temmuz 2001, s.6-8.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1127, 1 Ağustos 2001, s.5-6.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1128, 1 Eylül 2001, s.6-7.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1129, 1 Ekim 2001, s.31-32.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1130, 1 Kasım 2001, s.34-35.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1131, 1 Aralık 2001, s.18-20.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1132, 1 Ocak 2002, s.15-16.

"Sevdiğim Şairlerden Bir Şair Vardır Adı Gülten Akın'dır", *Kitap-lık,* S.51, Ocak-Şubat 2002, s.134-136.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1133, 1 Şubat 2001, s.24-25.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1134, 1 Mart 2001, s.24-25.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1136, 1 Mayıs 2001, s.10-12.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1137, 1 Haziran 2001, s.26-27.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1138, 1 Temmuz 2001, s.23-25.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1142, 1 Kasım 2001, s.24-27.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1144, 1 Ocak 2001, s.45-47.

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1145, 1 Şubat 2001, s.10-11.

"Boğaziçi, Eşsiz Boğaziçi, Sen Ne Güzelsin Ey Boğaziçi", *Anafilya,* S.22, Nisan 2003, s.3

"Çavlanın İçinde Sessizce", *Varlık,* S. 1148, 1 Mayıs 2003, s.30-31.

"Boğaziçi, Eşsiz Boğaziçi, Sen Ne Güzelsin Ey Boğaziçi -2-", *Anafilya,* S.23, Mayıs 2003, s.6

"Boğaziçi, Eşsiz Boğaziçi, Sen Ne Güzelsin Ey Boğaziçi", *Anafilya,* S.31, Ocak 2004, s.6

II. NEZİHE MERİÇ'TEN BAHSEDEN KAYNAKLAR

A- KİTAPLAR

AKATLI, Füsun., (1982), *Bir Pencereden,* Adam Yay., İstanbul.

……., (1987), *Edebiyat Defteri,* Afa Yay., İstanbul.

……., (1980), *Yaz Başına Neler Gelir,* Ada Yay., İstanbul.

……., (1998), *Zamanı Yaşatan Roman-Zamana Direnen Şiir,* Boyut Yay., İstanbul.

ALTIOK, Füsun., (1977), Niçin Diyalektik, Çağdaş Yay., İstanbul.

AND, Metin., (1992), *Türk Tiyatro Tarihi,* İletişim Yay., İstanbul.

ANDAÇ, Feridun., (1989), *Gerçekçilik Yolunda,* Cem Yay., İstanbul.

……, (2001), *Söz Uçar Yazı Kalır-Yüzyılın Son Tanıkları I,* Can Yay., İstanbul.

……, (2004), *Edebiyatımızın Kadınları I,* Dünya Kitapları, İstanbul.

AYTAÇ, Gürsel., (1991), *Edebiyat Yazıları II,* Gündoğan Yay., Ankara.

BEZİRCİ, Asım., (1980), *1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz (Eleştiriler, Konuşmalar),* AbeCe Yay., İstanbul.

……., (1999), *Nezihe Meriç,* Evrensel Basım Yayın, İstanbul.

BİRSEL, Salâh., (1982), *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi,* Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara.

……., (1986), *Yaşlılık Günlüğü,* Ada Yay., İstanbul.

ERGÜN, Mehmet., (1975), *Hikâyemizde Bekir Yıldız Gerçeği,* A Yay., İstanbul.

GÜMÜŞ, Semih., (1999), Türk Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler, 4. baskı, Adam Yay., İstanbul.

GÜNYOL, Vedat., (1984), *Dile Gelseler,* Cem Yayınevi, İstanbul.

GÜRSEL, Nedim., (1993), *Bozkırdaki Yabancı,* Yapı Kredi Yay., İstanbul.

KIRZIOĞLU, Banıçiçek., (1996), *Nezihe Meriç'in Roman ve Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme,* Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum.

KUDRET, Cevdet., (1990), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman III,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

KURDAKUL, Şükran., (1999), *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

LEKESİZ, Ömer., (1997), *Yeni Türk Edebiyatında Öykü II,* Kaknüs Yay., İstanbul.

NECATİGİL, Behçet., (1992), *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü,* Varlık Yay., İstanbul.

……., (1995), *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü,* Varlık Yay., İstanbul.

OKTAY, Ahmet., (1992), *Cumhuriyet Devri Hikâye ve Romanı,* Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum.

ÖNERTOY, Olcay., (1984), *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü,* Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara.

SEYDA, Mehmet., (1980), *Çocukluk Yılları (Yazarlarımızın Çocukluk Anıları),* Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

ŞENER, Sevda., (1971), *Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlâk, Ekonomi, Kültür Sorunları (1923-1970),* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., No:208, Ankara.

TANER, Refika-BEZİRCİ, Asım., (1973), *Seçme Romanlar,* Hür Yayınevi, İstanbul.

……, (1981), *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler,* Başvuru Kitapları, İstanbul.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C.II, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2001.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.VI, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986.

B- YAZILAR

AKATLI, Füsun, "Nezihe Meriç'i Yeniden Okumak", *Varlık,* S.1074, 1 Mart 1997, s.18-19.

……..., "Hikâyeciliğimizin Bir Klasiği: Nezihe Meriç", *Varlık,* S.1089, 1 Haziran 1998, s.10-12.

……, "Dumanaltı", *Üçüncü Öyküler,* S.10, Güz 2000, s.14-18.

……, "Küçük Bir Sabah Müziği", *Varlık,* S.1148, 1 Mayıs 2003, s.36-37.

AKBAL, Oktay, "Yeni Bir Hikâyeci: Nezihe Meriç", *Varlık,* S.374, Eylül 1951, s.18.

AKBAL, Oktay, "Nezihe Meriç İçin, *Vatan,* 27 Aralık 1968, s.3.

ALANGU, Tahir, "Sait Faik Armağanı Üstünde Kopan Fırtına", *Seçilmiş Hîkayeler Dergisi,* C.XIII, S.64, Mayıs 1957, s.16-25.

ALTAN, Çetin, "Onlar İçerde Yatarken", *Akşam,* 20 Aralık 1968, s.2.

ALTIOK, Füsun, "Öykücülüğümüz Romanının Yanında Kalma Savaşı Yaparken Çok Boyutlu Bir Yazınsallığa da Ulaşıyor", *Milliyet Sanat,* S.273, Nisan 1978, s.7-11.

ANDAÇ, Feridun, "1980'lerin Sonunda Öykücülüğümüzün Genel Görünümü I", *Hürriyet Gösterisi,* S.117, Ağustos 1990, s.60-62.

……, "Öykünün Labirentlerinde-Nezihe Meriç-", *Varlık (Varlık Kitap Eki),* S.1097, 1 Şubat 1999, s.16-17.

……, "1960'tan 2000 Yılına Öykücülüğümüze Genel Bakış", *Dil Dergisi,* S.90, Nisan 2000, s.10-11.

……., "Modern Kadın Yazarın Toplumsal ve Sanatsal Konumu", *Hürriyet Gösteri,* S.21/, Nisan-Mayıs 1999, s.27-33.

……, "Öykünün Yüzyılı, *Varlık,* S.1108, 10 Ocak 2000, s.17-19.

ARAL, İnci, "Öykücülüğümüzde Kadın ve Erkek Söylemi", *Varlık,* S.1110, 1 Mart 2000, s.37-39.

AŞÇI, Buket, "Yaprak Çiçek Açan Öyküler", *Milliyet,* 13 Şubat 1999, s.23.

AYSAN, Eren, "Nezihe Meriç'in Öyküleriyle Bir'Ankara' Gezintisi", *Üçüncü Öyküler,* S.10, Güz 2000, s.24-29.

BARBAROSOĞLU, Nalan, "Yandırma", *Adam Öykü,* S.17, Temmuz-Ağustos 1998, s.158-160.

……, "Kuyrukluyıldız Gibi Geçiyor Sabahlar", *Varlık,* S.1148, 1 Mayıs 2003, s.38-39.

BAYKURT, Fakir, "Nezihe Meriç-Gecede Bir Kuş Gibi", *Adam Öykü,* S.4, Mayıs-Haziran 1996, s.19-24.

BEZİRCİ, Asım, "Nezihe Meriç I", *Papirüs,* S.15, Ağustos 1967, s.3-11.

……, "Nezihe Meriç II", *Papirüs,* S.17, Ekim 1967, s.7-13.

BİNYAZAR, Adnan, "Sular Aydınlanıyordu", *Varlık,* S.741, Haziran 1969, s.13.

ÇAVDAR, Tevfik, "Nezihe Meriç'in Evreni", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.XIII, S.64, Mayıs 1957, s.51-57.

……, "Her Yıl Yeniden Ölen Adam: Sait Faik", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.XIII, S.65. Haziran 1957, s.20-29.

ÇERİ, Bahriye, "Yandırma Üzerine Notlar", *Üçüncü Öyküler,* S.10, Güz 2000, s.19-23.

DOĞAN, Mehmet H., "Kendini Sınırlayan Ustalık", *Milliyet Sanat,* S.11, 1 Kasım 1980, s.50-51.

DURU, Orhan, "Cumhuriyetten Sonra, Özellikle Son Yıllarda Kadın Yazarlar ve Şairler Çoğaldı, Güçlü Eserler Verdiler", *Milliyet Sanat,* S.130, 2 mayıs 1975, s.14-16.

ERDOST, Muzaffer, "Topal Koşma", *Pazar Postası,* S.28, 8 Temmuz 1956, s.6-11.

ERTOP, Konur, "Cumhuriyet Çağında Türk Romanı", *Türk Dili,* S.154, 1 Temmuz 1964, s.592-607.

……, "Türk Romanının 50 Yılı", *Türk Dili,* S.266, Kasım 1973, s.116-123.

FERAHLI, Birsen, "Bir Kök Roman", *Cumhuriyet Kitap Eki,* S.685, 3 Nisan 2003, s.5.

FETHİ, Naci, "Eleştiri Günlüğü", *Adam Sanat,* S.68, Temmuz 1991, s.26-32.

GİRGİNSOY, Naci, "Sular Aydınlanıyor", *Varlık,* S.870, Mart 1980, s.3.

GÜNYOL, Vedat, "Topal Koşma", *Yeni Ufuklar,* C.V. S.40, Ocak 1957, s.787-792.

HIZLAN, Doğan "Bir Dönemde Dumanaltı Olanlar", *Cumhuriyet,* 6 Kasım 1980, s.4.

İLERİ, Selim, "Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri", *Türk Dili,* (Türk Öykücülüğü Özel Sayısı" C.XXXII, S.286, 1 Temmuz 1975, s.2-29.

İNCE, Ülker, "Nezihe Meriç'in Bir Öyküsü Üzerine", *Türk Dili,* S.352, Nisan 1981, s.604-610.

İZ, Fahir, "Yüzyılımızın Türk Romanı Üzerine Düşünceler", *Hürriyet Gösteri,* S.4, Mart 1981, s.60-63.

KAYGUSUZ, Sema, "Usta Düşünsel Bir Olgudur", *Cumhuriyet Kitap Eki,* S.594, 5 Temmuz 2001, s.4-6.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar, "Bozbulanık", *Varlık,* S.397, Ağustos 1953, s.20.

NAYMAN, Oğuz B., "Nezihe Meriç", *Pazar Postası,* S.63, 20 Nisan 1952, s.7.

NUTKU, Hülya, "Sular Aydınlanıyordu ve Sevdican", *Cumhuriyet Kitap Eki,* S.197, 2 Aralık 1993, s.18-19.

OKTAY, Ahmet, "Aydınca Bunalmalar ya da Kadınların Dünyası", *Değişim,* S.4, 15 Şubat 1962, s.14-15.

ONUR, Nemci, "Nezihe Meriç Nasıl Doğdu", *Hürriyet,* 3 Eylül 1983, s.2.

ÖZ, Erdal, "Topal Koşma'nın Özü", *Pazar Postası,* S.34, 19 Ağustos 1956, s.7,11.

……, "Topal Koşma'nın Özü", *A,* S.9, Ocak 1957, s.4-6.

……, "Topal Koşma'nın Biçimi", *A,* S.10, Şubat 1957, s.6-7.

……, "Topal Koşma'nın Dili", *A,* 11, mart 1957, s.6-7.

PARLATIR, İsmail, "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Konular", *Türk Dili,* S.266, Kasım 1973, s.124-131.

SAVCI, Bahri, "Bir'Kıdemli'den'Yeni' Öyküler", *Milliyet Sanat,* S.219, 1 Temmuz 1989, s.52.

SEYDA, M., "Hikâyede Kadın Yazarlar", *Varlık,* S.597, Mayıs 1963, s.9.

SEZER, Sennur, "Türk Edebiyatında Kadın", *Elele,* S.5, Mayıs 1987, s.88-92.

……, "Nezihe Meriç'in Dünyası", *Hürriyet,* 18 Mayıs 1989, s.5.

……, "Nezihe Meriç: Kırgınlık, Hüzün, Gerilim…Çok Doğal Şeyler…", *Milliyet Sanat,* S.240, Sıra:590, 15 Mayıs 1990, s.28-29.

……, "İnsanı Ürkütecek Kadar Usta", *Cumhuriyet Kitap Eki,* S.182, 19 Ağustos 1993, s.16-17.

……, "İfade Özgürlüğü Karşısında Kadın Yazar", *Varlık,* S.1068, 1 Mart 1998, s.16-17.

……, "Yandırma", *Cumhuriyet Kitap Eki,* S.433, 4 Haziran 1998, s.8.

ŞENGİL, Salim, "Sait Faik Armağanı'ndan Çekildik", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.III, S.62-63, Mart-Nisan 1957, s.8-14.

TURAN, Güven, "Kadınca Başkaldırmanın Bilinci", *Devinim,* S.11, Aralık 1965, s.69-72.

TÜRKEŞ, A. Ömer, "Ayrıntılı Sevinçler", *Virgül,* S.60, Mart 2003, s.72.

UÇARI, Ercüment, "Bozbulanık", *Yeditepe,* S.41, 15 Temmuz 1953, s.8.

UMAR, M. Halit, "Bir roman: Korsan Çıkmazı (Nezihe Meriç) ve İmgeler", *Anafilya,* S.32, Şubat 2004, s.l.

UYGUNER, Muzaffer, "Nezihe Meric'i Tanımak", *Cumhuriyet Kitap Eki,* S.509, 18 Kasım 1999, s.9,

ÜRGÜP, Fikret, "Bir Akşam Vakti, Hikâyeler ve Can Sıkıntısı", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.IX, S.20, Eylül 1953, s.38-41.

YAVUZ, Hilmi, "Okuma Notları", *Hürriyet Gösteri,* S.116, Temmuz 1990, s.16-17.

MÜLAKATLAR

Çavdar, Tevfik, "Sait Faik Armağanı Üzerine Bir Soruşturma", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi,* C.XIII, S.62-63, Mart-Nisan 1957, s. 18-23.

İzmirli, Mübeccel, "Sanatçılarla Konuşmalar - Nezihe Meriç -", *Varlık,* S.663, 1 Şubat 1966, s.10.

……, "Yazmak Benim Yaşamımdır", *Cumhuriyet,* 19 Haziran 1980, s.7.

Meriç, Nezihe, "Nezihe Meriç'e Sorular", *Hürriyet Gösteri,* S.101, Nisan 1989, s.17-18.

Giritli, Osman, "Nezihe Meriç Soruyor...", *Hürriyet Gösteri,* S.l15, Haziran 1990, s.5-6.

Meriç, Nezihe, "Soru ve Yanıtlarıyla Nezihe Meriç", *Cumhuriyet Kitap Eki,* S.271, 27 Nisan 1995, s.12-13.

Andaç, Feridun, "Nezihe Meriç ile Dünden Bugüne", *Adam Öykü,* S.2, Ocak-Şubat 1996, s.18-24.

Okyay, Leyla Ruhan, "Nezihe Meriç ile'Yandırma' Üstüne", *Adam Öykü,* S.17, Temmuz-Ağustos 1998, s.49-53.

Duruel, Nursel, "Evde İki Kişi Kaldık Ama Kalabalık Yaşıyoruz", *Kitap-lık,* S.41, Mayıs-Haziran 2000, s. 10-11.

Yüksel, Kadir, "Yaşadığımız Sürece Sözümüz Hep Yeni Biçimlerde Söylenmelidir. Öykümüz de.", *Üçüncü Öyküler,* S. 10, Güz 2000, s.7-13.

Yılmaz, Oylum, "Kırk Yılda Bir Roman Yazıyorum", *Radikal Kitap Eki,* S.97, 24 Ocak 2003, s.12-13.

Önemli, İdil, "Her Şeye Bakarım Ben. Yazarken, Bellek Onları Dizi Dizi Çıkarır Ortaya.", *Varlık,* S.1148, 1 Mayıs 2003, s.32-35.

III- FAYDALANILAN DİĞER KAYNAKLAR

AKATLI, Füsun., (1998), *Öykülerde Dünyalar,* Boyut Yayınları, İstanbul.

AKTAŞ, Şerif., (1991), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş,* 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara.

AKTUNÇ, Hulki., (1998), *Güz Her Şeyi Bilir,* Oğlak Yay., İstanbul.

ALANGU, Tahir., (1968), *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman I,* İstanbul Matbaası, İstanbul.

……, (1965), *Varlık Yıllığı 1966,* Ekin Basımevi, İstanbul.

ANDAÇ, Feridun., (1999), *Öykücünün Kitabı,* (Haz. Feridun Andaç), Varlık Yay., İstanbul.

APAYDIN, Mustafa., (2003), *Osman Cemal Kaygılı'nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme,* Baki Kitabevi, Adana.

AYTAÇ, Gürsel., (1990), *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemler,* Gündoğan Yay., İstanbul.

BATES, H.E., (2001), *Yazınsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü* (Çeviri: Gökçen Ezber) Bilge Kültür sanat.

ENGİNÜN, İnci., (1991), *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları,* İlaveli 2. baskı, Dergâh Yay., İstanbul.

……, (2001), *Cumhuriyet Dönemim Türk Edebiyatı,* Dergâh Yay., İstanbul.

ERDEN, Aysu., (2002), *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri,* Gendaş Yay., İstanbul.

FETHİ, Naci., (1981), *Yüz Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme,* Gerçek Yayınevi, İstanbul.

FORSTER, E.M., (1982), *Roman Sanatı,* Çeviri: Ünal AYTÜR, Adam Yay., İstanbul.

GÜMÜŞ, Semih., (1999), *Öykünün Bahçesi,* Adam Yay., İstanbul.

……, (2005), *Yazarın Yalnızlık Burcu,* Doğan Kitap, Mayıs.

İNCE, Özdemir., (2002), *Yazınsal Söylem Üzerine,* İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KAPLAN, Mehmet., (1979), *Hikâye Tahlilleri,* Dergâh Yay., İstanbul.

KARABULUT, Özcan., (1998), *Öykünün Penceresinden (Ankara Öykü Günleri),* Era Yay., İstanbul.

KARACA, Nesrin Tağızade., (2006), *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri,* Vadi Yayınları, Ankara.

KERMAN, Zeynep., (1998), *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri,* Akçağ Yay., Ankara.

LEKESİZ, Ömer., (1999), *Yeni Türk Edebiyatında Öykü,* C.III, Kanküs Yay., İstanbul.

……, (2001), *Yeni Türk Edebiyatında Öykü,* C.III, Kanküs Yay., İstanbul.

MORAN, Berna., (1983), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri,* Cem Yayınevi, İstanbul.

MUTLUAY, Rauf., (1976), *50 Yılın Türk Edebiyatı,* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

ÖZKIRIMLI, Atilla., (1983), *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* C.III, Cem Yayınevi, İstanbul.

ÖZÖN, Mustafa Nihat., (1985), *Türkçede Roman,* İletişim Yay., İstanbul.

PARLA, Jale., (2000), *Don Kişot'tan Bugüne Roman,* İletişim Yayınları, İstanbul.

ŞENER, Sevda., (2004), *Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu,* Alkım Yayınları, İstanbul.

TEKİN, Mehmet., (2001), *Roman Sanatı I (Romanın Unsurları),* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

YALÇIN, Alemdar., (1998), *Sosyal ve Siyasal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı,* Günce Yayınları, Ankara.

ÖYKÜ ÖZEL SAYILARI

Dost, Hikâye Özel Sayısı, Yeni dizi: S.8, Haziran 1965.

Yordam, Öykü Özel Sayısı, S.4/24, Temmuz-Ağustos 1969.

Yansıma, Günümüz Türk Hikâyesi Özel sayısı, S.6, Haziran 1972.

Türk Dili, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S.286, 1 Temmuz 1975.

Divan, Hikaye Özel Sayısı, S.9-10, Temmuz-Ağustos 1979.

Mavera, Öykü Özel Sayısı, S.46, Eylül 1980.

Çağdaş Türk Dili, Öykü Özel Sayısı, S.113-114-115, Temmuz-Ağustos-Eylül 1997.

Hece, Türk Öykücülüğü Özel sayısı, S.46-47, Ekim-Kasım 2000.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	: Alev ÖNDER
Doğum Yeri ve Tarihi	: Besni, 18.08.1981
Medeni Durumu	: Bekar
Adres	: Yenibaraj Mah. Girne Apt. Kat: 6 D: 19 Seyhan/ADANA

Eğitim Bilgileri :

Tezsiz Yüksek Lisans	: (2003-2004) Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Orta Öğretim Alan Öğretmenliği
Lisans	: (1999-2003) Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Ortaöğretim	: Ahmet Kurttepeli Anadolu Lisesi, Haziran 1999
İlköğretim	: 23 Nisan İlköğretim Okulu, Haziran 1995

İş Deneyimi :

2004-2005	Halit Ziya Uşaklıgil İlköğretim Okulu
2005-2006	Güney Sanayi Çalışanları İlköğretim Okulu